

TATÁRJÁRÁS
MAGYARORSZÁGON

1896-ban.

BUDAPEST, 1897.

VÁGÓ PÁL festőművész a múlt évben nagyszabású történeti díszmenetet tervezett az ezredéves Magyarország nagy multjának dícsőítése czéljából. A Bánffy-kormány szűkkeblősége lehetetlenné tette a díszmenet megtartását, hanem azért Bánffy Dezső báró miniszterelnök kárpótolta a látványosságok után kívánczó nemzetet, és rendezett éppen az ezredévi kiállítás bezárásakor, 1896. október utolsó, és november első napjaiban olyan tatárjárást, a minőt IV. Béla király, tehát 650 év óta nem látott Magyarország: rendezte az általános képviselő-választásokat.

A IV. Béla királyunk alatt dúlt tatárjárást meghatóan írta le egy ugyanekkor élt *Rogierius* nevű nagyváradi kanonok. *Carmen miserabile*-nek, *siralmas ének*-nek nevezte el könyvét, a mely reánk is maradt. De mi ennek a siralmas éneknek tartalma azon leírásokhoz képest, a melyekből megtudjuk, miképpen csinálta Bánffy báró miniszterelnök az 1896-ki választásokat? 650 év előtt tüzzel-vassal pusztítottak az idegenből jött vad tatárok szegény hazánkban. Nagy temetőhöz hasonlított akkor Magyarország, de a mint a tatárok kitakarodtak az országból, egy tetterős király, tetterős tanácsadók segélyével csakhamar újra felvirágoztatta a hazát, a nemzetet.

Most? Huszonkét esztendeje dul a hazában nem idegenből jött ellenség, hanem az a szabadelvűség, a

mely mindenütt, a hol elharapódzott, csak a nép jogainak, a törvény, az alkotmány lábbal tiprásában nyilatkozott meg. Ez a szabadelvűség tönkre tette az országot előbb anyagilag, aztán erkölcsileg. A szabadelvűség nevében Magyarországon uralkodók előbb szegénynyé tettek a nemzetet földi javaiban, aztán pusztítani kezdték erkölceit, egyházát, vallását, és midőn néhány lelkes hazafi felébresztette a nemzetben az elkábitott tetterőt, midőn ezek az alkotmányos jogok gyakorlatának szentségére figyelmeztették a népet, és midőn a nép lelkesedéssel követni akarta e férfiak lángszavait, akkor a modern tatárok khánja, a szabadelvűség nevében kormányzó Bánffy Dezső báró irgalmatlan ökölcsepásokkal leverte a jogait gyakorolni akaró népet, megfosztotta választási jogától és csinált olyan választásokat, a melyek égbekiáltó ellentétben állanak azzal, a szabadelvű táborban sűrűn hangoztatott frázissal, hogy Magyarország a legalkotmányosabb, a legszabadabb ország a föld kerekéségén.

Az 1896-iki választásokra sokáig fog visszagondolni a magyar nemzet. A szégyen érzetével fog visszagondolni rájuk és e szégyenérzet annál nagyobb, annál fájóbb, mert éppen Magyarország ezeréves fennállásának ünnepi esztendejében esett meg a gyalázat a nemzetén. E választások méltók arra, hogy emléküik fenmaradjon, intő jeléül a nemzetnek, hogy tőle telhetőleg mennél hamarább rázza le magáról a szabadságölő, vallásirtó és trónromboló szabadelvűség zarnoki igáját.

E czélból könyvbe foglaltuk össze a leghirhedtebb választások leírását. A leírt választásokkal, az ott történt hallatlan törvénytelenségekkel itt bővebben foglalkozni nem szándékunk; még az „izgatás“ célja is távol áll tőlünk, s ezért egész szárazon, a különféle

törvénytelenlégek szerint osztályozva írjuk le az egyes választásokat. Hanem igenis némi felvilágosítással kell szolgálnunk a források felhasználását és e könyv irántát illetőleg.

Forrásaink voltak: A különféle hírlapokban megjelent választási tudósítások közül *csakis* azok, a melyek meg nem czáfoltattak; az egyes választások ellen benyújtott peticzióknak okmányokkal bebizonyított adatai; az egyes kerületekben az ellenzéki bizalmi férfiak és választó polgárok által felvett és aláírt jegyzőkönyvek, és végül olyan magánszemélyek levelei, a kiknek szavahihetőségéhez a kétség árnyéka sem férhet. De még ezeket a forrásokat is a legnagyobb vigyázattal, a legalaposabb kritikával dolgoztuk fel, csak a konkrét adatokat vettük ki belőlük, és minden egyes esetben idézzük a forrást. Lehet, hogy szabadelvű és hivatalos részről kétségbe vonni, sőt tagadni is fognak egyes adatokat, de ez nem határoz. Hiszen sajnos, de már számtalan esetben valónak bizonyult: A hivatalos czáfolatok Magyarországon nem bírnak czáfoló erővel, mert messze állanak a valóságtól. Az itt adott esetekben pedig annál kevesebb súlyt kell tulajdonítanunk az esetleges tagadásoknak vagy czáfolatoknak, mert ezek előreláthatólag csak a vádlottak részéről: a szabadelvű kormány és ennek a választásoknál közreműködött közegei részéről fognak eredni.

Összesen 72 választás leírását tartalmazza a könyv. A választások zömét úgy tárgyaljuk, hogy összeállítottuk a különféle visszaélések, a törvénytelenlégek módjait és ezek szerint csoportosítjuk az adatokat. Az előadás ezen módja sokkal szemléltetőbbé teszi a tavaly tatarjárás különféle megnyilatkozásait, mintha egyenként leírnók a választásokat. Csak a „legjelesebb“ választásokat vettük ki ebből az osztályozásból s az ezek-

ről szóló tudósításokat s egyéb jelentéseket a maguk egészében adtuk, hadd lássa mindenki újra a tatárok díszfelvonulásait. A választások leírásában óvakodtunk az éles kifejezések használatától, még a felhasznált tudósításokból is lehetőleg töröltük ezeket a kifejezéseket.

De még ennél is tovább mentünk tárgyilagosságunkban.

Nem szoritkoztunk csak egyes vidékekre, megyékre, hanem az egész országból válogattuk össze a különféle szempontokból botrányosaknak nevezhető választásokat. A tárgyalt választások megyék szerint így oszlanak meg:

1—1 választást tárgyaltunk: Árva, Bars, Esztergom, Fejér, Győr, Heves, Hont, Jász-Kun-Nagy-Szolnok, Komárom, Liptó, Moson, Nógrád, Somogy, Sopron, Szabolcs-Szilágy, Temes, Turócz, Ung, Zala és Zólyom megyékből.

2—2 választást Bács-Bodrog, Borsod, Szatmár, Tolna-Vas és Veszprém megyékből.

3—3 választást Baranya, Maros-Torda, Sáros és Szepes megyékből.

4 választást Pozsonymegyéből.

5 választást Pestmegyéből és

9—9 választást Nyitra és Trencsénmegyéből.

Látni való ebből, hogy az ország minden tájára szétszort 35 megyében történtek a tárgyalt választások.

De csupán községekből álló kerületekre sem szoritkoztunk. A 72 választás közül 8 tiszta városi kerületben ment végbe.

Hasonlóképen tévedne az, a ki azzal vádolna bennünket, hogy egy bizonyos ellenzéki pártszempont, tehát az elfogultság, vagy rosszhiszeműség vezérelt.

e könyv megszerkesztésében. A tárgyalt kerületek a győztes pártok szerint így oszlanak meg:

1. A <i>szabadelví párt</i> győzött a néppárt	ellen	34 kerületben.
" " " " nemzetipárt	"	6 "
" " " az Ugronpárt	"	4 "
" " " a Kossuthpárt	"	4 "
" " " " pártonkívüliek	"	3 "
" " " egyhangú választással	"	4 "

Összesen: 55 kerületben.

2. A <i>Kossuthpárt</i> győzött a néppárt	ellen	4 kerületben.
" " " az Ugronpárt	"	1 "
" " " a nemzetipárt	"	2 "
" " " " szabadelvípárt	"	1 "

Összesen: 8 kerületben.

3. A *nemzeti párt* győzött a szabadelvípárt ellen 3 kerületben.

4. A *néppárt* " " " " " 2 "

5. Az *Ugron párt* " " néppárt " 1 "

6. A *pártonkívüliek* győztek " " " 2 "

7. Eredménytelenül végződött a választás 1 "

Hogy e kimutatás szerint tulnyomóak a szabadelvípárt győzelmei és a néppárt vereségei, az csak azt bizonyítja, a mit a leirt választások: azt, hogy a szabadelvípárt csaknem minden erejét a néppárt ellen fordította. Azonban igazságtalanok lennénk, ha azt állítanók, hogy a leirt választások mindegyikével vádolható a szabadelví kormány és hogy a kormány mindenütt egyenlő mértékben és hatással alkalmazta törvénytíró eszközeit. A második kecskeméti választás például teljes rendben folyt le, ott nem a szabadelví visszaélések, hanem több néppárti egyén hűtlensége segítette győzelemre a szabadelví pártot, a néppárt ellenében. Viszont azon választások, a melyek a szabadelví jelöltek bukásával végződtek, annak bizonyítékául szolgálnak, hogy e kerületben erősebb volt a polgárság többségének meggyőződése a szabad-

elvüpart és szövetségeseinek fondorlatainál és törvénytíráseinál.

A szabadelvü párt és szövetségesei a parlamentben és lapjaikban a leghevesebben üldözött pártot, a néppártot vádolják választási visszaélésekkel. De e vádak csak általánosak és egyetlen egy részletet, egyetlen egy nevet, egyetlen egy helyet, egyetlen egy számot, egyetlen egy időpontot sem képesek felhozni vádjaik bebizonyítására. Nos, e könyv a legkisebb részletig menő adatokat hoz fel és hogy csak 72 választást tárgyal, az korántsem azt jelenti, hogy csak e 72 kerületben történtek visszaélések. Történtek ilyenek legalább is 272 kerületben, de mindezeknek tárgyalása túlhaladja e könyv határait. Ezért válogattuk ki a legjellemzőbb választásokat.

És most néhány szót e könyv tendenciájáról. E könyv a magyaron kívül még — részben vagy egészben — több hazai és külföldi nyelven adatik ki, s még a tengereken túlra is megküldetik. Szinte hallani véljük a szabadelvü táborból a vádat: Hazafiatlanság, sőt hazaárulás feltárni a nemzet, de különösen a külföld előtt az ország sebeit és bevádolni a világ előtt az uralkodó rendszert. Ezt a vádat már eleve a leghatározottabban vissza kell utasítanunk. Erős meggyőződésünk és minden igaz magyar embernek erős meggyőződése kell, hogy legyen, hogy épp oly hazafiatlan és hazaáruló cselekedet lenne a hazában, a nemzetten elkövetett törvényteleniségek szépitése, eltagadása, mint a mily rosszul cselekednék az az orvos, a ki eltitkolná, sőt tagadná pacziense előtt a súlyos bajt, a mely ha idejében kellőképen nem orvosoltatik, végveszedelemmel, halállal fenyegetheti a beteget.

Nem a magyar nemzetet diszcreditálja ez a könyv a külföld előtt, hanem az internationalis,

brutális liberalismust, mert a leirt választások ennek és nem a magyar geniusnak voltak művei.

Lásd tehát jó magyar nép és lássa ország-világ súlyos bajaink egyikének, melyet ennek az átkos szabadelvűségnek köszönhetünk, leírását.

Olvassa végig mindenki e néhány választás lefolyását, de ne ijedjen meg az alkotmánytiprások ekkora halmazától. Jusson eszébe, hogy minden súlyos betegség fejlődése folyamán eléri azt a fokot, a melyet vagy gyógyulás, vagy halál követ. E válságos fokot érte el a magyar nemzet betegsége is az 1896-iki választások alkalmával. Még mindnyájan érezzük e válság fájdalmait, de rajtunk áll, hogy e válság után végrevalahára javulás álljon be politikai jogaink gyakorlásában. A szabadelvűség megmutatta e választásokkal, hogy mire képes. Irtó háborut viselt a nemzet alkotmánya ellen, de minden erejének megfeszítése sem bírta teljesen a szabadelvűség igájába hajtani a nemzetet. Legyen e könyv neccsak gyász albuma a szabadelvűségnek, hanem szolgáljon buzdításul a nemzetnek jogaihoz való rettenthetlen ragaszkodására és szolgáljon biztosítékaul annak, hogy a *szabadelvűség* épp oly kevésbé nyomhatja el teljesen a *szabadságot*, valamint a *sötétség* sohasem győzedelmeskedhetik a *világosságon*.

I. RÉSZ.

A szavazati jog szerzésének és gyakorlásának (a képviselőválasztás) rövid ismertetése a fennálló törvények szerint.

Mivel e könyv nemesak a magyarok, hanem az egész művelt világ szabad polgárai számára készült, mielőtt áttérnénk tulajdonképeni tárgyunkra, t. i. az 1896-iki választások körül tapasztalt visszaélésekre, hadd álljon itt a leírandó visszaélések ellentéte s magyarázata gyanánt rövid kivonata azon magyar törvényeknek, a melyek a választási jog szerzését és gyakorlását szabályozzák.

E két legszentebb alkotmányos jogot először az 1848. évi V-ik törvénycikk szabályozta, a mely az országgyűlés alsó házára nézve behozván a népképviseleti rendszert, nemcsak az addig szabadságokat élvezett nemességet ruházta föl szavazási joggal, hanem kiterjesztette ezt a jogot az egész nemzetre is, megállapítván a kellékeket, a melyek e jog szerzésére szükségesek. Idők folyamán megváltoztak a viszonyok s így meghozatott az 1874. évi XXXIII. törvénycikk, a mely újra szabályozta a szavazási jog megszerzését és gyakorlását. Ezen ma is érvényben levő törvény szerint a választók névjegyzékei nem — mint az 1848-iki törvény előírta — kevéssel a választások előtt, hanem egy évvel korábban készitendők, illetve a

már régebben készek évenként kiigazítandók. Ugyanezen törvény szerint a választási jogosultság kétes kérdései fölött a kir. Kuria dönt. Hogy minő kellékek szükségesek Magyarországon a választási jog szerzésére, illetve igazolására, annak részletes előadása itt messzire vezetne, elég megemlítenünk annyit, hogy Magyarországon ma 21 különféle módon mutatandó ki a választási jog. Tehát már magának a választási jognak szerzése körül is nagy zavar uralkodván, világos, hogy csak e körülmény is számtalan alkalmat nyújt visszaélésekre, nevezetesen a jogosult polgároknak a választási névjegyzékekből való kihagyására.

A névjegyzékek összeállítását, illetve kiigazítását minden egyes képviselő-választó kerületben az e célból alakított u. n. központi választmány eszközli és e választmányt a törvényhatóság közgyűlése mindig 3 évre választja. E választmány évenként május hó első napjaiban intézkedik a névjegyzék kiigazítása dolgában és a választókat összeíró küldöttségek oly időben kötelesek befejezni erre vonatkozó kimutatásaikat, hogy a központi választmány június 15-én megkezdhesse a névjegyzék összeállítását. Ez a névjegyzék csak ideiglenes és július 5-ig közszemlére kiteendő. E jegyzék ellen a jogosulatlanul kihagyottak felvétele és a jogosulatlanul bevettek kihagyása dolgában július 5-től 15-ig lehet beadni kérvényeket, július 16-tól 25-ig pedig észrevételeket. A felszólalási kérvények és az észrevételek fölött szept. 1-től 20-ig köteles határozni a központi választmány s e határozatok szept. 20-tól 30-ig közszemlére kiteendők. Ezek ellen 10 nap lehet felelkezni a Kuriához, a mely decz. 15-ig köteles ez ügyekben dönteni. E kuriai döntések alapján a központi választmány decz. 31-ig végleg kiigazítja a jegyzéket s ez a jegyzék a kiigazítást közvetlenül követő

naptári évre érvényes. Ha még megjegyezzük, hogy a jegyzékbe érvényesen csak azok vehetők fel, a kik a kiigazítás évének ápr. 15-ig megfizették előző évi egyenes adójukat, világos, hogy pld. 1898-ban csak azok bírnak szavazati joggal, a kik 1897-ben felvételtek a jegyzékbe, ha 1896-iki egyenes adójukat 1897. ápril 15-ig megfizették. Természetes dolog, hogy a szavazati jogot törvényesen csak az szerezheti meg és gyakorolhatja, a ki magyar állampolgár. A névjegyzék kiigazítására vonatkozó összes időpontok és egyéb kellékek évenként közzhírré teendők.

Azon közhivatalnok vagy lelkész, ki a választók összeírására szükséges adatokat, illetőleg okiratokat a kellő időben ki nem adja, vagy azok kiadását megtagadja, az illetékes kir. törvényszék által 500 forintig terjedhető bírsággal büntetendő. A ki saját, vagy más nevének a választók névjegyzékébe leendő fölvétele vagy a fölvettnek abból való kitörlése végett az összeíró küldöttség vagy a központi választmány előtt tudva hamis, hamisított vagy lényegében valótlanságot tartalmazó okiratot használ, 500 frtig terjedhető bírsággal vagy 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

A választók összeírásával megbízott küldöttség elnöke, tagja vagy jegyzője, a ki a választók összeírása alkalmával a jogosultnak talált választó nevét a választók jegyzékébe nem írja be, vagy a ki azon jegyzékbe olyan személy nevét írja be, a kit a küldöttség jogosítottnak nem talált: 2 évig terjedhető börtönnel büntetendő. Ugyanezen büntetés éri a központi választmány azon tagját vagy jegyzőjét, a ki a most említett cselekményt a névjegyzék összeállításánál követi el.

Azon közhivatalnok, a ki az országgyűlési képviselőválasztási törvény szerint az összeíró küldöttség rendelkezésére bocsájtandó valamely okiratba hamis adatot jegyez be azon czélból, hogy ezáltal valaki választó jogától jogtalanul megfosztassék, vagy jogtalanul választó legyen; ugyszintén azon küldöttségi tag, a ki a választásra vonatkozó, vele

hivatalosan közlött valamely okiratot meghamisít vagy elsikkaszt, megsemmisít vagy használhatatlanná tesz: két évig terjedhető börtönnel és 2000 frtig terjedhető bírsággal büntetendő.

E büntető határozatok az 1878. évi büntető törvénykönyv 179—180. szakaszaiban találhatók.

*

A választási joggal együtt jár a választhatási jog is, azonban képviselővé csak azon szavazati joggal bíró polgárok választhatók, a kik szóban és írásban birják az állam nyelvét, a magyart. A ki nem tud magyarul, az nem választható meg képviselővé, a ki pedig ennek daczára mégis megválasztatik, annak képviselői megbízó levele megsemmisítendő.

Már most képviselő-választásra kerülvén a dolog, a belügyminiszter 10 napi határidőt tűz ki oly módon, hogy az e tárgyban kibocsátandó rendeletnek a hivatalos lapban történt közzétételétől a választásra kitűzött határidő zárnapjáig legalább 30 napi időköz legyen. A választások 10 napi határidőn belül minden kerületben megtartandók.

A képviselőjelölt a választást megelőző időben bejárhatja a kerületet, a melyben fellépett és programmbeszédeket tarthat a nép előtt. A programmbeszédek megtartása az illető község előljáráságánál egy nappal előbb bejelentendő, az előljáráóság vagy a közigazgatási hatóság a bejelentést tudomásul veszi, de nem áll jogában a programmbeszéd megtartását megtiltani. A választásra szükséges intézkedéseket az egyes központi választmányok teszik, megválasztván a választás vezetésére hivatott elnököt, jegyzőt és kellő számmal helyetteseket. Azon kerületekre, a hol a választók száma 1500-nál kevesebb, egy szavazatszedő küldöttség alakítandó a választási elnök elnöklete alatt. A hol a szavazatok

száma 1500-nál nagyobb, két, a hol pedig 3000-nél nagyobb, három szavazatszedő küldöttség alakítandó. Minden egyes elnök és jegyző mellé egy helyettes elnök és egy helyettes jegyző választandó. A választási elnöknek a választásra vonatkozó intézkedései az állam nyelvén s a szükséghez képest a kerületben tömegesen használt más nyelven közzé teendő, még pedig legalább is 3 nappal a választás előtt.

Azon választók, a kik képviselőjelölteknek ajánlanak, jelöltjük részére a választás ellenőrzése végett egy vagy két bizalmi férfit jelölhetnek ki. Minden város tanácsa és minden község előljárósága által a választás helyére két tag, továbbá minden jelöltnek részére annak bizalmi férfiai által azon városból vagy községből egy lakos nevezendő, kik mindaddig, míg azon város vagy község választói szavaznak, a választók azonosságát ellenőrizni jogosultak és kötelesek.

A választás vezetése, a rend fentartása és e czélból minden előleges intézkedés a választási elnök feladata és kötelessége. Ő rendelkezik a rend fentartására kirendelt rendőrséggel és szükség esetén a fegyveres erővel.

A szavazatszedő küldöttségek elnökeinek feladata és kötelessége az eléjük utasított választók szavazatainak összeszedése; ők határoznak a szavazatok ellen felmerült kifogások felett s a küldöttség szavazó helyiségében és annak közvetlen környékén ők ügyelnek fel a rend fentartására. E czélból a választási elnöknek rögtön teendő jeletés mellett a fegyveres erővel is rendelkezhetnek. Szükség esetén a szavazást ideiglenesen felfüggeszthetik. A szünet két óránál tovább nem tarthat. Azt, hogy mikor kezdessék meg újra a szavazás valamely küldöttség előtt, a választási elnök határozza meg s neki áll kizárólag jogában a választást félbeszakítani és a központi választmánynak jelentést tenni.

A községek vagy városrészek sorrendje és a küldöttség, melyhez beosztattak, a szavazásra eleve kijelölt helyiség előtt és a község több helyén hirdetményben közzé teendő. A választóknak a választásnál semmi nemü fegyverrel vagy bottal megjelenni nem szabad.

A választási elnök a kerület székhelyén a *választási eljárást* a kitűzött napon és helyen reggeli 8 órakor nyitja meg. Képviselőjelöltet ajánlhat a kerület minden választója. Az ajánlat írásban adandó be a választási elnöknek, ki az általa meghatározandó helyen és időben a választást megelőző napon át is veheti. Legkésőbb azonban ily ajánlat félórával a választás megnyitása után, azaz reggeli $\frac{1}{2}$ 9 óra előtt adandó át a választási elnöknek. Minden ajánlat legalább is 10 választó által aláírandó s megjelölendők benne egyszermind az ajánlott jelölt bizalmi férfiai is. Ezeket a bizalmi férfiakat nem utasíthatja vissza a választási elnök csupán azért, mert a választó kerületben sem nem választók, sem ott illetőségi lakhelylyel nem bírnak. Az ajánlat átvételéről az elnök térítvényt ad, ha az ajánlók ezt kívánják. A szabályszerűen kiállított ajánlatot az elnök semmi esetre sem utasíthatja vissza.

Ha a választás megnyitja után fél óra alatt csak egy egyén ajánlatot, az elnök a választást befejezettnek s az illető egyént megválasztott orsz. képviselőnek nyilvánítja. Ha kellő időben több egyén ajánlatot és 10 választó szavazást kíván, a választási elnök azt elrendelni köteles s ez esetben a szavazás reggeli 9 órakor minden egyes küldöttségnél megkezdendő és megszakítás nélkül folytatandó.

A választói névjegyzék egyik hiteles példányának a választás alkalmával a szavazatszedő küldöttség kezénél kell lennie. A névjegyzékben foglaltak közül a

szavazat senkitől meg nem tagadható, (ha személyesen megjelenik.) A szavazó helyiségben csak a szavazatszedő küldöttség tagjai, a bizalmi férfiak, a közigazgatási tisztviselő s a jegyző mellé rendelt irnok lehetnek jelen, ezeken kívül mindaddig, míg azon város vagy község választói szavaznak, a községi előjáróság kiküldött tagjai és a jelöltek bizalmi férfiai által megjelölt községi lakos és végre a szavazásra beszólított választók.

A községek vagy városok a megállapított sorrendben s az egy községből vagy város részből való választók a szerint, a mint egyik vagy másik jelöltre szavaznak, külön bocsátandék a szavazásra. Az első községnél a küldöttségi elnök által kihuzott sors dönt a felett hogy melyik jelöltre szavazók bocsáttassanak először a szavazáshoz. Az utána következő községeknél felváltva illeti az egy jelöltre szavazókat az elsőség. Azon szavazók, a kik szavazásra nem jelentkeztek, mikor a megállapított sorrend szerint rajtuk volt a sor, a többi választóknak szavazása után szavazhatnak.

A szavazás nyilvánosan, élőszóval történik. A választót a szavazásnál irányadólag utbaigazítani vagy rábeszélni nem szabad. *Kérdést* a választóhoz csak a szavazatszedő küldöttség elnöke intézhet, ez is *csak a feladat korlátai* között. A ki e szabály ellen vét, azt az elnök rendre utasítja, ismétlés esetében eltávolíthatja s a szükséghez képest mással pótolja.

A szavazás alatt felmerült kérdésekben a küldöttségi tagok meghallgatása után a küldöttségi elnök saját felelősségre határoz. Semmis a szavazat, ha nincs értelme, ha többféleképp magyarázható, vagy ha nem a jelöltek valamelyikére adatott. Ha egy családi néven csak egy jelölt van, a szavazat azért, mert a keresztnév hibásan, vagy éppen nem mondatott ki,

valamint akkor sem tekintetik érvénytelennek, ha a szavazat a jelöltek egyikére kétségtelenül megállapítható.

Ha a választás folyama alatt oly akadályok merülnek fel, melyek miatt a szavazást rendesen folytatni nem lehet, a választási, vagy küldöttségi elnök a szavazást saját felelősségére, az utóbbi azonban a választási elnöknek rögtön teendő jelentés mellett, felfüggesztheti. Ha a felfüggesztett szavazás két óra múlva sem volna folytatható, a választási elnök a választást félbeszakítja s erről jelentést tesz a központi választmánynak, mely az új választásra új határidőt tűz ki.

Miután minden község a megállapított sorrend szerint szavazott, és szavaztak, vagy szavazatra felhivottak azon községek is, melyek a megállapított sorrendben nem jelentek meg: a választási elnök legalább egy órai, és két órán túl nem terjedhető határidőt tűz ki, melynek lefolyta után többé szavazat el nem fogadtatik.

A küldöttség elnöke erre a szavazás névsorát berekeszti, annak három példányát, valamint a szavazás lefolyásáról szóló jegyzőkönyvet a jegyzővel együtt aláírja s a választási elnöknek átadja.

Ha a szavazás minden küldöttség előtt a törvény értelmében befejeztetett, a választási elnök a szavazás végeredményét a küldöttségi tagok előtt összeállítja s azon jelöltet, a ki a feljegyzett érvényes szavazatok általános többségét nyerte, a kerület országos képviselőjének kijelenti. Ha szavazás közben egy jelöltön kívül a többi visszalép s ezen szándékát az illető a választási elnöknek személyesen, vagy sajátkezűleg írt és aláírt nyilatkozatban határozottan kijelenti, az ellenjelölt nélkül maradt jelölt képviselőnek nyilváníttatik.

Minden szavazatszedő küldöttség a szavazás

lefolyásáról jegyzőkönyvet vezet, a melyben megemlítendő: 1. a szavazatszedő küldöttség tagjainak, a jelöltek bizalmi férfiaknak nevei; 2. a szavazás kezdete és a küldöttség előtti végeredménye; 3. az elnök esetleges határozatai és a rend érdekében tett intézkedései.

A visszautasított szavazatokról külön jegyzék vezetendő, mely a jegyzőkönyvhöz csatoltatik.

A választás összes lefolyásáról is jegyzőkönyv vezetendő; abban megemlítendő: 1. A választó kerület neve; 2. A választás helye és ideje; 3. A képviselő jelöltek nevei; 4. Az ajánlók és ezek által kijelölt vagy az elnök által kinevezett bizalmi férfiak nevei, a nyilatkozat kelte s a beadás ideje; 5. A jelölt, vagy jelöltek esetleges visszalépése; 6. Ha szavazás rendeltetett el, a megkezdés ideje s a szavazás végeredménye; 7. Az elnök által kitűzött záróra; 8. Az elnök határozatai s a rend érdekében tett intézkedései. Óvásnak vagy egyéb észrevételnek a jegyzőkönyvben helye nincs. A jegyzőkönyvet az elnök s a melléje rendelt jegyző írják alá.

Ez a jegyzőkönyv szolgál a megválasztott képviselőnek megbízó levél gyanánt.

*

A kik a választási törvény rendelkezéseit megszegik, ezeknek megbüntetéséről gondoskodnak az 1878. évi büntetőtörvénykönyvnek 178—189 §§. szakaszai. E szakaszok intézkedéseit, minthogy ezek szoros összefüggésben állanak a leirandó választási visszaélésekkel, itt ismertetjük.

A kik valamely választót erőszak vagy fenyegetés által választási jogának szabad gyakorlatában megakadályoznak, történjék ez akár országgyűlési képviselő, akár tisztviselő-választás alkalmával: azok a választói jog megsértésének vétségét követik el, és 6

hónapig terjedhető fogházzal, valamint egyenkint 200⁰ frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

5 évig terjedhető büntetés éri a szavazatszedő küldöttség azon tagját, a ki a választások alkalmával:

1. Aválasztási helyiségben hivatalánál fogva átvett szavazási jegyet* rendeltetésétől elvonja, vagy az által, hogy arra a szavazó beleegyezése nélkül más nevet ír, mint a mely azon az átvétel alkalmával írva volt, meghamisítja;

2. A szavazásra használt szavazási eszközöket kieseréli, azokból elvesz, vagy azokhoz hasonló nemüt jogtalanul hozzá tesz;

3. A szavazatot más jelölt nevére írja be, mint a kire a választó szavazott; vagy oly választónak szavazatát írja be, a ki nem szavazott, vagy nem írja be oly választó szavazatát, a ki szavazott;

4. A ki a szavazatok lajstromát, vagy a szavazatokat tartalmazó tárgyat rendeltetésétől elvonja, vagy megsemmisíti, vagy a szavazatok összeszámítását más módon megghiúsítja;

5. A ki a szavazatokat hamisan számítja össze.

1 évig terjedhető fogházzal büntetendő a szavazatszedő küldöttséghez nem tartozó azon egyén, a ki a választás alkalmával

1. A neki átadott szavazati jegyét eltulajdonítja vagy az által meghamisítja, hogy arra a szavazónak beleegyezése nélkül más nevet ír, mint a mely azon az átadás alkalmával írva volt;

2. A szavazatra használt szavazati eszközöket kieseréli, azokból elvesz, vagy azokhoz hasonló nemüeket jogtalanul hozzátesz;

3. A ki a szavazatok lajstromát, vagy a szavazatokat tartalmazó tárgyat elveszi, vagy megsemmisíti, vagy a szavazatok összeszámítását más módon megghiúsítja.

Az eddig előadott esetekben bünvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha a visszaélés ellen a választás

---

* T. i. ott és akkor, a hol és mikor ilyen jegyek használtak.

alatt, vagy legkésőbb 8 nappal a választás eredményének kihirdetése után a küldöttség vagy az azt kiküldő hatóság előtt felszólamlás történt.

A ki másnak neve alatt szavaz, vagy jelentkezik a szavazásra: vétséget követ el és 1 hónapig terjedhető fogházzal és 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sújtandó. Ugyanezen büntetés alá esik azon választó is, a ki egy választó kerületben többször szavaz, vagy miután valamely választó-kerületben már szavazott, más kerületben is szavaz.

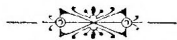
A ki a választónak, vagy annak tudtával hozzá tartozójának azon célból, hogy az bizonyos jelöltre szavazzon, vagy ne szavazzon, vagy hogy a szavazástól tartózkodjék, pénzt, vagy pénzértéket, vagy más előnyt ad, vagy ígér: 6 hónapig terjedhető fogházzal és 1000 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sújtandó. Ugyanezen büntetés éri azon választót is, a ki a neki, vagy tudtával hozzátartozójának ígért pénzt, vagy más előnyt elfogadja.

3 hónapig terjedhető fogházzal és 500 frtig terjedhető pénzbüntetés éri azt, a ki a fentemlített célból etet-itát, valamint azt is, a ki az ételt-italt elfogadja.

Azon közhivatalnok, a ki hivatala hatáskörébe eső cselekménye, vagy arra vonatkozó ígérete által valamely választót bizonyos jelölt melletti vagy elleni szavazatra, vagy a szavazástól való tartózkodásra bírni törekszik: 2 évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A választások körüli büntettek, vagy vétségek elkövetői ellen a büntetésen felül a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése, vagy hivatalvesztés is alkalmazandó.

A most leírt visszaélési esetekben a bűnvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény elkövetése után 30 nap alatt a bíróságnál feljelentetett.

II. RÉSZ.

A választási visszaélések.

A törvényes választási eljárás leírása után lássuk már most az idézett forrásokból, miképpen és hol történtek az 1896. évi képviselő-választások alkalmával a választási törvénybe és a humanizmusba ütköző visszaélések

I. FEJEZET.

A választók összeírása.*)

Csacza. E kerületben volt 1896-ban 1616, és 1897-ben már csak 885 választó.

Galgócz. Az 1896. évi lajstromok összeállításánál a cenzus felemelése által a néppárti szavazók tömegesen kiküszöböltettek. A lopassói lelkész 115 jogtalanul kihagyott szavazó nevében felebbezett, de a kir. Kuria utján csak 5-nek adatott vissza a szavazási jog. Az eredeti felebbezés a belügyminiszter elé terjesztett, de 1896. október havában még nem volt elintézve. Ugyancsak a lopassói lelkész kezében van 5, közjegyzőileg hitelesített bizonylat, melyek szerint a lopassói és vanizsnai bírák beismerik, hogy *tudtukon kívül, hamis bizonyítványok alapján dr. Hönig vittenczi kőr orvos több néppárti választót a lajstromból töröltetett.* Ellenben a liberális szavazók közé felvétet-

*) Lásd e könyv 12. és 13. lapjait.

tek jogosulatlanul szatócsok, uradalmi csőzök, szolgálk stb. (Jegyzőkönyv.)

Nagy-Bittse. 1895-re összeiratott 1300, 1896-ra 812, 1897-re 820 választó.

Nyitra-Zsámbokrét. 1896-ra volt felvéve 1179, 1897-re pedig 835 szavazó.

Szokolca. 1896-ban volt 2410, 1897-re összeiratott 1654 választó, tehát 741-gyel kevesebb.

Verbó. Evekkel azelőtt 2000-nél több választó volt. 1891-ben e szám leapadt 1493-ra, 1896-ban 1244-re s 1897-re csak k. b. 1000 szavazó iratott össze. Igy pld. a krakováni közjegyzőségben 212-ről (1896-ban) 117-re apadt az 1897-iki választók száma. (Straka József borii plébános jelentése.)

Zsolna-Rajecz. 1895-ben volt 1700, 1896-ban 1415 választó és 1897-re 900 iratott össze.

Felette érdekes az összes nyitramegyei választókerületek választóinak csökkenése 1895 óta:

	Választókerület	Összeiratott			A csökkenés
		1895-re	1896-ra	1897-re	
1	Érsekujvár	2405	2107	2108	297
2	Galgócz	2341	1799	1707	634
3	Nyitra	2366	1823	1919	447
4	Privigye	2023	1735	1668	355
5	Szokolca	2395	2410	1654	741
6	Szenicz	2066	2165	1543	523
7	Tapolcsány	2392	1625	1493	899
8	Vághujhely	1253	1196	1201	52
9	Vágvece	2314	1774	1860	454
10	Verbó	1442	1244	1085	357
11	Zsámbokrét	1815	1179	835	980
	Összesen .	22812	19057	17073	5539

Már most képzelhető-e akkora és oly gyors vagyoni hanyatlás, hogy pld. a csaczai kerületben egy év leforgása alatt 1616-ról 885-re, tehát majdnem 50 % -kal, Nyitramegyében két év alatt 22812-ről 17073-ra, tehát 25·25 % -kal, Bittsén és Zsolna-Rajeczen ugyanezen idő alatt 47 % -kal csökkenhetett a szavazók száma? És éppen azokban a kerületekben a melyekben érületre nézve óriási többségben vannak a néppártiak? Nem a polgárok elszegényedésében keresendő itt a csökkenés oka, hanem politikai üldözésben. A választók nagy része vagy egészen törvénytelen módon hagyatott ki a névjegyzékekből, vagy pedig oly módon, hogy az összeírás alapjául szolgáló adócenzus a néppárti községekben aránytalanul felemeltetett.

II. FEJEZET.

Allami és közigazgatási tisztviselők és egyéb szabadelvű kortések a választások előtt.*)

Alsó-kubini kerület. Maga az ellenzéki jelölt, Krupecz Rezső írja egy 1896. okt. 30-án kelt levelében, hogy még ez év augusztus hó második felében bejárta a kerületet, a melyben akkor már mindenkj tudta, hogy ő lesz a néppárt jelöltje. Augusztus 30-án Zázriva községben egy Návai nevű irnok 4 csendőr kíséretében megtiltotta neki a főszolgabíró nevében, hogy a plébánia udvarán beszélhessen a választókhoz. A jelölt, igaz, még jóval a képviselőház feloszlatása előtt lépett érintkezésbe választóival, de mindenesetre jellemző, hogy ugyanekkor már a hivatalos apparátus is dolgozott az ellenzék ellen. Ugyanez történt nemcsak itt és nemcsak ekkor, hanem fokozott mértékben

*) Lásd e könyv 14., 19—21. lapjait.

a választási mozgalmak idején, mondhatni az összes ellenzéki jelöltekkel. Egy ugyancsak az alsó-kubini választásról, 1896. október 30-án felvett s a választás ellenzéki bizalmi férfiai által aláírt jegyzőkönyv igazolja továbbá, hogy a kormánypárti jelölt kortesei a néppárti szavazóknak jelöltjükre való szavazását mindenképpen megakadályozták s azokat vesztegetéssel az ellenpárthoz csalogatták. A néppárti zászlókat több helyen letépték, községi bírakat, a kik a néppárton állottak, hivataluktól elmozdítottak.

Az *Aranyos-maróthi* kerületben az ottani választás néppárti bizalmi férfiai által Nagy-Mányán 1896. nov. 3-án felvett jegyzőkönyv szerint a választási mozgalmak idején szabadelvű részről a szt.-mártoni választók számára 200 frt helyezettett el a takarékpénztárba azon kikötéssel, hogy ezen összeget megkapják a szt.-mártoniak, ha a kormánypárti jelöltre szavaznak. A gesztőesi választókat azzal fenyegették, hogy az erdőből fát pénzért sem kapnak, ha nem szavaznak a kormánypárt jelöltjére. Azt is híresztelték a szabadelvű kortesek, hogy a néppártiak közül néhányat, különösen papokat elcsukatnak, de mivel a néppártiak a törvényszegésnek még árnyékát is kerülték, ez a terv dugába dőlt. Hogy e fenyegetések nem voltak alaptalanok, bizonyítják a választás napján történt esetek.

Ákosfalván a választás előtt már két héttel Mikó Árpád főispán vezérlete alatt az egész megyei tisztikar faluzni járt. Szórták a pénzt és hajmeresztően terrorizáltak, utóljára még a kutyákat is kezdték felirni és a szemétdombokat, ha a választók nem szavaznak a kormánypárti Légrády Károlyra. (Alkotmány, 1897. nov. 1.)

A *bazini* kerületben id. *Pálffy* János gróf v. b. t. t. vevény mellett leveleket intézett Kameráth Dénes

alsó-diósi és Petrik Ferencz hosszufalusi plébánosokhoz, mely levelekben — mint kegyur — e plébánosokat a választás ténykedésénél semlegességre kérte. Kamaráth plébánost személyesen is felkereste s újból semlegességre hívta fel. E két plébános mellözve kegyurok sajtáságos felhívását, buzgón működött a néppárt mellett. Ugyanezen Pálffy grófnak Tuzék Lajos nevü bélaházi központi uradalmi tisztje felkereste Kormuth Mihály felső-diósi bírót, felhíván őt, hogy Felső-Dióson a kormánypárti jelölt érdekében működjék, *dús jutalmat ígérve* neki ezért és határozottan kijelentve, hogy id. Pálffy János gróftól és *Szalavszky Gyula főispántól van erre megbízása*. Kormuth visszautasította.

Midőn Matlekovits Sándor kormánypárti jelölt Alsó Dióson bemutatta magát, Bomta modori polgármester kilátásba helyezte a csekély számú hallgatóság előtt, hogy id. Pálffy János gróf mint kegyur restauráltatni fogja az alsó-diósi templomot, ha az alsó-diósiak Matlekovitsra szavaznak. A válasz erre az volt:

— *Minek lesz nekünk a nagy templom, ha hitünket el akarják venni?*

Sándor Endre felső diósi h. jegyző a választás küszöbén magához hívatta Szekerka István felső-diósi albirót, minden felső-diósi kormánypárti szavazatért 10 frtot ígért, Szekerkát pedig biztatta, hogy őt a főbíró biróvá fogja megválasztatni, négy évre szóló adója pedig ki fog fizettetni. Szekerka visszautasította az ajánlatot és tanuk előtt hitelesen előadta az esetet. (*Jedlicska Pál* felső-diósi plébánosnak 1896. nov. 14-én hiteles tanuk előtt kelt levele.)

Breznóbányán. Itt különösen a kincstári erdészek tüntek ki, továbbá a zólyombrezói vasgyár és a megye. Egész néppárti községeket kizártak a munkából. S

mindennek daczára a nép fenségesen állott. (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Csáktornyán a hivatalos nyomás még a legcesekélyebb volt. A takarékpénztárak Csáktornyán és Perlakon minden néppárti adósnak felmondták a kölcsönt, sőt Banelli igazgató arnyira ment, hogy sajátkezüleg ellenjegyezze az adósoknak küldött „figyelmeztető“ leveleket, megjegyezve, hogy a kik nem szavaznak *Wlassics* miniszterre, azok nem számíthatnak kölcsöneik meghosszabbítására.* A választás előtti éjjel beron-

---

* Mindezek bizonyítékául álljon itt két levél, a melyeknek szószerinti szövege megjelent az „Alkotmány“ 1897. január 14-ki számában:

Mi alulírottak ezennel bizonyítjuk, miszerint október hó 24-én az ovelhovici Festetics gróf-féle erdőben árverés levén, a *főerdész* az árverés előtt nyilvánosan kijelentette, hogy azok, a kik *Major dr. részére* akarnak szavazni, vonuljanak vissza, mert *semmiféle pénzért nem fognak fát kapni.*

Es mikor ennek ellenére ketten, névszerint *Matics Mihály* és *Jursics Mihály* ovelhovici lakosok egy tölgyfát megvettek és ki is fizették és megtudták, hogy néppártiak, házukhoz visszaküldték a pénzt. És ezen magatartásukat az uradalmi tisztek jelenleg is gyakorolják a néppártiak iránt, *mert a néppártiak se harmados földet, se fát semmiféle pénzért sem kaphatnak.*

Ugyszintén a *csáktornyai takarékpénztárak* minden néppárti szavazónak felmondták a tőkét, minek következtében még váltójukat sem akarják meghosszabbítani. — Szoboticán, 1896. november 17.

Jambrovich Mihály s. k.

Klinec Lukács s. k.

Jursics Mihály s. k.

Matics Mihály s. k.

Tisztelt Zsbuly Mátyás

Perlakon.

Hallom, hogy *Wlassics* ur, a mi képviselők ellen van; mert tudja-e, hogy a takarékpénztárnak adósa? *Ha nem lesz a mi részünkön, mit az összes takarékpénztári urak kívánnak, akkor készítse el a pénzt, mert tovább ne-ü fogja magát a taka-*

tottak a házakba s ott felferve a polgárokat, összeszedték a szavazatokat. Festetics Jénő gróf gazdasztjei is „kitettek“ magukért. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Diószadon Kis Samu nyirsidei jegyző (zsidó ember) volt a szabadelvű párt pénztárosa, a ki faluról-falura járt vesztegetni. A szabadelvű jelölt *váltókra vesztegetett*. Diószadnak 4000 frtot adott váltóra. Ezért a gazdák kötelezték magukat, hogy 300 szavazatot állítanak. Aztán skrupulusaiktámadtak s visszavitték a váltót. Akkor Sámuel még megtoldotta 500 frttal, melyet már váltó nélkül adott. Három nap mulva ezt is visszafizették s vele újra a 4000 frtot. — Az egyik községben a jegyző előre adott mindenkinek 2 frtot, a választás utánra ígért 3 frtot és kötelezett írásbelileg mindenkit, hogy aki nem szavaz Sámuelre, neki (a jegyzőnek) fizet *kilencz* frtot. (Rákosi Viktor függetlenségi jelölt előadása a Budapesti Hirlap 1896. okt. 31. számában.)

Eger. Krausz pénzügyi igazgató és *Kovács* pénzügyi titkár ugy presszionálták az ellenzéki korcsmárosokat, hogy ezek közül kettő kénytelen volt a pénzügyminiszteriumtól kérni jogorvoslatot, persze eredménytelenül. A dohánygyár igazgatója elcsapással fenyegette a leány munkásokat, ha apjuk nem szavaz a pénzügyminiszterre. A főispán is korteskedett tisztviselőikara élén. (A mandátum ellen beadott petíció, ismertette az „Alkotmány“ 1896. decz. 22. számában.) Vesztegetések is történtek: Kelemen József kapott 180, Erős István 20, Turcsányi József 50, Bundás Lajos

---

rékpénztár várni; gondolja meg magát jól, hogy meg ne bánja, és szavazzon Wlassics urra.

Perlak, 1896. október 26.

Alsó-muraközi takarékpénztár részvénytársaság Perlakon.

P. H.

barátja *Banelly*.

100, Bánffy József 60, Novotha János 100, Módos Imre 20, Varga János 150, Krobek Vincze 200, Szeredi Gáspár 400, Klein Lajos 150, Pálinkás György 25 frtot. (Peticzió.) 20-nál több esetben bebizonyított, még pedig ekmányilag, a legmesszebbmenő korteskedés a szabadevüek részéről; vagyoni előnyök nyújtásának ígérete, fogházbüntetés, vagy katonaszolgálat elengedése, fenyegetések. Stojanovics Mihály g. k. lelkeszt állami dotációjának elvonásával fenyegették. Csütörtök László, a minorita rendház főnöke azért nem szavazott az ellenzéki Szederkényi Nándorra, mert azzal fenyegették, hogy a pénzügyigazgatóság felmondja a minorita rendházban bérelt helyiséget, ha pedig Lukács Lászlóra szavaz, akkor a bérösszeget felemelik. — Grónay polgármesterről is beigazoltatik a legnagyobb mérvű korteskedés hivatalos hatalommal. (Peticzió.)

Érsekujvár. A *Crausz* István nyitrai alispán kormánypárti jelöltségét hirdető plakátra minden külön felhatalmazás, sőt az illetők akarata ellenére — mert néppártiak — rányomtatták: Tardoskedről Csirik Lajos, Pap Vanya József, Pap Vanya Lajos, Szögyényi István, Vanya János, Balogh Mihály, Tóth Vincze; Kisváradról Czvik János, Tvrdon János; Nagy-Kérről Kántor Lajos stb. neveit. Ezek közül többen rögtön, a többiek jegyzőkönyvben tiltakoztak a neveikkel történt visszaélés ellen.

Kovács Pál néppárti jelölt okt. 18-án akarta megtartani programbeszédét Érsekujvárott. Ez a hatóságnál szabályszerűen bejelentetett s tudomásul is vétetett, de a programbeszéd megtartása okt. 17-én este *felsőbb helyről érkezett távirati utasítás folytán* megtiltatott. A kormánypárti jelöltet körutján egész hivatalos apparatus kísérte. Nagy-Kéren Turcsányi Ödön főszolgabíró nyiltan izgatta a népet:

— *Miért hallgatnak a papra, a ki mindig hozzám futkos, hogy hajtsam be számára töle-
tek a párbért?*

A vesztegetés, etetés-itatás nyiltan folyt. Nagy-Kéren a mézszárszékbe s korcsmába szóló utalványo-
kat osztott ki a kisbíró.

Okt. 26-án a kisbírák hordták szét a község-
ben a „*Reverendás forradalom*“ cz. röpiratot.

A választás előtti napon, október 27-én reggel
ellenzéki szavazók meghívót kaptak Nagy-Surányba,
a „főszolgabírói hivatalba“ a választás napján reggeli
10 órára, pedig a főszolgabíró, szolgabíró és szolgál-
bírói irnok a választás napján Érsekujvárott voltak.

A tardoskeddi takarékpénztár fölmondotta az ellen-
zékiek tartozásait, a váltókat óvatolta, késznek nyilat-
kozott azonban a váltókat prolongálni, s az óvatolási
díjak elengedését kieszközölni, ha az adósok Crauszra
szavaznak. (A választásról Érsekujvárott 1896. nov.
14-én fölvelt, és 29 aláírással ellátott jegyzőkönyv.)

A lélekvásár folytán a választás reggelén 150-ről
292-re szaporodott a kormánypárti szavazók száma.
(Alkotmány 1896. okt. 31.)

Galgócz. A néppárti jelölt programbeszédének
megtartását még ott is *hivatalból* akadályozták meg,
a hol ez szabályszerűen be lett jelentve. Így Dubován,
a hol a csendőrök Koronthály Béla főszolgabíró paran-
csára betiltottak a programbeszédnek bejelentett
megtartását, sőt *Brucker* Ágost néppárti jelöltet és
Hoenig Ferencz plebánost letartóztatással is fenyeget-
ték. Így történt Veszelen is, a hol a jegyző tiltotta be
a programbeszéd megtartását.

A választás előtt az egész hivatalos apparátus
faluzott és korteskedett. Koronthály főszolgabíró
Lopassón, Ribarics Skeruszon korteskedtek. Rákóczy

szolgabíró Nagy-Kosztolányon az egyes választókhoz is bejárt s azzal fenyegette, hogy segítsen rajtuk a pap, ha majd bajba kerülnek. A kosztolányi bíró ennek daczára is megmaradt néppártinak s ezért a választás után Koronthály végzésileg felfüggesztette állásától. A néppárti Kollárovics Józsefnek fia éppen a választási mozgalmak idején volt kihirdetve az állami anyakönyvvezetőnél. Kollárovics nem akarván átpártolni a kormánypártra, azzal akart ráhatni a jegyző-anyakönyvvezető, hogy a polgári házasságból nem lesz semmi. A választás után a jegyző tényleg nem akarta elvégezni a polgári kötést.

A szolgabírák és jegyzők *adóemeléssel* is fenyegetöztek. (A választásról a bizalmi férfiak által felvett és aláírt jegyzőkönyv.)

Héthárs. Itt Bornemisza Lajos lépett fel mint nemzeti párti, Leskó kanonok mint kormánypárti; utóbbi követelte a recepezió eltörlését és az összes felekezeti törvények revízióját. Minden hivatalos hatalom őt támogatta és mellette volt az egész kerület zsidósága egytől-egyig, minthogy ki volt mondva a jelszó, hogy Bornemisza buknia kell. Bornemisza pedig meggyőződött róla, hogy ha háromszáz szavazattöbbséggel vonul is be, lehetetlen, hogy keresztül jöjjön — kimélve a nép életét, biztonságát — visszalépett.

Erre a kormány ráparancsolt Leskóra, hogy lépjen vissza. Mit ez azonnal meg is tett, a vallásfelekezetek megnyugtatója ürügye alatt. Erre a főispán felléptette Szinnyey Merse Pált, úgy tüntetve fel a dolgot, mintha Bornemisza ez irányban Leskóval paktumot kötött volna, miből egy szó sem igaz. — Az egész dolog előre, tervszerűen ki volt csinálva. (Alapi-Salamon Tódor a Nemzeti Ujság 1896. nov. 5. számában.)

Jákóhalma. Minden kormánypárti szavazó kapott

Jegkevesebb 10 frtot, de ha magát tartotta, ugy alku tárgyává vált és kapott annyit, a mennyivel le birták lábáról venni. A lélekvásárlás nem is titokban történt, a tiszteletbeli megyei főorvos és egy pár ügyvéd és annak főkortesei osztogatták a pénzt, nyilt vásárt üztek azokkal, a kik megvehetők voltak. — Az egész kormányapparátust a főszolgabirótól kezdve az utolsó pálinkás zsidóig, még a finánczokat is felhasználták. A dohány-termelőket azzal fenyegették, hogy elvesztik a dohány-engedélyt, ha a kormánypártira nem szavaznak. (Antal Sándor jászapáthi földbirtokos a Nemzeti Ujság 1896. nov. 4-iki számában.)

Igló. A presszió hivatalos közegek részéről nyiltan gyakoroltatott *szóbeli parancs* formában; de miután az okos nép az ilyen parancsnak írásbeli kiadását kérte, a szolgabirák jobbnak találták azt ki nem adni, hanem fenyegetésekkel terrorizálni a népet. De nem csak a hivatalos közegek által, hanem sokkal hathatósabban gyakoroltatott a presszió a többnyire lutheránus uralom alatt álló városok, bányatársulatok és bányatelepek részéről. Ez utóbbiak nemcsak fenyegették a népet a munka és fuvar beszüntetésével, hanem tényleg be is szüntették azoknál, a kik nem akarták megigérni, hogy a liberális pártra fognak szavazni. Nagy szerepet játszott a Frigyes főherczeg ő fensége tulajdonát képező bindti bányatelepen alkalmazott Pivarsik nevü hivatalnok. Münnich Aurel kortesei étel-, de főleg italszerekkel kocsikon elárasztották a községeket és egész nyiltan csábitották a választókat. (Máriássy János báró levele.)

Illava. Horócz községben a b.-rovnyei jegyző, Laczó József, Victorisz Fülöp cs. és kir. kamarás kíséretében házról-házra járt, hogy „a következményekre való utalással“ megakadályozza a néppárti jelölt fogá-

dását. Rudnay István puchói főszołgabiró a kath. iskolák államosításával korteskedett. 600 frttal meg akarta vesztegetni Netsch Ferencz kath. tanitót s midőn ez nem használt, kidobással fenyegette. Marmorstein Kálmán zsidó korosmáros 100 frtot igért e tanitónak, ha tartózkodik a szavazástól, 200 frtot pedig, ha a községet is rábirja a passzivitásra. Ha pedig a közsébeliek a szabadelvü-jelöltre szavaznak, — ugymond — akármennyi pénzt utalványoz neki a pruszkai takarékpénztárban. Ugyanez a Marmorstein Micsura Andrásıt hitelfölmondással fenyegette, a mi a választás után tényleg be is következett. A lissai zsidók 150 frtot ajánlottak az odavaló plébánosnak, ha megakadályozza a néppárt kiküldöttjének felszólalását. Minden községben a választás előtt *trágyavizsgálat* történt s a jegyzők és birák megbirságolással fenyegették a néppártiakat. Mikusócson a biró, mert néppárti, elcsapatott hivatalából. Az illavai fegyház őrei Szkala és Kri-voklatra községekben 5—5 frtjával iparkodtak megvenni a szavazatokat. Felső-Brezniczen Deitelbaum József Kárász Vinczét hadmentességi adókivetésével fenyegette, Ledniczen Náthán József jegyző Szlemenszky József miolnárt vizadó elengedéssel és ingyen telekkel vette meg. Ugyanez a Náthán Szlemenszky Pált fiának a katonaságtól való elboesáttatás ígérétevel nyerte meg.

A pruszkai takarékpénztár igazgatója, Hoffenreich Lipót (zsidó) bejárván a községeket, felmondással fenyegette a takarékpénztár adósait, ha nem szavaznak a liberális jelöltre. Így péld. felmondta Micsura András dulo-ujfalusi lakos 600 frtnyi adósságát. Ledniczen Lippe Salamon felmondotta Zachar Józsefnek 300, Lisszán Welder Károly felmondotta Haskó Gabik Istvánnak 700, Szlanka Andrásnak 300 frtnyi tartozását. Ilyen fölmondások a zsidók részéről majd minden községben

történtek. A pucho-lisszai-völgynek zsidó jegyzői még a választások után is üldözték, zaklatták a néppártiakat. Ha egy néppárti polgár liberálisnak nevez egy liberálist, ezért azonnal a szolgabíró elé idéztetik „ad audiendum verbum.“ (A választásról Pruskán, 1896. nov. 13-án felvett és 22 hiteles aláírással ellátott jegyzőkönyv.)

Kecskemét I. kerület. A nov. 12-ére kitűzött pótválasztás alkalmával jöllehet maga a választás azután teljesen törvényesen folyt le, de előzetesen a hivatalos apparátus teljes erővel rávetette magát a függetlenségi-párti polgárságra és sikerült is közülök néhányat megnyerni. A vesztegetés nagyban folyt. Egy választónak 500 frtot ígértek, ha a szabadelvű jelöltre szavaz. Az illető szegény ember, de visszautasította az 500 frtot. (Alkotmány 1896. nov. 10.).

Szeles József, a kecskeméti takarékpénztár igazgatója sorra beidézte magához a néppárti váltóadóásokat s tudatta velök, hogy váltóik prolongálására ne számítsanak, ha a néppártra szavaznak. A koreszmárosokat meg a fogyasztási adóhivatalba idézték s ott az italmérési jog elvonásának fenyegetésével igyekeztek őket a szabadelvű pártnak megnyerni. Azonkívül szennyiratokat is terjesztettek a néppárt és itt jelölt vezére ellen, a mit csak azért említünk meg, mert Kecskeméten eddig a leghevesebb pártküzdelmekben is ismeretlenek voltak az ilyen gyalázkodások. (Alkotmány 1896. nov. 13.).

Kernyája. A hivatalos apparátus és a pénz itt is dolgozott és számos keresztény választó oda is dobta lelkiismeretét a jegyző és főszolgabíró lábaihoz. (Alkotmány 1896. okt. 31.).

Korpona. A hivatalok szüneteltek s a liberális had csak úgy szórta a pénzt, szidva és gyalázva a papokat. A revizionista Ivánka Oszkár párthíveit

mindenféle ürügyek alatt a bírósághoz idézték s az ítélet úgy hangzott: Vagy a liberális Fodorra szavazni, vagy büntetésképpen ennyit és ennyit fizetni. Így tartott ez mindaddig, míg Ivánka személyes közbelépésével véget nem vetett ezen taktikának. Egy zsidó-kortos a választás előtti napon Korponára érkezve 20 frtéért fel akart bérelni egy Mikulesik nevű embert, hogy Németi, Szebelléb és Domanyik ellenzéki községeket a választás napján *gyujtsa fel* s 2 frt előleget adva neki, megígérte, hogy saját kocsiján viteti Mikulesikot a nevezett községekbe. Mikulesik elfogadta a két forintot s a kath. plébánián tartózkodó Ivánkának előadta az esetet. (Alkotmány 1896. nov. 3.).

Köbölkút. Az etetés-ítás, terrorizálás, vesztetés sablonszerűen folyt s midőn a szabadelvű párt ennek daczára sem szaprodott, a választás előtti éjjel 30—50 frtjával vették meg a szavazatokat. (Alkotmány 1896. nov. 1.).

Kőszeg. Midőn a hivatalos nyomás elégtelennek bizonyult, a lutheránusok és zsidók felekezeti féltékenységét állították szembe a néppárti katolikusokkal. (Alkotmány 1896. nov. 7.).

Hogy a megválasztott kormánypárti képviselő érdekében hogyan működött a hivatalos apparátus, ezt élénken illusztrálja egy levél, a melyet *Pleszkács*, a hadászi körjegyző a kerület egyik falusi birájához intézett. A levél szövege német, és magyar fordításban így hangzik:

A tagosítási ügyben tudatom önnel, miszerint Szájbély ur megtette a lépéseket, hogy ezt most már lehetőség szerint azonnal keresztülvitessék a törvényszék által. Szájbély ur azt is megígérte, hogy abban az esetben, ha ön szavazatával melléje áll, minden lehető el fog követni, hogy szándéka meg is valósíttassék. Ez tehát biró ur, szintén egy eredmény...

Közölje a dolgot a többi választókkal is rögtön és értesítsen engem haladéktalanul a hangulatról, hogy aztán én megtegyem a többit. Ezt az ígéretet Száj-bély ur mindnyájunk előtt tette.

Üdvözlettel *Pleszkács* körjegyző. (Alkotmány 1896. nov. 14.).

Kisvárdá. Itt egy-két kivétellel az egész zsidóság, dacára annak, hogy Vidovich László függetlenségi jelölt világosan megmondta programbeszédében, hogy a felekezeti törvények épségben tartását óhajtja, ellenc fordult, ugyannyira, hogy a kisvárdai zsidó hitfelekezet okt. 10-én tartott nagygyűlésén a következő határozatot hozta: „Vallásunk elleni árulásnak tekintjük, ha Vidovich László mandátumához csak egy zsidó szavazat is járul.“ — Az iparbank minden ellenzékinek megtagadta a kölesönt, sőt a tartozások felmondásával is fenyegetett. A zsidók tömegesen lepték el a falvakat lázítva a vallás és egyének ellen, tele kézzel szórván a pénzt. Támogatta ez eljárást az egész református lelkészség, annyira, hogy 22 ref. lelkész közül csak 2 szavazott az ellenzékkel. Annyira mentek a korteskedésben, hogy kiadták jelszól: A hová egy katolikus beteszi a lábát egy református községbe, azt *le kell ütni* és nem is kálvinista, a ki nem szavaz hittársára, a szabadelvű Farkas Balázusra. Így beszélt, tanukkal igazolhatólag a kanyári ref. lelkész.

Egy zsidó kortes elment egy jegyzőt kapacitálni, hogy ne szavazzon az ellenzékre. A jegyző ellent állott. Ekkor a zsidó veszekedést provokált s ennek folyamán esunya címekkel illette a jegyzőnét, mire a jegyző arczul vágta. Ugyanaznap délelőtt már két szolgabírói hivatal volt táviratilag megbizva az ügygyel. Az egyik, hogy azonnal indítsa meg a vizsgálatot a jegyző ellen, a

másik, hogy jelentkezzék a zsidónál és tudassa vele, hogy a vizsgálat a jegyző ellen már el van rendelve.

Szabolcsmegye alispánja elment az ujfahértói főrabbihoz és adott neki 100 frtot, hogy imádkozzék a kisvárdai zsidók győzelméért. (Alapi Salamon Tódor a Nemzeti Ujság 1896. nov. 5. számában).

Lőcse. Etetés-ítatás, terrorizálás itt sok „hivet“ szerzett a szabadelvűségnek. (Dr. Vildfeuer Károly, szepeshelyi theologiai tanár levele.)

Lubló. „Nekem a főispán ur és alispán ur ígéretet tettek, hogy a választás tisztaságát a hivatalos közegek beavatkozása, terrorizmusa és törvénysértése zavarni nem fogja. Az önök kezébe visszahelyezett *okmányok az ellenkezőről tesznek tanuságot...*“ (Viczmány Ödön nyílt levele Jungenfeld Károly báróhoz, a lublói kerület egyesült ellenzéke elnökéhez, az Alkotmány 1896. nov. 5. számában.)

E mandátum 60.000 frtjába került a szabadelvű jelöltnek. Talpon volt 3 héten keresztül az állami és megyei tisztviselők serege s a törvény ezen 3 hét alatt szünetelt. Csekély kivétellel minden *birói ház* kortestanya volt, a melyben az etetés-ítatás szakadatlanul 3 hétig tartott. A jegyzők a vesztegetésre szánt összegeket rendszerint a bíráknál tették le s rendszerint a bírák osztogatták a pénzt. Így a lesniczi bíró, Barkovszky János sajátkezüleg nyomta markába a választónak a ropogós tizest.

Azt a szegény tótot, a ki nem akarta elfogadni a pénzt, ijesztették, terrorizálták a bírák karöltve a jegyzőkkel. Teőke lublói főszolgabíró és Scholez szepesfalvi szolgabíró maguk mentek a községekbe kortestkedni. Utóbbi *revolverrel járt*, azt a bírót pedig, aki a kormánypárttal tartani nem akart, legazemberezte, mint pl. a matyósfalvit. Sztavócs Norbert, az urbéri

erdők gondnoka a kortestanyákon minden képzelhető módon rágalmazta a papságot s a községeket azzal terrorizálta, hogy fát nem enged nekik vágni az urbéri erdőkből, a legelőket befásítja stb. Nagylipniki erdőőre *fegyverrel* a vállán járt Lesniczen a házakba korteskedni. (Alkotmány, 1896. nov. 10.)

Teőke László főszolgabíró vásárolta a szavazatokat. Zsidók és orosz papok voltak főkortesei az egész hivatalos apparátus támogatásával. Vyda László készmárki főszolgabíró is Lublóra volt rendelve korteskedni. Választásközben a zsidók világos nappal 100 frtot ígértek egy-egy szavazatért. (Alapi Salamon Tódor előadása.)

Nagy-Bittse. A néppárti jelölt Hricsón programmbeszédet akart mondani, de ezt a vágbesztercei szolgabíró hivatalos végzéssel és karhatalommal megtiltotta, noha a programmbeszéd megtartása 3 nappal előbb Csajda Imre hricsói plebános által a vágbesztercei szolgabírói hivatalnál írásban, a községi előjáráságnál pedig a jelölt által előszóval be lett jelentve. Viszokán, mikor a néppárti jelölt ott megtartotta a programmbeszédet, Harnyai János jegyzői irnok illetlen közbeszólásokkal és felfogadott részeges emberek által véghez vitt goromba kifakadásokkal folyton megzavarta a jelölt szónoklatát és ingerelte a népet. Domaniczky László nagy-bittsei főszolgabíró hivatalos állását arra használta fel, hogy a szabadelvű jelöltet kortesutján mindenhová kísérte, és a választókat terrorizálta. Így Brunner Alajos, Truszina Pál és Vunder József nagy-bittsei kath. elemi tanítókat fegyelmi vizsgálattal fenyegette, Szkotniczky András, Lulaj József és Honza István nagy-bittsei mészárosokat pedig iparigazolványaik elszedésével és mészárszékeik bezárásával terrorizálta, ha a néppárti jelöltre szavaznak. (A válasz-

tásról Nagy-Bittsén 1896. nov. 15. felvett és hat aláírással ellátott jegyzőkönyv.)

Nyitra-Zsámbokréth. A szabadelvű párt egyik főembere itt így nyilatkozott:

— Ugyan mit erőlködik a néppárt? A mi számításunk világos: Van a kerületben 170 zsidó és 60 lutheránus voks, tehát kell még 300 a győzelemhez, ezt pedig könnyen megszerezzenek.

Próbáltak is vesztegetni 20—50—200 frtjával, de a „biztos“ 300 vokshoz csak 230-at tudtak szerezni. A választás, mint általánosan beszélik, 40.000 frtjába került a szabadelvű pártnak.

Vinkler szolgabíró Zelenyák néppárti jelöltet lépten-nyomon kísérte körútjában; a tanítókat a koresmába hivatta s terrorizálta. Így tett pld. a szkacsányhradistyei és az alsó-vesztheniczi tanítókkal. A választás előtti éjjel behatolt a házakba s erőszakkal akarta magával vinni a szabadelvű táborba a néppárti választókat. A szavazás napján pedig meghagyta a csendőröknek a szavazási helyiségben:

— A ki leszavazott, kergessék ki!

(A választásról felvett, Nyitra-Novákon, 1896. nov. 6-án kelt s 3 aláírással ellátott jegyzőkönyv.)

Ugyancsak *Vinkler* a választást megelőző héten a „Krestan“ című tót lapot a dvorniki postán lefoglalta és csak a választás utáni héten adatta ki. Ezért bünyfenyítő eljárás indított ellene. (Nyitraszuesányi pótjegyzőkönyv.)

Nagy-Szombat. A nagyszombati koresmárosokat a választást megelőző napon a rendőrkapitány hivatalos helyiségeibe hívták, s ott azt mondotta nekik Komfmüller pénzügyigazgatósági titkár, hogy nekik, mint az állam bérlőinek a kormánypartra kell szavazniok, mert különben megvonják tőlük az italmérési enge-

délyt. (Mondok Antal, Mikovényi Albert és Krausz Béla az Alkotmány 1896. nov. 24. számában.) A falvakban kiírták a két nagyszombati pénzügyintézet adósaít és fenyegették őket, hogy felmondják nekik a tőküket, ha nem szavaznak a kormánypártra. — A szolgabírói és járásbírói személyzetek a választást megelőző éjjel künn a falvakban korteskedtek s a választás napján ők kísérték a választókat a szavazó helyiségbe. (Mondok Antal és Mikovényi Albert közlései.) A községi bíróságot elcsapással fenyegették s a választás után a bélaházi bírót, mert Zichy Nándor grófra szavazott, tényleg fel is függesztették hivatalától. Vesztegetési kísérletet a kormánypárt kortesei részéről tanúk által akármennyit lehet igazolni, sőt magát a vesztegetési is az illetők vallomásai által. — Nagy-Szombatban a polgármester és rendőrkapitány házról-házra jártak korteskedni s megfenyegették a választókat, hogy ha a kormánypárt megbukik, község lesz a városból. A kormánypárt győzelme esetére ígérték törvényszéket, katonai laktanyát stb. — Boknya István és Krst István koresmái Nagyszombatban minden ok nélkül hatóságilag becsukattak, a kulcsokat a rendőrkapitány vette magához s a többi koresmárosokat is azzal fenyegették, hogy koresmáik becsukatnak, ha Zichy Nándor grófra szavaznak. — A kormánypártiak etetése-itatása nyilvánosan folyt s a kormánypárt többsége hír szerint 32.000 forintba került. — Nagyszombatban, noha itt a legnagyobb rend uralkodott, megtiltották a lakosságnak, hogy este hat óra után az utcákon mutatkozzék. Minden községben, a hol a lakosság bármi kedvezményt élvezett, ennek elvonásával fenyegették a néppártiakat, ha pedig a szabadelvű jelöltre szavaznak, az erdő használatát, sok helyen új templomot s iskolát ígérték. (Dr. Mondok Antal nagyszombati ügyvéd közlése.)

A tisztviselők marhavész elleni zárlattal is fenyegettek. (Mikóvnyi Albert szomolányi lelkész közlése az Alkotmány 1896. nov. 24. számában.)

Zichy Nándor grófnak Nagyszombatban tartott programbeszéde alkalmával nem intézkedett a városi hatóság a zavargó elemek megfékezése iránt s a választópolgárok nem juthattak be akadálytalanul a városházára, Zichy gróf beszédének meghallgatására.

A nagyszombati polgármester és rendőrkapitány a városon kívül is jártak korteskedni. (Krausz Béla Nagyszombat város 1896. decz. 5-ki közgyűlésén, közölve az Alkotmány 1896. decz. 6-ki számában.)

Nagy-Károly. Vesztegetés, etetés, itatás, zsidóbankók machinációi itt éppen úgy folytak Károlyi István gróf érdekében, mint bármelyik ősi szabadelvű kerületben. 5—10—20 frtjával vették a szavazatokat a gróf kortesei, a kik egész nap a községek nyakán ültek. Voltak néppárti községek, melyeket a választás napján utközben vettek meg 1000 és 1000 frtjával. A bankok az üzleti viszony megszakításával s a váltók prolongálásának megtagadásával, az uradalmak a kedvezmények elvonásával, a községi előljáróság katonasággal stb. ijesztgettek. A hercegprimás személyét sem átallották bevonni a küzdelembe, határozottan állítván, hogy a hercegprimás Károlyi István grófnak a néppártot és a papságot gyalázó beszédéhez sürgönyileg gratulált. Még a néppárti jelölt személyét sem kimélték s kikezresztelkedett zsidónak híresztelték. (Alkotmány 1896. nov. 5.)

Németujvár. Német-Szt.-Gróthon a választást megelőző napon megjelent a fősolgabíró s ott a község néhány könnyelmű emberével szerződésileg kicserélte, hogy ezer frtot kap a község, ha a szabadelvű jelöltre szavaz. Több befolyásos néppártit hivatalos

személyek megfenyegettek s a szavazástól visszatartottak. (Alkotmány 1896. nov. 3.)

Nógrád. A községi jegyzők és bírák csak úgy szórták a pénzt. A főispán terrorizálta a hivatalnokokat, jegyzőket, bírákat, sőt még az orvosokat és gyógyszerészeket is, mellette pedig „kitünt“ Laszkáry, a lutheránusok főfelügyelője. (Alkotmány 1896. nov. 1.)

O-Buda.*) Czájlik III. kerületi rendőrkapitány egész nyíltan a kormánypárt mellett korteskedett (Alkotmány 1886. decz. 23.)

Peér. Mikor a választási mozgalmak megindultak, a kerületben a kormánypárti Lévay mellé állt az egész hivatalos apparátus. Igérték a népnek jó termést, jó gabnaárakat, filoxera-pusztítást, új szőlőültetést, új iskola- és jegyzőlakás-építést, főképpen pedig 3—5 frt fuvart és 10 frt napidíjat a választás napjára. Etetés-ítás bőven folyt mindenütt. Okt. 26-án a Lévay párt megduplázta erejét. A napidíjakat 20—50—100 frtra emelték. (Dunántúli Hírlap 1896. nov. 5.)

Pécsvárad. Etetés-ítás, vesztegetés sablonszerűen folyt. A korcsmákba a kisbírák hivatalosan rendelték a megvehető választókat. Berkesd községnek vásárt és tejesarnokot ígérték a szabadelvű kortesek, Pécsváradnak vasutakat, Szebenynnek az „inségpénz“ elengedését stb. (Alkotmány 1896. nov. 14.)

Pinczehely. A választás előtt különösen a jegyzők követeltek el minden furfangot és terrorizmust a néppárt ellen. A zsidók meg vesztegettek. (Alkotmány 1896. nov. 4.)

Privigye. Itt különösen Prindl, a nyitrai pénzügyigazgatóság tisztviseelője és Honisch privigyei adótiszt

---

*) Az 1896. decz. 22-ki választás.

korteskedtek a néppárt ellen, de hiába. (Rudnay István földbirtokos levelc.)

Rác-Almás. Itt csak a kálvinisták, zsidók és kormánypárti jegyzők egyesült hatalma volt képes megbuktatni a néppártot. Hogy milyen eszközökkel dolgoztak ezek, kitűnik abból, hogy a néppárti jelöltnek a választás előtt k. b. 250 szavazattöbbsége volt, s ez a többség elveszett azon 25,000 frt révén, melylyel Bánffy miniszterelnök kíségette a „függetlenségi“ Nagy Gyulát. Így érthető, hogy Ercsi, Herczegfalva és Seregélyes községek katolikus választói — a választás előtt két nappal a néppárt lelkes hívei — Nagy Gyulára szavaztak. Mikor a községek választói a szavazáshoz felvonultak, a néppárt fogatain mentek be Rác-Almásra s csak ott tudódott ki árulásuk. Nagyperkátán 240 választót 20—30 frtjával vesztegettek meg. Herczegfalván azt az ígéretet tették, hogy Nagy Gyula megválasztása esetén 5 évig hetenként 10 frtot a község pénztárába fizet. (Alkotmány 1896. nov. 1.)

Rózsahegy. Gariathy lipótújvári kincstári főerdőmester és Emericzy oszadai főerdész azzal akartak „hatni“ egy néppártira, hogy elengedik a rá kivetett 190 frtnyi erdei kihágási birságot, ha a kormánypártra szavaz. Három-Szécsen 36 szavazatot három heti etetésítással nyert, úgy, hogy ott egy-egy szavazat átlag 78 frtba került. (A mandátum ellen beadott petíció és id. Szrpony János oszadai lakos nyilatkozata az Alkotmány 1896. nov. 28. számában.)

A hivatalos apparátus már okt. 4-én kezdett működni. Andaházy Béla szolgabíró és Szonderlich József rózsahegy városi jegyző mindenekelőtt a tisztán néppárti Ludrovát szállotta meg és mintán etetésítással semmire sem mehettek, fenyegetni kezdtek. Megfenyegették: Huba János Kengyera nyugdíjas fog-

házárt 120 frtos nyugdíja elvonásával; Kaján Jánost azzal, hogy veje, a ki fogházór, a szolgálatból elbocsátatik; Granza Józsefet, a kinek fia vasuti tisztviselő, hogy azt elmozdítják hivatalából; Huba János Sutovicskát a Mauthner Izidor és csepeli Weisz Manfréd-féle szövögyár azzal akarta a szabadelvű pártra terelni, hogy megvonják tőle a kaviesszállítást, de más községekben is így fenyegettek: Nemes-Ludrován ifj. Tholt Lászlót azzal, hogy fiait, kik a fentemlített Mauthner és Weisz-féle gyárban dolgoznak, elbocsátják; Kis-Selmeczen Hugyik István fűtőnek és Maszló István gyári munkásnak két fehérpataki munkással együtt eddigi munkaadójuk, a Klein et Comp. papirgyára Rózsahegyen felmondta a munkát; Nagy-Selmeczen Szikora Imrejegyző, aki csak 1896 okt. 3-án választatott meg, tehát Nagy-Selmeczen még meg sem melegeghetett, egy napon bekívánta a póttartalékosoktól a reklamációkat azon ürügy alatt, hogy behuzatnak a katonasághoz, ha nem szavaznak a szabadelvűpártra. Tholt József László állami anyakönyvezető azzal toldotta meg ezt a fenyegetést, hogy nem írja alá a reklamációkat. Ugyancsak Nagy-Selmeczen Olejnyik Ferencz nyug. tanítót nyugdíjának elvevéssel és Richter Lőrincz erdőőrt azzal fenyegették, hogy kicsapják az erdőiskolából, ha a néppártra szavaz. Ejnek idején pedig erőszakkal tüzték ki a szabadelvű jelölt zászlóit olyanok házáira, a kik nyíltan bevallott hívei voltak a néppártnak. A lélekvásárlást cleinte csak itallal üzték, azután Pruzsinszky Antal postamester 1—1 koronával és 1—1 drb 5 kros levélbélyeggel, végre 6—6 forintjával vásárolta a voksokat. Tholt József Péternek Tholt József László állami anyakönyvezető 200 frtot kínált, de a derék ember visszautasította ezt az ajánlatot.

Három-Szlécsen három hélig tartott az etetés-

ítatás. A szolgabírótság és a megyei központ hivatalnokai, élükön a megyei főügyésszel állandóan voltak itt „megpuhítani“ a község 206 néppárti szavazóját. Liszkován Kubinyi Hugó szolgabíró azzal fenyegette a néppárthoz ragaszkodó bírót, hogy majd meglátja, mi történik vele két hét múlva. — Luzsnán Pelachy magurkai kincstári bányatiszt azzal fenyegetőzött, hogy megfosztja a községet a fuvarozástól, a mire egy polgár azt válaszolta:

— Akkor a tekintetes ur hátán hordhatja el termelményét.

Janosik Komjatyan János, a ki az erdőkincstárral vállalkozó viszonyban áll, több szálfat szállított a saját udvarába. Ezért őt a kincstár tolvajlással vádolva per útján 250 frtot követelt tőle — azonban megígérte neki, hogy ha a szabadelvű jelöltre szavaz, a per elejtetik, a 250 frt pedig elengedtetik. — Oszadán és Három-Revuczán maga Garlathy főerdőmester terrorizált. Id. Szrpony Jánost, a ki a kincstár erdeiben 190 frtnyi kihágást cselekedett volt, maga Garlathy a bíróság teljes elengedésével nyerte meg a szabadelvű pártnak — s Szrpony nyilvánosan dicsekedett ezzel.

Rózsahegyén a Nemes-Ludrováról való Tholt Vendelt, a ki 5 havi fogságra volt ítélve, büntetése utolsó két napjára pénzváltásáért szabadon bocsátották, hogy a szabadelvű pártra szavazzon, pedig a választás napján s a rá következő napon még ülnie kellett volna. Rózsahegy külutczáin, nevezetesen Csernován, Fehérpatakon, Vlkolineczen és Villa-Ludrován a városi szenátorok felsőbb utasításra házaltak, csábítgattak, fenyegettek. — Gombáson a lubochnai erdőgondnokság a legelő és faizástól való eltiltással fenyegetőzött, Komjáthnán pedig a község a megyétől azt a gyöngéd intést vette, hogy ha a község szavazói megmaradnak a nép-

párt mellett, nem engedtetik meg nekik, hogy erdejök-ből a fát eladják. Ez esetben a komjáthnaiak nem fizethették volna ki takarékpéntári tartozásukat, a melyet a 35.000 frton vett erdőnek azonnali megfizetésére felvettek. Ha tehát a néppártra szavaznak, dobra kerül az egész falu és népe földönfutóvá válnék.

Lykankan az erdőkinestár felmondta a községnek a havasi legelők bérletét, Szent-Mártonban pedig Bachó János rózsahegy-i kincstári főerdész személyesen terrorizált a legelő- és faizás elvonásával. E községnek ugyanekkor biróválasztása lévén, Kubinyi Hugó szolgabíró kortesfogásból ez egyszer kivételképpen a helyszínén tartotta meg ez aktust. Máskor a szolgabíró kényelmére Lykankára kellett menniök a szent-mártoniaknak. A néppárthoz ragaszkodó lykankai és lucskii tutajos népet a zsidó fakereskedők szokatlanul magas bérrel csábították tutajozásra, hogy a szavazás napján távol legyenek.

Lehoczky Ede lykankai körjegyző és állami anyakönyvvezető abbéli elkeseredésében, hogy liberális szavazót fogni nem tudott, elutasított egy jegyes párt, meghagyván a miniszteri rendelet ellenére, hogy a menyasszony fehér ünneplő ruhában jelenjen meg előtte. (A választás leírása. Aláírta Rózsahegy-en 1896. nov. 14-én a négy néppárti bizalmi férfin kívül 20 szavazópolgár.)

Szakes. Itt a vesztegetés és presszionálás különösen Döry József hercegi bérlő részéről óriási mérvet öltött. A szavazatokat 10—15 frtjával vásárolták össze s a hol mindez nem használt, ott a parasztságot azzal fenyegették meg, hogy nem kap uradalmi kaszálót, vagy felmondják a takarékpénztári kölcsönöket stb. Sok helyen maga a jegyző is vesztegett és terrorizált. Számos választót sikerült így megtánteri-

tani, de a választás napján, noha a kormánypártra szavaztak, ezek is is összetett kezekkel fohászkoztak:

— Istenem, báresak a néppárt győzne!

(Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Dőryn kívül a főszolgabírák s a gazdatisztek sem maradtak hátra a szabadelvű korteskedésben. A kormánypárt taktikájának első lépése az volt, hogy látszólag mentére hagyták a néppártot. De ez nem tartott sokáig Okt. 26-án egyszerre rajként lepték el Dőry ispánjai és a dombovári zsidók a községeket és ettől kezdve javában folyt a vesztegetés és terrorizálás. A mely választó Dőryvel valamely üzleti összeköttetésben állott, azt valamennyit a községhezára czitálták s tudtokra adták, hogy sem rétet, sem fát, sem fuvert Dőrytől soha többet nem kapnak, ha nem szavaznak a szabadelvű pártra. A választás előtt való nap számtalan falragasz útján híresztelték a szabadelvűek a községekben, hogy Miller néppárti jelölt nem választó, tehát meg nem választható és nem is lesz kanditálva . . . . És voltak polgárok, a kik hitelt adtak ezen valótlán híresztelésnek és vagy otthon maradtak, vagy a szabadelvű jelöltre szavaztak. (Alkotmány 1896., nov. 1.)

Szakolecza. A politikai hatóság mindjárt a választási mozgalmak kezdetén akadályokat gördített a néppárt elé. Betiltotta a néppártnak képviselőjelölés céljából összehívott értekezletét, daczára annak, hogy ez az értekezlet szabályszerűen és korábban lett bejelentve, mint a kormánypárti. Így a néppárt csak zárt helyiségben proklamálhatta jelöltjét.

Verbócz községben az előljáróság nem engedte meg a néppárt jelöltjének programbeszédje megtartását. A hol pedig elmondhatta a jelölt programbeszédét, ott a szabadelvű kortesek megtorolatlanul gyalázták nemcsak a papságot, hanem a katolikus vallást.

is, mint pld. Kutti községben, a hol Hencz Kálmán holicsei jegyző közönséges asszonynak nevezte Szűz Máriát. Nagyon különös hatást keltett a népben az a körülmény, hogy a cs. és kir. családi uradalom gazdasíjtjei uradalmi kocsikon kísérték körutjában a szabadelvű jelöltet.

E kerületben is javában etetett-itatott, vesztegetett és presszionált a szabadelvű párt. Számos esettel bizonyítható, hogy a szakolezai takarékpénztár a kamatkövetelések azonnali behajtásának fenyegetésével akart hatni a neppártiakra, de kevés eredménnyel. Végül a cs. és kir. család uradalmi intézősége kényszerítette alkalmazottait és egyéb, tőle függő egyéneket, hogy a szabadelvű pártra szavazzanak. (A választásról Holicson, 1896. november hóban megszerkesztett és 24 aláírással ellátott emlékirat.)

Szatmár-Németi. Hogy itt is milyen eszközökkel dolgozott a szabadelvű párt, arra nézve eléggé jellemző, hogy a kereskedelmi bank egyetlen egy ellenzéki választónak a váltóját sem prolongálta. (Magyarország, 1896. nov. 1.)

Szenicz. Dr. Szalé Lajos szeniczi főszolgabíró Stetka János és Pál szeniczi lakosokat még a választás előtt magához hivatván, megígérte nekik, hogy az előbb gyakorolt és tőlük mintegy 2 év előtt jogtalanul elvett italmérési engedélyt meg-, illetve vissza fogják kapni, ha a szabadelvű párthoz állanak. — Novomeszky Samu szeniczi kisbíró bejárta a városnak csaknem összes választóit és háztulajdonosait, átadván mind-egyiköknek a liberális jelölt zászlaját. Sokan vonakodtak ezt kifizetni, mire Rakovszky Vilmos szeniczi jegyző meghagyása folytán a kisbíró mindenféleképen ijesztgette az illetőket. Többek között Vanitsek József és Krisztóf János koresmárosoknak átadta a főszolgabíró

azon üzenetét, hogy minden korcsmárosnak ki kell tűznie a szabadelvű párt zászlaját, azt ellenkező esetben az italmérési engedély tőlük el fog vonatni. Ugyancsak Szalé főszolgabíró megtiltotta Szenicz összes berkocsi-tulajdonosainak, hogy okt. 25., 26., 27. és 28-án a néppárt szolgálatára is álljanak s mikor Feldbauer Bernát megjegyezte, hogy két kocsiját e napokra már régen a néppárti jelölt rendelkezésére bocsátotta, Szalé a koncesszió elvonásával fenyegette. Még azt is megtiltotta, hogy Gödingből hozasson a néppárti jelölt részére kocsikat.

Egy Szumichraszt nevű pénzügyőri szemlész azzal fenyegette Novomeszky Pál szeniczi kereskedőt, hogy elvonja tőle a dohány-trafikot, ha nem szavaz a szabadelvű jelöltre.

Szeniczen az államiskolai tanítók, a járásbiróság, adóhivatal és szolgabírói hivatal összes személyzete korteskedett a liberális jelölt érdekében. Sasváron *a cs. és kir. család uradalmi házában a szabadelvű jelölt zászlaja lengett*, noha az uradalom igazgatósága megtiltotta hivatalnokainak, hogy a választási harcba belevigyüljenek. E tilalom daczára Urbanek Antal tisztartó fölmondotta egyes néppárti választóknak a hátralékos földváltási tőkét s azoknak 3 nap alatti kifizetését kívánta, viszont megígérve nekik, hogy, ha a szabadelvű pártra szavaznak, kieszközli nekik e tőkék elengedését. Ugyanez az Urbanek az uradalom előfogatait a szabadelvű párt rendelkezésére bocsátotta.

Mangezius Ödön pénzügyéri biztos Sasváron megfenyegette az ottani korcsmárosokat és trafikosokat, hogy elveszi tőlük az italmérési, illetve dohány-elárusítási engedélyeket, ha a néppártra szavaznak.

Ormay Iván, sasvári jegyző és Ovecska Ferencz

sasvári bíró és korcsmáros saját korcsmájában két héten át éjjel-nappal etették-itatták a szavazókat.

Urbanek cs. és kir. uradalmi tisztartó és Kaiser cs. és kir. uradalmi számtartó nyugdíja elvonásával fenyegették Ovecsko Mór nyug. szolgát, ha a néppártra szavaz.

Proksa János cs. és kir. uradalmi erdőész és Czvecska Mátyás csősz Stepano község számos választóit megfosztották a faizási jogtól, mert azok a néppárttól eltántorodni nem akartak. Ugyancsak Stepano községben Sztanyó Gusztáv, a szeniczi takarékpénztár igazgatója tökefelmondással fenyegette a néppártiakat. Horák István adóvégrehajtó az egész járásban adóhátralék miatt megekezkvált több néppárti választót, daczára annak, hogy ezt ezen időre miniszteri rendelet megtiltotta. Az ekzekváltaknak azt mondta Horák, hogy az ekzekúció a néppárt következménye, fizessen most a néppárt. Az ily módon végrehajtottak közül csak ezeket említjük: Harnos János, Stefka János, Dajka János, Moravek Pál és Mrazek István ribelli lakosokat. (A választásról felvett s 19 aláírással, többek közt 5 ág. ev. hitv. lelkész és tanítóéval ellátott jegyzék.)

Morva-Szent-János. A szolgabíróság, jegyzők és némely bírák az ismeretes sablonok szerint ijesztgették a néppártiakat. A szolgabíróság és a pénzügyórség élén a szentjánosi órség szemlészével úgy a korcsmárosokat, mint a trafikuszokat azzal rettentette, hogy koncessziójukat elveszítik. A szentjánosi uradalom főtisztje a závodi választókat, kik az uradalom rétjeit művelik, azzal fenyegette, hogy ezen munkájuktól jövőre elüttetnek. Az uradalom az egész vadászszemélyzetet napokon át korteskedésekre és vesztegetésekre használta fel. Nagy Ágoston főszolgabíró katonaságot is kül-

dött a néppárti községek nyakára. (Alkotmány 1896. nov. 11.)

Szigetvár. A vesztegetés hallatlan mérveket öltött e kerületben. A szabadelvű szavazatok legnagyobb része pénzen volt vásárolva 10—100 frtjával és ebben a szabadelvű jelölt; emberein kívül Hegyessy János főszolgabíró és a járásbeli körjegyzők is közreműködtek, a kik a vesztegetésen kívül terrorizáltak is. (Petíció.)

Tata. Mikor az állami és megyei közegek pénzzel már nem tudták megvesztegetni a néppártiakat, elhitették a néppel, hogy a néppárt jelöltje hallani sem akar a jelöléséről. Esterházy Miklóst, a beteg tatai grófot is félrevezették, elhitetvén vele, hogy a néppárt nem is létezik, hanem csak néhány pap fantáziájában él. És felhasználták a súlyosan beteg gróf önkivületi állapotát olyan rendeletek kibocsátására, melyeket ő nem akart, nem akarhatott, mert ellenkeztek egész multjával. (Alkotmány, 1896. nov. 11.)

Trencsén-Baán. Az uradalom tisztjei, a városi hivatalnok-sereg, élükön a főszolgabíróval, továbbá Freund zsidó orvos nagy pressziót gyakoroltak a népre, s oly hallatlan módon erőszakoskodtak, mint talán sehol az országban. De a nép mégis ellentállt a vesztegetéseknek. 720 szavazót hozott össze a néppárt 2 nap alatt pénz nélkül. (Nyitra megyei Szemle.)

Tovarisoa. Itt a jegyzőknek hivatalvesztés terhe alatt meg volt hagyva, hogy a választás napján ne merészeljen senki kevesebb, mint községbeli választóinak a felével a választásra jönni. Az etetés-ítatás, csábítgatás, vesztegetés hetekig folyt. Kítűnt ebben Földes, palánkai erdész, a ki sorra beidézte a kinestári feleségeket és a feles viszony megszüntetésével fenyegetőzött, valamint Pethő (előbb Potucsek) palánkai aljárásbíró, a ki mindenütt *birói* tekintélyével akart hatni a

népre. A többi hivatalnokok is mind mozgósítva voltak s a választás napján Palánkán minden hivatal szünetelt. Palánkán 3 frtot fizettek minden jármű tulajdonosának, hogy a 800 palánkai hivatalnok és zsidó választót Tovariszovára vigyék s ha ott leszavaz a szabadelvű jelöltre, akkor visszatérve kap még 3 frtot. (Adamovich István dr. közlése az Alkotmány 1896. nov. 5. számában.)

Ungvár. Ungvár katolikus város, s mégis az a pár liberális a nagyszámú zsidósággal kezet fogva már teljesen letiporta a katolikus vallást Ungváron. Halhatlan az a vakmerőség, a melylyel a zsidó ügyvédek, mérnökök mernek beszélni a katolikus vallásról. Egy zsidó ügyvéd pl. egyik kortesbeszédjében *nyilvánosan a katolikus vallás kiirtásáról beszélt*, azért nyílt homlokkal jár, sőt az elvakult liberális urak még üdvözlik a vakmerő zsidót, a ki őket is tulliczította a liberalizmusban. (Alkotmány 1896. okt. 31.)

Vágbesztercze. A jogtiprás itt mindjárt a néppárti jelölt programbeszédének tartásánál kezdődött. Az okt. 24-ére Marikován és Ugyicson bejelentett programbeszéd meg tartása meg volt engedve ugyan, de egyrészt az ugyicsai, másrészt a marikovai jegyző szövetkezve a községi zsidókkal és más felbérelt emberekkel oly éktelen zsvajt csaptak, hogy a beszéd megtartása csaknem lehetetlenné vált és daczára annak, hogy Baross Károly főszolgabíró személyesen jelen volt, mindent látott, a zajongók lecsendesítéséről még sem gondoskodott. Az okt. 25-re Vágbeszterczére délelőttre bejelentett programbeszéd megtartását Baross főszolgabíró egyszerűen megtiltotta azon okadatulással, hogy a bejelentett idő más rendeltetésnek van szentelve. Hasonlóképen betiltotta, de minden indokolás nélkül az ugyanaznap ebédutánra bejelentett programbeszédet is. Ezen önkényes eljárás orvoslása czéljából a néppárti

jelölt express-sürgöny útján történt feljelentéssel a miniszterelnökhöz és a belügyminiszterhez fordult, de a főszolgabíró csak másnapra engedte meg a programbeszéd megtartását.

Teljes két héten át folyt az etetés-itatás a kerület összes korcsmaiban. A jegyzők a főszolgabíró vezetése alatt éjjel-nappal bejárták a községeket, hogy megpuhítsák a néppártot. A kik szép szerivel nem bocsátották áruba meggyőződésüket, azokat a legnagyobb raffineriával terrorizálták; Popper báró uradalmi tisztei szintén, a maguk módja szerint presszionálták a népet. Felső-Mostenecczen azt ígérték a népnek, hogy ingyen gabonát kap az államtól, Milachón a vágparti, gátakra felvett államkölesön elengedésével korteskedtek stb. (A vágbeszterczei 1896. nov. 12-én felvett s hiteles aláírással ellátott jegyzék.) Természetesen a zsidók sem hiányoztak a szabadelvű kortesek sorából. (Alkotmány 1896. nov. 5.)

Vágvecse. Majthényi Géza nyitrai és Csemniczky Géza tornóczyi főszolgabírók s az összes jegyzők közigazgatási funkcióik felfüggesztésével heteken át kortesuton voltak a szabadelvű jelölt érdekében. Ugyanily szolgálatokat végeztek a községi bírák is, kettőnek, a nagyfalusi és örményi bírák kivételével, de ezek meg is lakoltak néppártiaságukért. Majthényi főszolgabíró, miután Lőrincz András nagyfalusi bírót órákon keresztül sikertelenül kapacizálta, állásától felfüggesztette, az örményi bírót pedig, hogy ezt kikerülje, a választás előtt két nappal kénytelen volt állásáról lemondani.

Csemniczky főszolgabíró a nála okt. 11-én, 5 nappal előzőleg Tornóczra bejelentett jelölő-értekezlet megtartását betiltotta azzal, hogy aznap a szabadelvű párt fog ott értekezni — a mi utóbb valótlannak bizonyult. Ugyanigy eltiltotta az okt. 18-ikára Moesonokra

4 nappal előzőleg bejelentett néppárti programbeszéd megtartását is. (A választásról három néppárti bizalmi férfi által felvett és aláírt és két hiteles tanu aláírásával megerősített jegyzőkönyv.)

Vác. A kormány pártja érdekében, melynek jelöltje Gajary Géza volt, minden arra való beamtert mozgósított korteskedni, holott a törvény határozottan tiltja, hogy azok abban résztvegyenek. Eltekintve a városi hivatalnokoktól, kik polgármesteri jelöltjüket győzelemre segíteni kötelességüknek tartották, még adóhivatali beamter és járásbirósági albiró is korteskedett. Voltak azonban nagyszámban olyanok is, kik még hivatali függőségüktől is eltekintettek és meggyőződésüket férfias bátorsággal követve, a néppárt jelöltjére szavaztak. Ezek, valamint a néppárt iránt csak hajlandóságot is mutató államvasuti és egyéb hivatalnokok ellen följelentést küldtek felsőbb hatóságaiknak. (Alkotmány, 1896. nov. 13.)

Verbó. A szolgabírák és jegyzők itt is mindent elkövettek a szabadelvű jelölt érdekében, de nagy „tevékenységet“ nem fejthettek ki, mert a választás előtti két napig nem volt Szulyovszky Gusztáv szabadelvű jelöltnek ellenjelöltje. Csak ekkor lépett fel nemzeti párti programmal ifj. Ocskay Rudolf földbirtokos. (Straka József jelentése.)

Zboró. A liberális párt, mint mindenütt, ugy itt is az állami hivatalnokokkal, kezdve a falu bírájától, fel a szolgál- és járásbírákig zsidókkal egyetemben megszokott módja és rendje szerint, hol ígéretekkel, hol etetés-itatással, pénzzel (például a zborói káplánoknak a választást megelőző napon 400 frtot ajánlottak fei a helybeli toronyóra megszerzésére, ha az ellenzéki jelölt melletti korteskedéssel felhagy), fenyegetéssel, durvasággal (például az egyik zborói káplánt Winkler

Ádám főszolgabíró alávaló kutyának nevezte) korteskedett. Az egyik liberális főkortes kijelentette, hogyha huszszor lesz is választás Zborón, még akkor is megbuktatják az ellenzéki jelöltet és hogy az említett liberális visszaéléseken kívül még különbek is nem történtek, az csak annak tulajdonítható, hogy a liberálisok már a választás előtt biztosak voltak többségükről. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Zsolna-Rajecz. A választás előtt teljes erővel indult meg a hivatalnokok, a szolgabírák, a jegyzők korteskedése. Kosztka Mihály kir. tanfelügyelő eljött Trencsénből, hogy a kath. iskolák tanítóira hasson. Megfordult Zsolnán Mallász József trencsényi pénzügyigazgató is, a kinek bizonyára volt tudomása arról, hogy négy zsolnai keresztény koresmáros hivatalos értesítést kapott, mely szerint az italmérési jog elvonatik tőlük, jogukban állván ez ellen 15 nap alatt felebezni. Az e kerületben üzött vesztegetésekről érdekes nyilatkozatok állanak rendelkezésre. Ezek:

Florek György zavodjei lakos és választó egy Gáli József és Gapa István tanuk által aláírt és ilyformán hitelesített nyilatkozatban kijelenti, hogy Kohn Móríc zsolnai koresmáros 5 frtot küldött neki Florek János által azon czélból, hogy a néppárt ellen szavazzon. Florek György saját szemével látta, hogy Florek János 4 drb. 5 frtost tartott kezében Michulek János zavodjei lakos házában s azt mondta, hogy ezt a pénzt Kohn Móríc zsolnai koresmáros küldi 4 zavodjei választó számára. Látta és halotta ezt Michulek János és neje is. Ugyanezt a Florek Györgyöt Zug Adolf neje zavodjei koresmárosné sirva kérte, adja neki, Zug Adolfnak oda szavazatát és „Krisztus öt sebéért” segítsen rajta, mert elvesziti italmérési jogát, ha három szavazatot nem szerez a szabadelvű párt számára.

Züg Adolfné késznek nyilatkozott ügyvédhez vagy a jegyzőhöz menni és az őt megillető birtokrészt neki, Florek Györgynek átengedni.

Gapa István zavodjei lakos és választó egy nyilatkozatban, melyet Florek György, Gáli József és Minár István aláírtak, polgári becsületére kijelenti, hogy Zug Adolfné zavodjei korcsmárosné okt. 27-én az ő, Gapa István lakására jött és 10 frtot dobott az asztalra, kérve Gapát, adja oda neki választási igazolványát. Itt is ugy könyörgött Zug Adolfné, mint Florek Györgynél. E jelenet tanúi voltak Lalinszky Péter és neje.

Baresik József zavodjei lakos és választó Podnimszky Ferencz és Gáli József tanuk előtt írásban igazolja és bizonyítja, hogy Züg Adolfné 20 frttal meg akarta őt vesztegetni.

Lalinszky Medárd ugyancsak zavodjei választó Gáli József, Jóska Péter és Stalmach József előtt írásban bizonyítja, hogy Rozenzweig Jozefin zavodjei korcsmárosné 20 frtot kínált neki, ha nem megy a néppártra szavazni.

Legérdekesebb Lalinszky György, Michulek János, Lalinski András és Skulac Vendel zavodjei választóknak Gáli József és Minár István tanuk előtt aláírt nyilatkozata. E szerint Kohn Moricz zsolnai korcsmáros Lalinszky Györgytől és Michulek Jánostól egyenként 20 frtért meg akarta venni választási igazolványaikat, s ugyanennyit kínált Lalinszky Andrásnak és Skulec Vendelnek Züg Adolfné. Végül Züg Adolf zavodjei korcsmáros felesége jelenlétében 3 választási igazolványt mutatott Skulec Vendelnek s azt mondta, hogy ezeket már megvásárolta. (A választásról Zsolnán 1896. nov. 15-én felvett és 14 hiteles aláírással ellátott jegyzőkönyv és a hozzácsatolt nyilatkozatok.)

III. FEJEZET.

Választási elnökök.

Alsó-Kubinban az ottani választásról felvett jegyzőkönyv szerint, eltekintve a szavazás folyamán történt és más helyen megemlített visszaélésektől, annyira ment a II-ik szavazatszedő-bizottság elnöke, hogy a választási törvény 77. §-ának megsértésével megtiltotta a néppárt bizalmi férfiainak, hogy az ő határozatai előtt emeljenek szót. Az ilyen felszólalásokat a „választás háborításá“-nak nevezte s *megparancsolta* a néppárt bizalmi férfiainak, hogy csak az ő határozata után szólhatnak fel a szavazatok elfogadása vagy elutasítása tárgyában. Ez az elnök Sztolárik József bizalmi férfiún szólás szabadságát rögtöni kiutasítás terhe alatt megvonta. Kétes esetekben nem kérdezte meg a bizalmi férfiakat, a néppárt azonossági tanuját pedig kiutasította s azután egyáltalában semmiféle azonossági tanut nem nevezett meg, minél fogva minden szavazónál egyoldalu kormánypárti értesülés szerint önkényesen határozott. A választás és az I. szavazatszedő küldöttség elnöke *Csillaghy*, a II. küldöttség elnöke *Zmeskál György* volt és ez utóbbi annyira vétett az elnök köteles pártatlansága ellen, hogy szavazás közben személyesen ment ki a szavazó helyiségből „rendreutasítani“ a néppártiakat, a kik nem akartak parirozni a kormánypárt korteseinek.

Aranyos-Maróthon a választás napján a néppárti rendezők a szavazatszedő küldöttségek elé akarván vezetni a választókat, a katonai kordonnál a vezénylő tiszt feltartóztatta őket azon indokolással, hogy *Konkoly Gyula* ügyvéd választási elnöktől még nem jött felhívás szavazásra. Ezen kínos várakozásban eltelt $\frac{3}{4}$ óra, mely idő alatt a kormánypárti

választók zavartalanul szavaztak. — Konkoly Gyula különben „melegen érdeklődött“ a néppárt iránt. Szavazás közben helyettesére bizta a szavazatszedést, ő maga kiment a néppárt táborába és mikor Karácsonyi Sándor és Halkó István a Brogyán községbeli néppárti szavazókért jöttek, az ott levő Konkoly Gyula elnök durván nekirentott Karácsonyi Sándor plébánosnak:

— Hát *maga* hol jár? — rivallt rá. — Mi jögon és czimen *mászkál* a kordonon kívül?

Karácsonyi plébános higgadtam igazolta magát, mint érvényes igazolvánnyal ellátott rendezőt, mire Konkoly ráförmedt:

— *Maga* nincs a rendezők között! *Takarodjék vissza* népe közé s *megtiltom* egyszer s mindenkorra a kordon átlépését!

Aztán tovább folytatta ott, a néppárt táborában önkénykedéseit és folytonosan kifakadván a papság ellen, elrendelte s a kordont vezető katonatisztnak is meghagyta, hogy ezentul a néppárt részéről csak Horánszky István és Hajdu Ágoston vezethetik a választókat szavazásra. (Jeggyőkönyv.)

Hogy mennyivel nagyobb igazságszeretet lakozott a kirendelt katonatisztekben, mint Konkoly Gyulában, bizonyítja egy jelenet, a mely az Oszlány-községbeli néppártiakkal történt. Oszlány váarakozott, hogy szavazásra hívják. Ezen községet is visszautasította az elnök azon a czimen, hogy elkésett. Erre egy kapitány, a ki folytonosan a városház udvarára nyiló ajtóban állott, kijelentette:

— Oszlány ist noch nicht gerufen worden, sonst hätte ich es auch gehört!

— Ja, es ist gerufen worden — válaszolt az elnök.

— *Das ist nicht wahr*, es ist nicht gerufen worden — válaszolt a kapitány.

— Ich bin der Wahlpräsident, ich befehle! Oszlány hat sich verspätet, kann nicht stimmen!

— *Ich sage nochmals, es ist nicht wahr!*
(Alkotmány, 1896. nov. 3.)

. . . És ezzel szemben bent a teremben ártatlan képpel jelenté ki az elnök, midőn panaszt emeltek nála a néppárti bizalmi férfiak, hogy a lépcsőn nem eresztik be a néppárti szavazókat, hogy: „ő nem tudja, hogy odakint mit csinálnak, hogy a községek nem jönnek szavazni.“ (Alkotmány, u. o.)

Breznóbánya. Egy hédeli választó bebörtönöztetvén *Veisz* Gyula választási elnökhelyettes felkelt, mondván:

— Megyek megnézni, vajjon bezárták-e azt a *haszontalan disznót?*

Itt különben az is megtörtént, hogy az elnökök nem tették le a választás előtt az esküt. (Alkotmány. 1896. nov. 14.)

Érsekujvár. A szavazásra szánt mindkét teremben a bizalmi férfiak asztala a terem *egyik végén*, az elnöki asztal a *másik végén* volt felállítva, úgy, hogy a bizalmi férfiaknak nem állott módjukban a jegyzőkönyvek vezetését ellenőrizni vagy az elnök előtt fekvő névjegyzékbe betekinteni. Ez ellen óvás emeltetett, de hasztalanul. (Jegyzőkönyv.)

Csillaghy elnök fölöslegesnek tartotta a záróra kitüzését az ellenzéki táborban is kihirdettetni. (Jegyzőkönyv.)

Galgóc. „A néppárt embereivel szemben az elnök által tanusított minősíthetlen eljárás következtében az alkotmányos szavazás hallatlan módon lett megakadályozva, a választás befejezését be nem várva, a szavazó termet elhagytuk és így részünkről a jegyzőkönyvet alá nem irtuk.“ (Zamoyski Jenő gróf, Ho-

nigh Ferencz, Sándorfi Nándor, Babóth Pál bizalmi férfiaknak Galgócson, 1896. okt. 29-én kelt nyilatkozatuk.)

A II. küldöttségnél a néppárti bizalmi férfiak bebizonyították Hoehel János azonosságát. Az elnök azzal válaszolt:

— *Feleselést* nem tűrök, kimondtam a határozatot, nincs szavazata!

Ugyancsak itt így *magyarázta* Kalusz Józsefnek, hogy kire is szavaz:

— Két jelölt van: Rudnyánszky és Brucker. *A maga pártja Rudnyánszkyra szavaz.* Tehát most feleljen, kire szavaz ön?

Természetesen Rudnyánszkyra szavazott az így kioktatott választó.

Zsilka Mihályt ezzel hozta zavarba és utasította el az elnök:

— *Miért nincs csufneve a községben?*

A mely községi bíró néppárti volt, azt nem fogadták el ellenőrző és igazoló közeg gyanánt.

A II. bizottság elnöke ilyen diskurzust vitt véghez Komarnanszky Mihálylyal (Karkóczról):

— Ugy-e, van több Komarnanszky a faluban?

— Igenis van, kérem alássan.

— De ugy-e, nem mind egykoruak?

— Igenis.

— *Tehát* e szerint maga az öregebb?

— Igenis, kérem szépen.

— No lássa, mert itt a lajstromban nincs öregebb, maga pedig annak mondja magát. *Elmehet, nincs szavazata.*

A bizalmi férfiak tiltakozására gúnyos mosolylyal válaszolt az elnök ur. (Jegyzőkönyv.)

Jákóhalma. Itt így nyilatkozott az elnök, Horváth Lajos, jászapáti ügyvéd és bankigazgató:

— Válasszanak csak néppárti képviselőt a papok, majd lehasítjuk róluk a reverendát (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Illava. Itt az elnök, Kovács József fegyházi igazgató kijelentette, hogy papot, mint községi bizalmi férfit el nem fogad. (Nyitramegyei Szemle. 1896. nov. 8.) Ugyancsak az elnök a választás előtt az illavai fegyház öreit kiküldte korteskedni a kormánypárt mellett. (Jegyzőkönyv.)

Kernyája. Zsupánszky, szivácsi jegyző, választási alelnök a választás napján kortessel ment a néppártiak közzé, de ezek körükből kiutasították (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Nagy-Bittse. Baross Jusztin, Trencsénmegye alispánja, választási elnök azt hirdette a választókhoz intézett proklamációjában, hogy részrehajthatlanul fog eljárni. A választás lefolyása ennek ellenkezőjét bizonyította. A szabadelvű bizalmi férfiak minden közbeszólását türte és tudomásul is vette, ellenben a néppárti bizalmi férfiak kérése, intése és a törvény megtartására irányított figyelmeztetése hatálytalan maradt. Midőn a szabadelvű kortesek üzemére figyelmeztették, *tehetetlenséget szimulált* és az intézkedést magától elhárítván, mondá:

— Nem tartozik rám, ez a rendezők dolga!

Ezt a mentegetőzést többször ismételte.

A néppárti bizalmi férfiak több ízben felszólalni kényszerültek az elnök ellen, a ki végre annyira ment, hogy Teszelszky István bizalmi férfit a szavazó helyiségből kiutasította. A másik néppárti bizalmi férfi, nem nézhetvén tovább a sok törvényteleniséget, önként távozott a szavazó helyiségből. A néppárt ekként bizalmi

férfiak nélkül maradt, de az elnök nem tartotta szükségesnek erről a jelöltet értesíteni és helyettesről gondoskodni. (Jegyzőkönyv, Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Nyitra-Zsámbokréth. Itt nagyon furcsákat művelt az elnök, Lénárt Sándor nagy-tapolcsányi ügyvéd (ref. vallásu). A szavazás megkezdése előtt azt követelte, hogy mindkét párt 15 szavazót állítson a szavazó helyiség elébe, a kik nominálják a jelöltet és kívánják a szavazást. Ez a kívánság annál törvényellenesebb és annál oktalanabb volt, mert akkor már kezében volt a 12 szavazó által aláírt szavazást kérő irat. Midőn felhozták előtte, hogy a kérvény a szavazás elrendelését szóbelileg nem követeli, azt feleli:

— *Maguk fogják megbánni, ha 15 választót ide nem állítanak!*

Szerencsére sikerült a néppártiaknak 15 szolcsányi választót a szavazóhelyiség elé hozniok és csak ennek köszönhették, hogy nem úgy jártak, mint a csaczaiak. (Nyitra-nováki és nyitra-szucsáni jegyzőkönyv.)

Szavazás közben doktorrá avatónak csapott fel az elnök. Idősb Hámay István a néppárt jelvényével jött szavazni, szavazott *Dr. Jánosra*. Zelenyák nem jutván eszibe, *Zsabokrekit* mondott, mire az elnök Zsámbokréthy javára írta e szavazatot. Hiába szólaltak fel a bizalmi férfiak, hogy Zsámbokréthy sem nem doktor, sem nem János: az elnök „szellemesen“ kivágta magát:

Igen is doktor, mert hisz *minden ügyvéd doktor*, engem is annak neveznek, habár nem vagyok az.

Még a törvény tisztelője gyanánt is mutatkozott be az elnök ur. A néppárti szavazók mindenféle fölösleges kérdésekkel kinoztatván, a bizalmi férfiak kérdezték az elnöktől, miként szavazzanak az emberek.

— *Miként a törvény előírja!* hangzott az ünnepléses válasz.....

A nevek magyarázatában a tőkély legmagasabb fokára emelkedett Lénárt ur. Hanzsarik Antal *Bacs-kádyra* szavazott. Az elnök a bizalmi férfiak fölszólalására úgy tett, mintha nem hallotta volna a Bacs-kády nevet s végre is kihozta, hogy Hanzsarik tulajdonképen *Zsámbok-réthyra* szavazott. (Nyitra-nováki jegyzőkönyv.)

A néppárti bizalmi férfiai több ízben felszólaltak ugyan az elnök törvénytelenégei ellen, de az elnök mindannyiszor azzal fenyegetőzött, hogy esendőrökkel kivezetteti őket (Nyitra-Szucsányban, 1896. nov. 20-án felvett s két aláírással ellátott pótjegy-zőkönyv).

Nagy-Szombat. A választási elnök nem gondoskodott, hogy a katonakordon mögött álló Zichy-pártiak szavazásra hívassanak. Mindkét küldöttségi elnök bent a teremben hívta fel szavazásra a néppárti községeket azon kijelentéssel, hogy ha 15 percz alatt nem jelentkezik a felhívott község, a következő község Emmer-pártját hívja. A választási elnök s a másik küldöttség elnöke azzal ütötték el a néppárti bizalmi férfiak panaszait, hogy *helyettes elnökök nem lévén*, ők künn nem intézhetnek, csak arról gondoskodhatnak, hogy a kordon parancsnokai megbízásukkal vissza ne élhesenek. Ez az ígélet pusztá szó maradt. (Mondok Antal közlése, Alkotmány, 1896. okt. 31.)

A választás napján délelőtt panasz érkezett Császár elnökhöz meg a városi hadnagyhoz, hogy a kormánypárti kortesek behatolnak a néppárt táborába. Nem történt semmi intézkedés ez ellen. Este 5 órakor künn járt a néppárt táborában Császár elnök 6 zsandárral és fölszólította a papokat, kergessék ki a nem szavazókat, mert különben „kravál“ lesz. (Alkotmány, 1886. okt. 31.)

Császár Lajos elnök a kormánypárti „Nemzet“ 1896. nov. 9. számában nyílt levelet intézett Emmer

Kornél orsz. képviselőhöz, a melyben tagadja az ellene s a választás ellen közlöttek s azt akarja bizonyítani, hogy ő mindenben korrekt módon járt el. Polemizálva Mikovényi szomolányi lelkész állításaival, tagadja, hogy a néppártiak karhatalommal akadályoztattak meg a szavazatszedő küldöttség előtt való megjelenésben s azt mondja, hogy a szavazás reggel 9 órától délután 4 óráig „minden különös incidens nélkül folyt, a nélkül, hogy a néppárt részéről bárki panaszkodott volna előtte. Sőt e párt bizalmi férfiai ismételten fejezték ki elismerésüket a küldöttségi elnökök lovagias és pártatlan eljárása fölött“. Délután 4 órakor Ernyey Kálmán plébános panaszára azonnal intézkedett a Zichy-pártnak a kordonon való átbocsátása dolgában s utóbb személyesen kérdőre vonta az ottani rendezőket, a kik erre rágalomnak jelentették ki a panaszt. Ekkor sem panaszkodott a kordon előtt összegyűlt vidéki és nagyszombati választók egyike sem. Majd a szavazásra nem bocsátott községekéről azt mondja, hogy azok „nem jelentkeztek“, mert a néppárt vezetérei őket 6 órakor haza küldték, vagy mert nem volt gondoskodva a néppártiaknak községenként való felállításáról. (Császár Lajos nyílt levele az Alkotmány 1896. nov. 10. számában.)

Az elnök ezen állításait megegyeztetik konkrét adatok, tények.

Ernyey Kálmán nyíltan felszólította Császárt, nevezhet-e meg csak egyetlen néppárti községet, a mely nem ott lett volna a zárvonalnál a maga idején? És feltéve, hogy nem volt ott, gondoskodott-e az elnök hogy a táborból hívják el a soros községet? És társelnöke küldött-e valakit a néppárti községekért? „Hogy éppen csak a néppárti községek maradtak el, míg az Emmer pártiak mindig megjelentek a kellő időre?“ Majd azt mondja, hogy a II. küldöttségnél csak 10 óra

körül történt sorshuzás, hogy melyik párt kezdje a szavazást. A sors a Zichy-pártot jelölte meg és Szilincs községen lett volna a sor szavazni. Az elnök hívta a községet. A Zichy-párt vagy 300—400 lépésnyire volt a szavazó helyiségtől katonai kordon mögött. A választási elnök nem gondoskodott arról, hogy valahányszor egy-egy község felhivatott, erről megbízható közeg útján értesítsék a Zichy-párt is. Így történt Spáca községnél is s ekkor az elnök *sajnálattal* konstataálta, hogy neki semminemű ily közeg nem áll rendelkezésére, a kit ezzel megbízhatna. Ekkor Ernyey maga ment a spácaiakért s vezette őket az urnához, de a katonakordon visszaszorította. Ernyey ezért panaszt emelt Császár elnöknel, a ki erre *sajnálataát* jelentette ki a történetek fölött. Maga intézkednék — ugymond — de helyettese nem lévén itt, gondoskodni fog arról, hogy az többé ne történjék.

Császár Lajos délután megjelenvén a néppárti tábor előtt, Ernyey Kálmán a katonai kordon előtt százakra menő szem és fültanuk előtt azzal vádolta az elnökséget, hogy eljárásuk *tisztességtelen, törvénytelen, jogtipró, alkotmány sértő*; hivatkozott a kordon mögött álló választókra, kiket az elnök kormánypárti rendezők kommandója alá helyezett. Császár erre a kordon mögött álló választók közé ment és elég érthetően kérdezte őket, specialiter a nagyszombatiakat igaz-e, hogy nem engedték szavazni? *Száz és száz hang tótul, magyarul, németül azt kiabálta, hogy nem csak a nagyszombatiakat, de a vidékieket sem engedték szavazni.* És Császár elnök erre csak ennyit mondott:

— No bizony, cz már nem szép, ennek megtörténnie többé nem szabad!

„Előzetesen ki eszelt, megállapított komédia“

volt az elnök minden intézkedése. (Ernyey Kálmán pozsony-kereszturi plébános közlése az Alkotmány 1896. nov. 12. számában. Petíció.)

Császár Lajos kétszer jött a néppárti választók közé. Első ízben a nép csendes viselkedése daczára nagy rivalgással csendre intette, ellenkező esetben katonasággal és szétkergetéssel fenyegetőzött. Másodízben azt kiáltotta :

— Főtisztelendő urak, kergessék ki ezt a *csőcseléket*, mert különben „kravallum“ (ipsissima verba) lesz, a legcsekélyebb rendzavarás miatt szétkergettem katonasággal és félbeszakítom a választást. (Mikóvényi Albert és Mondok Antal közlései, Petíció).

Császár Lajos megnyitván a választási eljárást egyik legelső teendője az volt, hogy a Zichy-párti bizalmi férfiaktól Zichy Nándor gróf választói jogosultságának kimutatását követelte. Ettől a követeléstől utóbb — belátván a törvénytelenységét — elállott. A szavazás megkezdése előtt a szabályszerű sorshuzás mellőzésével pusztán a sorshuzás látszatát keltve, kijelentette, hogy az I. küldöttségénél a nagyszombati kormánypárt kezdi meg a szavazást. (Petíció).

Végül nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy az elnök a választást megelőző időben kísérte körútjában a kormánypárti jelöltet s a választás előtti este személyesen korteskedett Alsó-, Felső-Korompán és Nahácson. (Mondok Antal közlése.)

Rózsahegy. Az elnök Griell Gyula rózsahegy ügyvéd a néppárti választókkal gorombáskodott s rájuk rivált, hogy zavarba ejtse őket. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

A választás előtt fennen hangoztatta Griell Gyula, hogy ő mindkét párttal szemben igazságosan és méltányosan fog eljárni. Hogy miképen viselkedett, az kitetszik a következő fejezetekből. A II. küldöttség elnöke

nyugodtan viselte magát, de megengedte a szabadelvű kortesek garázdálkodását.

Stomfa. Itt Ollé Bencze állami anyakönyvi felügyelő volt az elnök. A II. küldöttség elnöke Jursza János pozsonymegyei árvaszéki pénztáros volt; ezek, midőn a választás napján délután híre jött, hogy Morva Szent-Jánoson a néppárti Kubina József megválasztatott, felsőbb utasításra a Tarnóczy által inaugurált rendszerhez folyamodtak. (Alkotmány, 1896. nov. 2.)

Szakolcza. Kostyál Miklós választási elnök mindenben kezére járt a szabadelvű pártnak és más fejezetekben feljegyzendő viselt dolgain kívül azt is megeselekedte, hogy visszavonta a néppártnak a rendezői jelvényekre vonatkozó s előtte való nap tett ígérését azzal a megokolással, hogy a liberális párt az elnök intézkedésében teljesen megbizik!

A szavazási helyiségben úgy helyezte el a néppárt bizalmi férfait, hogy azok képtelenek voltak ellenőrizni a szavazási jegyzőkönyvek vezetését.

Itt említjük meg azt is, hogy az elnök a néppárti választókkal a legembertelenebb módon bánt. 26 órán át a részükre a városon kívül kijelölt helyről a szavazó helyiségekhez s onnan azon ürügy alatt, hogy korán vagy későn jöttek, csendőrökkel visszakergettette, úgy, hogy a szegény, megkinzott és iszonyu viharok kitett választók még éjjel sem pihenhettek. (Emlékirat, Alkotmány 1896. nov. 1., Nyitrai megyei Szemle.)

És mindezekben Vieszt, a II. küldöttség elnöke, valamint Winter Miksa és Mittag Albert helyettes elnökök segédkeztek Kostyálnak. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

A választás után Kostyál és Vieszt elnökök csendőrfedezet alatt a vasuti állomásra mentek, Morva-

országba menekültek és onnan folytatták utjokat hazafelé. (Alkotmány 1896. nov. 1., Nyitramegyei Szemle.)

Szenicz. Klobusiczky Géza elnök nem törődött sokat a saját egyéni reputációjával és minden skrupulus nélkül megszegte a néppárt szabad közlekedését biztosító ígérletét. Egyéb viselt dolgairól a következő fejezetekben lesz szó. (Jegyzék.)

Vágbesztercze. A küldöttséghez kinevezett alelnök, Sumichraszt Antal vágbesztercei ügyvéd látva a néppárttal elkövetett sok igazságtalanságot, szavazás közben tisztségéről lemondott és még a délelőtti órákban távozott a szavazási helyiségből. (Jegyzék.)

Maga a választási elnök nagyfoku tehetetlenséget szimulált. Csak a választás napján reggel tudhatta meg a néppárt, hol lesz a szavazási helyiség s a néppárt részére kijelölt terület, mert a választási elnök saját bevallása szerint Baross főbíró soha sincs odahaza, pedig nélküle ez ügyben nem intézkedhetik. (Jegyzék.)

Vágveese. Itt Markhot Gyula, Nyitramegye főjegyzője volt a választás elnöke, a ki Tarnóczy nyitrai iskolájában szerezte meg választási elnöki képesítését. A II. küldöttség elnöke Sándor Ferencz alapítványi ügyész volt. (Jegyzőkönyv. Alkotmány 1896. okt. 30.)

Verbó. Választási elnök volt Gyürky Géza nyitrai árvaszéki elnök, alelnök pedig Jancsó Gyula miavai kath. plebános. Gyürky viselt dolgait a megfelelő helyeken örökítjük meg. (Straka József jelentése.)

Zircz. Itt a választási elnök fehér holló számba megy: Minden tekintetben korrektul járt el s nem követett el sem erőszakosságot, sem csalást.*) (Alkotmány 1896. nov. 6.)

*) Itt egyszersmindenkorra konstatálni kívánjuk, hogy e könyv korántsem kizárólag a választási elnökök, illetve a szavazatszedő

Zsolna Rajecz. Öt uri embert kínáltak meg itt a választási elnökséggel, de egyik sem vállalta el, míg végre Kloch Károly báró, a zsolnai vasuti állomás főnöke elfogadta, a ki csak rövid idő óta működik Zsolnán s ezért nem ismeri sem a kerületet, sem a választókat. (Jegyzőkönyv.)

IV. FEJEZET.

A választók elhelyezése a választás napján és színhelyén.

Alsó-Kubinban a választási elnök kerülő utakon vezettette a néppártot kijelölt helyére: egy szűk utcába, több mint 300 lépésnyire a szavazási helyiségtől s itt állt ez a 2300 főnyi tömeg, katonai kordonnal körülvéve, két nap és egy éjjel étlen-szomjan, mert még a számára megrendelt kenyeret és vizet sem engedték behozatni a szabadelvűek. Első nap egy korecsmát meghagytak a néppártnak, de másnap azt is elvették tőle és kordonnal elzárták. Itt tehát ki akarták éheztetni az ellenzéket . . . (Alkotmány, 1896. nov. 3., Krupecz néppárti jelölt előadása, a választásról felvett jegyzőkönyv.)

Aranyos-Maróthon a szavazási helyiségtől 10 percznyi távolságban állítottatott fel a néppárt a városon kívül, katonai kordonokkal körülvéve. úgy, hogy senki ki nem mehett. (Jegyzőkönyv és Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Breznóbánya. A kormánypárt beeresztetvén a küldöttségek visszaéléseit akarja feltüntetni. Több választásnál, így a zirczin kívül pld. a kecskeméti pótválasztásnál is úgy az elnökök, mint a szavazatszedő küldöttségek is teljesen korrekt magatartást tanúsítottak. Az ilyen választásoknál csak a szabadelvű párt visszaéléseit tüntetjük fel.

városba, a nyomban utána jövő néppárti kocsikat megállították s a leszállni kényszerült néppártiakat egyenként csak hosszú tortúra után eresztették be, a kiknek egész raj liberális kortessel kellett megküzdeniök, a míg elérték a katonai kordonnal bekerített helyet, a hol *étlen-szomjan* végig kellett állaniok az egész napot. (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Érsekujvárott a liberális párt közvetlenül a szavazó helyiség előtt, a néppárt pedig ettől legalább 1 kilométernyi távolságban helyzetetett el. (Jegyzőkönyv.)

Galgóc. A választás reggelén, okt. 28-án a néppárti választók még 7 órakor egy tömegben jöttek csendesen a város felé. Két kilométernyire a szavazási helyiségtől megállították s a Vág mentén levő legelőre szorították, mert Langhammer galgóczi szolgabíró elzáratta a Vág hidjára vezető utat. Így maradt a néppárt $\frac{1}{2}$ 10 óráig és csak miután a szabadelvű párt kocsistul bevonult a városba, bocsáttatott be. (Jegyzőkönyv.)

Illava. Az elhelyezés olyan volt, hogy a néppártiak se inni, se enni nem kaphattak egész a választás befejezéseig, tehát *24 órán át.* (Jegyzőkönyv.)

A néppárt bizalmi férfiai, dr. Chorényi és Chocholus a választás előtti éjjel megtudták, hogy a néppárti választókat nem szándékoznak a puchói vashídon át bocsátani, „mivel a hídon átmenni oly nagy tömegnek életveszélyes.“ A néppárti tábor egy térdig érő sáros, piszkos utcába helyezték el, míg a liberálisoknak Puchó legszebb terét tartották fenn. (Nyitramegyei Szemle, 1896. nov. 8.)

Kernyája. A néppárti kocsik csak a külső utcákon vonulhattak be s az egész községet kellett úgyszólván megkerülniök a választóknak, hogy kijelölt helyökre jussanak. A kormánypárt részére lefoglalták a község középse részét, a melyet négyfelől elzártak.

Kormánypártiak járhattak ki s be, csak a néppártinak nem volt szabad ezt tenni. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Korpona. A kormánypárt a város nagy piacán helyezkedett el, az összes korcsmák és vendéglők a liberálisok számára voltak lefoglalva, az ellenzékietek ellenben az örökös és feneketlen sárban bővelkedő kispiacra szorította a „jóakaratu“ választási-elnök. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Lőcse. A néppárt számára kijelölt helyen nemcsak vendéglő nem volt, hanem gondoskodva volt arról, is, hogy a néppártiak még vizet se kaphassanak. (Alkotmány, 1896. nov. 8.)

Nyitra-Zsámbokréth. A választás reggelén a néppártot a községbe sem akarták bocsátani. A néppártiak csak kerülő utakon, két méter mélységű árkokon keresztül juthattak 8¹/₂ órákor a számukra kitűzött helyre. (Nyitranováki jegyzőkönyv.) E helyen sem korcsma, sem más épület, de még ivóvíz sem volt. (Nyitraszucsáni jegyzőkönyv.) A választók legnagyobb része egy darab kenyeret hozott magával, de igen sokan szekereiken hagyták ezt. Minthogy pedig a községbe nem bocsáttattak rendes uton, hanem árkokon keresztül, a pajták megkerülésével kellett a kijelölt táborba menniök, megtörtént, hogy néhány kocsis a pajtákat megkerülvén a néppárti táborba akarta vinni az eleséget, de a zsidók besugására a szolgabíró által ebben megakadályoztattak. (Nyitranováki jegyzőkönyv.)

Nagy-Szombat. A néppárt két katonai kordonnal elzárattott a két szavazó helyiségtől. (Mondok Antal levele.) A párt háta mögött minden akadály nélkül férközhettek a vesztegetők a néppártiak közé s Császár elnök nem tett ez ellen semmit. (Mikóvényi Albert közlése.) Az Emmer-párti szavazók részint a szavazási

helyiségek udvarán, részint a főtéren, néha 2 órával korábban voltak felállítva. (Mondok Antal közlése.)

A Zichy-párt gyűlhelye mindkét szavazatszedő küldöttség helyiségétől 550—600 lépésnyi távolságban jelöltetett ki s a választók csak a gyűlhelyüktől nem messze felállított katonai kordonon át juthattak a szavazatszedő küldöttségek helyiségébe. (A mandátum ellen beadott petíció az Alkotmány 1897. január 7-ki számában.)

Szakcs. Itt azt a stiklit követte el Jeszenszky választási elnök, hogy a választás napján két csapatra osztotta a néppártot és egy-egy csoportot egymástól $2\frac{1}{2}$ kilométernyi távolságban a község két szélére helyezte ki azért, hogy a szétválasztott, mindenfelől megközelíthető csapatokhoz a vesztegetők könnyebben hozzá férközhessenek. A néppárt két tábora közé pedig, a község legjobb pontjára a kormánypártot helyezte. (Alkotmány, 1896. okt. 30. és 273.)

Szakolcza. A néppárti választókat a városon kívül helyezték el, úgy hogy 1—2 kilométernyi, 12—15 percznyi utat kellett megtenniök, míg a szavazó-helyiségbe jutottak. Éjjel nagy vihar dühöngött, a melynek hatása alatt a néppártiak igen sokat szenvedtek. (Emlékirat.) Azon ürügy alatt, hogy korán, vagy későn jöttek, egyes községeket huszszor is kergettek vissza a kijelölt helyekre. Ez így tartott 26 órán át. (Alkotmány, 1896. nov. 1., Nyitra megyei Szemle.)

Szenicz. A néppártot az elnök a város és a temető között levő marhatéren helyezte el s a közellevő koresmától katonai kordonnal elzárta. A kormánypárt a piacon levő tágas vendéglőben tanyázott s egész nap szabadon járhatott, kelhetett. (Jegyzék)

Morva-Szent-János. Midőn minden szabadelvű terrorizálás daczára a néppárt a választás napján az

összes összeírt választók négy-ötöd részével a legnagyobb rendben és lelkesedéssel felvonult, azt sem bánta, hogy a község végére, a hol koresma nincs, állították fel. (Alkotmány, 1996. nov. 11.)

Vágvecse. Markhot elnökhöz Tóth Károly, a néppári elnöke okt. 24-én kérdést intézett a néppárt elhelyezése iránt. Markhot megígérte, hogy okt. 27-én reggel vagy ő, vagy Csemniczky főbíró a helyszínén fogja kijelölni a párt tábor helyét. Okt. 27-én reggel Csemniczky felmutatta Markhot elnök sürgönyét, a mely szigoruan eltiltja neki a kijelölt hely tudtuladását. A hely megjelölése csak aznap késő este történt s a néppárt e szerint a Vágfolyó árterének a szavazó helyiségtől egy kilométernyi távolságban levő részén helyeztetett el azzal, hogy itt oldalak nélküli sátorot építeni szabad, de tüzet gyújtani nem, „mert ennek füstje a szavazó helyiségbe hatolna s a bizottság működését gátolhatná.“

Okt. 28 án, a választás napján, midőn a néppártiak a hajnali órákban Vágvecse-felé vonultak, a legnagyobb megütközéssel azt tapasztalták, hogy az országuton e napon csak a szabadelvűek járhattak, a néppártiak szekereit félóra járásnyira Vágvecse előtt a tornóci állomásnál az ott őrt álló ulánus-csapat letéritette utjáról, úgy hogy a néppárt csak nagy kerülővel, a Vág árkos-göprös árterén át juthatott el táborába.

A néppártiak zöme a szavazó helyiségtől 1000 méternyire levő táborban tanyázott. A Kálvária 2-ik stációja a 700 méternyi távolságban levő Vág védtől-tésének tetején volt, a hol a metsző hideg szélben községenként várták a néppártiak, míg a „hatósági“ (azaz szabadelvű-párti) rendezők értük mennek. (Jegyzőkönyv.) A töltesen katonák őrt állottak s egy néppár-

tit sem engedtek be a városba. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Verbó. A szabadelvű párt bent a városban volt elhelyezve, de az utcán nem igen lehetett látni szavazókat, hanem csak kíváncsiakat és főképpen zsidókat. Az ellenzék viszont nyitrai és stomfai módra a városon kívül levő sertés-vásártéren helyeztetett el, élelmi szerek híján, elzárva minden korcsmától. Itt volt a kerület színejava: az összes jómódu földbirtokosok, iparosok, ügyvédek, katolikus és evangélikus lelkészek, öntudatra ébredt nép. Egész nap éheztek mindnyájan, de azért jókedvűek voltak és biztak a győzelemben. Ocskay Rudolf jelölt kenyeret és bort akart szerezni hívei számára, de nem lévén *passepourtoutja*, a katonaság nem eresztette át a kordonon. (Straka József jelentése.)

Zsolna-Rajecz. A néppártiak a szavazási helyiségül kiválasztott róm. kath. gimnáziumtól éppen egy kilométernyire levő új-zsolnai barakkban helyeztetett el, a honnét nem hallották meg, mely községek hívatnak a választó helyiség ajtajából szavazásra. Ellenben a szabadelvű párt a gimnázium mellett levő korcsma udvarában volt elhelyezve. (Jegyzőkönyv.)

V. FEJEZET.

A választási lajstromok hamisak, rosszak.

Bazinban egy Darovecz Mihály nevű néppárti szavazó visszautasítatott, mert a szavazó lajstromban *keresztneve egészen ki volt hagyva*. A ligetfalusi választói névjegyzékben nem voltak feljegyezve a házak számai. (Jedlicska Pál levele.)

Valamint *Érsekújvárott* (jegyzőkönyv), ugy *Gal-*

góczon hamisan voltak beírva egyes néppártiak nevei a szavazók lajstromába. *Pankovics* József „*Paulovits*“-nak, *Kovácsik* „*Kovács*“-nak van írva. (Jegyzőkönyv.)

Rácz-Almás. Több visszautasítás történt, mert a községbeli lajstromban helyesen volt meg a szavazó neve, de a megyei listába más nevet irtak be. Ezen törvénytelen ellen maguk a jegyzők is tiltakoztak. (Alkotmány.)

Rózsahegy. Hogy a választási törvénynek fondor kijátszása tervszerűen lett megcselekedve, arra gyanut ébresztett az I. szavazatszedő bizottsági elnöknek azon nyilatkozata, hogy — ugymond — a névjegyzék *nyilván megvan hamisítva*, mert benne változtatások vannak a nélkül, hogy azok igazolása is be foglaltatnék, őt tehát ne okolják semmiért. (Petinója választás leírása.)

Az a körülmény, hogy törvénytelen volt szavazat azért utasítatott el, mert a szavazók neveket vagy mellékneveket rosszul mondták, fölkelti azt a gyanut, hogy *nem hiteles, nem az eredeti névjegyzék* volt használatban. Az eredetiben gondatlan írás következtében, általában sok név hibásan volt írva és a néppárti rendezők a szabadelyűek készülődéseiből nyitrai vagy stomfai eljárást sejtven, nehogy a készületlen néppárti szavazók elutasítsanak, arra készítették elő a választókat, hogy neveiket a hibás írás szerint mondassák ki. Ám ez hiábavalónak bizonyult. Lehoczky, a II. küldöttség elnöke a hibásan bementett névnek a helyesen írókat állította elébe és a néppárt ezen meghiusult törekvésére czélozva kárörvendő mosolylyal mondogatta a néppárti bizalmi férfiaknak:

— Lám, rosszul tanították ki a népet! (A választás leírása.)

VI. FEJEZET.

Szavazási igazolványok, rendezői passe-partout-k.

Alsó-Kubinban Krupecz jelölt kivételével egyetlenegy passepartout sem kaptak a néppárt bizalmi férfiai és rendezői, míg az ellenpárton 100-nál jóval többet láttak, minden hivatalnok és zsidógyerek kapott; így a néppárt választóit szabadelvű kortesek kísérték az urnához. „Teljesen jogtalan volt itt az elnökök azon eljárása, hogy a szavazóktól czédulákat követeltek, a melyre születési évök s jelöltjük neve volt ráírva, s aztán, jöllehet a szavazók minden feltett kérdésekre pontosan megfeleltek, azon czimen, hogy czédulával szavaztak, elutasították őket.“ (Jegyzőkönyv.)

Aranyos-Maróthon a választás reggelén az elnök 11 néppárti rendezőt engedélyezett, a kiknek nemzetiszínü karszalagot kellett viselniök. Mikor az egyik rendező az aranyos-maróthi választókkal nagy ügygyel-bajjal áthatolván az első katonai kordonon, a megyeház udvarán álló másik katonai kordonhoz ért, ott *írásbeli* igazolvány követeltetett tőle. Utóbb az elnök minden ok nélkül visszavonta 9 néppárti rendezőnek szóló engedélyét és csak kettőt hagyott meg. (Jegyzőkönyv.)

Bazinban Plachy Bertalan pozsonymegyei kir. tanfelügyelő, választási elnök, csak 4 néppárti rendezőnek adott igazolványt, míg a kormánypártiak közül tulajdonképpen soknak adott. (Jedlicska Pál levele.)

Breznóbánya. A néppártból senki sem kaphatott passe-partout, a liberálisoknak volt legalább 300 s ezek tömegesen, szabadon jártak-keltek. (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Érsekujvárott Csillagi elnök azon ürügy alatt, hogy elnöki rendezőkre bizza a szavazóknak az urnához való szolítását és vezetését, jó sok passe-partout adott

egész csomó kormánypártinak, de néppártinak egyetlen-egyet sem, daczára annak, hogy előzetesen ezeknek is megígérte. Az elnök által kiadott igazolványok szövege ez volt:

I g a z o l v á n y.
 Ezen jegy előmutatója a szabadelvüpart
 tagja.
A végrchajtó bizottság.

(Jegyzőkönyv.)

Galgócz. „A néppárti választók daczára az elnökségnek ismételve is sürgetett kérésüknek, egyetlen-egy igazoló jelvénynyel ellátott közeget sem kaphattak, holott a kormánypárt részéről talán százat is lehetett látni, kik szabadon jártak-keltek“ (Zamoyski Jenő gróf és társai nyilatkozata.) Piacsek Ede elnök kereken visszautasította a néppártnak rendezői jelvények iránti kérelmét. (Jegyzőkönyv.)

Illava. A néppárt csak két rendezői jelvényt kapott, a liberális párton minden zsidófiu kapott, sőt az is történt, hogy egyik a másiknak kölcsönözte. Később minden szabadelvü kortes kalapján vörös papiros ékeskedett. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Korpona. Az Ivánka-pártiak közül senki sem kapott passe-partout. A kordonon nem mehetett át egy ellenzéki sem, hanem a kormánypárt vesztegető kortesei annál gyakrabban szöktek át az ellenzéki táborba, csak-hogy eredménytelenül. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Lőcsén a néppárt 9, a kormánypárt 182 rendezői igazolványt kapott. A kordonon csak a kormánypártiak mehettek át s déli 11 órától kezdve már az igazolvány sem használt a néppártnak. (Alkotmány, 1896. nov. 8.)

Nagy-Bittse. Baross Jusztin elnök okt. 24-én kelt felhívásában a községi jegyzők által kiállítandó

„igazolványok“ beszerzését rendelte el, de ez a felhívásnak a választás előtt 24 órával tétetett közhirre, minckövetkeztében a néppárti végrehajtó bizottság kénytelen volt a küldönczök révén elvtársait ezen igazolványok beszerzésének szükségességéről értesíteni. Szulyovszky turzófalvi, Zubek kricsói és Krasznyánszky predméri jegyzők *nyomtatott* igazolványok helyett *írásbelieket* adtak. Ezeket a katonai sorfalnál működő Grün Ármin zsidó pálinkafőző érvényteleneknek nyilvánította s a szavazókat a szavazó helyiségbe való bejuthatásban karhatalommal megakadályozta. (Jegyzőkönyv.) Barosznak fentemlített hirdetménye Domaniczky főszolgabíró intézkedése folytán a községekben csak okt. 26-án, Nagy-Bittsén pedig csak este 6 órakor függesztetett ki. Vannak községek, a melyekben a községházától 3—5 órányi távolságban vannak lakóházak, azért a hirdetmény késő közzététele folytán a néppárt kényszerítve volt a végrehajtó bizottság egyes tagjait kiküldeni minden irányban a célból, hogy a választókat az igazolvány beszerzésére figyelmessé tegyék. A néppártiak mind megjelentek jegyzőiknél az igazolványok átvétele végett. Történt azonban, hogy némely községekben egyes választók nem kaptak nyomtatványon kitöltött, hanem az illető jegyzőktől sajátkezüleg megírt, *aláírt és pecsétjökkel ellátott* igazolványokat. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

A néppárt csak nagynehezen kaphatott 2 rendezői jegyet, de ezek sem értek semmit, mert rajtuk volt, hogy csak a néppárti táborban érvényesek. A kormány-párti kortesek szabadon járkálhattak, a hová nekik tetszett. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

A választás előestéjén bejelentette a néppárti jelölt az elnöknek, hogy vannak választók, a kiknek részére az igazolvány kiadását az egyes jegyzők meg-

tagadták; az elnök megígérte, hogy a választás napjának reggelén az igazolványok ki fognak adatni. Ez nem történt meg. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Nyitra-Zsámbokréth. Rendezői igazolványokat több ízben is kértek a néppártiak, de Lénárt elnök egyetlen egyet sem adott nekik s még a párt bizalmi férfiai is csak egy szabadelvű rendező segítségével juthattak be a szavazó helyiségbe s távozhattak onnan. (Nyitranovádi jegyzőkönyv). A néppárti szavazókat ily körülmények között egész nap csupa kormánypárti rendezők vezették szavazásra. (Nyitra-Szucsánban 1896. nov. 12-én felvett és 27 aláírással ellátott jegyzőkönyv.)

Nagyszombat. Itt a főszigabirói hivatal kereken megtagadta a néppárti rendezői igazolványok kiadását s így a rendezők a választást megelőző napokon nem mehettek a néppárti községekbe. A választás napján csak négy néppárti rendező kapott passe-partout. A kordonon nem bocsátattak át sem egyes néppártiak, sem községek, ha külön igazolványt nem tudtak felmutatni. Miután pedig a választás előtti este úgy Császár Lajos elnök, valamint Nekánovits Miklós nagyszombati polgármester ünnepélyesen kijelentették, hogy a szavazásra jövő, akár vidéki, akár városi polgároknak nem kell külön igazolvány s ilyenek egyáltalában ki sem fognak adatni (Peticzió), a választókat semmi igazolvánnyal ellátni nem lehetett. És szavazáskor mégis szavazási igazolványok hiánya miatt történtek tömeges visszautasítások. (Mondok Antal levele. Mikovényi Albert közlése az Alkotmány 1896. nov. 24-ki számában.)

Egyik kormánypárti főkortesnek (zsidó fényképész) egyszer csak eszébe jutott követelni a néppártiaktól, igazolják, hogy választók. Hiába volt minden tiltakozás, hiába mutatkoztak be neki az ilyképen megtámadott Keller és Klempa kanonokok, a fényképész nem ismert senkit

s 5 óra után a nagyszombatiakat igazolványok hiánya miatt vissza terelték. Előtte való nap *kidobolták*, hogy a szavazók bárczáikért menjenek. Midőn megjelentek a városházán azt mondták nekik: Nem kell bárcza, majd kapnak másnap karszalagot. De nem kapták ám. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

A kordonon az igazolványok nélkül nem bocsátattunk át, igazolványt nem akart adni senki. (Mikóvényi Albert nyílt levele Emmer Kornélhoz.)

Mig az Emmer-párt kortesei különbség nélkül passe-partout-kkal voltak ellátva, úgy hogy egy-egy községre 3—4 igazolványos vezető esett, még tisztviselő is (petíció,) addig az elnök jónak látta az igazolványokat a Zichy-párttól megvonni. A négy bizalmi férfin kívül kapott passe-partout. Mondok Antal, Znamenák István, később Mailáth György és Dezasse Emil grófok . . . A kordon parancsnoksága igazolványt kért minden néppártitól, pedig a választás előestéjén a választási elnök és a polgármester ünnepélyesen kijelentették, hogy a szavazóknak igazolvány nem kell . . . Császár elnök Ernyey Kálmán számtalan panaszaira végre melléje adott egy új, állítólagos közigazgatási közeget, valami Uhlig Istvánt és ott a városház termében meghagyta Uhlignak, menjen Ernyeyvel a kordonhoz és hagyja meg az ottani közegeknek, hogy a szavazókat átbocsássák. Alig hogy 10 lépésnyire voltak a kordontól, Uhlig megszólalt:

— *Uram én ezennel kijelentem, hogy csak azt bocsújtom át a kordonon, a kinek igazolványa lesz!*

(Ernyey Kálmán nyílt levele Császár Lajoshoz az Alkotmány 1896. nov. 12. számában; Mikóvényi Albert közlése az Alkotmány 1896. nov. 4. és 24. számaiban. Petíció.)

Rózsahegy. A néppárt részéről 15-en kaptak igazolványt, de midőn szavazásra került a dolog, érvényteleneknek jelentették ki ezen igazolványokat, míg a szabadelvűek közt karszallagokat osztottak szét s a szabadelvű rendezők mindenütt szabadon járhattak. Ilyen karszalagja minden zsidónak volt. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Griell elnök a választás napján mindkét párt részére 15--15 rendező igazolványt adott ki, *zöldeket* a néppárti, *pirosakat* a szabadelvűpárti rendezők számára. A színek kétféleségében rejlő turpisság csakhamar kiderült, mikor a katonai kordonnak kiadott a parancs:

— *Die rothen Karten passiren überall, die Grünen gelten nichts!* (A piros igazolványok mindenütt érvényesek, a zöldek nem érnek semmit.)

A szentannai és izsápfalvi néppárti választókat a katonai kordon nem bocsátotta a szavazó helyiségbe. Midőn egy néppárti bizalmi férfi a szentannaiakat szavazásra vezetni akarta, 7 katona útját állta, s igazolványának előmutatása daczára sem akarta a szavazó helyiségbe bocsátani, kijelentvén, hogy a zöldszínű igazolványok nem érnek semmit. Pedig ezen igazolvány így hangzott:

I g a z o l v á n y .

T. *Kekát Agoston* urat feljogosítom, hogy a Rózsahegyén 1896. évi okt. 28-án megejtendő országos képviselőválasztás tartama alatt a választás helyén bármely irányban -- a katonai kordonon keresztül is szabadon járhasson. A szavazatszedő helyiségbe belépnie is szabad.

Griell Gyula
választási elnök.

Az igazolvány hátlapján a következő pecsétlenyomat volt látható:

Kekát Ágoston személyes szabadságában így korlátoztatván, a katonai parancsnokhoz vezettette magát, azonban ez a *főispán tilalmára* hivatkozván, Griell elnökhöz utasította a panaszkodót. Griell pedig, a mint ez irányban való intézkedésre lett felszólítva, nemcsak nem szerzett érvényt az általa kiállított igazolványnak, hanem kijelentette, hogy ő a II. küldöttségi elnök rendelkezéseibe nem avatkozik, keressen magának Kekát egy közigazgatási hivatalnokot, a ki őt a szavazatszedő helyiségbe visszavezeti. Végre, jó negyedórai ide-oda járás után Kekát ugyszólván erőszakkal keresztül tört a kordonon s beugrott a szavazó-helyiségbe. Ott Lehoczky elnökhöz fordult; ez ki is ment, megmutatta az igazolványt a katonáknak s meghagyta a szabad átbocsátást. De mindez csak szemfényvesztés volt, mert fél óra múlva a zöldszinü igazolvány megint érvénytelen volt. — Ám a szabadelvüek, kivált a zsidók akadálytalanul járhattak-kelhetek egész nap, a merre nekik tetszett. Különösen Klein Jakab rózsahegyí trafikúgy viselte magát, mintha kormánybiztos lett volna. Egyik szavazó-helyiségből a másikba járt, jegyzeteket csinált, az elnöknek sugdosott stb. — és az elnök rögtön a sugott utasítás szerint utasított vissza

több vagy kevesebb néppártit. A miklósi zsidókat pláne karkötőkkel látta el a központi választmány. (A választás leírása.)

Szakcs. Rendezői igazolványt a néppárt összesen hármat, a kormánypárt vagy hatvanat kapott. Midőn ezért a választás megnyitása előtt a szakcsi plebános azt a kérdést intézte Jeszenszky elnökhöz, hogy mivel indokolhatja ezt az eljárást, az elnök ur lakonikusan kijelentette:

— Semmivel! (Alkotmány, 1896. okt. 30)

Szakolcza. A választás előtti napon Kostyál elnök hosszú vonakodás után megígérte a néppártnak, hogy rendezői számszerint 10-en, fehér karszallaggal ellátva szabadon közlekedhetnek. Ezt az ígéretet a választás reggelén visszavonta az elnök s így a néppárt rendezők nélkül maradt. A kormánypárt részéről zsidók, államiskolai tanítók szerepeltek, mint az elnök által felhatalmazott és megbízhatóknak talált rendezők. S ezek mind krudélisan bántak a néppártnal. (Emlékirat Alkotmány, 1896. nov. 1., Nyitra megyei Szemle.)

Szenicz. A választás megkezdése előtt több néppárti választó rendezői igazolványt kért Klobusiczky elnöktől, a ki azonban megtagadta e kérelmet, azt mondván, hogy igazolványokra szükség nincs, mert ő a szabad közlekedést fenn fodja tartani. Csak az elnök másképpen járt el, mert a néppárt emberei a piacon való járástól és tartózkodástól eltiltattak, holott a szabadelvű pártiak szabadon járhattak-kellhetek. Így történt aztán, hogy a néppártiakat nem az ő rendezőik, hanem szabadelvűek szólitották és vezették szavazásra. (Jegyzék.)

Szent-János. Rendezői igazolványt az elnök a néppártnak csak négyet adott, míg a szabadelvűek részé-

ről minden jegyző, őrnök, bírós és az összes zsidóság szabadon átjárhatott a kordonon. (Alkotmány, 1896. nov. 11.)

Szigetvár. Az elnök itt szavazati bárczák felmutatását követelte és az ő utasítására történt, hogy a szavazati helyiségbe sem bocsátattak azok az ellenzékiek, a kiknek szavazási bárczájuk nem volt. (Peticzió.)

Vágbesztercze. Itt a szavazati bárczákkal való szavazást rendelte el az elnök. A választási igazolványokat a legtöbb helyen nem lehetett megkapni, mert a jegyzők kortes uton voltak és községeikben nem voltak találhatóak. (Jegyzék.)

Vágvecse. Rendezői igazolványt a néppárt egyetlen-egyet sem kapott (jegyzőkönyv), még a párt elnöke dr. Tóth Károly sem, ellenben az igazolványokkal ellátott összes kormánypárti kortesek szabadon közlekedhettek és folytonosan ott jártak a néppárti táborban. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Verbó. Az ellenzéken egyetlen-egy rendezői igazolvány sem volt, a szabadelvű párton minden zsidógyerek kapott ilyent. Voltak ezek között lókupeczek, bérkocsisok, rongyszedők stb. A „legtevékenyebbek“ ezek voltak: Mohr Móríc, Mohr Ábrahám, Mohr József, Berl és Mózes bérkocsisok, Schlenger lókupecz, Manheim Izidor, Weisz Schlojme Dávid fia, Reisz József, Kaufmann Számi, Braun Ignác, két ifju Appel, Fischer Firl, Weisz Adolf, Weisz Jakab, Spinge pinczester, Rosenwaser stb. (Straka József jelentése.)

Zboró. Az ellenzék csak öt rendezői igazolványt kapott. Ezek közül is egyet szétéptek a szolgabírák, három rendezőt pedig megvertek, úgy hogy azok képtelenek voltak a pártot vezetni. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Zsolna-Rajecz. A néppárt alig 5 rendezői igazolványt kapott, míg a szabadelvű párton feltűnően sok

zsidó kapott passe-partout. De ettől eltérv, Kloch báró elnök elrendelte, hogy csak igazolványokkal ellátott választók fognak szavazatra bocsáttatni. Ezen *választási igazolványok* beszerzésére a választás előtt csak két nap délelőtti (9—12) óráig, tehát összevissza csak 6 óra lett kitűzve; azonkívül az egyik nap vasárnapra esvén, a választók nem mehettek az istentiszteletre, ha az igazolványokért az egyes küldöttségekhez akartak fordulni, a mely küldöttségek nem minden községben, hanem a községektől távoleső helyeken osztogatták az igazolványokat, de csak azon néppárti választóknak, a kik személyesen jelentkeztek. A szabadelvű pártiak közül olyanok is kaptak szavazási igazolványokat, a kik azokat személyesen nem kérték. Sok esetben ravasz zsidók elhalászták a jogosult szavazóktól az igazolványokat. Így péld. Schlesinger Bertalan zsolnai boltos a járásbirósághoz idéztetett, a hol felszólították, hogy adja ki azon szavazási igazolványokat, melyeket több parasztól elvett. (Jegyzőkönyv.)

VII. FEJEZET.

Az elnökök közegei, szabadelvű kortesek, tisztviselők a választás folyamata alatt.

Alsó-Kubinban — mint már említve volt — szabadelvű kortesek kísérték a néppárti választókat az urnához, utközben is a maguk módja szerint „megdolgozván“ őket. Itt a megye első urainak kommandója alatt működtek. (Alkotmány, 1896. nov. 3.) A szavazóhelyiségekben is ők domináltak, a választókat a liberális pártra való szavazásra „buzdították,“ s e szavazókat mindenféle sugásokkal támogatták. (Jegyzőkönyv.)

Aranyos-Maróthon Szigethy Mihály szolgabírósa

ürnök nem engedte meg az oszlányi néppártiaknak, hogy a második küldöttség elé szavazni menjenek. Csak hosszabb várakozás után bocsáttattak át a kordonon, de akkor már „elkéstek.“ A szabadelvű „rendezők“ igen kitünően rendezték a néppártiak elkésését s ezt annál könnyebben teheték, mert a két szál néppárti rendező tehetetlen volt az ő tömegökkel szemben. A néppárti rendezőket feltartóztatták utjukban. Midőn a néppárt részéről Hajdu Ágoston rendező az I. bizottság elnöke által visszavonulási utnak kijelölt folyóson a néppárti választókat át akarta vezetni, ott feltartóztatták, s midőn kérdezte az őrt álló katonát, merre vezesse embereit, *Veith* aranyos-maróthi szolgabíró ráförmedt:

— Mit *papol* itt? Takarodjék rögtön, mert elcsukatom!

Dr. Belicza Pál ügyvéd, szabadelvű főkortes az ebedeczi néppárti választók közé menvén Hajdu Ágoston néppárti rendező jelenlétében így terrorizálta őket:

— Téged is, téged is (rámutatva egyesekre,) ismerlek. Csak jőjj hozzám ügyes-bajos dolgaidban, majd akkor leszámolok veled! Nem szégyenlitek magatokat, a *papok megvettek* benneteket, mint barmokat. De ne féljetek azért, ha akartok, szavazhattok *Klobusityky* urra.

Midőn Oszlány községből a kormánypártiak szavaztak, maga *Lüley* János járási főszolgabíró vezette a szavazókat az elnök elé, s ott a teremben a kezében tartott ívről oktatta őket a szavazásra. És midőn a néppárti bizalmi férfiak hivatkozva az 1874. XXXIII. tcz. 77. §-ára felszólaltak ezen törvénybe ütköző cselekedett ellen, az elnök nem *Süleyt* utasította rendre, hanem őket.

Különben a szabadelvű kortesek és jegyzők egész nap háborítatlanul időzhettek és korteskedhettek, sug-

hattak a szavazó helyiségekben. Mikor a II. bizottság elnökét, Simonyi Bélát figyelmeztették erre a néppárt bizalmi férfiai, azt válaszolta, hogy *tudja*, mi a kötelessége. (Jegyzőkönyv.)

Akosfalván a választás napján az egész tisztikar a helyszínén volt a főispánnal együtt. Mint Bánffy báró miniszterelnök magán megbízottja egy Balla Gyula nevű titkár „működött.“ A szolgabírák és csendőrök lökdösték, taszigálták az Ugron-párti szavazókat. Egy-egy szabadelvű szavazat átlag 60—70 frtba került. (Alkotmány, 1897. nov. 1.)

Baranya-Szent-Lőrincz. A néppártiak csak este felé kerülvén szavazásra, tömegesen szavaztak, úgy hogy komolyan veszélyeztették az ellenpártot. Ezt látván a hivatalos közegek, azon voltak, hogy megakadályozzák a néppártiaknak a szavazási helyiségbe való jutását s a főszolgabírói rendeletre az ulánusok el is állották az utat a bejáráshoz, addig, míg az elnök a néppárti bizalmi férfiak felszólalásaira erélyesen rendre nem utasította a főszolgabírót. (Alkotmány, 1896. november 17.)

Bártfán a hol a nemzeti párt jelöltje Bujanovics Gyula volt, kiváló szerep jutott a közigazgatási szervezetnek és a csendőrségnek. Kortesjelvényekkel ellátott körjegyzők csendőrök támogatásával fenyegették a népet, bántalmazták s erőszakkal arra akarták rábírní, hogy a kormánypárti Bornemisza Ádámra szavazzon. A csendőrség még a zsidókortések rendelkezésére is bocsátott. (Alkotmány 1897. nov. 8. idézve a Sárosmegyei Közlönyt.)

Bazinban a szavazatszedő küldöttségnél különösen Janoska szentgyörgyi polgármester, Mikulik bazini jegyző és Klotzberg küldöttségi tagok tanusítottak ellenséges.

és méltatlan eljárást. (Jedlicska Pál tudósítása az Alkotmány 1896. okt. 30. számában.)

Breznóbányán 12 Hédel községbeli néppárti választó közül csak 1-et eresztettek a szavazási helyiségbe. Össze-vissza legalább 200—300 választót be sem eresztettek. A bizalmi férfiak hiába tiltakoztak ez ellen. A választási törvény 64. §-ának figyelmen kívül hagyásával kincstári erdészek és jegyzők voltak kinevezve a személyazonosság konstatálására. (Alkotmány, 1896. november 14.)

Dunapataj. Éjnek idején a szabadelvű kortesek vesztegetni jártak a néppárti táborban, de nem nagy szerencsével. Két ilyen kortes csak futással menekülhetett a nép dühe elől. (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Galgóc. A nagyrészt héber vallású fiatal emberekből álló szabadelvű rendezők, midőn a néppárti választókat községenként hívták, állításaik szerint „képtelenek voltak“ megtalálni a soron levő községek közül azokat, amelyek vagy tisztán, vagy nagyobbára néppártiak voltak s így azokat az elnök a zárórára (éjfél) hagyta. A kormánypárti választók ellenben mindig kéznél voltak és estig kényelmesen leszavazhattak.

A II. szavazási terem szomszédságában levő másik termen át kellett kimenniök a szavazóknak. Itt valóságos vesszőfutáson mentek keresztül a néppártiak. Az ott levő szabadelvűek, nagyobbára zsidók, mindenféle csufnevekkel illették. Magában a szavazási teremben derűreborura sugdostak a szabadelvű kortesek a szavazóknak. Sándorfői bizalmi férfiú felszólalására az elnök többször megtiltotta a kortesek ezen viselkedését, de mindig hasztalan. Hönig Márton vittenezi körorvos (zsidó) így gunyolódott egy néppárti választóval:

— No bácsika, maga is rosszul imádkozott a

maga Istenéhez, hogy még a jelölt nevét se tudta elmondani. Csak jobban, jobban imádkozzék!

Sándorfi bizalmi férfiú erélyes fellépésére kénytelen volt az elnök kintasítani a teremből Hőniget. Ugyanez a Hőnig a választás előtt két nappal 50 frttal meg akart vesztegetni egy Holesz Rezső nevű vittenczi választót. Holesz a pénzt visszaküldte neki. Es ugyanezt a Hőniget tetten érték, midőn 5 frttal akart megvesztegetni egy néppártit. (Jegyzőkönyv.)

Jákóhalma. Terjek István szentandrászi bíró a választók közé furakodott és elkezdett lármázní, hogy őt már másodszer pofon. vágták Jóllehet senki sem nyult hozzá, mégis panaszra ment az elnökhöz, a ki erre kijött és kétszer összetörette a népet a katonasággal. — Az esteli órákban a kormánypárti kortesek 15—20 frtot ígértek az ellenzékieknek azért, hogy *ne mondják ki jól jelöltjük nevét.* (Alkotmány, 1896. november 7.)

Illava. A szavazásra vonuló néppártiaknak a szavazó helyiség udvarában tartózkodó, botokkal *fel-fegyverkezett* zsidók csoportján kellett átmenniök, a kik folyton gyalázták és leköpték őket. Ezek között a hősök között voltak a szabadelvű jelöltön kívül Mérey László puchói aljárásbíró, dr. Pattantyus Ábrahám Márton illavai fegyházi orvos, Nitnausz Gyula kinstári főerdész, a kik a néppárti jelölt nevének csuf, elferdített hangoztatásával már itt zavarba hoztak sok néppárti szavazót s így előkészítették azok visszautasítását. E kortesek gyalázkodásainak leginkább a papok voltak kitéve. Magában a szavazási helyiségben a jegyzők ide-oda való taszigálással utasították a megfélemlített néppártiakat az elnök elé. A jegyzők kezéből Borcsiczky László puchói tb. főszolgabíró elé kerültek a

szavazók, a ki inkvizitórius hangon nevöket kérdezte. (Jegyzőkönyv, Nyitramegyeci Szemle 1896. nov. 8.)

Több jegyző és zsidó botokkal meg revolverekkel járt az utcán, s ezek vezették a választókat az urna elé. (Nyitramegyei Szemle 1896. nov. 8.)

A zsidók, ha már leszavaztak, nem mentek vissza táborukba, hanem ott maradtak a két tábor közötti szabad téren s kövekkel dobálták, köpdösték a szavazásra vonuló néppártiakat.

A választás folyamán Szalavszky főispán egy csapat uri embert küldött Puchóra a liberálisok „segítésére.” (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Kecskemét I. kerület. A pótválasztás napján, nov. 12-én, újra kitünt, hogy a szabadelvű kormánypárt összejátszik a radikális függetlenségi párttal, ha arról van szó, hogy a néppártot le kell küzdeni. Ugyanaz nap a Kecskemét II. kerületben a radikális függetlenségi Horváth Ádám alig kiáltatván ki képviselővé, választóival együtt az I. kerületbe ment, hogy ott a néppárt ellen agitáljon. Azonközben a szabadelvű párti kortesek sem tétlenkedtek. 10—20 fitot ajánlottak egy-egy tanyai választónak, de nem nagy eredménnyel. Több vesztegetőt a néppárti táborban tetten is értek. Délután 2 óraker nagyon bizonytalan lévén a választás kimenetele, a szabadelvű kortesek készpénz hiányában *váltókkal fizették meg a voksokat.* 4 óraker pénzküldemény érkezvén Budapestről, újra megindult a vesztegetés. Így győzhetett csak a szabadelvű párt. (Alkotmány, 1896. nov. 13.)

Köbölkút. A választás napján legalább 100 zsidó működött a választás színhelyén, a kik behatoltak a néppárti táborba, 50—100 frtjával vették a szavazatokat s midőn ez nem sikerült, hangosan gyalázták

a kath. egyházat és papságot. „Működött“ természetesen a hivatalos apparátus is. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Lőcse. A mely néppárti rövid időre elhagyta a párt helyét, azt többé oda vissza nem bocsátották; így rendelte ezt el egy Zobel nevű zsidó. A „rendfentartással“ *gimnáziumi tanulók* voltak megbizva. (Alkotmány, 1896. nov. 8.)

Magyaróvár. A választás napján a megyei urak látván, hogy az ellenzéki jelölt föltétlenül győz, kétségbeesett eszközökhöz nyultak. A mint a szigetközi ellenzéki választók hosszú kocsisora d. e. 9 óra után M.-Óvárra megérkezett, Kecsős főszolgabíró megállította a menetet, azzal, hogy *nem szabad a városba menniök, mer már elkéstek!* Ámde azalatt, míg az ellenzékieket így feltartóztatták, néhány elkésett kormánypárti kocsis minden akadály nélkül bemehetett a városba. Ezek nem késtek el. Maga a főszolgabíró nyíltan kijelentette, hogy a kormánypártiak bemehetnek, az ellenzékiek nem. Midőn ezen tilalom okát kérdezték, valami *felsőbb parancsra* hivatkozott. Az elnök értesülvén a főszolgabíró eljárásáról, azonnal személyesen intézkedett. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Mezőkövesd. Hogy a vesztegetést éjszakánként, szabadon lehessen üzni, kiadatott a tilalom, hogy esti 8 órán tul — a kormánypárti kortesek kivételével — más ember az utcákon mutatkozni ne merjen. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Nagy-Bittse. Grün Ármin zsidó pálinkafőző karhatalommal tartotta vissza a szavazástól azokat, a kik nem nyomtatott, hanem jegyzők által kiadott *irott* igazolványokkal jöttek, érvényteleneknek nyilvánítván ezen *irott* igazolványokat. (Jegyzőkönyv, Alkotmány, 1896. nov. 5.)

A kormánypárti rendezők (csaknem mind zsidók)

elfoglalták a szavazó helyiség előtt levő térséget s azon néppártiakat, a kiknek *írott* igazolványaik voltak, a szavazó-helyiségbe be nem bocsátották, az igazolványokat legnagyobb részt összetépték, a választókat pedig visszakergették táborukba. Ezeket látva a néppárti jelölt, a ki a néppárti táborban internálva volt, Tauszk Jakab körjegyző közvetítésével bejuthatott a választási helyiségbe s felmutatva az összetépett igazolványok nagy részét, higgadtan jogorvoslatot kért az elnöktől. Az elnök kitérő, tehetetlenséget szimuláló álaszt adott. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Nyitra-Zsámbokrét. A szabadelvű kortesek viselt dolgait más, alkalmasabb fejezetekben bőven kell előadnunk, Itt csak annyit hozunk fel, hogy a jegyzők egyes bírák, zsidók szavazás közben hallatlan ciniz-mussal jártak el a néppártiak visszautasítása körül. A szkaesányi jegyző többek között arra kérte az elnököt, hogy földmives gazdákat ne alkalmazzon mint személyazonossági tanukat, mert — ugymond — ezek fanatizálva vannak. Pedig hát éppen ő és kartársai a legképtelenebb ráfogásoktól sem riadtak vissza s ilyenkor az elnök rá sem hallgatott a bizalmi férfiakra, hanem rendszerint azt hajtogatta, hogy előtte a jegyző, mint a község előjárója „föltétlenül szavahihető.“ Fischer Adolf nováki szatócs leszavazásakor egyik néppárti bizalmi férfiú felhozta, hogy Fischert az egész vidéken „Pobeská“-nak hívják. Ugyanezt állította a jelen volt nováki bíró, de a község jegyzője, Raczko Adolf ezt kereken letagadta, habár ő maga is csak „Pobeská“-nak hívja Fischer Adolfot. Fischer kormánypárti szavazata elfogadtatott. Ilyen a jegyzőknek az elnök által annyira hangoztatott „szavahihetősége.“ (Nyitranováki jegyzőkönyv.)

Szolnoky Ödön felfüggesztett rudnói körjegyző a

dezsini néppárti választókról mint kiküldött azt jelentette az elnöknek, hogy a választók nem akarnak szavazni s visszamentek. Nyomban utána bejött Tiebig Alajos néppárti bizalmi férfin és azt jelentette, hogy Szolnoky Ödön a dezsini választókat utközben megakarta vesztegetni s ezért szaladtak vissza a választók, mit tanukkal is bizonyíthat. Az elnök egy szóval sem utasította rendre Szolnokyt, mert hát ezt az embert a szolgabíróság ajánlotta neki. (Nyitranovákí jegyzőkönyv.)

A szavazó-helyiségben a küldöttséghez nem tartozó zsidók egész csoportja volt jelen. Ezek egyike annyira vetemedett, hogy az egyik néppárti választót, a ki községével jött szavazni, nyíltan a ruhájánál megragadta és erővel huzta az ellentáborba. A néppárti bizalmi férfiai óvást emeltek ez ellen, de az elnök rendreutasította őket (Nyitra szucsáni pótjegyzőkönyv.)

Vinkler szolgabíró, ha a választás napján két papot látott a nyílt utcán együtt állani, legott a legbrutálisabb módon távozásra kényszerítette őket. Megtette ezt a néppárt elnökével, a veszteniezi espressel és a zsámbokréthi plébánossal, utóbb pedig a néppárt egyik bizalmi férfival is. (Nyitraszucsáni pótjegyzőkönyv.)

Nagy-Szombat. A néppárt előtt felállított kordon parancsnokaiul Boronkai Benő zsidó fényképész, a ki alig néhány hónapja lakik Nagyszombatban és Duborszky József hitchagyott szerzetes, Szered mezővárosának peres uton elmozdított jegyzője rendeltettek ki. Ezek hagyták meg a kordonnak, hogy a néppártiakat át ne bocsássa. (Mondok Antal és Mikovényi Albert közlései. Petíció.)

A választás napján a ferenczrendi kolostor felé vezető utca torkolatánál vont kordon előtt ugy 9 óra

felé állott egy karszallagos ur, a ki, midőn a kolostor felől üres kocsik tartottak a kordon felé, azt mondta a katonáknak:

— Ezeket át lehet engedni, *hiszen Emmeristák.*

Ez az I. bizottságnál szereplő ur, a ki Waymár ügyvédnek kihozta a polgármesteri előszobába leírás végett a községek sorrendjét, a folyosón hangosan ezt mondta:

— Ezek a papok lázitanak, reformációt akarnak, majd megreformáljuk mi őket.

A gerencséri jegyző s a zavari segédjegyző, mely utóbbinak szavazata síncsen, ott jártak-keltek, mikor sem Gerencsér, sem Zavar nem szavazott. A főkordonnál egy zsidó fényképész intézkedett. A néppárti tanárok közül nem bocsátott át senkit, mert „nem ismerte őket.“ Ellenben zsidó kisasszonyokat akadálytalanul átbocsájtott. Ő volt az, a ki visszatartotta a néppárti szavazókat. — A losonci néppártiakat maga az elnök hívta a II. bizottságnál. Egész csapat karszallagos ur járkált az udvaron, de egyik sem ment ki a kordonnál várakozó losonciakért. (Alkotmány 1896. okt. 31.)

Dubovszky főkortes, mikor a kátlóci néppárt hivatván azonnal jelentkezett és a kordonhoz sietett, nem bocsátotta őket át, mondván:

— Ez nem lehet Kátlócz község, *mivel sokan vannak.*

Mondok Antal protestált ez ellen. A kátlóciak fél-óraig várakoztak s ekkor jött a választási elnök s visszautasította őket. (Mikovényi Albert közlése az Alkotmány 1896. nov. 4. és 24. számában.)

Nagy-Károly. A választás napján Károlyi István gróf kortesei domináltak. A néppártiak csak a zsidók köpködése és szidalmi között tudtak az urnához felvonulni. (Alkotmány 1896 nov. 5.)

Németujvár. A szabadelvű kortesek minden fennakadás nélkül még a néppárti táborban is járhattak agitálni, de különösen a szavazó helyiségben excelláltak. Ott nyíltan beleszólhattak a választási aktusba. (Alkotmány 1896. nov. 3.)

Ó-Buda (dec. 22-ki időközi választás.) Tatai dr. kormánypárti kortes szavazásközben befolyásolni akarván a szavazókat, ezért összeütközés keletkezett közte és a Beöthy-párti Stern dr. között. (Alkotmány, 1896. december 23.)

Pincehely. Szavazás közben több zsidót rajta érték a vesztegetésen. Három-négyet el is lóditottak maguktól a néppártiak. (Alkotmány, 1896. nov. 4.)

Rác-Almás. A zsidók egész nap elállották a szavazó helyiséghez vezető utat s behatoltak a néppárti táborba. (Alkotmány.)

Rózsahegy. Eltekintve attól, hogy a választás napján délben megjelenvén a szavazás színhelyén Kürthy Lajos főispán és hogy ettől kezdve nagyobb mérvet öltött a néppártiak visszautasítása: Különösen Klein Jakab rózsahegy-i trafikusz „tett ki” magáért. (Peticzió.)

Különösen a II. szavazatszedő küldöttség helyisége az 1874: XXXIII. t. cz. 74. §-a ellenére, a mely meghatározza azon egyéneket, a kiknek joguk van a szavazó helyiségben jelen lenni, reggeltől estig tele volt szabadelvű kortesekkel, a kik a nevezett törvény 77-ik §-a ellenére majd irányadólag utbaigazították a szabadelvű választókat, majd az elnök háta mögül a névjegyzékbe nézve a szavazókat neveik kiejtésében segítették, majd meg közbeszólásaikkal a néppártiakat oly zavarba ejtették, hogy ezek ennyi sok akadémikuskodó „ur” láttára nem tudták, hányadán vannak és vagy saját neveiket, vagy jelöltjüket megmondani nem

tudták. Ezen szabadelvű kortesek közül különösen kiváltak: Veréby Miklós nemes-lubellai körjegyző, Csemiczky Miklós hliniki birtokos, Andreánszky Ádám megyei irnok és Szutorisz György szielniczi körjegyző. Utóbbi egész nap ott állott az elnök mellett és válluknál fogva tartogatta a szavazókat. Déltől kezdve, mert ekkor a Liptó-Szent-Miklós felől jövő vonat elhozta a vármegye 150 hivatalnokát, már mozogni sem lehetett a szavazó helyiségben. Hiába szólaltak fel ez ellen a néppárti bizalmi férfiak: Az elnök nem törődött velök, sőt azt sem bánta, ha őket felszólalásaikért Palugyay Aladár megyei irnok meg-megabeszugolta. (A választás leírása.)

Siklós. Krasznay Mihály főszolgabíró a választás délelőttjén az ellenzék táborában járt-kelt s löködte, rugdalta a szavazókat. Ugyanigy cselekedtek a zsidók is. 10 óra felé, midőn már bizonyos volt a szabadelvű párt bukása, e párt kortesei zendülést akartak előidézni, de ez a törekvés hajótörést szenvedett az ellenzék higgadt magatartásán. Ekkor megkezdték a lélekvásárlást. Egy volt birónak 1000 frtot ígért egy zsidó, ha a szabadelvű táborba viszi községét. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Szakcs. Választás közben nagyban folyt a vesztegetés és több vesztegetőt köztük Molnár Pál uradalmi ispánt, valamint a sütvény-pusztai állatorvost véresre verte a felháborodott nép. Hasonlóképen megverték több vesztegető zsidót is, de mit ért mindez, midőn tuczatszámra bnjkáltak a néppártiak közt a vesztegetők? (Alkotmány, 1896. okt. 30 és 273.)

Szakolcza. Az elnök által megbizhatóknak jelzett szabadelvű rendezők jól voltak idomitva. Az elnök a látszat kedvéért utasította ugyan a rendezőket, hogy hívják szavazásra a néppárti választókat, ámde az

utóbbiakat feltartóztatták a csendőrök és a rendezők azzal a felelettel jöttek vissza, hogy néppárti választó nincs. (Emlékirat.)

A szavazó helyiségbe vezető lépcsőt és a szavazó helyiség szomszéd szobáját a verbóczyi zsidók foglalták el, a kik a választókat nem akarták bebocsátani. Vieszt elnök pedig, midőn erre figyelmeztették a néppárt bizalmi férfiai, gorombán válaszolt és eltávolíttatással fenyegette a felszólaló káplánt. A zsidók szabadon befolyásolhatták a néppárti választókat. A szavazó helyiség melletti szobában inzultáltak a néppártiakat s hogy zavarba ejthessék őket, a szavazó helyiség helyett más ajtót mutattak nekik. (Nyitramegyei Szemle.)

Szent-János. A szabadelvű rendezők mindenütt a legnagyobb nehézségeket gördítették a szavazásra vonuló néppártiak elé. (Alkotmány, 1896. nov. 11.)

Szigetvár. A választás napján a szigetvári „Korona vendéglő“ nagy termében nyilvános *szavazatvásárlási iroda állíttatott fel* Salamon Gyula szigetvári gyógyszerész és Biedermann gazdasági főtisztjének kezelése mellett. Ennek nagyobb sikerére a horvát ezredbeli katonák kordona akként állíttatott fel, hogy az elzárt térre az ellenzéki szavazók szabadon jöhettek, kifelé azonban csak az igazolvánnyal ellátott szabadelvűek járhattak. Így történt, hogy az egyenként betévedt vagy becsalt ellenzéki választókat nagy öszszekkel megvesztegetve a szabadelvű jelöltre szavaztatták le. (Peticzió.)

Tata. Midőn a választás reggelén a néppárt minden vesztegetés daczára többséggel vonult, fel a zsidók nyíltan csábitgatták, vesztegették a népet. Még a rendőri közegek is segítettek nekik ebben a munkában, Egy-egy zsidót elvert a józan nép, de azért sok szegény ember eltántoritottak (Alkotmány, 1896. nov. 11.)

Vágbesztercze. A szavazó helyiség bejáratánál álló zsidók egész nap folyton zavarták, gúnyolták, ijesztgették a szavazásra menő néppártiakat (jegyzék) s ebben különösen kitűntek Popper bárónak Morvaországból ideszakadt vadászai. (Alkotmány, 1896. november 5.)

Vágvecse. A néppárti községeket egyenként hozták be a városba, a hol zsandárok és a kormánypárti választók közé ékelve várakoztak míg rájuk kerül a sor. Ez alatt a szabadelvű kortesek hallatlan módon igyekeztek őket terrorizálni és vesztegetni, de eredmény nélkül. (Alkotmány, 1896. okt. 30.) Hogy a kordonokon belül a szabadelvű kortesek mit műveltek, erre nézve biztos adat nincs, de tény az hogy a néppártiak serege a kordonok és ellenpárti kortesek rostáján csak megfogyva kerülhetett a szavazó helyiségbe. (Jegyzőkönyv.) A kormánypárt kortesei valósággal körülvették a szabadelvű választókat és sugással segítettek nekik. *Németh* Ödön, a néppárt bizalmi férfiának felhívására az elnök kétszer kiürítette a szavazóhelyiséget, midőn azonban a magukra maradt kormánypárti választók közül, a kiknek egy nagy része holtrészezen került a választási urnához, kettő rövid egymásutánban Esterházyra szavazott, a kormánypárt kortesei ismét elözönlötték a választási helyiséget, és az elnök nem üritette ki a termet, azzal az indokolással, hogy azok rendezők s mint olyanoknak joguk van a szavazó helyiségben tartózkodni. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Vác. 1896. nov. 17-iki pótválasztás. A választás napján 292 kocsiival bevonuló néppártiakat szabadelvű felbérelt kortesek, nevezetesen a zsidók a város közepén a székesegyház terén, daczára a rendőri fedezetnek, megdobálták. A szavazás három helyen folyt, mindenütt az ajtókat elállták a kormánypártiak és azzal

az argumentummal, hogy a néppártnak ugy sem szabad győzni, vásárolták a szavazatokat, volt azonban arra is nem egy eset, hogy a kocsikat a városba be sem bocsátották. (Alkotmány, 1896. nov. 13. és Váczi Közlöny 1896. nov. 15.)

Verbó. Szavazás közben a választási helyiség folyton tele volt zsidókkal. Ezen pusztá tény felemlítése felment minden további leírás alól. A helyiségen kívül is minden zúgban lesekedtek a zsidók, hogy szivarral és pénzzel a szabadelvű pártra csalják az ellenzéki polgárokat. Egyes megvásárolt szavazókat a zsidó kaszinóba zártak, a honnan szavazásig ki nem szabadulhattak. Bor, sör, pálinka annyi volt ott, hogy a szerencsétlen áldozatok csak ugy usztak benne s midőn lerészegedtek, véresre verték egymást. Sokan annyira részegek voltak, hogy a földön henteregtek. . .

A rendezői igazolványokkal ellátott zsidók egészen szabadon közlekedhettek. Így a választás napjának reggelén kimentek a választók elé, fölmásztak a kocsikra s menetközben igyekeztek őket megvesztegetni. Ha „szép szóval“ nem érték el a kívánt, czélt erőszakhoz nyultak s a városba vonszoltak egyes választókat (akik aztán, mikor rájuk kedült a sor, mégis az ellenzéki jelöltre szavaztak.) Még a választási aktus megnyitása előtt az ellenzék jelöltje Miaváról és Brezováról jövő választóinak elébe akart menni, de Csenki, miavai főszolgabíró ezt nem akarta megengedni.

— Ha a szabadelvűek meglátják Nagyságotat — mondá őszintén — *mindnyájan ön után mennének*, azt pedig én nem rizkirozhatom.

Ocskay nem tágitott s előre ment, mire a főszolgabíró még egyszer odasugá neki:

— Nagyságos uram, ezt ne tegye, *mert kénytelen leszek önt csendőrökkel letartóztatni!*

Ez hatott.

Előre megállapított dolog volt, hogy Verbón az ellenzéki jelöltnek buknia kell, s a választás napján a zsidók egészen nyíltan hangoztatták:

— *Ha Szulyovszkynak csak két voksa lesz is, mégis ő fog győzni.*

Mások még azzal izgatták egész nap az ellenzékiet:

— Kso! kso! (Igy szokás tótul a *disznókra* kiáltani.) (Straka József jelentése.)

Zsolna-Rajecz. A szabadelvű párt kortesei, nagyobbára zsidók, felbuzdulva Kloch báró példáján, halhatlan dolgokat műveltek. Egy részök ellepve a szavazati helyiségbe vezető lépcsőt, megtámadták a néppártiakat s kiragadván ezek keziből a szavazási igazolványokat, szétépték ezeket, úgy hogy a választók be sem bocsáttattak a szavazásra. (Jegyzőkönyv.)

VIII. FEJEZET.

A katonaság és csendőrség szereplése.*)

Alsó-Kubinban úgy körülzárták a néppártot katonasággal és csendőrséggel, hogy még a párt vezetői sem közlekedhettek vele, csak a passepartoutval ellátott szabadelvű kortesek. (Jegyzőkönyv.)

Aranyos-Maróthon a néppártot körülálló katonakordon vezénylő kapitánya, midőn látta, mennyire akadályoztatnak a néppártiak a szavazati helyiséghez való

*) Lásd e könyv 15. és 19. lapját. Ugyanitt megjegyezzük Perczel Dezső belügyminiszternek 1897. január 29-ki képviselőházi beszéde nyomán, hogy *1892-ben 333 gyalogszázad és 74½ lovas század, az 1896-iki választásnál 413 gyalogszázad és 92 lovas század vétetett igénybe a kormány, illetve a választási elnökök részéről a választásoknál.*

vonulásukban, sajátkezüleg írta rá Hajdu Ágoston rendező igazolványára az átbocsátásra való parancsot.

Mikor Hajdu Ágoston a kisvalkóczyiakkal a szavazó-helyiség előtt kijelölt helyen állott, hozzá jött Nagy Imre csendőrmester ezen szavakkal:

— Kövessen az elnök úrhoz!

Bevezette s jelenté Konkoly elnöknek:

— Jelentem alásson elnök urnak — tanuk igazolása szerint *izgatja a népet*.

Erre Konkoly Hajdut bezáratta. (Jegyzőkönyv.)

A választás után a le nem szavazott községek nem akartak haza menni, mire a csendőrség szétkergette őket. (Alkotmány. 1896. nov. 5.)

Bártfán, eltekintve attól, hogy a zsidókortések is, nemcsak a szolgabírák és jegyzők, kényök-kedvök szerint rendelkeztek a csendőrséggel, olyan „erősen“ állott a kormánypárt, hogy a szabadelvű választókat, a kik vagy a körjegyző, vagy a bártfai zsidóság küldötteinek vezetése alatt vonultak a tanyára, rendesen az utolsó kocsiban 2—2 csendőr kísérte, nehogy az erőszakkal „kapacitáltak“ közül bárki is visszamehessen. (Alkotmány, 1896. nov. 8. idézve a Sárosmegyei Közlönyt.)

Breznóbányán a választás napján, okt. 28-án korán reggel kísérte be a kirendelt lovasság a liberális választókat. (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Dunapataj. Az okt. 28-iki választáson éjjel, vagyis 10 óra után a katonaság a példás türelemmel viselkedő néppártiakat minden ok nélkül 20 lépésnyire szorította a szavazó helyiségtől és egy csendőrhadnagy hangosan parancsot adott embereinek:

— Ha a bitang nép, a disznó tömeg nem engedelmeskedik, azonnal fegyvert használjanak előre, balra és jobbra! (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Érsekujvár a választás reggelén ostromállapotba

helyeztetett. Az ott állomásozó magyar honvédhuszárok e napra Nagyszombatba küldettek, helyökbe pedig horvát honvédgyalogság és cseh dragonyosok hozattak. Minden utcát katonák és csendőrök állottak el, a közlekedés lehetetlenné volt téve. Az ostromállapot még a kath. templomra is kiterjesztetett, onnan se ki, se be nem bocsátottak senkit. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Galgócz. A választás reggelén a Vág hidja katonaság és csendőrség által elzáratott a néppárt elől. Az I. szavazási terembe vezető ajtó kívül-belül csendőrséggel volt megszállva s ezek között csak egyenként bocsátattak be a néppártiak. (Jegyzőkönyv.)

Jákóhalma. Az Ugronpártiakat beszorította a katonaság egy szűk utcába, míg a kormány-pártiak szabadon jártak-keltek. Éjfél előtt látván az elnök, hogy az ellenzék még nem fogyott ki, a rend fentartásának ürügye alatt kiszorította a katonasággal és szétverette a még hátra levő egy pár községbeli ellenzékiket. (Antal Sándor tudósítása).

Igló. A kirendelt katonaság nem engedte meg, hogy a kormánypárti vesztegetők kiüzessenek a falvakból s így ezek a fegyveres hatalom fedezése és védelme alatt folytatták törvénytelen üzelmeiket nem csak napal, de főleg éjjel. (Máriássy János báró levele).

Kernyája. A választás napjára a csendőröknek és rendőröknek olyan utasításokat adtak, a melyek vérig boszantották a néppárti választókat. A kordonon belül eső plébánia lakra nem engedték behajtatni a kocsikon jött papokat, sőt a főszolgabíró még a plébánia ajtaja elé is csendőrt állított, a ki még ebédre sem cresztette be a papokat. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Korpona. Ide Kremsből, Ausztriából hozattak katonaságot. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Magyaróvár. Az elnök értesülvén arról, hogy

Koós főszolgabíró az ellenzéki választókat nem akarja beereszteni a városba, egy huszártisztet küldött ki, a ki aztán a nép előtt alaposan megleczkéztette a főszolgabírót az alkotmánytanból. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Mezőkövesd. A megbukott kormánypárt vádja szerint az ellenzék oly terrorizmust fejtett ki, a mely megakadályozta a kormánypárti szavazókat, hogy a választásban részt vegyenek. Ezzel szemben felmutatható Jovanovics alezredesnek, a katonai kirendeltség parancsnokának jelentése, a melyben elismeri, hogy sem a választás színhelyén, sem egyebütt fegyveres beavatkozásra ok fenn nem forgott. Ugyanily jelentést tett szóbelileg Kirchmayr százados is. — A város különben meg volt rakva katonasággal. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Nyitra-Zsámbokréth. A néppárti tábor katonakordonnal volt körülvéve s ezt Vinkler szavazás közben még kijebb vonatta, hogy a néppárt még az egyetlen korezmától is elzárassék. A néppárti jelöltet egész körútján csendőrök kísérték. (Nyitraszucsáni pótjegyzőkönyv.)

Nagy-Szombat. A választást megelőző napon kiküldött néppárti korteseket az utakon felállított katonaság és csendőrség nem bocsátotta be a falvakba, hanem igazolványokat kért tőlük. (Mondok Antal és Mikovényi Albert az alkotmány, 1896. nov. 24. számában.) Azon ürügy alatt, hogy a falvakban zavargások vannak, katonákat és csendőröket küldtek oda s megfenyegették a falusiakat, hogy állandóan marad nyakukon a katonaság, ha a Zichy-párt győz, s ha erre szavaznak. (Mondok Antal közlése.)

Spácza község szavazóit a rendezőség parancsa következtében a katonaság szuronyai visszatartották a szavazástól — Dejthe község néppárti választóit, —

látván a sok huza-vonát és hiába való panaszt — maga a csendőr főhadnagy vezette az urnához. A kordon a nagyszombatiakat épen úgy visszatartotta, mint a vidéki néppártiakat. (Ernyei Kálmán nyílt levele Császár Lajoshoz.)

Ó-Buda. A kormánypárti választók rendőri asszisztencia mellett mentek szavazni. (Alkotmány, 1896. decz. 23.)

Peér. Mikor a nép Vikár ellenzéki jelölt árulásának hírére zajosan követelte, hogy új ellenzéki jelöltre szavazhasson, a választási elnök háromszor felszólította a vezénylő katonatisztet, hogy lövessen a nép közé. A tiszt nem hallgatott az elnök szavára, s azt válaszolta, hogy ő nem azért van itt, hogy a lármázókat elhallgattassa. Hiszen nincs veszély. Ha majd veszély lesz, tudni fogja kötelességét. (Dunántuli Hírlap, 1896. nov. 1.)

Rózsahegy. A Sziléziából, Troppauból ide rendelt 300 főnyi katonaság látván a választás lefolyását, kijelentette, hogy örül annak, hogy Magyarország nem az ő hazájuk. (Alkotmány, 1896. nov. 1. A választás leírása.)

A választás előtt Nagy-Selmeczen megtiltották a néppárt éltetését. A ki mégis éltette, azt a csendőrök órákig szorongatták, vasraverték, elhurezolással fenyegették.

A választás napján 400 főnyi katonaság és csendőrség működött. (A választás leírása.)

Szakolcza. A szabadelvű rendőrök intézkedései folytán a csendőrök rendszeresen visszaszorították, sőt kergették a szavazásra jelentkező néppárti községeket, egyes községeket 10—20-szor is.

Azon embertelen bánásmódon, a melyben a néppárt az elnökök részéről részesítettett, a kirendelt katonaság is megbotránkozott. A katonatisztek is bizo-

nyitják, hogy a néppárti választók, daczára követeléseiknek, sem a választás folyamán, sem a zárórán nem bocsáttattak a szavazásra; és bizonyíthatják azt is, hogy a néppárt egész nap példásan viselte magát. Az illető katonatisztek: lovag Maurig Richárd dragonyos kapitány (állomása Göding) és a vezénylete alatt állott tiszttek, továbbá a Brünben állomásozó 8. sz. gyalog ezrednek következő tisztjei: Zsittek János százados, Weltz János főhadnagy, Kuntschar és Knotz hadnagyok. (Emlékirat, Alkotmány, 1896. nov. 1. Nyitra-megyei Szemle.)

E tiszttek kérdőre is vonták eljárása miatt Kos-tyál elnököt és *nyíltan éreztették vele megvetésőket.* (Alkotmány, 1896. nov. 1.) Látván a néppárt nagy és lelkes táborát, már előre gratuláltak a néppártnak. Persze, elfelejtették, hogy Nyitra megyében vannak. (Nyitra megyei Szemle.)

Morva-Szent-János. A választás előtt Nagy Ágost főszolgabíró, a kire az elnök a rend fentartását bízta s e célra a katonaságot is rendelkezésére bocsátotta, midőn megtudta, hogy a néppárti legtávolabb, 40 kilométernyire eső községek választói a választás előtti nap estéjére Laksárny falura vannak berendelve szállásra, katonaságot küldött oda s a választókat sem ott maradni, sem Morva-Szent-János felé tovább haladni nem engedte, hanem részben visszafelé, részben a szomszéd Nyitra megye felé eső erdőségekbe kergette. (Alkotmány, 1896. nov. 11.)

Stubnya. A választás napján reggel 6 órakor Révay Ferenc báró, főrendiházi tag, Túrómegye első virilistája titkárja társaságában lakóhelyéről, Mosóceről elrándult a szomszédos Stubnyafürdőbe, hogy ott mint a néppárt egyik bizalmi férfia szerepeljen. Mosóc község végén 8 szuronyos csendőr szuronysegezve utját

állta s a káplár kijelentette, hogy parancsot kapott senkit a községből ki nem bocsátani. Révay báró kénytelen volt megfordulni s utóbb csak egy csendőrhadnagy engedelmével hagyhatta el a községet. (Alkotmány, 1896. nov. 6.)

Tovarisova. A néppárti szavazókért mindig 10 szuronyos zsandár jött s ezek kísérték a békés polgárokat a szavazatszedő küldöttség elé. Sőt még ott is a hátuk mögött állott a zsandár, mintha valami végtárgyaláson lettek volna. (Adamovich István közlése.)

Vágbesztercze. Látván a szabadelvű kortesek, hogy a néppártiak el nem tántorodnak, az utolsó eszközhöz nyultak. A főszolgabíró csendőrökkel és katonasággal elment a marikói völgybe s ott szekerekre rakva a választókat, a podhragyai Popper-féle kastélyba vitette őket, a hol összehajtották az egész liberális tábort s a választás napjáig fogva tartották. (Jegyzék, Alkotmány, 1896. nov. 5.) Magában a szavazási helyiségben, valamint az odavezető ajtóknál szavazás közben szuronyos csendőrök és katonák állottak. (Jegyzék.)

Vágveese. Háromszoros katona-kordonon keresztül vezették a szabadelvű rendezők a II. küldöttség elé a néppártiakat egy a szavazó helyiség előtt 20 lépésnyi távolságban álló csendőrkordonig, a honnan csak egyenként mehettek a választók az ajtóig. Ott 3 szuronyos csendőr várakozott és a választónak ott kellett állania az ittas, gyalázkodó szabadelvű tábor mellett addig, míg az előtte bement néppárti választó a szavazó helyiségben végbement tortura alul kikerült. (Jegyzőkönyv.) A választás hajnalán katonaság szállotta meg a város környékét. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Verbó. A Brünnből iderendelt katonaság parancsnoka, látván, mit művelnek a zsidó kaszinóban az odazárt keresztény választókkal, felkiáltott:

— Ezek disznók és nem emberek, ott a balpárton legalább tisztességes emberek vannak! (Straka József jelentése.)

Zboró. Sok ellenzéki választót a kirendelt csendőrség és katonaság hol elesipett, hol nem eresztett a szavazási helyiségbe. Ez bizonyára utasításra történt. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

IX. FEJEZET

A szavazás.*)

a) A szavazók faggatása.

Alsó-Kubinban Vavrecska község szavazói utolsóknak eresztettek a szavazáshoz. Egyenként mentek a polgárok a szavazó bizottság elé és ott megkezdődött a vallatás: Mi a neve? Hány éves? Mikor született? Volt-e katona? Mikor sorozták be? Hány éves volt akkor? Mikor házasodott? Hány éves volt akkor? Hány gyermeke van? A legöregebb gyermek hány éves? És még sok más kérdést intéztek a néppárti választókhoz, mely kérdésekre iskolázott ember sem felelhet meg gyors egymásutánban. (Vavrecskai választók nyilatkozata az „Alkotmány“ 1896. nov. 12-iki számában.) — A választásról felvett jegyzőkönyv szerint „az elnökök a kormánypárti szavazók személyazonosságának megállapítása céljából a szavazók nevéen s a jelölt nevéen kívül egyetlen egy esetben semmit sem kérdeztek, sem a szavazótól, sem az azonossági tanutól, míg a néppárti szavazókat minden egyes esetben fölösleges kérdésekkel ostromolták s zavarba hozták s minden alapos ok nélkül

---

*) Lásd e könyvnek 15--18. lapjait.

tömegesen elutasították. Sok esetben gyors, rögtöni feleletet követeltek, különben helyes felelet esetén is elutasították a szavazókat. A szavazókat, kik a szavazók névjegyzékében bentfoglalt valódi nevüket elmondták, mindenféle *melléknevek* bemondására kényszerítettek, mire azon megokolással, hogy ilyen nevek alatt nem fordulnak elő a választók névjegyzékében, elutasították őket.“ „Legtöbb sérelem követtetett el a 78. §. ellen. A választási elnökök tömegesen utasították el a szavazókat, kik a *jelölt nevének* hibás elmondása után a keresztnévet hibásan vagy egyáltalában nem mondták be, jöllehet a jelöltek különböző nevűek voltak.“ „Az elnökök kiméletlen, durva hangon ostromolták a szavazókat különböző felesleges kérdésekkel, vagy gunynyal, sokszor pedig szidalommal igyekeztek őket a szavazatbeadásban befolyásolni.“ „Az elnökök kérdései legtöbb esetben úgy voltak feltéve, hogy a szavazó tulajdonképpen nem is tudta, mire kell feleletet adnia s számtalan ilyen esetben helytelen, értelmetlen, zavart felelet címén elutasították a szavazókat.“ (Jegyzőkönyv).

Aranyos-Maróthon a községek szisztematikus lekésleltetése miatt esekélyebb mértékben vallatták a néppártiakat, de itt is megtörtént, hogy az a néppárti, aki Molnár Lajos helyett Molnár Jánosnak ejtette a jelölt nevét, elutasított. Hasonlóképpen járt, a ki csak „Molnárt“ mondott, míg ellenben föltétlenül elfogadtatott az a kormánypárti szavazó, a ki Klobusiczky helyett „*Klobuk*“-ra adta szavazatát. A II. bizottságnál a kormánypártiaknak *előre* megmondták a jegyzékből az illetők mellék- vagy gunynevét, de az a néppárti, aki azonnal meg nem mondhatta mellék- vagy gunynevét, rögtön elutasított. A kormánypárti szavazóktól csak 20 esetben kérdezték a kort, a néppártiaktól 208-ban és 9 esetben a születési évet is s ha csak 1 év kor-

különbség tünt ki, az illető azonnal elutasított. Az is megtörtént, hogy az illető helyesen mondta születési évét és a jegyzékben feltüntetett korát, de az elnök mégis elvetette szavazatát azon kijelentéssel:

— Fiatalabbnak vagy öregebbnek *látszik*. (Jegyzőkönyv).

Baranya-Szent-Lőrincz. Itt úgy manipulált az elnök a néppárt ellen, hogy nem községenként, hanem pártok szerint rendelte el a szavazást, úgy hogy az I. küldöttségénél 22 Kossuth-párti falut, a II. küldöttségénél pedig 17-et szavaztatott le egymásután, és így a néppártra délután 4 óra előtt nem került a sor. Sumony, Szent-Király, Ózd, Gerde, Csonka-Mindszent, Szent-Gál, Szent-Iván néppárti községek legvégül maradtak, hogy a sötétben, esőben, hidegben a várakozást megunva, kiéheztetve széteszoljanak. A katolikus községeknek egyáltalában esti 7—8—9—10 óráig kellett várakozniuk. Ily körülmények között a Kossuth-párti jelöltnek délután 4 órakor 1400 szavazata volt, ellenben a néppárt még nem is szavazott. (Alkotmány 1896. nov. 17.)

Bazinban az első bizottságnál mint elnökszereplő Plachy Bertalan elfogadta számos kormánypártinak szavazatát (Gschwendtner János, Steberl Pál, stb.) noha ezek hibásan ejtették ki a jelölt Matlekovics nevét. A kormánypártiaktól csak szórványosan kérdezte a házszámokat. De már a néppárti szavazók irányában szigorú volt. Majd mindegyiktől kérdezte a házszámot, s különösen akadékoskodott a személyazonosság megállapításánál. Szerepelt a korkülönbség és a jelölt nevének hibás kiejtése miatti visszautasítás is. Ez utóbbi ezimen az első bizottságnál visszautasítottak közül Jedlicska Pál csak 18-nak nevét jegyezte fel, de azt mondja, hogy ez a szám jóval nagyobb. Hasonlóképpen

történt a II. küldöttségénél is és mindakettőnél azonfelül azért is utasítottak vissza néppárti szavazókat, mert mondott foglalkozásuk eltért a listába bejegyzettől, mert névazonosság esetében nem mondták, hogy „idősb“-e vagy „ifjabb“. Ugyanezen kifogások nem mentek hiba számba a Matlekovics-párti szavazóknál s Jedlicska körülbelül 20 kormánypárti szavazót nevez meg, a kiknek szavazatai a korkülönbség, a jelölt nevének hibás kiejtése stb. hibák dacára elfogadtattak. A 70 évesnek bejegyzett *Hüttl* Jakab 58 évesnek mondta magát s azonfelül azon kérdésre, kire szavaz, azt válaszolta:

— *Auf die Regierungspatei*. Csak ezután mondta, hallható besugásra, Matlekovics nevét. Szavazata elfogadtatott. (Jedlicska Pál jelentése.)

A néppártiak csak egyenként jöhettek szavazni, a kormánypártiak csoportonként vezettettek be, s ezeknek szavazásközben is zavartalanul sugták a kortesek életkorukat, házszámaikat, a jelölt nevét.

Breznóbányán a kormánypártira szavazhatott boldog-boldogtalan. Egy Kominka nevű jegyző csak egyszerűen leolvasta a névsort abc-rendben, a választók jöttek, bejegyeztettek s „*Isten áldja meg*“-gel (minő blaszfémia!) elbocsáttattak. Így leszavaztak mások a liberális pártra s mikor a néppártiak jöttek, azt mondták nekik, hogy *már leszavaztak*. Ez feltűnő volt különösen Vámos községnél. Különben a néppárti szavazóknak egyenként kellett megjelenniök az elnök előtt s ott jól kellett ám mindent tudniok, hogy ki ne utasítsák. Itt különösen akart kitűnni a Tarnóczyzmusban Veisz Gyula. (Alkotmány, 1896 nov. 14.).

Csáktornyán elég volt, hogy csak 1 évvel volt a választó idősebbnek vagy fiatalabbnak beírva a lajstromba, vagy hogy az elnöknek talán idősbnek vagy fiatalabbnak *látszott*; vagy hogy horvátosan ejtette ki vezeték-

vagy keresztnevét; vagy hogy elhibázta házszámát; vagy nem mondta tüstént a jelölt nevét; vagy saját nevét jól kimondta, de a lajstromban egy betűvel más-kép volt írva: szavazata elkoboztatott. A kormány-pártiaknál nem volt az elnök olyan szigorú. (Alkotmány, 1896 nov. 1.).

Diósadon a legtöbb kormánypárti oláh helyett a jegyző mondta meg az oláhnak is, meg a jelöltnek is a nevét. (Rákosi Viktor előadása.)

Dunapataj. Az okt. 28. választáson ugyanaz történt, mint Baranya Szt.-Lőrinczen: Az elnök előbb az összes szabadelvü-pártiakat, aztán az összes Ugron-pártiakat szavaztatta le, és csak azután, késő éjjel került sorra a néppárt, nyilván azzal a czélzattal, hogy napközben vesztegetni lehessen a néppártiak között és hogy a néppártiak a hosszú várakozás által türelmüket veszítvén, még leszavaztatásuk előtt elszéledjenek. (Alkotmány, 1896. nov. 14.).

Érsekújvár. A kormánypártiak feltűnő gyorsan, a néppártiak feltűnő lassan szavaztak. (Jegyzőkönyv.).

Megtörtént — pedig nem egyszer — hogy mikor a választó minden kérdésre a legpontosabban megfelelt, az elnöknek eszébe jutott a bizalmi férfiak igazolása daczára is kételkedni a választó személyazonosságában, azon indokolással például:

— 59 éves? Már hogyan lehet valaki 59 éves és még nem ösz?

Megtörtént az is hogy egyes néppárti polgárok leszavazása után felkelt a városi adótárnok és kifogásolta a szavazatot, mert az illető — állítólag — *jelenleg adóhátralékban* van. Eredmény: visszautasítás. (Alkotmány, 1896. okt. 31.).

A visszautasításokról más helyen lesz szó, azonban már itt kell feljegyeznünk Rudnay elnök egy fogását

a mely páratlanul áll: Számos esetben, ha a jegyzékben levő adatokkal teljesen egybevágóan mondta el a néppárti szavazó házszámát vagy életkorát, Rudnay visszautasította, mert a lajstromban levő névsorban egy névvel *lejebb* vagy *feljebb* tekintvén, rendesen az illető szavazóétól eltérő számokat hozott ki s ez elég ürügy volt a visszautasításra. Azon a címen is utasított vissza Rudnay néppárti szavazatokat, hogy neveik nincsenek benne a névjegyzékben. Álljon itt néhány példa: Barta Péter pilir visszautasított mert Rudnay szerint e név nem fordul elő a névjegyzékben. Pedig ott van 13. szám alatt. Ugyanezen okból visszautasítottak Majtán Márton, Malik János, Malik József, Zubora András, pedig ott vannak a névjegyzékben 88, 38, 14, 16, számok alatt. — Szögyényi István 54. házszámot mondott, a mely a névjegyzékben is helyesen van beírva. Rudnay elnök a két tétellel alább Szalay Lajos nevével szereplő 317. házszámot fogta rá Szögyényire s elutasította. Turán István 44 évesnek mondta magát, egybehangzóan a névjegyzékkel. Rudnay rá fogta az alább következő Turán Imre 48 éves korát s elutasította Turán Istvánt. Ugyanígy jártak házszám vagy életkor miatt Turán János és Vitek Imre is. Így „káprázott“ Rudnay elnök szeme. Különbben visszautasított 10 néppárti, mert neveik *hibásan*, másképpen vannak írva a névjegyzékben; 5, mert állítólag nem szerepelnek a névjegyzékben; 11, mert nem mondták meg *rögtön* a jelölt nevét; 5, mert Kovács Pál névvel ellátott céduláikkal akartak szavazni; 3, mert Rudnay szerint e nevek viselői *már leszavaztak* — *Crausra*; 10, mert állítólag *hibás* életkort mondtak be; 1, mert a saját jegyzője „nem ismerte“; *1 minden indokolás nélkül* stb. stb. Elutasított Kulesár Imre alsó-jaltói plébános is. Magától értetődik,

hogy a Craus pártiakkal nem volt Rudnay olyan szigorú. (Jegyzőkönyv.)

Galgócson ment végbe egyike a legkrudélisabb választásoknak. A kerületnek 40 községe közül alig van 2—3 olyan, a hol nem utasítottak volna vissza a legkülönfélébb ürügyek alatt néppárti szavazatok. A jegyzőkönyv névszerint nevez meg 261 visszautasított néppártit, konstatálva a visszautasítás ürügyét. Sztrniszko-József káplán elusítottatott, mert nem mondta meg rögtön a jelölt nevét. Az I. bizottságnál, addig, amíg a néppárti bizalmi férfiak ott voltak, 69, a II. bizottságnál ugyanezen időpontig 110 visszautasítás történt azon a címen, hogy az illetők „hibásan“ ejtették ki Brucker-Ágoston jelölt nevét. A I. bizottságnál 7-en, a II-nál 16-an utasítottak el az elnökök azon ráfogásai alapján, hogy neveiket másként ejtették ki, mint a névlajstomban írva vannak. 4 szavazó azért utasítottatott el, mert nem mondták, hogy „idős“ vagy „ifjabb“. 5 választó visszautasítottatott, mert az elnökök állításai szerint céduláról vagy a kortestollról akarták leolvasni a jelölt nevét. Závodszy József (galgóczy) az I. bizottsági elnök kérdésére, vajjon van-e több ilyen nevű, ráhagyta, hogy van s midőn beismerte, hogy a hasonnevűek között ő a legidősebb, elutasítottatott azon indokolással, hogy az „idős“ jelző nincs a neve mellé téve a lajstromban. Szavazásra, mint „elkésztettek“ nem bocsátott az elnök 10 lancsári és 1 lopassói néppártit. 5 szavazó visszautasítottatott, mert az elnök szerint *állítólag* nincsenek a lajstromban, tehát nem szavazók; így Kovács István Mizsnáról, Daniska József és Zachár Pál Zsekóceról stb. Korkülönbség miatt 17-en utasítottak vissza; így a veszelei Sintál János, mert a bemondott 45 évnél öregebbnek *látszott*, ugyanezen okból az alsó-dubovai Lukács István (ez a *segédjegyzőnek látszott* idős-

nek), Drahócról Milovnik Mihály *tanító* 2 év korkülönbség miatt stb. A pöstyéni Orviszky Mihály visszautasított, mert *nem mondta meg a gunynevét*. A jelölt nevét tisztán Bruckernek mondta, mire az *elnök a szájába rágta, hogy tán Rudnyánszkyra akar szavazni*. Utóbb úgy lett, hogy Orviszky Rudnyánszky pártinak elfogadtatott.

Schlachta, III. bizottság elnöke humorizált is. Koch Alajos Brucker *Auguszttra* szavazott. Az elnök elutasította :

— Hiszen most nem *Augusztban*, hanem októberben vagyunk.

Ugyanez a Schlachta nagy lingvista is. *Pápezs* Györgytől kérdezte, hogy írja a nevét, *s*-sel, vagy *zs*-val. Pápezs rámondta, hogy *zs*-vel, de az elnök ráfogta, hogy *s*-et mondott. Elutasította.

A szavazók családfája iránt is érdeklődött Schlachta ur. Csuzy Istvánt elutasította, mert nem mondta, meg hogy ő Mihály fia.

Az elnökök valóságos inkvizíció alá fogták a néppártiakat, de igen csinyján bántak a kormánypártiakkal. A jegyzőkönyv 25 olyan kormánypártit nevez meg, a kiket a néppártiakkal szemben használt ürügyek alatt szintén el kellett volna utasítani.

Jákóhalma. A számtalan eset közül álljon itt néhány példa: Nagy D. János elutasított, mert D. Nagy Jánost mondott. Urban Alajos Gábor elutasított, mert Urban A. Gábornak van beírva. Tajthi Benjamint, mert Tajthi Benőnek van beírva, elutasította az elnöklő Zrumeczki. A kormánypártiak közül sokat *holtrészezen* vittek be szavazni s ha *Márkus* helyett *Mókust* mondottak, az is jó volt. (Alkotmány, 1896. nov. 17.).

Illava. Borcsiczky főszolgabíró kezéből a már

megfélemlített és zavarba hozott néppárt az elnök keresztkérdéseinek tüzebe került. Ha a választó *ugy* mondta be a nevét, a hogy a névlajstromban *hibásan* volt beírva, azonnal előállott az illető jegyző: Ezt nem *ugy* hívják! s bement a választó helyes nevét. Ezen ürügy alatt el lettek utasítva: Borgovszky Szeko György, mert a lajstrom szerint Bagovszkynak, Kőrmendy István, mert Kormendynek, Ocsatko József, mert Ocsatka-nak, Pagács Pál, mert Kabács-nak mondta magát. S ha jól és helyesen mondta nevét a szavazó, a lajstromban pedig hibásan volt írva, az elnök egyszerű „*Mars!*“-sal elutasította. Így jártak: Matus Chilkó István, mert Matusz-nak, Zuba János, mert Zuba-nak, Botola Imre, mert Batala-nak van bevezetve stb. Sokan elutasítottak, mert nem mondták meg csufnevüket, a melyek be sincsenek vezetve a lajstromba. Sőt éppen ez volt a hiba. Így jártak Balázs József, Buday János (a jegyző szerint Uliczky János), Balog János (a jegyző szerint Mierni János) stb. stb. A legtöbb visszautasítás itt is a *korkülönbség* miatt történt. Ha a szavazó bement a lajstromban kitüntetett korát, a melyet betanult, az illető jegyző rendszerint fiatalabbnak vagy öregebbnek tüntette fel. Példák: Gerek Mikulás Tamás, Balázs Mihály, Trencsán János, Chutkó Cyrill, Kukuliacs József stb. stb. — *Minden ok nélkül* elutasítottak: Oczinák Gajdos István, Blazsej József, Micsy András, Boháček Pál, Krehuss József, Horacsny János, Rebro András, Kacsák Salama István, Dohnánszky András, Majerko Pál. — Végül Havlicsek Vincze jelölt nevének kissé hibás kiejtése is számos esetben elég ok volt a visszautasításra. (Jegyzőkönyv).

Korpona. Egy-egy választóval 4—5 perczig is foglalkozott a bizottság, úgy hogy a korponaiak csak

délután 3 órakor mentek el az urnától. Példák a visszautasítottak közül:

Egy választó Szmutny helyett Szmutainak volt beírva. Ő tudva ezt, Szmutaynak mondta magát, mire a korponai polgármester ráförmedt:

— Ön Szmutny és nem Szmutay.

Az elnök pedig kijelentette:

— Mehet, nincs szavazata.

Egy másik Martinesák helyett, Maténcseknek volt beírva, ez is ugyanezen okból utasított vissza. A „korkülömbőség“ miatti elutasítások nagyban szerepeltek.

Egy szavazóval megjárták a kormánypártiak. Blaskovics Lajos kávést kényszerítették, hogy jöjjön Fodorra szavazni s utközben kitanították, hogy Pálnak mondja magát, mert így van beírva. Blaskovics azonban felháborodva ezen, Lajosnak mondta magát a bíróság előtt s így vissza kellett őt utasítani. Bukovszky korponai polgármester bizalmi férfiú több ízben rámondult Gyermek Samu városi tanácsosra és bizalmi férfiúra, a miért egyes ellenzéki választók személyazonosságának megállapításánál segített a választóknak. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Nagy-Bittse. A szabadelvü-párti választóktól egy-két esetet kivéve a kort nem kérdezte az elnök, ellenben a néppárti szavazónak nemcsak a lajstromban bejegyzett korát, hanem még születési évét is kérdezte és ha a faggatott azonnal nem felelt — mint a legtöbb esetben történt — szavazatától megfosztotta.

Pavlik-Holás Ádám Holás-Pavlik Ádámnak mondta magát: elutasított.

Susola János Sutolának van bejegyezve: elutasított.

Midőn a néppárti szavazatok ennek daczára szaporodtak, a lajstromba be nem jegyzett csufneveket

kérdezték, sőt egyes körjegyzők — *utasításukhoz híven* — *sokszor kigondolt csufnevet is mondotak be.* Az elnök hitelt adott ennek s az illető választók elutasították. (Jegyzőkönyv.) Így például egy Hlinik községbeli szavazó neve Matejov János. Így van beírva a névjegyzékbe is. Fiatal korában hegedült, ebből származott csufneve „Huszlovan“ (hegedős) s mivel ezt valaki megemlítette, szavazatát nem fogadták el. Így 65 szavazó utasítottatott vissza. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Egy község néppárti polgárait le sem szavaztatta az elnök, a többieket pedig fölösleges kérdésekkel faggatta. Nem elégedett meg a névvel, foglalkozással és életkorral, hanem a születési évre is kíváncsi volt, sőt még azt is megtette, hogy az 1896-iki lajstromba érvényesen felvett szavazókat visszautasította azzal, hogy neveik a lajstromban elő nem fordulnak. Így hajtotta végre azt a matematikai műveletet, hogy a szabadelvű kisebbség négyzetre emelkedett, a néppárti többség pedig kisebbséggé változott. (Nyílt levél Baross Jusztinhoz.)

Németujvár. Az ellenzék faggatása, vallatása itt úgy folyt, akár a tót felvidéken. Az elnök nagybárára az ellenzéki jelölt nevének „rossz“ kiejtésén akadt meg. Megtörtént, hogy egy ellenzéki szavazót, a ki akaratlanul a hosszú faggatásra a szabadelvű jelölt nevét mondta, de az ellen nyomban *tiltakozott*, fölvettek a szabadelvű szavazatok közé. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Nyitra-Zsámbokréth. A szavazás itt teljesen nyitrai módon folyt. Az elnök más módokon nem férhetvén hozzá a néppárthoz, a szavazati jog fosztogatására adta magát. Midőn a szavazó nevének bemondásánál nem talált kifogásolni valót az elnök, átment a korra, ha ez is egyezett, ilyképpen faggatta a néppárti szavazót:

— Ugyan, maga nem annyi éves, a mennyinek magát vallja! No mondja meg igazat!

S ha az illető megerősítette előbbi bemondását, az elnök közbevágott:

— Ugyan ne hazudjék, hiszen látja, tavaly volt annyi évesnek beírva. (Nyitraszucsáni pótjegyzőkönyv.)

Mint visszautasítási okok szerepeltek: Korkülönbség, a néppárti jelölt nevének „hibás“ kiejtése, a szavazó bemondott nevének s foglalkozásának eltérése a lajsztromba bejegyzett névtől s foglalkozástól, az „idős“ vagy „ifjabb“ elhagyása vagy bemondása, az az „ok“, hogy két „hasonnevű“ van a községben és legtömegesebben a szavazókra ráfogott gunynevek. A falusi jegyzők itt remekeltek a tényleges adatok és nevek szándékos elferdítésében s mindkét jegyzőkönyv névszerint nevezi meg a visszautasítottakat s a visszautasítások okait.

Strba Ignác zsámbokréthy tanító elutasított, mert 40 évesnek mondta magát, pedig 43 évesnek van beírva.

Maszarik József Livina Apáthiról, Zelenyák János helyett Matyejra szavazott, noha rögtön kijavította a hibát, elutasított. Skrabán Vincze Krsztyénfaluról jól szavazott. 25 éves mondta magát, így van beírva a névjegyzékbe is, de Szélessy helyettes jegyző ráfogta, hogy 30 éves. Elutasított. Cseresznyik Mihályra ráfogta egy Lauffer nevű zsidó, hogy Cseresznyák a neve. Elutasított.

Orsula Mihály Divék-Ujfaluról részegen állított be a szavazóhelyiségbe s jobbra-balra dölve folyton azt kiáltá:

— Oh Istenem, azok a zsidók kineznek bennünket, miként Krisztus Urunkat.

Gyuresó jegyző csitította, de hasztalan. Az elnök

látva Orsula kalapján a Zsámbokréthy-jelvényt, csöndesen türte a dolgot. Végre kérdést intézett Orsulához, a ki erre tótul válaszolta:

— Bizony kérem, én magam sem tudom, kire szavazzak, mert bizony azok a zsidók nagyon kinoznak bennünket.

Az elnök folytonos nógatására végre így szólt:

— Nohát, nem bánom, dr. János . . .

Itt megakadt s ezalatt a jegyző odasugta neki Zsámbokréthy nevét. Orsula ezt így ejtette ki: Zsábokrek. Szavazata így már elfogadtatott, az ellene felszólaló bizalmi férfit pedig kivezettetéssel fenyegette az elnök.

A kormánypártiaktól a kort ritkán kérdezte az elnök s ha kérdezte is, rendszerint szájába rágta az illetőnek a jegyzékbe beirt korát. Ha pedig ilyenkor óvást emeltek a néppárti bizalmi férfiak, az elnök vagy rájuk sem hederített, vagy azt mondta:

— Hisz személyesen ismerem!

Igy történt vagy 10 zsidóval a kerület felső vidékéről. Mondok József nem tudván felelni e kérdésre, kire szavaz, Knogler Gusztáv helyettes elnök „kisegítette“ ekképen:

— Talán Zsámbokréthyra!

Divéky Ignác elfelejtve a jelölt nevét, Ginzery Nándor főtanító hangosan mondta: Zsámbokréthy. A néppárti bizalmi férfiak ezért Ginzery megróvását követelték, de az elnök azt mondta:

— Nem rovom meg, mert Ginzery Nándor a küldöttséghez tartozik.

Mellus György Krencsről elutasított, mert a jegyző szerint ott két ily nevű egyén van és a ki Zelenyákra szavazott, nem 62 éves. Id. Supa Mihály

minden ok nélkül utasított vissza. Stanko Tamásra ráfogta a jegyzője, hogy mellékneve Turdeseje.

Szkopál Józsefre ráfogta a jegyző, hogy „Hanák“ a neve s Morvaországból való s noha benne van a névjegyzékben, mégis elutasított. Id. Knazeje János néppárti szavazata elfogadtatott; a helyettes elnök bejegyzés végett már diktálta a nevét, de a jegyző ekkor fölszó-
lalt, hogy Knazeje legidősbnek mondta magát: Knazeje elutasított. Borchá János nem mondta meg rögtön Zelenyák nevét mire az elnök e szavakkal elutasította.

— *Nem szavazván, szavazatát visszautasítom!*

Pecho István 62 évesnek mondta magát. Így van beírva a lajstromba is. A jegyző 80 évesnek mondja: Pecho elutasítatik.

Valóban vérlázítók a gunynevekkel elkövetett visszaélések. Ezeket a jegyzők adták rá a szavazókra. A néppárti bizalmi férfiak hiába tiltakoztak ez ellen, a személyazonosságot hamisító tanuk hiába tagadták e gunynevek létezését. Két testvér közül az egyiket elvette az elnök, mert a jegyző „tanusága“ szerint mellékneve van. Nyomban utána jött a másik testvér, a ki okulva testvére sorsán, mondott olyan melléknevet, a milyennel a jegyző testvérét megtisztelte, azonban elutasított, „mert a névjegyzékben neve mellett melléknév feljegyezve nem volt.“

Poluch Istvánra Livina-Apáthyról a jegyző ráfogta, hogy tényleges katona s csak pár napra van hazabocsátva: elutasított. Klizsán István szkucsányi bíró elutasított, mert nem mondta a neve után rögtön, hogy bíró. Pelikán Adám Chinoránból földésznek mondta magát, így van beírva, de a jegyző ráfogta, hogy mézárós: elutasított. Fábik János nadlányi lakos elutasított, mert Fábik Jánosnak mondta magát. A záróra alatt újra jött szavazni s az elnök ezuttal elfo-

gatta, mert a — kormánypártra szavazott. A nováki és kesseleőkeő-podhragi plébániák területéről 66 néppárti szavazat jött. Itt a jegyzőn kívül egy keresztény sem volt kormánypárti. Ezért a jegyző elutasított 35-öt olyképpen, hogy az illetőket a zsidók bemondása folytán a községekben használt csufnevekkel illette, habár a lajstromban ily névvel egyik sem szerepel. (Nyitra-nováki jegyzőkönyv.)

Vinkler szolgabíró a szavazó helyiségben azzal akart elutasítani egy néppártit, hogy figyelmeztette az elnököt, miszerint az illető *trachomás*, tehát eltávolítandó.

Hogy *előre ki volt csinálva*, hányat és kit fog-nak elutasítani, kitűnik abból, hogy a jegyzők sokszor le sem tudták jól olvasni a listákból az elutasítás ürügyét. Legvakmerőbbek voltak a jegyzők között Parszkuta, a ki községei egy biráját sem akarta ismerni, Balázsovits béliczi és Putzkó nováki jegyzők. A liberális párti bizalmi férfiai: Keller László Stummer-uradalmi vadász és Gerő Virgil kir. erdész szintén jeleskedtek. (Nyitra-szucsáni pótjegyzőkönyv.)

Hogy a kormánypárti szavazókkal mily csunyán bánt az elnök, azt már illusztráltuk néhány adattal. A nyitra-szucsáni jegyzőkönyv sok példát hoz fel erre nézve. Hruska Malátek József Malateknek mondta magát. A néppárt bizalmi férfiai ezt kifogásolták, de az elnök azt mondta:

— Ugy-e, magát Malateknek hívják?

A kormánypártiak tetszés szerint ejthették ki Zsámbokréthy nevét: Zsámbó, Zsámbokrék, Zsambokreki. Elfogadtattak.

Ellenben elutasítottak a néppártiak közül: Gyurina Bálint, mert a jegyző szerint még egy Gyurina Bálint létezik; Havács János ó-széplaki szavazó, mert

Nedanóczon lakik; Halmo János, mert megkérdés nélkül mondta a házszámát; Hradel Péter és Bessán Jakab, mert jegyzőjük nem akarta őket ismerni; Turcsek István, mert jegyzője szerint még több Turcsek István is van. (Nyitra-szucsáni jegyzőkönyv.)

Ó-Buda. A visszautasítást több ízben gyakorolta az elnök. Visszautasította a Beöthy-párti Fritz Istvánt, a ki 75 évesnek van beírva, holott csak 45 éves. Az ellenzéki Mihályi Gyula visszautasított, mert a listában Mihályi Józsefnek van feltüntetve. (Alkotmány, 1896. decz. 23.)

Pinczehely. Több néppártit elutasított az elnök, mert vagy a maga, vagy a jelölt nevét nem tudta tisztán kimondani. (Alkotmány, 1896. nov. 4.)

Rác-Almás. A szokásos visszautasítási ürügyek itt is szerepeltek. A faggatások itt is folytak. (Alkotmány.)

Rózsahegy. A néppártiak visszautasításának ürügyei ezek: a) A néppártiak neveik mellett vagy nem mondták meg rögtön, vagy sehogy sem mondták mellékneveiket vagy gunyneveiket, a melyekkel hatóságok előtt ugy sem élnek; b) jól mondták a névjegyzékben gondatlan írás miatt hibásan álló neveiket; c) mások, értesülvén ezen ürügy alkalmazásáról, hogy szavazataik el ne utasittassanak, olyan hibásan mondták neveiket, a mint tényleg be voltak írva s akkor a bizottság félrevezetését fogták rájuk; d) a jelölt nevét rosszul ejtették ki, vagy az elnöki faggatások következtében hirtelenül megmondani nem tudták. (Petíció.)

A „választás leírása“ bővebben részletezi az elnökök raffinált eljárását. Maga Griell elnök konstataulta, hogy a választási lajstrom meg van hamisítva, az az, hogy a nevek, melléknevek, korszámok és foglalkozá-

sok hibásan vannak beírva. Mindazonáltal tömegesen elutasították mindkét küldöttségénél:

1. A kik a rosszul beírt nevek helyett jól mondták neveiket. Így jártak például: Tulla Máté (magyarosan Tullaynak mondta a nevét), Tongusz Gáspár (Tongi van beírva), Medriczky Soma tanító (Kornél van beírva), Ficzko András és János (Friczko), Pucsek András (Pucsik), Csernek András (Chemek), Chrenko József (Chronko), Skander N. (keresztneve nincs beírva), Leszák Pál (Liszák), Szpriszka András (az elnök Szprinkának olvasta), Turvo József (Turos), Kolok András (Kolek), Stetina N. (keresztneve nincs beírva), Tuzia József (Turia), Skolica Mihály (Skalica), Fokor János (Fokan), Jaroka János (Andrásnak van beírva) stb. Összevissza 25-nél többen jártak így.

2. A ki vagy egyáltalában nem, vagy nem mindjárt mondta mellék- vagy gunynevét. Így jártak az I-ső küldöttségénél 11-en, a II-nál 24-en, többek között: Hajdu György (mert nem mondta mindjárt „Bresek“ melléknevét), Millan János („Musuta“), Czarach Mátyás (mert melléknevét, „Cecko“ nem mondta, pedig az nincs is a lajstromban), Pethő József („Jurkovic“), Gejdos György („Biely“), Ambrózy János („Mastis“), Baran János („Chytri“), Burak József („Szalak“), Zachár András („Tulák“), Chovan János („Papiernik“) stb. stb.

3. A ki „rosszul“, az az nem úgy mondta mellék- vagy gunynevét, a mint *hibásan* be volt írva. Erre az I. küldöttségénél 15, a II-nál 28, összesen 43 eset volt, a visszautasítás ezen ürügyét tehát meglehetősen sűrűn használták az elnökök. Példák: Floch József Kovács (hibásan „Koran“ van beírva), Novák Bogos János („Bagos“), Szirota Tisztyán István (Trisztyan“), Czarach Antalik János („Antolik“), Jantek Siculjak Márton („Sikuljak“), Siron András Szára-

(„Hóra“), Missata Pieczka András („Pieczko“), Sefer Malenka János („Malinka“), Sefer Lukács Majutrák („Majutracsik“), Jancsik Ádám Juresák („Juresák“) Hrnesiár György polják („baljak“), Vrbenszky György ridany („udany“), Viznyom Ádám szmido („horido“), Zachar János Krehlicska („Kochlicska“), Lupták György szkoncsjár („szkoncsár“), Lupták András Bitár („Ritár“), Oszadszky András Kecko („Keko“) stb.

4. A ki melléknevét is mondta. Erre nézve csak 4 esetet jegyez fel a választás leírása. Így járt pld. Sefraj István.

5. A kinck bemondott kora nem egyezett meg a *hibásan* beírt korrall. Ezért csak 20-an utasítottak el, köztük 15-en a II. küldöttség. Példák: Koreny Bozsi József (4 évi korkülönbség), Kurta Mátyás, Fokor Bikaj András, Haraga András, Viharina János, Lika-vecz Mátyás (2 év), Krakovszky János (11 év), Likau-csan András, Fries János, Fchérpataky János *tanító* stb. stb.

6. A ki *megmondta*, hogy „ifjabb“ vagy „idősb“. Így jártak pld.: Millan József Kovács és Millan József nyizsnyici.

7. A ki *nem* mondta, hogy „ifjabb“ vagy „idősb“. Ezért már többen utasítottak vissza: az I. küldöttség-nél 8-an és a II. küldöttség-nél 7-en. Álljon itt pár név: Demko József, Bradjak Josko Istváu, Maros András, Moravec János, Rajcsan János, Csendula János, id. és ifj. Kois János, Izsó András stb. stb.

8. A ki rosszul ejtette ki, vagy nem tudta a jelölt nevét. Ez 12 esetben szolgált ürügyül. Nevek: Milan György, Krauza József, Kubala Jnglik András, Javorka Tulpan József, Kaszaniczky András stb. 4 szavazó elutasított, mert azt mondták, hogy a „nép-pártra“ szavaznak.

9. Számos egyéb ürügyek alatt is történtek visszautasítások. Ezek közé tartoznak: Paljevka Badin Jánosra rádisputálta az elnök, hogy ő nem Badin, hanem Gazdovszky; Hreska János, mert ráfogták, hogy adóhátralékos; Mokos András, mert „arra a plébánosra“ szavazott; Balko Pál z muru, mert kétségbe vonták, hogy valaha lakott volna kőházban s így a „z muru“ jelző nem illeti meg (pedig így van beírva); Krakovszky János Bartos, mert előbb mondta „János“, csak aztán „Bartos“; Czapik József molnár „földész“. mert tótul mondta: rolnik (= földész); Szviezsény József „esk.“ (így van beírva), mert a jelzöt teljesen s magyarul mondta: esküdt, itt az egyik néppárti bizalmi férfi rápirított az elnökre, hogy bizony „sajnálatos dolog az, mikor a mi szegény tót emberünk akkor is elveszti szavazati jogát, ha magyarul igyekszik beszélni!“; Szlaniczay József, mert eltagadták, hogy nevét „y“-nal írná, pedig így van beírva. Jelsvoka Jánosnak indokolás nélkül megtagadtatott a személyazonosítás; ifj. Prieszol János, mert nem tudta megmagyarázni, vajjon 167. vagy 185. szám alatt van-e beírva a névjegyzékbe.

Mindezek ürügyek nem szerepeltek a szabadelvű szavazóknál. Akár jól, akár rosszul mondta a maga és a jelölt nevét, mellék vagy gúnynevét, korát, foglalkozását — mindegy volt, az elnök elfogadta e szavazatokat, sőt sűrűn hathatósan útbaigazította a szabadelvű választókat. A néppártiakkal szemben alkalmazott okoknál fogva legalább is 100 szabadelvű szavazatot kellett volna elutasítania. Még azt sem vette zokon az elnök, hogy Tiacsicz község valamennyi kormánypárti szavazója holtrészegen jött szavazni, és hogy a szabadelvű kortesek és személyazonossági tanuk nyíltan sugdostak szavazóiknak és

szájukba rágták a neveket és egyéb adatokat. (A választás leírása.)

Stomfa. Itt éppen úgy folyt a néppártiak fagatása, korkülönbségek kiderítése, mindenféle kifogásolás és a nevek sillabizálása mint az első nyitrai és stomfai választáskor. (Alkotmány, 1896. nov. 2.) Elutasítottak például: Hidegkút községből Szepek János korkülönbség miatt; Lamacsról Friebert Gergely, Boskovics Máté és Fratrics Endre korkülönbség miatt; Vlk J. mert neve Veknek is olvasható; Magasfalváról Goldschmiedt Mihály, Polák János korkülönbség miatt; Beszterczéről Tadan Ferencz, Bellovics Mihály, Bellovics J., Zsernovics István korkülönbség miatt, — Palkovics J., mert neve Lalkovicsnak is olvasható: Zohorról több mint 70 szavazat, köztük Czabaday, mert Czabadának, Valencin, mert Valentin-nek volt beírva. Sesaszny Mihály, Kubovics Márton, Vachalek Bálint, Martinkovics Ádám, Bertovics Ágost, Havlik György, Szelezák Bálint, Szloboda Miklós, Ribár Tamás Steffek Flóris, Mifkovics Ferencz korkülönbség miatt, id. Turner Ferencz, mert nincs a jegyzékben, hogy idősb, stb; a II. bizottságnál elutasítottak: Konyha községből 9 választó, mert a névjegyzékben nevek, Palka, Polkának van beírva (hanem Komlóssyra elfogadtatott egy ilyen hibásan Polkának beírt szavazat); 6 polgár, mert Mikulásovise helyett Mikulásevich van beírva; Malaczkáról egy Dániel mert Dánielnek van beírva. Ha a szavazó nem mondta meg azonnal, hogy idősebb, vagy ifjabb jelzéssel írja a nevét, elutasított azon indokolással, hogy ilyen választó nem fordul elő a névjegyzékben. Így elutasítottak Konyháról id. Szlávik István, Pernektől Kositzky Mátyás, Petrik István, ifj. Minarovics János; Almásról id. Maczkovich Mihály, id. Valla Tamás, Brichta Antal, Prokop Tamás stb. Lozornóról ifj. Ondreás Már-

ton, Dujnics János stb. Ha valamelyik választónak mellékeve is volt s azt nem mondta meg nevével azonnal, el lett utasítva. Így jártak: Losonczi János Mihály (Petrov), János János (Kostolnyik), János Tamás (Kovár); Malaczkáról Prokop József (Tréti) stb. stb. (A választásról Malaczkán, 1896. nov. 13-án a négy néppárti bizalmi férfi által felvett és aláírt jegyzőkönyv.)

Szakoleza. Az áljelöltek felállításán, a néppártiak nagy részének szavazásra nem bocsáttatásán és a huza-vonán kívül a más kerületekben is divott praktikákhoz fordult az elnök, hogy kisebbséget csinálhasson a néppárti többségből. Tömegesen faggatta, vallatta s végre elutasította a néppártiakat. A kik az elnökök elé juthattak, azok a legnevettségesebb ürügyek alatt tömegesen elutasítottak. Nem fogadtatott el: 35 szavazó, mert nem nevezték meg rögtön a jelölt nevet (egyedül Szakolezáról 22); 74 szavazó, mert a jelöltnek csak vezetéknevét mondták, 5-en, mert „hibásan“ ejtették a jelölt keresztnévét; 29-en, mert nem mondták meg, hogy „ifjabb“ vagy „idősb“; 36-an csekély korkülömbőség miatt és ezeknél többiben csak úgy „lát-szott“ az elnöknek, hogy az illető fiatalabb vagy öregebb a bemondott kornál; 4-en, mert hibásan mondták házátszámaikat: 23-an mert „hibásan“ ejtették ki neveiket; 4-en, mert bemondott foglalkozásuk nem egyezett meg a beírt foglalkozással; 18-an, mert nem akceptálták a rájuk fogott csufneveket és 16-an, mert „hibásan“ ejtették a névjegyzékben levő mellékeveiket; Radosócról 10 és Vidovanról 3 választó előbb a jelölt nevét mondta, aztán a magáét, de az elnök csak az előbbit hallotta s azzal, hogy „ilyenü választó nincs“ visszautasította mind a 13 szavazót. Ha pedig ugyanez vala-

melyik szabadelvűpárti választóval történt, akkor lekötelező udvariassággal kérdezte az elnök:

— Hiszen maga csak nem Frideczky? (t. i. a jelölt.) Sziveskedjék előbb becses nevét megmondani.

7 választó, köztük 3 Verbórol és 2 Holicsról elutasított, mert — ugymond az elnök — több ilyenü is van a községben és nem tudhatni, melyiknek ezek közül van szavazati joga. Egy holicsi szavazó, noha neve benne van a jegyzékben, elutasított, „mert nem választó“. (Emlékirat, Nyitramegyei Szemle.)

Szenicz. A szavazás menete itt nem sokkal különbözött a nyitraitól. Az I. küldöttségénél a szavazás 9 óra helyett 10 órakor kezdődött, mert Berencsváralja szabadelvű választói még ekkor nem érkeztek meg. Itt a néppárt bizalmi férfiai arra kérték az elnököt, hogy a bármilyen oknál fogva elutasított választókat az elutasítottak névjegyzékébe vétesse fel. Az elnök azonban megtagadta ezt azzal az indokolással, hogy csak egyesek utasítottak el, a többiek pedig kiutasítottak s ezeket nem szükséges jegyzékbe venni. A néppárti bizalmi férfiak többi felszólalásaira sem hederített Klobusiczky elnök és midőn N.-Pritzsd község bizalmi férfia, Hatala Sámuel az egyik szabadelvűpárti szavazó személyazonosságát kétségbevonta, őt egyszerűen kiutasította. Ugyanezen sors érte Chropó község bíráját, lit maga az elnök hivatott bizalmi férfinaként, midőn azonban megtudta, hogy a bíró is néppárti azt is kiutasította.

Turoluka község bizalmi férfiát, Semian Lajos evangélikus tanítót, midőn kisütötte egy szabadelvű emberről, hogy az nem azonos a névjegyzékbe felvett választóval, az elnök figyelmeztette, hogy hallgasson mert különben kiutasítja. Ugyanez történt a II. küldöttségénél Csácsó község bizalmi férfiával, Gallai Cyril,

evangelikus tanítóval. Egyáltalán az első küldöttség-nél a néppárt bizalmi férfiai az egyes községek részéről nevezett bizalmi férfiakat csak akkor tartották meg a választási helyiségben, ha azon község részéről előbb a néppárt szavazott, ellenben ha előbb a szabadelvűpárt szavazott a község rézzéről megnevezett bizalmi férfit meg nem kaphatták mert az elnök által érte küldött emberek mindig azzal jöttek vissza, hogy nem tudják megtalálni. Ilyenkor az elnök szidta a néppárt rendezetlenségét, de nem engedte meg, hogy néppárti ember menjen a bizalmi férfiakért.

A II. küldöttség elnöke, Kálmán Antal kir. közjegyző a néppárt bizalmi férfiai részéről semminemű felszólalást meg nem tűrt.

A néppárti szavazók faggatását és elutasításának ürügyeit illusztrálják a következő esetek:

Sűrűn szerepeltek a már elkopott ürügyek. A feljegyzések szerint elutasított: korkülönbség miatt 19; azért, mert a bement nem egyezik a bejegyzett névvel, 21; a jelölt nevének elferdített, de azért a szabadelvű jelölt nevéből a leghatározottabban megkülönböztethető vagy pedig nem rögtöni kiejtése miatt 98; azért mert az illetők nem mondták meg mindjárt, hogy „idősb“ vagy „ifjabb“, 15; mert a bement foglalkozás nem egyezett a bejegyzettel, 4; mert nem mondták meg a rájuk fogott vagy bejegyzett gúny-, illetve mellékneveket, 21. De ezeken kívül más praktikákhoz is folyamott az elnök. 27 néppártit elutasított, mert állítólag két vagy több hasonnevű van az illető községekben. 32-t, minden indoklás nélkül, 3-at, mert „néppártra szavaztak“; 1-et, mert „felelete értelmetlen“; 6-ot „mert balpartra szavaztak“; 3-at, mert a kormánypártiak között szavaztak a néppárti jelöltre; 1-et, mert tévedésből előbb a szabadelvű jelölt nevéét mondta, de rögz-

tön kiigazitotta magát s a néppárti jelölt nevét kiáltotta; 12-t, mert rosszul mondta a házsámát; 1-et, mert gúnynevet mondott, de ilyen a névjegyzékben nincs. stb.

Nevekkel is szolgálhatunk. Elutasítottak: Minka, Pál és Szvorák János, mert jól mondták életkorukat, de mert az elnök azon kérdésére, mikor születtek, visszavágták: Tessék magának kiszámítani; Bozsek Flór és Baranek Tamás, mert korukat jól mondták s azon kérdésére: Van-e még hasonnemű egyén a községben igennel válaszoltak; Dudik János, Malatinszky Márton, Lanzsa Márton és Kuba István, mert az elnök szerint idősebbeknek *kell* lenniök jól bemondott koruknál; Bederka Antal, mert előbb jól mondta korát, de az elnök faggatásai annyira zavarba ejtették, hogy utóbb rosszul mondta; Michalek János plébános, mert midőn korát jól bemondta, az elnök újabb kérdésére, hogy mikor született, a választ megtagadta; Moravek Imre, mert 47 évesnek van bejegyezve, holott ő 74 éves; Podmajerszky János, Blanarik Ágoston, Jamarik János, Márton és Pál, Bederka József, Vlesey Pál, Csepka János, Mrazek Pál, Rehák Márton, Kovár Mátyás, Benya Pál, Vach Mihály, Závodszy Pál, Spanka Pál, Závodszy Márton, Szvaty Márton, Szvaty Pál, Juracska József, Krátky Mátyás, Hajla János, Barton György stb. minden indokolás nélkül; Huchy Mihály, Komornyk Mátyás és József stb ismeretlen okból; Sarabok Pál, mert habár helyesen mondta be a nevét, az elnök mégis azt mondta, hogy felelete értelmetlen; Lukácsék József, mert a „néppártra“ szavazott; Bajza Pál, mert a „balpártra“ szavazott; Chudy Flór, mert tévedésből Zmertyech nevét kiejtette, habár azonnal kijavította a hibát és Veselovszkyt mondott; Ovecska Márk, mert „Z-Veselovszky“-raszavazott. (za Veselevoszkeho = Vese-

lovszkyra.); Klena Imre, Bartasz Mátyás, Osvoldik Ferencz, Bozsek János, Csernek Pál, Csernák Pál, Omaszta János, egy másik Csernek Pál, Szavara Márton, Samarik András, Rehák János, mert állítólag nem szavazók, (tényleg azok is benne vannak a jegyzékben); Csoboda Pál, Stetka János és Lehoczky Károly, mert akkor jöttek a néppártra szavazni, mikor a szabadelvűek szavaztak; Szmrtin József, Márton és István, mert „Zmertych“-nek mondták magukat. stb. (Jegyzék.)

Morva-Szent-János. Magából Morva-Szent-János községből, a mely elsőnek szavazott az I. küldöttségnél, a legüresebb kifogások alapján, pld. hogy Miholek nevét az elnök Mihaleknek, Svecz nevét, Tvecznek olvasta, hogy 10 Zaicz nevű választó Zajicznak mondta magát, hogy Wolf József neve mellett a foglalkozás kitüntetve nem volt stb, 24 szavazatot vetettek el. A néppártiaknál elegendő volt a visszautasításra 1—2 év korkülönbség, a szabadelvű-pártiaknál 7—8 év sem képezett akadályt. (Alkotmány, 1896. nov. 11.)

Szigetvár. Itt is annyira faggatta az elnök az ellenzéki választókat, hogy a bizalmi férfiak sűrűn felszólaltak az ellen, persze hasztalanul (Peticzió.)

Tovarisova. Itt kitűnt, hogy a gazdag, intelligens Bácskában is meg lehet honosítani a nyitrai rendszert. A mely néppárti Adamovich Dr-ra szavazott, megkérdezték a jelölt kereszt nevét is s ha az illető nem tudta, elutasították. Szintugy, ha kissé szerbesen vagy németesen ejtették ki a jelölt nevét. Ellenben a kormánypártiak minden baj nélkül szavazhattak Gromanovits Istvánra, Gromanra, Gromenre, keresztnév nélkül: Mindezen szavazatokat nyugodtan Gromon javára irták. Elutasítási okot képezett természetesen az is, ha a szavazó nem ejtette ki a saját nevét ugy, a mint a névjegyzékben fel volt véve. Elutasítottak olyan em-

bert, a ki Apitynak ejtette ki a nevét, pedig a névjegyzékben Apiczinak vanfelvéve. A kor különbség is számos elutasításra adott alkalmat. Ha úgy mondták a néppártiak korukat, a mint a névjegyzékben fel volt tüntetve, akkor a fegyző rá mondta, hogy ez nem igaz s akkor az illető minden teketória nélkül el lett utasítva. — Eljött egy gazdag ó-palankai szerb ember szavazni, megkérdezik, kicsoda. Megmondja. Az elnök utána néz a listában s úgy találja, hogy az ilyen nevű polgár már leszavazott. Az összes azonosító férfiak egybehangzó jelentései szerint Ó-Palánkán más ilyen nevű egyén egyén nincs, világos tehát, hogy más valaki szavazott le a jogosult szavazó helyett. Az elnök ezért elutasítja a jogosultat, „mivel már hasonnevű egyén leszavazott.“ „De Gromonra“ mondják a néppárti bizalmi férfiak. Az elnök nem törődik ezzel és rendületlenül folytatja a néppárti szavazatok irtását. Elutasítottak egy embert, a ki minden kérdésen szerencsésen átvergődött s arra a kérdésre, hogy micsoda, azt felelte, hogy kőműves. Elutasítottak, mert a névjegyzékben mint háztulajdonos szerepel. stb. (Adamovich István közlése.)

Vágbesztercze. A liberális pártnak egy bizalmi férfia (zsidó jegyző) minden néppárti szavazat elfogadása ellen a legneveltségesebb ürügyek alatt protestált s ennek tudhatók be a faggadások és tömeges elutasítások. Mint visszautasítási okok szerepeltek: Személy azonosság és választási jog meg nem állapíthatása, korkülönbség, a név „hibás“ kiejtése stb. Elutasítottak többek között: Korkülönbség miatt Micsela János, Buday Hornicsék János és András, B. Michalek György, Kosztelánszky Laczkó György, Kuczej Ádám, Sekó János, Stefánik János, Belasz Megal György, Lebák Jakab, Kardos János, Gyurkovszky János stb; „hibás“ név miatt

Koczián-Vlk János, Hudek György bíró, Adamecz István, Jablonovszky András, Dolíneck István, Miklós János bíró, Motló István, Tucsnika András, Stopka János stb; *Dadogás miatt* Janovszky András; mert nevét *későn* mondta Kukueska Mihály; „mert a jelölt nevét megsugták neki,“ Tvrdy János stb. (Jegyzék.)

Vágvecse. A megfelelő fejezetekben leírandó különös fogásokon kívül a más kerületekben is divatosakkal élt az elnök a néppárti szavazókkal szemben. A néppárti szavazótól, ha belépett a választási helyiségbe, először a nevét kérdezték, ha csak egy betűjét nem mondotta ki elég tisztán, már elég ok volt a visszautasításra. Hasztalan volt a bizalmi férfiak tiltakozása, hiábavaló az azonosítók és a községi előjárók tanuskodása, hogy a szavazó azonos a bejegyzettel. elutasították a néppárti szavazókat. Természetesen a jelölt nevének „hibás“ kiejtése, saját nevének „rossz“ bemondása, korkülönbség, a gúnynevek megmondása, vagy elhagyása is szolgált ürügyül a visszautasítására. — de mindezek a „hibák“ nem jöttek tekintetbe akkor, mikor a kormánypártiak szavaztak.

A ki csak „Prohászka“-ra szavazott, az irgaimatlanul visszautasított. Így jártak: Kaszás András, Hanák Lajos, Bencsik Mihály, Ambrózi Sándor, Petrovics István, Pekár Mihály, Hatványi György, Szabó János, Nagy Antal, Lencsés Sándor, Sztranyák András, Székács Pál, Berecz György stb. A jelölt nevének „hibás“ kiejtése miatt elutasítottak többek közt: Petrovics Péter, Kovács Antal, Morovics Lajos, Lencsés Ferencz, Petrovics István, Sinkora János, Bódi István, Megó József, Bíró Ferencz, Balázs János, Bóni Imre, Árpás István stb. A ki rögtön nem mondta meg a jelölt nevét, arra az elnök ráförmedt:

— No most, de rögtön mondja meg, kire szavaz!

A választót ez a megfélemlítő kérdés még inkább zavarba hozta — elutasított. — Ezzel a szemben legnagyobb lelki nyugalommal fogadta el az elnök azon szabadelvű szavazatokat, a melyek „Széchenyi Adolf, István, Adolár, Ignác,” továbbá gróf „Czeeczinyi, Csicsinyi, Szécsőnyi“, végül „gróf Aladár“ és a „gróf“-ra szóltak. És hogy az elnökök eljárása még jobban megvilágíttassék, ide kell igdatnunk, hogy a néppárti jelölt „hibás“ „határozatlan“ kiejtése miatt elutasított néppártiak így ejtették Dr Prohászka Ottókár nevét: „Dr Prohászka, Prohászka, dr. Prohászki Ottókár, dr. Pohászka Ottokár, dr. Potászka Ottokár, Prohászka Ottokár, Prohászky, dr. Ottokár, dr. Prohász Otokár, dr. Prohászka Aladár, dr. Prohászka utógyi, dr. Ottokár“ stb. Ilyen „egyenlő“ mértékkel mérték az elnökök. Még azok a néppártiak is elutasítottak, a kik előbb a jelölt s aztán a maguk nevét mondták.

Még nagyobb sikereket arattak az elnökök a nevek és a korkülönbségek körül, és itt nagyban mesterkedtek a „személyazonosító“ jegyzők. Csak néhány példát sorolunk fel: a jegyzékbe Czapk név alatt felvett választók Csopka nevet mondanak; a jegyző azt mondja, hogy Czapka nevű választó nincs Vágsellyén: elutasíttatnak. Kolecsányi Béla Kelecsényinek, Majszik Ferencz Mojníknak, Patusz István Palusznak, Zajácsok Zajácsoknek, Melis Mihály és Pál Melinek vannak bevezetve: elutasíttatnak. Lencsés Pál, Ferencz és Sándor nem mondják meg „Kikityi“ melléknevöket, elutasíttatnak, de azért ifj. Lencsés Ferencz ugyanezen ok fenforgása mellett háborítlanul szavaz Széchenyi Aladár grófra. Visszautasított egy *Stöger* nevű választó is, mert az összeírási iven az ő *betű felettlevő* két pont a t betű áthúzási vonalára esett s bár tisztán kivethető volt, az elnök *Stöger*-nek olvasta s bár az előljárók tanúsága szerint olyan nevű ember

az egész községben nincs, a választót elutasította. Hasonló sorsban részesült még egy csomó választó, a kiket a végzet nem áldott meg olyan tiszta kiejtéssel, mint a nemzeti színház művészeit.

Korkülönbség miatt elutasítottak pld. Hruka András 43 éves, mert az elnök idősebbnek nézi, pedig a névjegyzékben is 43 évesnek van beírva; Gala János 41 éves ugyanezen okból; Bresztyenszky Benedek 39 éves, mert a jegyző szerint 35 éves; Lojka Mihály 65 éves, mert állítólag 68 éves; Székházy Keszeli Vendel 43 éves, mert 51 évesnek van beírva; Tóth József 57 éves, most 46 évesnek van beírva.

A legnagyobb fölháborodást *Márkus István szelőczi plebános visszautasítása* keltette. Nevezett plebános hetek óta vízkórságban feküdt és a választás napján behozatta magát Vágvecsére, hogy szavazatával a néppárt győzelmét elősegítse. A szegény beteg egészen Istenhez fohászzkodott, kit arra kért, hogy csak addig adjon erőt neki, míg leszavazott. Mindenki szánakozva nézett a viaszarczu, rettenetesen megdagadt papra, a mint botjára és 3 hívére támaszkodva betámolygott a választási helyiségbe. Az elnök őt is keresztül vitte a kérdések kereszttüzén. Mikor a korát kérdezték, Márkus plebános azt felelte:

— 47 éves multam.

— Nem azonosítom, mondta az elnök, mert a jegyzék szerint a szelőczi plebános csak 45 éves. Ön nem lehet az!

Hiába való volt a plebános rimánkodása, sőt a jegyző és bíró azonosítása . . .

Leirhatatlan jelenet volt, midőn a beteg plebánoskiért a szavazó helyiség előtt várakozó hívei közé s elmondotta, hogy szavazatát nem fogadták el. Az emberek közül nem egy sirva fakadt a lelketlenség hallatára,

míg mások borzasztó dühre gerjedtek. A plebános pár szóval csillapította hivat és szomorúan mondotta:

— Nincs már igazság a földön. Imádkozzatok Istenhez!

Tóth József vágkirályfai néppárti szavazó 57 évesnek van beírva a jegyzékbe. Midőn az elnök korát kérdezte, azt mondotta, hogy 1838-ban született. Daczára hogy a bemondás abban a formában tökéletesen megfelelt az ivben bejegyzett korral, az elnök elutasította, azt mondva, hogy nem tudja a korát s ezen a réven személyazonosságát megállapítani nem lehet.

Mikor azonban látta az elnök, hogy a szavazók jól betanulták korukat, mefordította a kérdést. Azt kérdezte egy választótól, a ki korát jól megmondta, hogy *mikor született s mert nem tudta, elutasított.*

Ezzel ellentétben a szabadelvű szavazóktól egyik küldöttségénél sem kérdezték sem a kort, sem a melléknevet, s így leszavazhatott Kohn Kálmán „Samu“ helyett, Blaho Imre „János“ helyett stb. stb.

A törvény ilyen nyílt megsértése következtében *Németh* Ödön, a néppárt bizalmi férfia, délután 5 órakor elhagyta a választási helyiséget, annak a kijelentésével, hogy ilyen körülmények között lehetetlen a törvény által előírt kötelességének eleget tenni.

Husz János ügyvédet a néppárt másik bizalmi férfiát pedig az elnök akarta eltávolítani, mert erélyesen kikelt a törvénytelenégek ellen. (Jegyzőkönyv, Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Verbó. Hogy itt miképen folyt a szavazás, arra nézve példák nincsenek, de a néppárt bizalmi férfia több ízben kénytelen volt felszólalni a választók irányában tanusított embertelen bánásmód ellen. (*Straka* József jelentése.)

Zircz. A néppártiak vallatása nagyon szerény mederben folyt. Jó formán csak a korkülönbség szolgáltat elutasítási okul. A korkülönbség haszontalan és igazságtalan voltát belátta maga az elnök is, mert a személyazonosságot konstataálta a bíró, a jegyző és még 2—3 *ellenpárti* bizalmi férfi is. De mert hát ez az új szokás, hogy a lajstromban levő évszám az elnök meggyőződésénél is többet nyom, meg kellett fosztani számos választópolgárt alkotmányos joguktól. (Alkotmány, 1896. nov. 6.) Egyébiránt a választási helyiségben minden a legszebb rendben és pártatlan igazsággal folyt le. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Zboró. Az elnökök itt is a szokásos vallatáshoz nyultak, hogy mentül több ellenzékít elutasithassanak. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Zsolna-Rajecz. Kloch báró itt szerezte magának az igényt a várnai választási elnökségre. A választás előtt s különösen a szavazási igazolványokra vonatkozó intézkedésein kívül a szavazó helyiségben is Tarnóczy Gusztáv méltó kollegájának bizonyult. Mély szakavatottsággal faggatta-vallatta a választókat, de csak a néppártiakat. A szabadelvűek nem voltak kénytelenek tudni születésök, vagy sorozásuk évét; elég volt, ha bemondták, hány évesek. De a néppártiakat, ha jól mondták is meg korukat, még megkérdezte, mikor születtek, mikor voltak sorozáson és ha csak egy évet is hibáztak el lettek utasítva. Hasonlóképpen jártak azok is a kik, a névjegyzék szerint mondták be korukat. Így elutasítottak többek között: ifj. Florek György, noha születési évét jól mondta; Lalinszky Medárd, a ki 42 évesnek vallotta magát, ugy, a mint a névjegyzékben is volt. A névjegyzék szerint jól mondták be éveiket és mégis elutasítottak: Szedlák Mihály, Gjasik Simon, Domaniczky Jakab, Paulinyi Vincze, Kada József, Zsidek Gapkó

András, Cservenyánszky Béla, Fabana Bednár János, Jancsovic János, Fiastia József stb. . . .

Feltűnő, hogy Kloch báró elnök, a ki soha azelőtt a falusi választókat nem látta, mégis igen jól tudta egyes földművesek csúfneveit. Ha a csúfnév vagy a választó másik neve benne volt a névjegyzékben, akkor az elnök kérdésére a jegyző és a falu *koresmárosa* rögtön azt mondták, hogy „az illető választónak *csak egy valódi neve van.*“ Ha pedig a választó csak egy néven szerepelt, akkor megint az elnök kérdésére azt mondták a jegyző vagy a koresmáros, hogy az illető választót „*másképpen is hívják.*“ És úgy az előbbi, mint az utóbbi esetben elutasították a szavazók. Így jártak: Gasparez István, mert Gaspereznek mondta magát, Darmoj, mert a névjegyében Darmaj, Holkó, (Halkó), Slesztár, (Slozar) stb. Kluchó Felső József elutasított, mert magyarul nem tudván, „Felső“ helyett tótul „horny“-nak mondta magát. Azonban Hramoka Felső János noha ő is *hornyt* mondott, elfogadtatott, mert szabadelvű értelemben szavazott. Tehát a néppártiaktól megkívánta Kloch báró, hogy magyarul mondják neveiket, a szabadelvűeknél beírta a tót névvel. A szabadelvűeknek segítségükre is volt az elnök neveik kimondásánál. Így Strámányek Ferencnek elolvasta a nevét s aztán nyájasan kérdezte őt:

— Ugy-e, ugy hívják?

A néppártnak nem engedte meg Kloch báró, hogy személyazonosító tanukat jelöljön. Így nem fogadta el ilyen tanunak Schefcsik Károly roszinai plébánost, mert — ugymond — „a plébános jelénléte terrorizálja a választókat.“ Ellenben a zsidó koresmárosokat szívesen tűrte az azonosításnál.

Kloch báró, ha akart, elnéző is tudott lenni. Holecz Mihály szabadelvű szavazatát elfogadta, noha Holecz

csak besugás után mondta be a jelölt nevét. De már a néppárttal szemben kiméletlen volt. Zaymusz Romuald bicsicsei plébánost elutasította, mert a névjegyzékben *hibásan* 64 évesnek volt beírva s ő 69 évesnek mondta magát. A plébános protestált ez ellen, mire az elnök őt csendőrökkel kivezettette. (Jegyzőkönyv.)

b) *A személyazonosság bizonyítása.*

Alsó-Kubin. Kétes ügyben a bizalmi férfiakat nem kérdezték. A II. szavazatszedő bizottság azonosági tanuját az elnök visszautasította s azontul egyáltalában semmiféle azonossági tanut nem nevezett meg, minélfogva minden szavazónál egyoldalú értesülés szerint önkényesen határozott. (Jegyzőkönyv.)

Bazinban két Szlimák Márton nevű választó van elutasítottak, mert azonosságukat „nem tudták“ igazolni. Kvasznica Jánost Bazinban Kvasznicskának szokták nevezni. Noha a bizalmi férfiú s a bazini előljáróság teljesen igazolta, mégis elutasított. (Jedlicska Pál jelentése.)

Galgóc. A pöstyéni Hrubácsik József-re rámondta a jegyző, hogy nem ismeri. Az alsó-dubovai ifj. Kostyál József-re az alig néhány hónap óta ott levő *segédjegyző* rámondta, hogy *meghalt*. Hiába tiltakozott ez ellen Kostyál, a segédjegyző gunyosan mosolygott. A zákosztolányi Pelcsik Istvánt a *segédjegyző* „nem ismerte“. Az újvároskai Kuzma Pálra rámondották, hogy „meghalt.“ A beregszeghi Zsemle József-et a jegyző ez egyszer „nem ismerte“. Mind elutasítottak. (Jegyzőkönyv.)

Korpona. Ha a személyazonosság megállapítására hivatott községi bizalmi férfiak felemelték szavukat egyik-másik elutasított ellenzéki szavazó érdekében, az

elnökök és a kormánypárti bizalmi férfiak gorombán rájuk kiáltottak, hogy nekik *nincs ott szavuk*. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Nagy-Szombat. Mikor a szilincsi néppárt megjelent szavazni, nem volt sem jegyző, sem bíró, a ki a személyazonosságot bizonyította volna. (Ernyey Kálmán nyílt levele Császár Lajoshoz.)

Stomfa. Steffek János földésznél, mivel zöldség-elárúsítással is foglalkozik, személyazonossága is „kifogásoltatott.” Zeleznyák János földésznél, mert albíró is, személyazonossága „nem volt megállapítható.” Maczkovics Ignác elutasított, mert ő ily nevű egyén lakik Zohoron és „nem lehet tudni,” melyik a szavazatra jogosult. (Jegyzőkönyv.)

Szakolecza. A személyazonosság bizonyítására hivatott közegek itt kitétek magukért. Ibicsin Ferencz visszautasított, mert az egyik szabadelvű bizalmi férfi „nem ismerte;” Mlesoch János személyazonosságát a községi bíró megállapította, de a községi jegyző kijelentette, hogy „nem ismeri.” Heleti Pál fel van véve a jegyzékbe, de a községi jegyző azon állítására hogy nincs szavazati joga, elutasított. Mokrihaj község jegyzője saját bevallása szerint, a község valamennyi választóját ismeri: Sebeszta Mihályt még sem ismerte s ezért az elnök Sebesztát elutasította, el nem fogadván a néppárti bíró személyazonossági tanuságát. Ugyanezen okból még 14 mokrihaji választó utasított vissza. (Emlékirat.)

Szenicz. A jegyzők, de még inkább egyes bírák buzgón segítettek visszavetni a néppárti szavazatokat. Azt ritkábban cselekedték meg, hogy nem akartak ráismerni egyes néppártiakra, vagy hogy melléknevet fogtak rájuk; sűrűn gyakorolt specialitásuk abban állott, hogy kijelentették, miszerint két vagy több hason-

nevü is van a községben s a jelentkező nem bir szavazati joggal. Így jártak többek között: Prekopa Tamás (a másik régen Amerikában van), Juricsék János, Vojtek János, Válka János, Piszkla Pál, Knotek János, Klena András, Vanyek János, Csernák János, Laucaza János, Vach István, Matula János, Chropovszky Pál, Stepanovszky János, Kubina János, Rehák Imre, Michalek József, Rehák Mihály, Hojicsék Pál, Kristufek József, Zsák Tamás, Ribnikár János és Márton stb. Elutasították még: Barczaj Albert, mert a jegyzője „nem ismeri;“ Barczaj György és Janicsi János, „mert személyazonossága meg nem állapítható.“ Sulla János, mert a bíró gunynevet fogott rája; Koprla Pál, habár jól mondta be korát, mert a bíró azt mondta, hogy nem tudja, vajjon nem-e az apjának van szavazata; Zsák János, mert a bíró „nem ismeri;“ Kalamen Pál, mert a bíró szerint idősebb, mint 25 éves, Rehák János, mert a bíró szerint idősebb; Morávek Jakab mert a bíró gunynevet fogott rá stb. (Jegyzék.)

Vágbesztercze. Sokan visszautasították, mert személyazonosságukat nem akarták az arra hivatottak megállapítani. Így járt többek közt Hradujanszky Vendel orlovei bíró is. (Jegyzék.)

Zsolna-Rajecz. Kloch báró néppárti azonosítási tanukul még plébánosokat sem tűrt, ellenben szabad-
elvü azonosítási tanukul még zsidó koreshárosokat is megtűrt. Ezek aztán mintha utasításuk lett volna, úgy „dolgoztak.“ Deutschberger Mór koresháros hét burófválasztóra merészen azt mondta: „Ez nem ő!“ Az őszava döntött, a hét burói szavazó elutasított. (Jegyzőkönyv.)

c) Szavazók tömeges visszautasítása.

Alsó-Kubin. Visszautasított 884 néppárti szavazat. 200—300 választót nem is bocsátottak szavazáshoz. (Krupecz jelölt levele.)

Aranyos-Maróth. Itt a községek lekésleltetésében jeleskedett az elnök. Erről körülményesebben más fejezetben lesz szó. Konkoly Gyula elnök az I. bizottságnál 4 óra 11 perczkor tüzte ki a zárórát. Ekkor az e küldöttséghez beosztott közegek közül 26-nak 531 választója még nem szavazott le. A II. bizottságnál 8 óra 8 perczkor tüzetett ki zárórára. Itt 5 község néppárti szavazói nem szavazhattak, számszerint 103-an. Az elnök elé jutott, de visszautasított az első bizottságnál 62, a második bizottságnál 175 néppárti szavazat, holott ugyanilyen okoknál fogva csak a II. bizottságnál 4 helyett legkevesebb 75 kormánypártit kellett volna visszautasítani. A visszautasított néppárti szavazatok összege 175. Szavazásra fel nem hívtak, azaz „lekéstek“ a kerület 75 községe közül a következők: Az I. küldöttségnél Felső-Kamenece 6, Alsó-Kamenece 2, Kalacsna 2, Kis-Keresnye 6, Óhaj 6, Rendve 40, Zsitva-Gyarmath 16, Nagy-Valkház 27, Mellek 12, Aha 46, Nagy-Mánya 35, Zsikva 37, Kis-Aranyos 3, Velsicz 30, Fenyő-Kosztolány 59, Némethi 47, Néver 6, Bélád 1, Perlep 3, Malonya 7, Valkócz 9, Kis-Szelecsény 7, Szikczó 20, Kis-Vezekény 11, Kis-Tapolcsány 80, Kis-Ápáthy 13, Kis-Ugrócz 23, — a II. küldöttségnél: Cserenye 32, Kis-Herestyén 6, Kis-Lóth 2, Fekete-Kelecsény 10 néppárti választóval. — A záróra rövidsége miatt nem szavazhattak az oszlányiak, nagy-ugróciak és hecseiek, összesen 30-an. (Jegyzőkönyv.)

Bazin. Jedlieska Pál 28 joggalanul visszautasított

néppárti szavazót nevez meg névszerint, de kijelenti, hogy fizikai lehetetlenség volt minden visszaélést feljegyezni. A II. bizottságnál — úgy mond — úgy aránylott a visszautasított Matlekovics-pártiak száma az elvetett Bezéthy-pártiakéhoz, mint 2 : 8. (Jedlicska Pál jelentése.)

Csáktornyan 240 néppárti szavazót utasítottak vissza, kormánypártit alig 2—3-at. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Érsekújvárott visszautasítottak 95 néppárti szavazatot, (az okokat más fejezetben adtuk elő,) így: Nagy-Surányból 2, Komjáthról 7, Kis-Váradról 7, Tardos-Keddről 13, Felső-Szöllősről 3, Csornokról 1, Zsitva-Födemesről 13, Gyarakról 2, Szent-Mihály-Urról 2, Tótmegyerről 3, Andódról 2 stb. (Jegyzőkönyv.)

Galgóc. Az I. bizottságnál este $\frac{1}{2}$ 10-kor elrendelte az elnök a zárórást, mire a néppárti bizalmi férfiak kijelentvén, hogy ők a választási eljárás miatt a jegyzőkönyvet alá nem írhatják, eltávoztak. Ekkor volt Rudnyánszkynek 322 (és 1 elutasított), Bruckernek 222 (és 92 elutasított) szavazata. A II. bizottságnál éjjeli 12 órakor tüzetett ki a záróra. Ekkor volt Rudnyánszkynek (381 és 5 elutasított), Bruckernek 308 (és 112 elvetett) szavazata. A bizalmi férfiak eltávozása után minden ellenőrzés nélkül folyt a „szavazás.” — Elutasított: 12 galgóci, 6 jókeői, 4 vittenci, 6 steruszi, 6 kocsini, 11 lopassói, 9 radosóci, 11 vizsnai, 3 pecsenyédi, 2 petőfalusi, 3 manigai, 6 bucsányi, 2 sziládi, 3 rakovici, 10 veszelei, 18 pöstyéni, 5 bankai, 8 ratkóci, 1 tyapkói, 4 felső-, 14 alsó-dubovai, 8 zákosztolányi, 11 nagy-kosztolányi, 12 zslkóci, 10 drahóci, 2 jalsói, 12 madunici, 18 karkóci, 16 vörösvári, 3 újvároskai, 25 beregszeghi, 2 szentpéteri néppárti, stb. (Jegyzőkönyv.)

Jákóhalma. Az ellenzéki szavazatokat egyre-másra utasították vissza. (Antal Sándor tudósítása.)

A szavazók közül minden 3—4-iket visszautasítottak, utoljára pedig már *kilökdösték* az ellenzéki szavazókat. A visszautasítottak száma közel jár az 500-hoz. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Igló. A jogosulatlanul visszautasított néppártiak száma 10. (Máriássy János báró levele.)

Illava. Visszautasított 183 néppárti. (Chocholusz Bálint pruszkai plébános levele.)

Kernyája. Számos néppárti szavazatot visszautasítottak, kivált Csonopláról és Bajmokról. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Korpona. 180 ellenzéki szavazat utasítottatott vissza igazságtalanul. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Nagy-Bittse. Felső-Mélyesd községéből 11 néppárti polgár nem szavazhatott, mert még a terembelelés előtt bebörtönöztettek. A szavazáshoz be nem bocsátottak száma 84. Be nem bocsátottak pedig, mert *irott* igazolványaikat elszedték tőlük, érvényteleneknek nyilvánították és szétépték. A szavazási joguktól elűtöttek teljes száma ismeretlen, mert a néppárti bizalmi férfiak távozása után ellenőrzés nélkül folyt a szavazás. (Jegyzőkönyv.) A „csufnév“ miatt 65-en utasítottak el. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Nyitra Zsámbokréth. Visszautasított: Hibás névkiejtés miatt 50, a jelölt nevének hibás kiejtése miatt 15, korkülönbség miatt 19, gunynevek miatt 72, egyéb okokból 15 néppárti szavazó. Községenként: Kis-Bélieről, Návojoeről, Chudo-Lehotáról, Rudnóról, Nyitra-Zsámbokréthről, Krencsről, Janofaluról, Nyitra-Novákról és Szulócról 1—1 (összesen 9); Nagy-Vendéghről, Kosztolnafaluról, Szecsről, Kovarcról, Práznócról, Nyitra-Szucsánból, Tökés-Ujfaluból, Livináról, Felső-

Lelőcéről 2—2 (összesen 18); Krstyánfaluról, Alsó-Vesztenicről, Nagy-Bélicről, Laszkárról 3—3 (=12), Dvornikről, Szkaacsány-Hradistyéről, Szolcsányról, Livina-Apáthiról, Kolos-Hradistyéről és Podhrágyról 4—4 (=24), Ó-Széplakról 5; Turcsánkáról és Kolos-Leskó faluról 6—6 (=12); Hadlányról és Nyitra-Kolosról 7—7 (=14); Nagy-Lehotáról és Nagy-Bossányból 9—9 (=18); Szkaacsányról 11, Kis-Lehotáról 12; Nedasóceről 15 és Chinoránból 21. (Nyitra-Szucsányi jegyzőkönyv.) Összesen visszautasított 172 néppárti szavazat.

Nagyszombat. Hogy mi módon történt a néppártiak visszatartása, arról már más fejezetekben volt szó, hanem azért álljon még itt is egynehány eset:

Gerencsér községből délben leszavazott 6—7 ember. Ismét nem volt közeg, a ki hivta volna Gerencsér község Zichy-pártját. Végre Mailáth György gróf ment érte, de a kordonnál visszatartatott a gerencséri néppárt. Egy-egy Zichy-párti kis község bebocsáttatott, de csak azért, hogy annál makacsabbul visszatarthassák a nagyobb néppárti községeket. (Ernyey Kálmán nyílt levele Császár Lajoshoz.)

A választásról felvett küldöttségi jegyzőkönyv a valótlanságok hosszú sorát tartalmazza, a melyeket a választás ellen beadott petíció okmányokkal kimutat.

Délután $\frac{1}{2}$ 5 órakor sorra kerültek volna a nagyszombati néppárti szavazók. Ezen időtől kezdve Dubovszky és Boronkai főkortések — igazolványok hiányának ürügye alatt — be sem eresztettek szavazásra: az I. küldöttségnél Nagyszombatból 71, Szárazpatakról 21. Harangfaluról 22 és Kosolnáról 17, a II. küldöttségnél Spácáról 16, Pagyerónról 16, Gerencserről 75, Kátlócéről 42, Felső-Dombórol 20, Jánostelekről, Losoncraól és Szomolányról 69, tehát összesen 369 néppárti szavazót. Ez így ment $\frac{1}{2}$ 7 óráig. Látván az ellenzék visszatartar-

tásának ezt a tervszerűségét, a néppárt vezető férfiai akarván kerülni minden komolyabb összeütközést s elejét akarván venni a további visszatartásoknak, hazaküldötték, mielőtt még jelentkezhetek volna szavazásra: Nahácsról 17, Felső-Korompáról 38, Alsó-Korompáról 52, Bresztováczról 36, Kis-Bresztováczról 8, Felső-Lócsról 8, Alsó-Lócsról 8, Zavarról 3, Bogdányról 19, Selpőcről 21, Bélaházáról 56, Istvánlacról 6, Keresztúrról 33, Nádasról 36, Binóceről 24, Rózsavölgyről 56, Modorfaluról 41, összesen 462 néppártit. Összesen tehát 831 néppárti választó nem bocsáttatott szavazásra. (Petíció.)

Midőn a néppárti választók észrevették, hogy a választási eljárásnál a főtényezők részéről rosszakaratu szándék nyilvánul, nehogy netáni késedelem miatt szavazataikkal utóvégre maradjanak, községek szerint csoportosultak s a katonai zárvonál közelében várták a szavazáshoz való meghívást. Így cselekedtek: Szárazpatak, Harangfalva, Kosolna, Katlóc, Pagyoróc, Spáca, Gerencsér, Felső-Dombó, Szomolány, Sárostelek, Losonc, Binóc stb. Ez mind közjegyzőileg hitelesített okiratokkal bizonyítható. (Mikóvényi Albert az Alkotmány 1896. nov. 24-ik számában. Petíció.)

Németujvár. A néppárti szavazók, a kik az összes választók $\frac{3}{4}$ -ét képezték, százával utasítottak vissza. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Rác-Almás. Az elutasított néppártiak száma 70—80-ra tehető. (Alkotmány.)

Rózsahegy. A szavazatszedő küldöttségek jegyzőkönyvei szerint 235 néppárti szavazat utasítottatott vissza, így magából Három-Szlécs községből 33. (Petíció.) Az urnához 12 választó nem bocsáttatott. Szabadelví szavazat nem utasítottatott el. (Stefcsek János levele.)

Községenként visszautasított, az I. küldöttség-

nél: Rózsahegyéről 5, Usernováról 3, Vlkolinecéről 4, Fehérpatakról 7, Villa-Ludrováról, 5, Luzsnáról 13, Három-Revucáról 3, Oszadáról 12, Szankovánról 4, Gombásról 4, Soosórol 2, Komjáthnáról 2, Hrboltórol 2, Liskófaluról 7, Lykankáról 3, összesen 76 néppárti; a II-ik küldöttségél: Három-Malatinról 1, Dubraváról 6, Szokolcsról 1, Kórmöcsról 1, Kelecsényről 3, Király-Lubelláról 4, Nemes-Lubelláról 1, Szielnieról 6, Szt.-Máriáról 1, Nagy-Boroveról 3, Kis-Boroveról 2, Kvacványról 5, Alsó-Felső-Mattyasócról 1, Bessenýöról 3, Lucskiról 18, Kelemenfaluról 4, Madocsánról 1, Tepláról 3, Ivachnófaluról 7, Nagy-Selmeczről 5, Nemes-Ludrovról 1, Három-Szlécsről 33, összesen 110, fösszegben 186 néppárti, megjegyzendő azonban, hogy a választás leírása nem adja a visszautasítottak teljes névsorát és hogy Szent-Anna és Izsépfalva községek néppárti szavazói nem bocsáttattak szavazásra. A kerület 58 községe közül csak 6 van olyan, a hol visszaélés a néppárt kárára, vagy a szabadelvü párt előnyére nem történt szavazás közben. 39 község néppárti szavazóiból került ki 238 elutasított, egyáltalában szavazati jogától megfosztott szavazó és 28 község szabadelvü választói közül 117. és annál is több jogtalan, méltánytalan, sőt törvénytelen szavazat került ki. (A választás leírása.)

Stomfa. Mig a Komlóssy-párti szavazatokat alig 5—6 esetben kifogásolták az elnökök, addig *százzsámra* utasítottak el a legkicsinyesebb ürügyek alatt a néppárti szavazók. Így az I. bizottságnál 402 jelentkező néppárti szavazó közül 176, a II. bizottságnál pedig 589 közül 170 utasítottatott vissza. Dévény község, mert „elkéstet,” nem hivatott többé. Mászt község 28 néppárti szavazója közül csak 8 szavazhatott le, mert dél-elött „elkéstet” s a záróra alatt, „az idő rövidsége miatt” 20 szavazó nem élhetett jogával. A választásról:

Malaczkán, 1896. nov. 13-án felvett s a 4 bizalmi férfi által aláírt jegyzőkönyv.)

Stubnya. A visszautasított néppártiak száma 400. (Alkotmány, 1896. nov. 6.)

Szakolcza. Elutasított: Szakolczáról 63, Boes-kőről 26, Kuttiról 40, Egbellről 55, Péterfaluról 19, Letnicsről 9, Kopesánról 15, Osoborfaluról 11, Verbóczról 11 bebocsátott közül 7, Radosóceről 16, Vidovanról 4, Holicsről 4, Mokrihajról 1, Kátórol 2, Vradistról 1 néppárti szavazó, összesen 287.

De ez sem lett volna elegendő a szabadelvű többség megteremtéséhez s ezért azon eszközhöz is folyamodott az elnök, hogy tömegesen szavazásra sem bocsátotta a néppártiakat. Így jártak Péterfaluról k. b. 30-an, a letnicziek nagy része, Kopesánról vagy 20-an, a verbóczyiak $\frac{3}{4}$ része (k. b. 33-an), a mokrihajiak $\frac{1}{3}$ -a; Unin Radimo, Veszka, Vleskovan, Kris-Pritrzd községek néppárti választói a II. küldöttségnél egyáltalában nem bocsátattak szavazásra; számszerint 235.

A legtöbb községnél a szavazás félbeszakítván, ez okból is megakadályoztatott a szavazásban számos néppárti s ezért, valamint az álbizottság működése alatt legalább 200 néppárti polgár fosztatott meg jogától.

Az összes elutasított és szavazásra nem bocsátott választók száma tehát 722.

Megtörtént az első küldöttségnél, hogy a szavazási helyiség előtt álló választók a csendörök által visszaszorítván, zajosan követelték a bebocsátatást s midőn a bizalmi férfiak a helyettes elnököt erre figyelmeztették, azt kapták válaszul:

— Nekem erről hivatalos tudomásom nincs!

Radimno község a II. küldöttségnél a zárórában azért nem bocsátott szavazásra, mert a községi előljáróság már nem volt jelen (Emlékirat.)

Ha Veszka és Unin községeket a záróra kitézése előtt engedi leszavazni az elnök, a néppárt még akkor is győzött volna. A helyett azonban háromszoros kordonnal vétette körül Kostyál a szavazóhelyiséget és a szavazást zajosan követelő néppártiakat egyszerűen szétverette. (Nyitramegyei Szemle.)

Szenicz. Elutasított a jegyzék szerint, a hol névszerint vannak az illetők megnevezve: Berenyeváraljáról 6, Csoztkőről 5, Oszuszkőről 13, Hlubokáról 9, Szepanórol 57, Turolukáról 18, Rovenszkőről 9, Nagy-Kovalórol 18, Rohórol 2, Kunórol 7, Nagy-Pritzsdról 17, Lopassórol 4, Kis-Kovalórol 4, Oreszkőről 4, Chropórol 13, Szmolinszkőről 20, Szmrdákról 2, Szottináról 9, Dojcsról 18, Szeniczról 2, Jabloniczról 6, Szobotisztáról 2, Csóryról 6, Csácsórol 2, Ribekról 5, Korlátkőről 2, Sándorfról 7, Hradistról 1, összesen 270 jogosult néppárti szavazat. De ezeken kívül még igen sok visszautasítás történt, a melyeket a bizalmi férfiak nem voltak képesek feljegyezni, mert az elutasítás néha nagyon gyorsan ment. Kormánypárti szavazat összesen csak 6 utasított vissza. (Jegyzék).

Szigetvár. Visszautasított 30-nál több jogosult ellenzéki. (Petíció.)

Tovarisova. Az elutasított néppártiak szám 298. (Adamovich István közlése.)

Vágvecse. Elutasított 192 néppárti szavazó s egyetlen egy kormánypárti sem. (Alkotmány 1896. okt. 30.) Igy visszautasított Mocsonokról 15, Királyiról 10, Köpösdről 4 (14-közül), Lüki-Gergelyfaluról 12-ből 7 stb. (Nyitramegyei Szemle.)

Zircz. Visszautasított összesen 58 szavazó, tulnyomó részben néppárti, Igy pld. az I. küldöttség-nél egy visszautasított Kossuthpártira 7 néppárti esett. (Alkotmány 1896. nov. 6.)

Zboró. Az elutasított ellenzékiek száma megközelíti a 150-et. (Alkotmány 1896. nov. 5.)

Zsolna-Rajecz. Elutasított 231, szavazásra nem bocsátott 60, Dlhopolén zár alá helyeztetett s el sem jöhetett Zsolnára 111 néppárti választó. (Podninszky Ferencz zsolnai apátplébános levele.)

X. FEJEZET.

Hamis szavazatok.*)

Alsó-Kubin. Mihály János brezai választó elutasított s helyette Bakos János szavazattal nem bíró egyént fogadták el. Janyik István helyett ifj. Janyik István szavazott le jogtalanul. A lokcai Klein Márk leszavazott, holott szavazati joga nincs, lokezei Balyák András elutasítottván, helyette jogtalanul Balyák János Juricsek szavazata fogadtatott el. (Nyilatkozatok az Alkotmány 1896. nov. 20. számában.)

Aranyos-Maróthon a kormánypárti szavazatok között szerepel Szüle Gábor volt verebélyi vasúti pénztáros. Szüle a választás napján a *váczi fegyház internált lakója* volt. — Morvay Mihály ebenedzi választó helyett s annak nevében szavazott Roszt Ferencz ebenedzi kőfaragó s midőn a néppárti bizalmiférfi ez ellen tiltakozott, az elnök őt elzárással fenyegette. Id. Bajla István óhaji lakos helyett György nevű fia szavazott a kormánypártra. (Jegyzőkönyv.)

Egerben a választási jegyzőkönyv 473. sorszáma szerint Keskeny Ferencz nevű halott szavazott le a pénzügyminiszterre. 53. sorsszám alatt leszavazott Vas Mihály, de oly nevű egyén Egerben nincs. (Petíció.)

*) Lásd e könyv 20—21. lapjait.

Érsekujvárott számos szavazattal nem bíró egyént néppárti szavazók nevei alatt szavaztattak le Crausra s midőn az igazi választók le akartak szavazni, elutasították azzal, hogy ilyen nevű már szavazott. Ilyenek: Balog József, Vida István, Vanya István Tardoskeddről, több Prohászka Érsekujvárról stb. Id. Czagány József már okt. 28. előtt *meghalt*, neve azért ott szerepel a Crausra leszavazottak között. Ftacsek József önmagára szavazott, de azért fölirták Crausra. Mednyánszky Károly detto. (Jegyzőkönyv.)

Galgócz. Paulovits József Jókeőről leszavazhatott a kormánypártra, pedig ilyen nevű választó nincs a lajstromban. — A 66 éves Hochel János Veszéléről le akart szavazni a néppártra, de elutasított, mert „már leszavazott Rudnyánszkyra.“ Kitünt, hogy a jegyző kisbíró, vagy községi szolga minőségében alkalmazott hasonnevű *fiát* szavaztatta le a kormánypártra, a kinek szavazata nincs is. — A néppárti Bartovics József és Antal Márton (Pöstyénről) helyett szavazattal nem bírók szavaztattak le a kormánypártra. Lopasovszky utkaparó szavazati joggal nem bír, mégis „leszavazott“ a kormánypártra. (Jegyzőkönyv.)

Jákóhalma. Az éjjel mindenféle összeszedett népet leszavaztattak a kormánypártra az *elutasított ellenzékiek helyett*. S hogy ezt annál jobban tehesék, az ellenzéknek közel sem volt szabad menni a szavazó helyiséghez, még a bizalmi férfinak sem, míg a kormánypártról minden zsidó gyerek szabadon járhatott ki és be. (Alkotmány, 1896. nov. 7.) Éjjel tájban, kitüzetvén a záróra, jöttek a drágán megvásárolt, minden községből elmaradt kormánypárti szavazók és leszavaztak talán másodszor is mások helyett. (Antal Sándor tudósítása.)

Illava. Kubinyi szabadelvű jelöltre olyanok is

szavaztak, a kiknek nem volt szavazatuk. Így Svinger nemsovai vasuti elüljáró és Taferner ugyanott pályafelvigyázó. (Nyitra megyei Szemle, 1896. nov. 8.)

Az elutasított néppártiak nevei alatt (a kiket nem protokolláltak), leszavaztattak a szabadelvű pártra minden kocsiszt, a kit erre megszerezhettek. A szavazó helyiségben fel volt állítva egy zsidó fiu, a kinek fel kellett jegyeznie az elutasított és nem protokollált néppártiak neveit. Ez ezután kiment a szabadelvű táborba, átadta a készített névsort a táborban levő szavazatgyártó bizottságnak, a hol felbérelt kocsisokat, részeg suhancokat kitanítottak ezen nevekre, a kik aztán a záróra alatt le is szavaztak. Ez lehetséges volt azért, mert a néppárti bizalmi férfiak szavazás közben ott hagyván a termet, nem mertek visszamenni, mert a sötétben *föltették életöket*. Ézalatt több mint 150 szabadelvű voksot fabrikáltak az elutasított néppártiak neveiből. Este felé, mikor a szabadelvű mandátum még mindig veszélyeztetve volt, kocsi-kon, drága pénzen hozták a falvakból az otthon maradtakat. A puchóvölgyi községek liberális választóit egytől-egyig, úgy a mint fel voltak véve a névsorba, leszavaztatták, *akár életben volt a választó, akár nem, akár Amerikában volt, akár krumplit kapált messze vidéken*. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

„A liberálisoknál alkalmasint a holtak is szavaztak, mert leszavazott a jegyzetek szerint a szabadelvű pártra mindenki, a ki bent volt a névjegyzékben“. (Chocholus Bálint bizalmi férfiu levele.)

Köbölkut. Itt a szabadelvűek egész csomó halottat szavaztattak le. Így csupán Ebed községből a következő, rég eltemetett emberek szavazatait fogadták el a szabadelvű párt részére: Gora Ádám, Kotra Péter, Takáts. — A választáson nem jelentek meg:

Gora István, Hegedüs Egyed, Krázsdi Jakab, Morvay András, Pilisi Ferenc, Szabó Gáspár, Szabó Ferenc és Bakai András. Ezek helyett is másokat szavaztattak le a szabadelvű pártra. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

*Nyitra-Zsámbokrét*h. Belicza Jánosnak néppárti szavazata visszautasított, mert — ugymond az elnök — e néven már más szavazott le a kormánypártra. (Nyitraszucsáni jegyzőkönyv.)

Ó-Budán Spatz Bernát a fia helyett a kormánypártra akart szavazni. Elutasított, ellenben elfogadtatott Kohn Miksa szavazata, a ki a lisztában felvett Kohn Mór helyett szavazott. Megesett az is, hogy Lippert Henrik ellenzéki szavazatát kormánypártinak irták be. Lippert maga nyomban tiltakozott ez ellen, az elnök azonban nem vette jegyzőkönyvbe e tiltakozást. (Alkotmány, 1896. dec. 23.)

Rózsahegy. Távollévőkért 6, halottakért pedig 3 idegen, jogosulatlan szavazat adatott be és fogadtatott el a kormánypárti jelölt javára. Így Hosszurét községből a jelenleg Amerikában levő *Láng József* helyett *Langer József* mőzesvallású rózsahegy-i lakos szavazott a szabadelvű pártra, holott a hosszuréti bíró az ellen ott a helyszínén protestált. A Csernova községből való Szliacsan Adamec János pedig maga beismeri, hogy ő a választás napján Ujpesten volt s hogy helyette öcsesét, a szavazati joggal nem bíró Szliacsan Adamec Józsefet szavaztatták le a kormánypártra. Ugyancsak távol voltak a választás napján, neveik tehát hamisan szerepelnek a kormánypárti szavazatok között: *Szokolcs* községből: 1. Kubosz János 34 éves földész; 2. Krajcsi Mátyás 43 éves földész, *meghalt*; 3. Paukovje András 49 éves földész, *meghalt*; 4. Spitka Ádám 45 éves földész; 5. ifj. Spitka György 53 éves földész. — *Három-Szlécsről*: 1. Az 1895.

dec. 10-én meghalt Jacko János Gouir választó helyett Jacko Pansso János szavazott; 2. ifj. Fries Jánost az elnök korkülönbség miatt bezáratta s helyette leszavazott a kormánypártra ifj. Fries Valach János, a ki nem adófizető s atyjával egy háztartáson él, tehát nem választó; 3. az elutasított Jacko Pansso József helyett leszavazott Jacko Pavcsiak József (Petició s a hozzá csatolt hiteles jegyzőkönyvek.)

A peticióban felsorolt 9 hamis szavazaton kívül a választás leírása is megnevez néhány hamis szavazatot. Nevezetesen:

10. Kostjal István Oszadáról a néppártra akart szavazni, de elutasított azon ürügy alatt, hogy ő már egyszer leszavazott. Azonban a ki előtte a néven szavazott, 34 éves volt, míg az igazi Kostjal 65 éves. A néppárti bizalmi férfiak felszólaltak, hogy a névjegyzékben két Kostjal István nevű szavazó van ugyan, de azok különböző korúak. Felszólalásukat az elnök azzal ütötte el, hogy ő már kimondta a határozatot, nála csak egy *Kostjal István van beírva* s az már leszavazott a kormánypártra. A nála levő névjegyzékbe való betekintést a néppárti bizalmi férfiaknak nem engedte meg.

11. A Szielnic községből való ifj. Novák János (a névjegyzék 59. tétele alatt) helyett hamis szavazat adatott be, amennyiben egy 30 éves Novák János szabadelvű szavazata fogadtatott el, a ki nem választó, mert vagyonnal nem bír és adót nem fizet.

12. Matuska János Tvarozsnáról való megyei hajdu szabadelvű szavazata elfogadtatott, pedig Matuskának, mert megyei hajdu, szavazati joga nincs.

Ezekén kívül névszerint nevez meg a választás leírása 111 olyan szabadelvű szavazatot, a kiket a néppártiakkal szemben használt okokból föltétlenül el

kellett volna utasítani. — A hamis szavazatok összege tehát 12, a jogtalanoké 111. (A választás leírása.)

Szakolca. A szabadelvű pártra sok szavazatnélküli ember szavazott le. (Emlékirat és Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Szenic. A jegyzék 17 olyan esetet említ, a mikor hamis vagy jogtalan szavazatok fogadtattak el a szabadelvű pártra. Ezek:

Gábris Pál Csácsóról meghalt; helyette szavazott a szabadelvűpártra a vagyontalan és szavazati joggal nem bíró Gábris János. Gallai Cyrill néppárti bizalmi férfiú, felszólalt az ellen, de az elnök rendretasította azzal, hogy nincs joga felszólalni. Szamek Márton neve alatt Szamek Márton sándorfői lakos szavazott, a ki nincs felvéve a névjegyzékbe. Safranek Simon helyett Safrának Sámuel. Resznyák Pál helyett Rusznyák Pál szavazott. Benyák István korlátközi lakos szavazata kétszer fogadtatott el, és pedig a II. küldöttség választási jegyzőkönyvének 506. és 540. számai alatt. Kadlecsek Márton kipelák-szobotisti választó helyett Kadlecsek Márton tyukan-szobotisti lakos szavazott, aki nincs felvéve a választók közé. Baumgarten József szabadelvű szavazata elfogadtatott, noha hasonló választó Stepanón is létezik. Závodny Mihály Korlátkőről 45 évesnek mondta magát, szabadelvű szavazata elfogadtatott, noha 54 évesnek van beírva. Chropuvko Pál Csasztkóról már régóta Amerikában van, helyette egy hasonló, de szavazati joggal nem bíró egyén szavazott. Juricsék János 26 éves csasztkői lakosnak néppárti szavazata elutasított s ugyanezen névre egy idősebb és vagyonnal nem bíró juhász szavazott a szabadelvűpártra. — A 71 éves Filipek Vihouszky Pál már 1895-ben meghalt; helyette szavazati joggal nem bíró 31 éves hasonló fia szavazott a szabad-

elvüpártra. — Csoboda Pál, Jurik János és Dvorszky József hlubokai lakosok nem tudták megmondani a jelölt nevét; az elnök addig fagatta őket, míg a jegyző és a bíró besugására meg nem mondták a Zmertych nevét. Kubecska János turolukai lakos neve alatt más ember szavazott, jóllehet a község bizalmi férfia. Semian Lajos evangélikus lelkész figyelmeztette az elnököt, hogy az ily nevű jogosult választó Amerikában tartózkodik és hogy a szavazásra jelentkezőnek semmi vagyona nincs, hogy béres és végül, hogy a keresztneme nem János, hanem György. — Labas Pál nagy-kovalói lakostól kérdezte az elnök, nincsen-e mellékneve? S midőn az nemmel válaszolt, az elnök azt mondta, hogy talán még Vanyeknek is hívják. A válasz igenlő volt, a szavazat elfogadtatott. — Az ilyen eseteknek további felsorolását mellőzi a jegyző, mert számos oly eset fordult elő, a mikor a község bizalmi férfiai bejelentették a néppárt bizalmi férfiainak, hogy oly egyének neveivel adtak be szavazatok, a kik már rég meghaltak, vagy a kik Amerikában tartózkodnak. (Jegyző).

Szigetvár. Ámbár délután 4 órakor már senki sem jelentkezett szavazatra, az elnök mégis csak esti 10 órára tüzte ki a zárórát. Ezen tény abban leli magyarázatát, hogy az ekként célzatosan kinyújtott idő alatt a szabadelvű jelölt részére hamis szavazatokat gyártottak. Így 50—60 szavazat adatott be meghaltak nevében külön felfogadott emberek és eselédek által. (Petíció).

Tovarisova. A kormánypárti Gajdobra (német) községből legalább is 30-an kétszer szavaztak, mert úgy az ottani, mint a tovariosovai névjegyzékbe vannak felvéve. A legérdekesebb svindlit azok a jegyzők rendezték, a kiknek községei tulnyomóan néppártiak voltak. E községekből 40—50 kocsival vonultak fel a

szabadelvűek. Később aztán, mikor ugyancz községekből a néppártiak is 40 kocsival jöttek, kiderült, hogy a kormánypárti kocsikon nem volt több mint 20 választó, a többi mind felbérelt naplopó. (Adamovich István közlése).

Vágvecse. Széchenyi Aladár gróf hamis szavazatokkal is dicsekedhetik. Így a teljesen vagyontalan Bellinyi András és Rajtár István a néppárti bizalmi férfiak felszólalásai dacára a szabadelvűpártra leszavazhattak, midőn pedig az ily nevű jogosult választók jöttek szavazni a néppártra, elutasították. (Jegyzőkönyv).

XI. FEJEZET.

Huzavona szavazás közben.*)

Alsó-Kubinban, 1896. okt. 29-én este 9 órakor több mint 36 óra hosszáig tartó választás után hirdették ki az eredmény. (Krupecz jelölt levele). A néppárti szavazókat többszöri felszólítás után sem hívták meg a szavazáshoz, vagy pedig oly későn, hogy szavazásra a számukra kijelölt hely távolsága folytán kellő időre meg nem jelenhettek, azért is a szavazástól egyszerűn visszautasították s mint elkésettek a zárórára hagytak. (Jegyzőkönyv).

Aranyos-Maróthon, mint már említettük, az által huzta-halogatta az elnök már kezdettől fogva a választást, hogy nem hívta fel a szavazásra az egyes községeket. Azonkívül a szabadelvű kortesek számtalan akadályt gördítették a bizottságok elé vonuló néppártiak elé, miközben ezek „lekéstek“, a kormánypártiak pedig vigan szavaztak. Midőn Hajdu Ágoston az óhaji nép-

*) Lásd e könyv 16. és 18. lapjait.

pártiakkal a szavazatszedő küldöttség helyiségébe vezető lépcsőn várta a szavazásra való behívást, ennek megtörténte után rögtön besietett és jelentette az elnöknek, hogy itt vannak az óhaji néppárti szavazók. Noha ez alig félperenyi időt vett igénybe, még is azzal fogadták, hogy Óhaj már „lekésett,“ jöjjenek a rendveiek.

A rendveiek már ott váraoztak és éppen úgy jártak mint az óhajiak. A záróra alatt a II. küldöttség elnök oly lassan szavaztatott, hogy a még hátralevő 5 néppárti község képtelen volt leszavazni. (Jegyzőkönyv.)

Diósadon az ellenzék leszavaztatása feltűnő lassan folyt. (Rákosi Viktor előadása.)

Dunapataj. Az itt okt. 28-án megejtett választás még a tisztességesebbek közé tartozik, de itt is 25 óráig tartott a szavazás, egy Posch nevű díjnok pedig 2 órával tudta késleltetni a néppárt leszavaztatását. (Alkotmány 1896. nov. 14.)

Érsekujvár. A választás okt. 28-án délelőtt kezdődött és csak másnap $\frac{3}{4}$ 2 óraker hirdettetett ki az eredmény. (Alkotmány, 1897. okt. 31.)

Galgócson csak éjfélután 1 óraker ért véget a választás. (Jegyzőkönyv.)

Jákóhalma. A választás éjfélután 3 óraker ért véget. Azért huzták annyi ideig, hogy a sötétben annál jobban lehessen „dolgozni.“ (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Illava. A választás éjjeli 11 óraker ért véget. (Nyitramegyei Szemle 1896. nov. 8.)

Korpona. Az október 28-án délelőtt 9 óraker megkezdett szavazásnak csak éjfélután 4 óraker lett vége, az eredmény pedig csak október 29-én délelőtt 9 óraker hirdettetett ki. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Nyitra-Zsámbokréth. A szavazás estig olyan lassan folyt, hogy világos volt a szándék: a néppártot

kibőjtöltöltetni, esetleg az éj leple alatt az ő rovására növesztetni a kormánypártot. A választás 24 óráig tartott. (Nyitra-nováki és nyitra-szucsáni jegyzőkönyvek.)

Nagy-Szombat. Az első küldöttségnél délelőtt 9 órától kezdve délután 4 óráig a nagyszombati Emmerpártiak szavaztak. Szavazott pedig ezen hosszú idő lefolyása alatt mindössze 289 választó. Világos tehát, hogy a szavazás tervszerű és szándékos elhuzása képezte az egyik eszközt, melylyel az ellenzéki választókat alkotmányos joguk gyakorlatában megakadályozni és megghiúsítani törekedtek. A nagyszombati néppártiak $\frac{1}{2}$ 5-től 6 óráig várták a szavazásra bocsáttatást — nem bocsátották be, hanem Lárospatak Emmerpárti választói folytatták a szavazást. A II. küldöttségnek csak délelőtt 11 óra tájban (nem, mint a küldöttségi jegyzőkönyvben áll, 9 órakor) kezdődött a szavazás s maga a küldöttségi elnök, Borovánszky Ede csak $\frac{3}{4}$ 10 óra után jelent meg a küldöttség helyiségében. (Petició, Mikovényi Albert az Alkotmány 1896. nov. 24. számában.)

Nagy-Károly. A szavazást éjfélig kihúzták, hogy így a lova és szekere miatt aggodó sváb nép türelmét veszve elszéledjen. (Alkotmány 1896. nov. 5.)

Stomfa. A választása az I. bizottságnál reggeli 9 órától esti 10-ig, a második bizottságnál 9-től éjjeli $\frac{1}{2}$ 12 óráig tartott. (Jegyzőkönyv.)

Szakoleza. Ugy az I., mint a II. küldöttségnek húzták a szavazatok elfogadását úgy, hogy este 7 óráig alig 200—200 választó szavazott le. A szavazást több ízben fel is függesztették, 1—2 óráig tartó szüneteket tartottak, e közben táviratokat menesztettek és fogadtak el az elnökök, nyilván azzal a czélzattal, hogy a választókat kifárasztásuk és széteszlásra bírják. (Emlékirat.)

A választás okt. 28-án délelőtt 9-kor kezdődött, de az elnök csak másnap 29-én délelőtt 10 órára a II. küldöttség elnöke pedig éjfél 1 órakor tűzte ki a zárórát s ekkor még 450 néppárti követelte szavazásra bocsáttatását, s ekkor is háromszoros katonai kordont állított fel az elnök a szavazási helyiség előtt, a mely még a záró óra alatt is megakadályozta a néppártiak leszavazását. Így 26 óráig tartott a szavazás. (Alkotmány, 1896. nov. 1., Nyitra megyei Szemle.)

Szenicz. A II. küldöttségénél, a hol Szenicz községe szavazott elsőnek, a szabadelvű pártiak leszavazása után több mint egy óráig szünetelt a szavazás, mert — ugymond az elnök — hátha még jelentkezik szeniczi szabadelvű választó. (Jegyzék.)

Vágbesztercze. A választási aktust éjfél utánig huzták-hallogatták, mert azt hitték, hogy a néppártiak tömör táborra kifogy a türelemből. Az okt. 28-án reggel megkezdett választás eredményét csak 29-én éjfél után $\frac{1}{2}$ 2 órakor hirdette ki az elnök. (Jegyzék.)

Vágvecse. A választás itt éjfél $\frac{1}{2}$ 12 óráig tartott. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Verbó. A szavazás a néppárti bizalmi férfiú távollétében rohamosan haladt, de a mint a bizalmi férfiú megjelent, feltűnő lassan folyt. A bizalmi férfiú több ízben felszólalt az ellen, de szava a pusztában hangzott el. (Straka József jelentése.)

VÁLASZTÁSI

Folyó szám	A választó kerület (Megye)	Választók összege 1896-Jan	A győztes jelölt neve, pártállása és a ráesett sza- vazatok száma
1	Alsó-Kubin Árvamegye	3375	Kubinyi Árpád sz. 1138
2	Aranyos-Maróth Bármegye	2875	Klobusiczky János sz. 993
3	Ákosfalva Maros-Tordamegye	1605	Légrády Károly sz. 959
4	Baranya-Szt-Lőrincz Baranyamegye	3709	Jeszzenszky Ferencz Kp. 1310
5	Bazin Pozsonymegye	2108	Matlekovits Sándor sz. 949
6	Bártfa Sárosmegye	1994	Bornemisza Ádám sz. 835
7	Breznóbánya Zólyommegye	1727	Csipkay Károly sz. 833
8a)	Csacza Trencsénmegye	1619	Lánczy Leó sz. egyhangu ⁵
8b)	Csacza Trencsénmegye ⁶	885	Ráth Péter sz. 371
9	Csáktornya Zalamegye	2556	Wlassics Gyula sz. 1185
10	Diószad Szilágymegye	4189	Sámuel Lázár sz. 1881
11	Dunapataj Pestmegye	4115	Földvály Mihály sz. 1557
12	Eger Önálló város, Hevesm.	1154	Lukács László sz. 503
13	Érsekujvár Nyitramegye	2111	Csausz István sz. 934
14	Félegyháza	1899	Holló Lajos Up. 527
15	Galgóc Nyitramegye	1499	Rudnyánszky Béla sz. 730
16	Héthárs Sárosmegye	1945	Szinyey-Merse Pál sz. egyhangu
17	Jákóhalma J.-K.-Szolnokmegye	3440	Márkus József sz. 1243

¹ Szavazásra nem bocsátott 630.

² Nagy Dezső Kp. 466.

³ Nincsenek adatok.

⁴ Csak annyi jegyeztetett föl. L. 197. I.

⁵ Csernoch J. népp. jelölése nem fogadtatott el.

⁶ 1897. jan. 5-ki választás.

* A rövidítések magyarázata: *sz.* = szabadelvű; *népp.* = néppárti; *nemz.* =

FEJEZET.

EREDMÉNYEK.*

A bukott jelölt neve, párt-állása és a ráesett szavazatok száma	A le nem szavazottak száma	A győztes jelöltre adott jogosulatlan szavazatok	A bukott jelölt pártbeliei közül erőszakkal megakadályoztattak a szavazásban
Krupecz Rudolf <i>népp.</i> 886	1351	4	884
Molnár Lajos <i>népp.</i> 649	1253	3	867 ¹
Bethlen Gábor gróf <i>nemz.</i> 435	211	—	—
Darányi Ferencz <i>népp.</i> 1048 ²	885	—	— ³
Bezéthly István <i>népp.</i> 734	425	—	28 ⁴
Bujanovics Gyula <i>nemz.</i> 783	376	—	—
Burján József <i>népp.</i> 355	539	—	200—300
—	—	—	—
Csernoch János <i>népp.</i> 220	294	—	286
Major Ferencz <i>népp.</i> 927	444	—	240
Rákosi Viktor <i>Kp.</i> 1181	1120	—	— ⁷
Zlinszky János <i>népp.</i> 984 ⁸	965	—	—
Szederkényi Nándor <i>Up.</i> 500	151	2	—
Kovács Pál <i>népp.</i> 762	415	6	95
Bakonyi Elek <i>népp.</i> 347	1024	11	276 ⁹
Brucker Ágost <i>népp.</i> 533	236	5	204 ¹⁰
—	—	—	—
Fényffy Kálmán <i>Up.</i> 1190	1007	—	450 ¹¹

⁷ Nincsenek pontos adatok.⁸ Kasics Péter *Up.* 599. Czinder szocz. 10.⁹ 37 nem vétetett jegyzőkönyvbe.¹⁰ Csak annyi jegyeztetett fel.¹¹ Az elutasítottak száma közel jár 500-hoz.

Felró szám	A választó kerület (Megye)	Választók összege 1896-ban	A győztes jelölt neve, pártállása és a ráesett szá- vazatok száma
18	Igló Szepesmegye	1576	Münnich Aurél sz. 690
19	Illava Trencsénmegye	1305	Kubinyi György sz. 589
20	Kecskemét I. ¹ sz. kir. város, Pestm.	1109	Nagy Mihály sz. 453
21	Kernyája Bács-Bodrogmegye	2648	Piukovics József sz. 1072
22	Kisvárdá Szabolcsmegye	2009	Farkas Balázs Kp. 893
23	Korpona Hontmegye	3123	Ivánka Oszkár nemz. 1566
24	Köbölkut Esztergommegye	2086	Kobek István sz. 966
25	Kőszeg Vasmege	2527	Szajhely Gyula sz. 1130
26	Lippa Temesmegye	1865	Görgey Gyula sz. 688
27	Lőcse Szepesmegye	2076	Engelmayer József sz. 906 ¹⁰
28	Lubló Szepesmegye	2500	Arányi Miksa sz. 960
29	Magyaróvár Mosonm.	2838	Reitter János nemz. 1418

¹ Az 1576 választó közül a választás napján 140 Ameriká-
ban volt, 30-nál több meghalt.

Máriássy szavazataihoz hozzá jön:

1. Elzárattak	17
2. Elutasítottak	10
3. Le nem szavazott tartalék	10

679

Nem szavazott körülbelül 70.

Münnichre szavazott szabad akaratból:

1) Majdnem valamennyi protestáns	460
2) Valamennyi zsidó	50
3) Kath. hivatalnokok	40

550

Vesztegetés és presszió folytán szavazott Münnichre:

1) A porácsi, zavadkai, merényi és kolterbachi g. e. katolikusok	107
2) A r. katolikusok közül	33

140

A bukott jelölt neve, pártállása és a ráesett szavazatok száma	A le nem szavazottak száma	A győztes jelöltre adott jogosulatlan szavazatok	A bukott jelölt párttípusai közül erőszakkal megakadályozták a szavazásban
Máriássy János báró <i>népp.</i> 642	244	—	271
Havlicsek Vincze <i>népp.</i> 417	299	150 ²	183 ³
Zichy Nándor gróf <i>népp.</i> 395	261	—	—
Steez György <i>népp.</i> 368 ⁵	988	—	— ⁶
Vidovich László <i>Up.</i> 831	285	—	—
Fodor Kálmán <i>sz.</i> 1040	517	—	180
Haydin Károly <i>népp.</i> 901	219	11 ⁷	—
Vadász Zsigmond <i>népp.</i> 920	477	—	— ⁸
Zselénszky Róbert gróf <i>nemz.</i> 417	760	—	— ⁹
Zelenyák János <i>népp.</i> 848	323	—	—
Viczmány Ödön <i>nemz.</i> 854	686	—	— ¹¹
Tornay Béla <i>sz.</i> 857	563	—	—

A néppártra csak 25 protestáns szavazott, mind szabad akarat-
tal (Máriássy János báró levele.)

² Ennél is több.

³ A néppárt bizalmi férfiai nem irták alá a jegyzőkönyvet, mert életük veszélyeztetve lévén, nem jöhettek be a szavazó helyiségbe. (Alkotmány, 1896. nov. 5.) Szavazni jött 600 néppárti. A szabadelvű jelöltre önként csak a zsidók és lutheránusok szavaztak, vesztegetés és terrorizmus folytán vagy 200 katolikus. (Chocholus Bálint plébános levele.)

⁴ 1896. nov. 12. ki pótválasztás.

⁵ Pataj Sándor Kp. 220.

⁶ Számosan, de nem jegyeztettek fel.

⁷ Csak annyi jegyeztetett fel.

⁸ Nincsenek adatok.

⁹ Nincsenek számadatok.

¹⁰ Önként legfeljebb 450 szavazott. A többi megvett vagy anegfélemlített szavazat. (Wildfeuer levele.)

¹¹ Nincsenek adatok.

Folyó szám	A választó kerület (Megye)	Választók összege 1896-ban	A győztes jelölt neve, pártállása és a ráesett szá- vazatok száma
30	Marosvásárhely II. Sz. kir. város.	448	Bernády György sz. 205
31	Mezőcsát Borsodm.	2016	Kubik Béla Kp. egyhangu ¹
32	Mezőkövesd Borsodm.	1504	Hock János ncmz. 683
33	Morva-Szt.-János Pozsonym.	1824	Kubina József népp. egyhangu ²
34	Nagy-Bittse Trencsénm.	812	Urbanovszky Ernő sz. 294
35	Nagy-Károly Szatmárm.	2921	Károlyi István gróf pk. 1295
36	Nagy-Szombat Pozsonm.	1886	Emmer Kornél sz. 623
37	Nagy-Tapolcsány Nyitra.	1632	Szulyovszky Dezső sz. egyhangu
38	Németujvár Vasm.	2547	Rosenberg Gynla sz. 893
39	Nógrád Nógrádm.	2180	Beniczky Árpád Kp. 1172
40	Nyárad-Szereda Maros-Tordam.	2052	Szentiványi Kálmán sz. 1173
41	Ó-Buda ⁷ Budapest III.	1392	Fesztetits Andor gr. sz. 727
42	Peér Gyórm.	1919	Lévay Lajos sz. egyhangu ⁸
43	Pécsvárad Baranyam.	2617	Kardos Kálmán sz. 1362
44	Pinczehely Tolnam.	3164	Rátkay László Kp. 1470
45	Privigye Nyitra.	1737	Juriss Mihály népp. 869
46	Rác-Almás Fejérm.	2418	Nagy Gyula Kp. 1079
47	Rózsashegy Liptóm.	2983	Mattyasovszky Gyula sz. 1047

¹ Melezer Gyula nemz. visszalépett.

² Molecz Dániel sz. visszalépett.

³ A teljes szám ismeretlen.

⁴ Govrik Ödön Kp. 388.

⁵ Nincsenek adatok.

⁶ A teljes szám ismeretlen.

⁷ 1896. decz. 22-ki választás.

⁸ Vikár István Up. „visszalépett.”

⁹ Simonfay János Up. 255.

A bukott jelölt neve, pártállása és a ráesett szavazatok száma	A le nem szavazottak száma	A győztes jelöltre adott jogosulatlan szavazatok	A bukott jelölt párthívei közül erőszakkal megakadályozták a szavazásban
Kossuth Ferenc <i>Kp.</i> 176	67	—	—
—	—	—	—
Timon Ákos <i>sz.</i> 614	207	—	—
—	—	—	—
Micsura György <i>népp.</i> 205	313	—	160 ³
Tomor Ferencz <i>népp.</i> 574 ⁴	664	—	— ⁵
Zichy Nándor gróf <i>népp.</i> 137	1126	—	831
—	—	—	—
Semadam Sándor <i>népp.</i> 657	997	—	200 ⁶
Andreanszky Gábor br. <i>nemz.</i> 761	247	—	—
Pálosy Dénes <i>Up.</i> 462	417	—	—
Beóthy Ákos <i>nemz.</i> 348	317	2	—
—	—	—	—
Nagy Sándor <i>Kp.</i> 391 ⁹	609	—	—
Apponyi Géza gr. <i>népp.</i> 1324	370	—	— ¹⁰
Sporzon Ernő <i>sz.</i> 309	559	—	—
Eszterházy M. Móríc gr. <i>népp.</i> 905	434	—	70 ¹¹
Massura János <i>népp.</i> 936	1000	123 ¹²	248 ¹³

¹⁰ Nincsenek adatok.

¹¹ Még ennél is több.

¹² 12 hamis és 111 egyéb törvénytelen módon elfogott.

¹³ Szavazástól tartózkodott 754. Önként szavazott a kormányparti jelöltre 510. terrorizmus és vesztegetés folytán, ideszámítva a hamis szavazatokat is 537. Elutasított 236 néppárti. Nem bocsátott az urnához 12 néppárti. Kormányparti egy sem utasított el. (Levél, Peticzió.)

Folyó szám	A választó kerület (Megye)	Választók összege 1896-ban	A győztes jelölt neve, pártállása és a ráesett szá- vazatok száma
48	Siklós Baranyam.	3115	Antal Pál Kp. 1207
49	Sopron Sz.-Kir.-város.	1637	Fabiny Teofil sz. 705
50	Stomfa Pozsonym.	2220	Komlóssy Ferencz pk. 800
51	Stubnya Turóczm.	1770	Justh György sz. 752
52	Szakcs Tolnam.	2490	Kammerer Ernő sz. 1325
53	Szakolcza Nyitram.	2415	Frideczky Timót sz. 761
54	Szatmár Sz.-Sir.-vár.	1289	Chorin Ferencz sz. 606
55	Szenicz Nyitram.	2164	Zmertych Iván sz. 1041
56	Szigetvár Somogym.	2666	Biedermann Rezső sz. 1234
57	Tata Komáromm.	2565	Konkoly-Thege Miklós sz. 1113
58	Tovarisova B.-Bodrogm.	3416	Gromon Dezső sz. 1438
59	Tr.-Baán Trencsénm.	2493	Polyák Béla sz. 1283
60	Ugod Veszprémm.	2365	Pongrácz Anzelm br. sz. 1050
61	Ungvár Ungm.	2577	Sztáray Gábor gr. sz. 1225
62	Vác ¹² Pestm.	3349	Gajári Géza sz. 1548
63	Vág-Besztercze Trencsénm.	941	Zsámbokréthy Emil sz. 367
64	Vág-Vecse Nyitram.	1801	Széchenyi Aladár gr. sz. 794

¹ Még ennél is több.

² Nincsenek adatok.

³ Voltak, de pontos adatok hiányoznak.

⁴ Az eredmény kihirdetése előtt a néppárti választók csend-
őrök által szétverettek, mert jelöltjüket, Vaczulik Vinczét eltették.
(Emlékirat, Alkotmány, 1896. nov. 1., Nyitramegyei Szemle.

⁵ Csak annyi jegyzetett fel.

⁶ Ennél is több.

⁷ Ennél is több.

A bukott jelölt neve, pártállása és a ráesett szavazatok száma	A le nem szavazottak száma	A győztes jelöltre adott jogosulatlan szavazatok	A bukott jelölt pártíjveit közül erőszakkal megakadályoztattak a szavazásban
Perczel Béni sz. 854	1053	—	—
Gabriel Samu pk. 326	606	—	—
Otoeska Károly népp. 684	736	—	266 ¹
Turek Károly népp. 397	621	—	400
Miller József népp. 907	258	—	— ²
Vaczulik Vincze népp. 681	973	— ³	722 ⁴
Ugron Gábor Up. 480	203	—	—
Veszeloyszky Ferencz népp. 499	624	17	270 ⁵
Olay Lajos Kp. 1167	265	200 ⁶	130 ⁷
Eszterházy Ferencz gr. népp. 1072	380	—	— ⁸
Adamovichi István népp. 1035	943	30 ⁹	298
Mihalik József népp. 720	490	—	— ¹⁰
Orbán János népp. 965	350	—	— ¹¹
Kende Mihály pk. 615	737	—	—
Révész István népp. 1031	770	—	—
Havlicsek Vincze népp. 276	298	—	156 ¹³
Prohászka Ottokár népp. 630	377	—	192

⁸ Nincsenek adatok.

⁹ Legalább is ennyi.

¹⁰ Nincsenek adatok.

¹¹ Nincsenek adatok.

¹² 1896. nov. 12-iki pótv.

¹³ A 367 szabadelvű szavazat közt k. b. 155 zsidó, 45 hivatalnok s mindenféle állami, megyei és községi tisztben alkalmazottak, a 166 paraszt szavazatnak 90%-a meg volt vesztegetve és terrorizálva.

Folyó szám	A választó kerület (Megye)	Választók összege 1890-ban	A győztes jelölt neve, pártállása és a ráesett sza- vazatok száma
65a	Várna ¹ Trencsénm.	1611	
65b	Várna ²	1611	Sipeky Sándor sz. 269
66	Verbó Nyitra.	1245	Szulyovszky Gusztáv sz. 677
67	Zboró Sárosm.	2862	Fest Lajos sz. 1247
68	Zircz Veszprém.	2056	Kemény Pál Kp. 829
69	Zsámbokrét Nyitra.	1198	Zsámbokrétthy József sz. 466
70	Zsolna Trencsénm.	1415	Smialovszky Valér sz. 552
Összezen . .		155793	59455

Az 155,793-ból levonva 13,566-ot, azaz azon kerületek választóinak összegét, a hol egyhangu volt a választás (Csacza, Héthárs, Mezőcsáth, Szt.-János, Nagy-Tapolcsány, Peér és az első várnai választást), marad 142,689. Ezek közül szavazott: A győztes, $\frac{3}{4}$ -ed részben szabadelvű jelöltekre 59,455, a bukott jelöltekre 44,460. Nem szavazott 38,308. Ezek közül 32 kerületben 9362 szavazó törvénytelen módon tartatott vissza a szavazástól. 16 kerületben 572 hamis szavazat adatott

¹ 1896. okt. 28-ki. Eredménytelen, mert az elnökség szavazás közben lemondott

² 1896. nov. 12-ki pótválasztás.

³ Nincsenek adatok.

⁴ Megközelítőleg.

A bukott jelölt neve, pártállása és a ráesett szavazatok száma	A le nem szavazottak száma	A győztes jelöltre adott jogoslatlan szavazatok	A bukott jelölt pártbívei közül erőszakkal megakadályoztattak a szavazásban
—	—	—	675
Markovics János <i>népp.</i> 161	1181	6	—
Ocskay Rezső <i>nemz.</i> 347	921	—	—3
Artim Mihály <i>pk.</i> 324	1291	—	150 ⁴
Fülöp Antal <i>népp.</i> 810	417	—	50 ⁵
Zelenyák János <i>népp.</i> 414	318	—	172
Kubica János <i>népp.</i> 306	557	—	402 ⁶
44460	38308	572	9362

be, — csaknem kizárólag szabadelvű jelöltekre, 13 kerületből nem érkeztek számadatok a visszautasítottakat illetőleg, számos kerületben pedig a visszautasítottak számának csak minimuma jegyeztetett fel s így ez a szám tényleg jóval többet tesz ki a 9362-nél. De ez a szám is, tekintve azt a valószínűséget, hogy 38,308-ból az 142,689-nek 5⁰/₁₀-a, azaz 7,134 a választás napján távol volt a kerületből, vagy pedig meghalt, kiteszi a megmaradó 31,174-nek 30⁰/₁₀-át.

⁵ Megközelítőleg.

⁶ A szabadelvű pártra szavazott: önként 300 hivatalnok és zsidó és 252 megvesztegetett, vagy terrorizált választó. A néppárt részéről elutasított 231, szavazásra nem bocsátott 60, Dehopolen zár alá helyeztetett 111 választó. (Podininsky Ferencz levele.)

A legérdekesebbek a feljegyzett kerületek közül azon választások, amelyekben a néppárti jelöltek buktak, 1—2 kivétellel szabadelvű jelöltek ellenében :

A választókerület	Választók összege	Nem sza- vazott	Ezek közül elutasít- tatott
Alsókubin	3375	1351	884
Aranyos-Maróth	2875	1233	867
Bazin	2108	425	28
Breznóbánya	1727	539	250
Csaca	885	244	286
Csáktornya	2556	444	240
Érsekujvár	2111	415	95
Félegyháza	1899	1024	276
Galgóc	1499	236	200
Igló	1576	244	27
Illava	1305	299	183
N.-Bittse	812	313	160
N.-Szombat	1886	1126	831
Németujvár	2547	997	200
Ráczalmás	2418	434	70
Rózsahegy	2983	1000	248
Stomfa	2220	736	266
Stubnya	1770	621	400
Szakolcza	2415	973	722
Szenicz	2164	624	270
Tovarisova	3416	943	298
Vág-Besztercze	941	298	156
Vág-Vecse	1801	377	192
Várna	1611	1181	675
Zirc	2056	417	50
Zsámbokréth	1198	318	172
Zsolna	1415	557	402
Összesen	55570	17019	8448

Ha most a legcsekélyebb számítás szerint vesszük, hogy a 17.019-ből az 55.570-nek 5°-a, azaz 5557 meghalt és csak 2°-a, azaz 1111 távol volt a kerületből,

marad még 10.351 szavazó, a kik a választás napján a kerületben, sőt a választás színhelyén voltak. *S ezen 10.351-ből* törvénytelenül megfosztatott szavazati jogától 8.448 azaz 81.61 $\%$. Ide tartoznak még: Baranya-Szt-Lőrincz, Duna-Pataj, Kecskemét, Kernyája, Kőbölkut, Kőszeg, Lőcse, Nagy-Károly, Pinczehely, Szakes, Tata, Trencsén-Baán, Ugod, Vác és Verbó is, de ezen kerületekből részben nincsenek megbízható számadataink, részben nem is történtek ott visszautasítások.

XIII. FEJEZET.

Az ellenzék kitarása.

Alsó-Kubinban 36 órán át állott az ellenzék egy helyen, éhezve, szomjazva, fázva, túrva minden képzelhető inzultust, de nem távozott el ideje előtt senki és nem tántorodott meg senki.

Aranyos-Maróth. Még azon néppárti községek is, a melyek már a szavazás kezdetén visszautasítottak, türelmesen bevárták a választás végét s egyetlen egy esetben sem torolták meg a rajtuk esett inzultusokat. Belicza ügyvéd el akarván tántorítani az ebedeczi néppártiakat, Hajdu Ágost néppárti rendező hangosan felszólította őket, hogy a ki akar, az szavazzon Klobusiczkyra. Egyetlen egy sem ment át a szabadelvű pártra. (Jegyzőkönyv.)

Bazin. Egy kerületbeli körjegyző, látván, hogy községének választói majdnem kivétel nélkül a néppárthoz csatlakoznak, egy meghitt embere előtt faldalmasan fejezte ki azon aggodalmát, hogy ez neki hivatalába is kerülhet. (Jedlicska Pál jelentése.)

Érsekújvárott okt. 28. hajnalától másnap éjjeli 2 óráig a legnagyobb csendben és türelemmel állott a

nép egy helyen, nem követve el a legcsekélyebb kihágást sem. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Igló. 700 néppárti választó közül csak 33-at sikerült megvesztegetni. Az asszonyok vizes dézsákkal kergették ki a falvakból a vesztegetőket. (Máriassy János báró levele.)

Illava. A néppárti tábor példásan viselkedett: kitarzott éhen-szomjan estélig 11 óráig. A kirendelt katonaságnak nem akadt dolga. (Nyitramegyei Szemle 1896. nov. 8.) A szabadelvű zsidók és egyéb kortesek provokációinak az volt a következménye, hogy még a higgadtabb liberálisok is bámulattal beszéltek a néppárt példás magatartásáról és hidegvéréről. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Kernyája. A néppártiak látva a sok törvénytelenséget, mégis türelemmel kitartottak s a mennyire engedték, le is szavaztak. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Korpona. Az ellenzék daczára minden zaklatásnak mindvégig együtt maradt, jóllehet legnagyobb részben enni-inni sem kapott. Ugy állott 24-órán át étlen-szomjan a feneketlen sárban. Sokan lelkesen kijelentették, hogy el nem mozdulnak helyükről, ha 3 napig kell is várakozniok. (Alkotmány, 1896. nov. 3. és 5.)

Lubló. Egyes választók, a pressziónak engedve, elfogadták a markukba erőszakolt pénzt, de lelkiismeretüktől zaklatva, a pénzt tömegesen plébánosaik kezéhez juttatták. Így Kis-Laposról 42 választó 420, Jeszersz-kőről 5 választó 50 frtot vitt a plébánosokhoz. Csak a görög. katolikus nép tántorodott meg. (Alkotmány, 1896. nov. 10.)

Mezőkövesd. A választási elnök és a bizottság által kiállított jegyzőkönyv igazolja, hogy a választás színhelyén minden a legnagyobb rendben folyt le. Az ellenzékét sem erőszak, sem vesztegetés meg nem tán-

torithatta. Kitartott és győzelemre vitte zászlaját. (Alkotmány, 1846. okt. 30.)

Nyitra-Zsámbokrét. Minden vesztegetés és huzavona daczára a néppárt rendületlenül kitartott és sűrűn hangoztatta:

— Ha két napig éhezünk, is egy tapodtat sem mozdulunk el innen.

A vesztegetők 20—25 frtokat, sőt egy szkaecányi választónak 200 frtot is ajánlottak, de a földhözragadt földmivesek visszautasították. (Nyitranováki és nyitra-szucsáni jegyzőkönyvek.)

Egy Parszkuta nevű jegyző a szavazóhelyiségben így nyilatkozott az ó-széplaki néppártiakról (fől nem birván fogni, hogy ezek a szegény emberek miért utasítanak vissza szép összegeket):

— Ezek az emberek fanatikusok! (Nyitranováki jegyzőkönyv.)

Nagyszombat. A néppárt látván este 7 órakor, hogy egész nap hasztalanul várakozott és hogy jogai gyakorlásában erőszakosan megakadályoztatik, csendesen széteszlott. (Mondok Antal közlése.)

Rózsahegy. A választási mozgalmak közepette Nagy-Selmeczen, a korcsmák asztalai étellel-itallal voltak megrakva, a néppártiak elcsábítása céljából, de egyetlen egy néppárti polgár sem nyult hozzá az étel-ekhez és az italokhoz. Így történt a kerület többi községeiben is. A választás reggelén a szabadelvű párt zöme részegen vonult be. (Községenkint olyan mérveket öltött az etetés-itálás, hogy szabadelvűek bevallásai szerint e párt minden egyes három-szlécsi szavazója átlag 78 frtba került.) Szavazás közben is folyton tartott az ivás és sokan holtrészegen jöttek szavazni. Ellenben a néppártiak egytől-egyig józanul jöttek s józanul töltötték az egész napot és mig Rózsahegy

12 korcsmája közül a szabadelvűek 9-et foglaltak el, addig a néppárt csak 1-et vett igénybe. Még zenéjüket is betiltotta Griell elnök. (A választás leírása.)

A néppárt mindvégig kitartott, sirva fakadt, midőn megtudta a választás eredményét és hangosan követelte a mandátum megtámadását, kijelentvén, hogy az erre szükséges pénzösszeg közadakozásból beszereztessek és végül, hogy a választás lefolyása ő Felsége tudomására hozassék. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Szakolcza. A néppárt hősiesen ellentállott a vesztegetési és terrorizáló kísérleteknek (emlékirat), a választás folyama alatt pedig rendületlenül kitartott daczára, hogy szabad ég alatt 26 órán át viharok volt kitéve, daczára annak, hogy folyton zaklatták, terrorizálták, szavazásra sem bocsátották, csendőrökkel ideoda kergették. Noha minden második néppárti szavazat vissza lett utasítva, a nép mégsem vesztette el béketűrését és annyira lelkesedett jelöltjeért, hogy még az eredmény kihirdetésekor is harsányan megéljenezte, a miért aztán az elnök csendőrökkel szétkergettette. Egész nap egyetlen-egy néppárti sem távozott helyéről, egyetlen-egy sem vesztegethettek meg a szabadelvűek. (Alkotmány, 1896. nov. 1., Nyitramegyei Szemle.)

Tovarisova. Egy a néppárttal tartó községi bírómagával hozta azt a 150 frtot, melylyel a jegyző megvesztegette, hogy a szabadelvű jelöltre szavazzon. A nép tántorithatlan volt, s a választási eljárás csak elkeseredettebbé és önérzetesebbé tette, mert látta, hogy lelketlen baromképen bánnak vele. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Vágvecse. A néppárt mindvégig nyugodtan tűrte a rajta ejtett sérelmeket, az eredmény kihirdetése után pedig csöndesen távozott, mert a vidék szeretett főura, Hunyady Imre gróf v. b. t. t. egész nap közöttük volt.

és csillapította a felingerült kedélyeket. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Verbó. Az ellenzéki jelölt, a nemzeti párti Ocskay Rudolf okt. 26-án a választás előtt két nappal lépett fel s ezen rövid idő alatt az egész kerület talpon állt. A jelölt nem járta be a kerületet, csak zászlóit küldte a községekbe, de azért a választás napján a választók többsége mégis az ellenzék táborában volt. Még azok is rászavaztak Ocskayra, a kiket a szabadelvű kortesek erőszakkal a kormánypárti táborba hurczoltak. A választás napján az ellenzéki táborban elejétől végig a legszébb rend uralkodott. A protestánsok egészen jól megfértek a katolikusok mellett és mondhatni, hogy testvéri szeretettel csüngtek egymáson. K. b. 700 szavazó lehetett e táborban, tehát tekintve, hogy a kerület választóinak összege 1245, a többség. A választás vége felé a szabadelvűpártból senkit sem lehetett az utcán látni, még a rendezők is eltűntek, csak az ellenzék várta rendületlenül az eredmény kihirdetését. (Straka József jelentése.)

Zircz. Ha egyes néppártiak el is táborodtak: a párt nagy többsége (különösen az akaiak, oszlopiak és olaszfalusiak,) rendületlenül kitartott. Itt nem használt sem csábítás, sem ígéret, sem ijesztés, sem vesztegetés. Hivatalos és nem hivatalos presszió volt elég, de az egyszerű nép ellentállott. (Alkotmány, 1896. nov. 6.)

XIV. FEJEZET.

V é r e n g z é s e k .

Breznóbánya. A választás előtti időbe esik az erdőközi (Golhorai) vérengzés. Midőn a Breznóbánya körül lakó nép, köztük az erdőköziek is megtudták,

hogy Burján József néppárti jelölt Breznóbányára jön, nagy tömegekben jöttek a breznóbányai vasuti állomásra, s ott a breznóbányaiakkal fényesen fogadták Burjánt. Bevonulván a városba, egy vendéglő mellett kellett elhaladniuk, a hol a liberálisok valóságos kő- és tojászáporral fogadták a jelöltet, s ebben különösen kitüntek az ottani *polgármester* és a *rendőrkapitány*. A nép így provokáltatván, bekergette a liberálisokat a korezmába s összetörte annak minden ablakát. Isten tudja, mi történik, ha le nem csillapítják. Ily hangulatban józanul részint vasuton, részint gyalog hazamentek az erdőköziek. A csendőrség utánuk. A vasuton utazókat az erdőközi állomáson csak neveik feljegyzése után eresztették ki, hasonlóképen feljegyezték a gyalogmenők neveit is. Ez olaj volt a tüzre. Nehány legény bevverte a zsidó és az állami anyakönyvvezető ablakait. A csendőrök elfogták. Erre a nép összefutott s ki akarta szabadítani a legényeket. A csendőrség erre tüzelt s 5 halott, 11 súlyos és 27 könnyebb sebesülés volt az „eredmény“. Egy áldott állapotban levő asszony, 5 élő gyermek anyja a zaj hallatára kiszaladt a háza elé s golyótól találva ott helyben meghalt. (Alkotmány, 1897. nov. 14.)

Diósadon szavazásközben a csendőrök a nép közé lőttek; „eredmény“ 1 halott, 1 súlyosan sebesült. A katonaság szuronyrohamot intézett a nép ellen; „eredmény“: vagy 30 sebesült és 150—200 ellenzéki szavazónak szétverése. Kaufmann gusalyi jegyző belelőtt az ellenzékiek csapatjába s egy embert súlyosan megsebesített. (Rákosi Viktor előadása.)

Nagy-Szombat. Midőn 1896. okt. 25-én este mintegy 3000 főnyi csoport várta Nagyszombatban Zichy Nándor grófot, hogy ovációval fogadja, a huszárság rohamot intézett a nép ellen. Ennek 1 huszár és egy

polgár halállal, 10—12 ember pedig sebesüléssel adta meg az árát. (Mondok Antal közlése.)

Trencsén-Baán. A baáni választás alatt két gyilkosság is történt. Pimorácz községben egy liberális-párti összeveszett egy néppártival s ablakon keresztül lelőtte. Más községben egy lutheránus kormány-párti annyira elvert egy zsidóasszonyt, hogy más napra meghalt. (Nyitramegyei Szemle“.

XV. FEJEZET.

Az ellenzékiek inzultálása.

Alsó-Kubin: A vavrecskai választók nyilatkozata szerint (Alkotmány, 1896. nov. 12.) a választás másnapján, délelőtt 10 órakor, mikor a község szavazni ment, a szabadelvű Zserrotiri Psenko gróf bottal nekikérintett a néppártiaknak, szidalmazta, gyalázta őket, majd brutálisan megtámadta Kriva község plébánosát és a többi ott levő papokat. Becsmérelte és ócsárolta magát a néppárti jelöltet, Krupecz Rezsőt is. Mindezeket türelmesen, sirva nézték a néppártiak. A szavazási helyiség egy sötét folyosóján négy vavrecskai polgárt csendőrökkel kitolonczoltak és arczul vertek a szabadelvű kortesek, úgy hogy napokig betegen feküdtek. Valamennyi néppárti választót más ajtón eresztették ki „szavazás“ után a szabadba s mindenféle zeg-zugon csendőr-fedezet mellett kergették ki a városból. — Lipnicsom Kusnierik József lokezei lakos nyilatkozata szerint (Alkotmány, u. o.) okt. 29-én a Tyapeso községbeli választók az urnához vezetettve különféle kinzásoknak voltak alávetve. A bejáratnál két, uri ruhába öltözött egyén keresztbe tette lábait azon célból, hogy a választó azokban megbotolva elessék és

beverje az orrát. A ki daczára ennek szerencsésen átlépte ezen keresztezett lábakat, azt elverték. Többeket úgy agyba-főbe vertek, hogy majdnem eszméletüket veszítették. — A szavazás helyisége előtt egy Fischer nevű nagyfalvi kereskedő letépte egy választó kalapjáról a néppárti jelvényt, mások pedig bántalmazták a választót. Mikor Krupecz jelölt tiltakozott ez ellen, a szabadelvűek, Zmeskál György választási elnök és a szabadelvű jelölt jelenlétében s a csendőrök szemeláttára neki támadtak s tetteleg bántalmazták. A támadók közt volt Meskó Kristóf Pál, felső-kubini bíró is. Az inzultusoknak Csillaghy választási elnök vetett véget, de nem a támadókat, hanem Krupeczet szólította fel távozásra, „mert jelenléte izgatja a népet.“ (Krupecz levele.) — „A néppárt jelöltjét a liberális jelölt kezdeményezésére inzultálták és tetteleg bántalmazták. . . . A szavazásról kijövő ellenzéki szavazókat tetteleg bántalmazták s jajgatásuk miatt a péppárti szavazók félelemtől remegve járultak a szavazó bizottság elé.“ (Jegyzőkönyv.)

Aranyos-Maróthon a szavazási helyiségekben a csendőrök ide-oda lökdösték a néppártiakat, hogy ezeket zavarba hozzák s közvetlenül a szavazás előtt is megfélemlítsék. A választásról felvett jegyzőkönyv szerint a csendőrök erre is voltak tanítva.

Bártfán egy kiáltás: „Éljen Bujanovics!“ elég volt arra, hogy a főszolgabíró vagy szolgabíró az illetőt tetteleg bántalmazza. (Alkotmány, 1896. nov. 8., idézve a Sárosmegyei Közlönyt.)

Dunapataj. Az okt. 28-ki választáson éjjel után 1/21 órakor a III. küldöttség elnöke a szavazásra bámulatos türelemmel váró polgárokat minden ok nélkül szuronyszegezett katonasággal elüzette a szavazás színhelyéről. Csak két papnak sikerült megfélemezni a

felháborodott nép dühét, megakadályozni a vérontást. (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Illava. A szavazóhelyiség udvarán a zsidók tetteleg bántalmazták a néppártiakat. (Nyitramegyei Szemle 1896. nov. 8) Ütötték, verték, leköpték. Mikor a puchói zsidó-völgy leszavazott s a néppárt még többségben volt Mérey, Nitnausz és Pattantyus vezetése alatt a kortesek a Zubák községbelieket majdnem szétzaggatták, a papot és kántort rugdosták, összeköpték, kövekkel megdöbálták, miglen Rudnay szolgabíró csendre intette őket. Ugyancz történt visszajövet is. És a szegény választók nyugodtan türték mindezt. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Kernyája. A kordonon belül került papokat rendőrökkel kísértették ki. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Nagy-Károly. A mely néppártiak semmikép sem tántorodtak el, azokat, midőn a választás napján a városba érkeztek az uradalmi eselédtség és egyéb kortesek közáporral fogadták. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

Rác-Almás. A szavazás napján a szolgabíró egy papot, a ki elég merész volt nézni, mi történik a szavazó helyiség körül, reverendájánál megragadott, taszigált s ellökött. (Alkotmány.)

Siklós. Szavazás közben egy az ellenzékhez tartozó pap végig ment a főutcán. A mint a szabadelvű párt néhány embere megpillantotta, utána rohantak kiáltva:

— *Abczug pap! Abczug reverenda!* Az üldözött pap egy házba menekült és bezárta maga mögött az ajtót. De az üldözők betörték s egy Czirner nevű zsidó vezetése alatt berohant újra megabczugolva a papot. Egy Link Ede nevű segély-egyleti könyvvezető pedig ordította:

— *Üssétek agyon azt a papot!*

Csak a csendőrség közbelépése menthette meg az üldözöttet. (Alkotmány, 1896. nov. 3.)

Szakolcza. A néppárti bizalmi férfiakat folyton inzultálták, maga Vieszt II. küldöttségi elnök is, úgy hogy Rovenszky István és Marek István bizalmi férfiak végre is kénytelenek voltak menekülni. A néppártot az eredmény kihirdetésekor csendőrök szuronyrohammal szétverték. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Verbó. Itt a zsidók választás közben verekedést provokáltak. A választási aktus megnyitása előtt megjelent egy-két katolikus pap is a szavazási helyiség előtt, hogy az ellenzék részéről megtegyék a jelölést. E papokat a zsidók fülszaggató kiabálással fogadták:

— *Abczug Pfaffen!*

De ez nem volt elég, tettelegességekre is vetemedtek. Midőn mindkét részről megtörtént a jelölés, a szavazási helyiség előtt mintegy 200 zsidó volt jelen, a kik az utcza közepén minden ok nélkül megtámadták Straka József bori lelkészt. Saját köpenyegét a fejére dobták s a katonaság, csendőrség és az egész választási küldöttség szemeláttára ide-oda lökdösték. A megtámadott pap esernyőjével védekezett s midőn azt is kitépték a kezéből s őt már a földre akarták dobni; csak akkor lépett közbe a csendőrség és kimentette a zsidók kezéből, az így inzultált papot. A zsidók a csendőröknek sem akartak engedelmeskedni, tovább is kivánták bántalmazni Strakát. Ekkor *hosszu dulakodás keletkezett a csendőrség és a zsidók között*, a melyben néhány zsidó meg is sebesült s a választási elnök csak azzal teremthetett rendet, hogy bezárással fenyegette a zsidókat. De délután újra megtámadták Strakát, a ki a plébániába akart menni, a hová a zsidó rendezők nem akarták eresztetni. Már botokat is emeltek rá és Strakának meg kellett futamodnia. Látva ezt

a keresztény nép, a megtámadott pap védelmére sietett, a miből véres verekedés támadt a keresztények és a zsidók között. Egy zsidó suhancz vasruddal jött a verekedők közé és két ütéssel megrepesztette egy brezovai választónak alkarcsonjtját s így a szegény ember hosszú időre munkaképtelenné vált. Különben a bori lelkész megtámadása előre megállapított dolog volt. Bori községben egy Weisz nevű zsidó asszony azt mondta a választás napján a keresztény asszonyoknak:

— A ti plébánostok ne menjen a választásra, mert élve nem jön vissza, nem fog nektek többé prédikálni, sem misézni. (Straka József jelentése.)

Zboró. Egy zborói káplánt, mikor az ellenzéki szavazókat a választási helyiségbe vezette, a zsidók megverték, a nélkül, hogy az ott levő csendőrök közbeleptek volna. (Alkotmány, 1896. nov. 5.)

XVI. FEJEZET.

Ellenzékiek internálása, bebörtönzése.

Az *alsó-kubini* kerületben néhány nappal a választás előtt három alsókubini választó a választás idejére internáltatott. (Krupecz levele). Mindazon férfiak, kik a kerületi községbeli szavazók beszállítását megkísérelték, a város területén internáltattak. Számosan a város területén elfogattak és bebörtönöztek. Más néppártiakat is mindenféle alaptalan ürügyek alatt bebörtönöztek.

Aranyos-Maróthon, mikor az első ebedeczi néppárti kijött az I. szavazási helyiségből, néhányan hozzáfordultak e kérdéssel:

— Mit kérdeztek kentől odabent?

Erre az ott álló csendőr feléjük ugrott, nyakon ütötte az egyiket, 7-et pedig rögtön bebörtönöztetett.

Négyet ezek közül hosszabb elcsukással is fenyegettek, ha nem szavaznak a szabadelvü jelöltre.

Alig egy órával a szavazás megkezdése után, d. c. 10 óra tájban minden ok nélkül elfogták Halkó Istvánt s utána egy fél óráva¹ Balázs Józsefet, az aranyosmaróthy adminisztrátort s becsukták őket a szolgabíró-sági börtönbe.

Breznóbányán az egyetlen hédeli néppártira, a ki az elnök elé kerülhetett, rákiáltott a jegyző, hogy nincs szavazata s nyomban rá a börtönbe vezették. (Alkotmány, 1896. nov. 14.)

Érsekújvárott okt. 27-én — az elnök azon intézkedése következtében, hogy este 7 óra után tilos az utcára kimenni — elfogott és fogságba helyezett a csendőrség 50 néppárti választót. Csak okt. 29-én eresztették szabadon, — mikor már nem gyakorolhatták szavazás jogukat. (Alkotmány, 1896 okt. 31.)

Igló. 17 néppárti választó a szavazás előtt minden ok nélkül elzárattott, úgy hogy nem szavazhattak. (Máriássy János báró levele.)

Nagy-Bittse. A választási igazolványok ügyében kiküldött néppárti küldönczöket: Matusek József, ifj. Tundasek István és Szlivonyi István nagybittsei iparosokat midőn hazatértek, a bittsei főszolgabíró 27-én reggel elfogatta és a megajánlott jótállás daczára 8 órára bebörtönözte. A választás napján Felső-Mélyesd község 11 választója, név szerint: ifj Adamov János, Adamov Ádám, id. Adamov János, Gyurkov János, Hrabovszky József, ifj. Horecsny János, Mikus András, Pavlik-Racsik András, Racsik György, Racsik András, Szekula József, amint előhivatva a szavazóhelyiségbe lépni akartak, elfogattak és bebörtönöztettek. (Jegyzőkönyv.) Az elnök ezt szó nélkül türte. (Nyílt levél Baross Jusztinhoz.) Midőn Domaniczky főszolgabíróhoz kérdést

intéztek, hogy miért történt a letartóztatás, az kijelentette, hogy a vágbeszterczei szolgabírótság megkeresése alapján történt. Az elfogottak aztán Vágbeszterczére szállíttatván, ott *jegyzőkönyv felvétele nélkül azonnal szabadlábra helyeztettek.* (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Nyitra-Zsámbokréth. Kurica István szavazót az elnök bezáratta csak azért, mert állítólag Szlugen Mihálynak megsugta Zelenyák nevét. Pedig ezt az elnökön kívül senki sem hallotta. Szulyovszky István turcsánkai bíró, mint a néppárt személyazonossági tanuja azt bizonyította, hogy községében nincs „Devatka“ nevű egyén, mely nevet a jegyző Dragula Pálra akart fogni. Ezért az elnök kikergette s midőn Szukovszky kifelé menve elkéseredésében azt mondta, hogy majd talál ő igazságot, — az elnök bezáratta. — Azokat a legényeket, a kik a néppártiaknak a kocsiakon hagyott kenyeret akarták táborukba szállítani, Vinkler szolgabíró elzáratta s utóbb csak 10—10 kr. befizetése mellett bocsátotta szabadon. (Nyitranováki jegyzőkönyv.)

Nagyszombat. Binócz községben 6 ellenzéki szavazót azon ürügy alatt, hogy megverték a bírót, a csendőrök éjnek idején elfogtak és zárva tartottak a választás befejezéseig. (Mondok Antal közlése.)

Németujvár. A választás napján a néppárt vezetőit minduntalan ok nélkül elfogták s elzárással fenyegették. (Alkotmány 1896. nov. 3.)

Rózsahegy. Itt az elnök a néppárti ifj. Frics Jánost „hazugság“ czimén korkülönbség miatt bezáratta. (Három-Szlécsen 1896. nov. 20-án felvett jegyzőkönyv.)

Ifj. Frics Jánoson kívül még a következő néppártiakat záratta el az elnök szavazás közben, minden ok nélkül: Paljevka Badin Jánost, Bartos Kondik Andrást, Bieleny, Jánost, Dvorszky Andrást. Jaroka Andrást és Likacsoson Andrást. (A választás leírása.)

Szakolcza. A választás folyama alatt, valamint az eredmény kihirdetésekor számos néppárti minden ok nélkül bezáratott. (Alkotmány 1896. nov. 1.)

Vágbesztercze. A községben, ha néppárti ember mozogni mert, minden kihallgatás és jegyzőkönyv felvétele nélkül a főbíró parancsára egyszerűen elcsukták. Így járt 3 besztercezi, 1 podmanini és egy pelyvási polgár. (Jegyzék.)

III. RÉSZ.

Választási specialitások.¹⁾

Érsekujvárott és Diósadon a szavazóhelyiségekben közvetlenül a szavazásra szánt terem mellett „buffet“-k voltak berendezve a kormány-pártiak számára s az ellenzékének eltántorítása céljából. (Jegyzőkönyv, illetve Rákosi Viktor előadása.)

Kernyája. A szavazás megkezdésekor a néppárt bizalmi férfait nem hívták be, sőt be sem engedték. A főszolgabíró megtagadta tőlük az igazolványt. (Alkotmány, 1896. okt. 31.)

Korpona. Szavazás közben éjjeli $\frac{1}{2}$ 12 órakor egy Karpelesz nevű domanyiki zsidó nagy palaczk tintával berohant a szavazatszedő bizottság hivatalos helyiségébe és ezt kiáltva:

— Ivánka fölkért, hogy az ő javára korteskedjem most éjjel! — az összes választási lajstromokat és jegyzőkönyveket leöntötte, annyira, hogy egész oldalakon fölismerhetlenek voltak a szavazók nevei. Czibulya

---

1) E részben előbb egyes választásokból kimagasló aprócsep-prő visszaéléseket írunk le, a melyek a maguk nemében páratlanul állanak. Majd teljes leírását adjuk a két csaczaí, a félegyházi a lippai és a két várnai választásnak.

honti alispán, választási elnök azonnal elfogatta Karpeleszt és vasraverve börtönbe kísértette, a választást pedig felfüggesztette. Már-már azon volt, hogy semmi-
nek nyilvánítsa a választást, de a bizottság nógatására rögtön kérdést intézett a központhoz, a honnan távirati-
lag azt a választ kapta, hogy intézkedjék saját belá-
tása szerint. A bizottság ajánlatára és Ivánka azon
kijelentésére, hogy a szavazást még azon a nevek
törlésével is kéri folytatni, a melyek tintával leöntet-
tek s olvashatlanok, éjjeli $\frac{1}{2}$ 3 órakor újból kezdődött
a szavazás. (Alkotmány, 1896. nov. 3. 5.)

Köszeg. A nép egyes rétegeinek politikai romlott-
ságát jellemzi e kerületben, hogy Széngető község 500
frtért eladta minden szavazatát a kormánypártnak. A
pénzt még a választás előtti napon kézhez szolgáltat-
ták. Salamonfalva a községi erdőnek feloszthatását
kötötte ki magának árulása béreül. Röth község 87
szavazata küldöttséggel járt a néppárt választmányánál,
hogy habár a liberálisok füt-fát ígérnek nekik azért
hajlandók a néppártra szavazni, *csak* 200 frtot kötnek
ki a község számára. Természetesen elutasítottak. S ez
okozta a néppárt bukását. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Mező-Csáth. Hogy a liberális rendszer mennyire
korrumpálta a választókat, azt élesen illusztrálja a
következő eset: Mező-Csáthon, a hol a Melczer Gyula,
Borsodmegye alispánja nemzeti párti programmal lépett.
fel a választás reggelén Melczer saját emberei
— a kik két hétig mellette voltak — 10—15 frtot
kivántak fejenként, mert „a másik párton ennyit fizetnek.”
Éppen megkezdték a szavazást. Melczer azonnal ezeket
a sorokat küldte az elnöknek:

„Felháborodva a kerület romlottságán s tapaszt-
alt megvesztegetésén, ezennel visszalépek.”

A választás a még kocsisorokban érkező választó-

kat még utban érte a lemondás hire és kénytelenek voltak visszafordulni 10—15 frt nélkül. (Alkotmány, 1896. nov. 6.)

Nagy-Bittse. A választók megtévesztésére és felbuzdulva Tarnóczy Gusztav nyitrai példáján Domaniczky Laszló nagy-bittsei főszolgabíró két, a néppártival hasonló nevű aljelöltet állított fel és ajánlott: Micsura András és Micsura János a lopolei földműveseket, a kik becsületes emberek ugyan, de az 1874-iki választási törvény 13. §-ában körülírt választhatási képességgel nem rendelkeznek, mert nem tudnak magyarul. Domaniczky tudta ezt, s minthogy ennek daczára a rájuk való szavazás elrendelését kérte, nyilvánvaló az a rosszhiszeműség, a melylyel a néppárti választókat a keresztnevek felcserélésével zavarba hozni és szavazataikat érvényteleníteni akarta. (Jegyzőkönyv.)

Nyárád-Szereda. Itt Mikó Árpád főispán a következő levéllel korteskeskedett az Ugronpárti Pálosy Dénes tanár ellen:

Maros-Tordamegye és Maros-Vásárhely sz. kir. város Főispánja.

Kedves . . . . . Uram!

Nem hallgathatom el, mily rosszul esett nekem, mikor meghallottam azt, hogy . . . . . elpártolt tőlem. Mert hiszen itt az én érdekem forog kockán s ha a kormány ellen tesznek, annyi, mintha ellenem tennének. Se a kormány legujabban, se én nem érdemeltem ezt. Azt hittem, minden székely ember örvend annak, ha véréből való vér a főispánja. Ugy látszik, nem úgy van. Én mindennek daczára arra kérem — ha vannak jó embereim — jöjjenek be azok Szentiványi mellett. Hisz ez az Ugron-féle klerikális papos párti ember nem igaz függetlenségi. Még ha

Kosuth-párti lenne (!) nem szólnék. De Ugron-párti — No már ezért a világon sehol nem lelkesülnek már.

Kérem bizalommal, igaz székely vonzalommal
M.-V. 1896. 24/X.

kedves . . . uramnak
jóakaró barátja
Mikó Árpád.

(Magyarország, 1896. nov. 3.)

Nagy-Szombat. Az állatorvos és más hatósági személyek *marhazárral* fenyegették az ellenzéki községeket is. Ezen zár tényleg el is rendeltetett. (Mondok Antal közlése.)

Peér. A választások történetében páratlanul áll a peéri eset. Itt az ellenzéki jelölt, Vikár István, a ki mellett minden vesztegetés ellenére a kerület többsége tömörült, úgy hogy biztos 300–400 főnyi többsége lett volna, *kerületét eladta* kormánypárti ellenfelének, Lévay Lajosnak és a választást megelőző napon, okt. 27-én megszökött Szent-Mártonból . . . (Dunántúli Hirlap 1896. nov. 1.) Ugyancsak a Dunántúli Hirlap így írja le a „választás“ lefolyását: Mikor a választás reggelén Vikár árulása kitudódott, a nép sehoggy sem akart belenyugodni Lévay képviselőségébe. Zajosan követelték az elnöktől, hogy hadd szavazzanak ők új jelöltre. A választási elnök erre a nép közé akart lövetni.

Vikár az ezért ellene közzétett hirlapi cikkekért sajtópörök megindításával fenyegetőzött, de az erre kitűzött törvényes terminus elmúlt, a nélkül, hogy beváltotta volna fenyegetését. (Budapesti Hirlap 1897. febr. 4.)

Sopronváros. Az egész országban a legmulatságosabb követválasztás bizonyára *Sopronban* volt, a hol általános derűtség mellett folyt le a nagy nap.

Az ottani szociáldemokrata párt, melynek vezére Zombor Géza borbély, a választás előtti napon este felléptette *Fabinyi* Teofil volt igazságügy-miniszter ellen *Gabriel* Samu nevű szőlőmunkást (zsellér, van neki egy szölleje, magyarul nem tud.)

Az egész választás guny volt, nevetett mindenki, csak a liberális párt nem, mert szörnyen resteli ezt a rajta elkövetett csufságot s *Fabinyi* Teofil bizony nem lehet büszke ellenpártjára, de meg a nyert madátumra sem.

A néppárt itt teljesen távol maradt a választástól.

Schreiner Károly dr. választási elnök este 7 órakor hirdette ki a szavazás eredményét. Beadatott 1091 szavazat.

Fabinyi kapott	765
Gábrriel Samu	326
Fabinyi többsége	439
Nem szavazott mintegy	700

ember.

Egyáltalában a választás mindenkit arról győzött meg, hogy ha az ellenzék részéről számot tevő komoly férfit léptettek volna fel, *Fabinyi* bajosan kapta volna meg a mandátumot.

Szakolecza. Felbuzdulva a *Tarnóczy* Gusztáv által az első nyitrai választás alkalmával „fényesen bevált“ tricken, itt is, hogy zavarba hozzák a néppárti szavazókat. *áljelölteket* állított fel a szabadelvű párt, a mennyiben a néppárti *Vaczulik Vinéze* mellett néppárti czégér alatt még egy *Vaczulik Antal* és egy *Vaczula András* nevű egyént kandidált. (Emlékirat, Alkotmány, 1896. nov. 1., Nyitramegyei Szemle.) Jellemzi a fogás alávalóságát, hogy *Vaczula András*, *Kugler Géza* képviselőházi tisztviselőnek hivatalos adatok alapján készült, „A képviselőház multja és je-

lene. 1892—1897. — 1896—1901.“ cz. füzete szerint, (Budapest 1896.), egyetlen-egy szavazatot sem, Vaczulik Antal pedig csak *egy*t kapott, a miből kiviláglik, hogy e kettőt szabadelvűek jelölték, a kik aztán Friedeczky Timótra szavaztak. Megjegyzendő még, hogy Vaczula András és Vaczulik Antal *nem is létező egyének* (Alkotmány, 1896. nov. 1.) és hogy a II. küldöttségnél folyton ismétlődött az a komikus jelenet, hogy az elnök egymásután egészen komolyan behivatta Vaczulik Vincze, Vaczulik András és Vaczula Antal pártját és ilyenkor a felelet rendesen így hangzott:

— Kérem alásan elnök ur, egy szavazó sincs ott. (Nyitramegyei Szemle.)

De még ezzel sem elégedtek meg a szabadelvűek, hanem a választás megkezdése előtt mindkét küldöttség tagjai közös tanácskozást tartottak, a melyből azonban a néppárt bizalmi férfait kizárták. (Emlékirat.)

És végül egészen új „fogást“ használtak. Az I. küldöttségnél megtörtént az a páratlanul álló botrány, hogy ott az előszobában egy *álbizottság* is működött, a mely sok néppárti választó szavazatát látszólag elfogadta, úgy hogy ezek a választók a valódi küldöttséghez nem is juthattak. Így jártak többek közt Hurban Imre, Maczanek Mihály, Král István és Knotek Jakab egbelli lakosok. Az ily módon megcsalt néppártiak száma meghaladja a 100-at. (Emlékirat, Alkotmány, 1896. nov. 1., Nyitramegyei Szemle.)

Szenicz. Itt ugylátszik cenzurát akartak gyakorolni a néppárti jelölt programbeszédein, mert úgy a bírák, mint a jegyző megkövetelték a jelölttől, hogy programbeszédét velök előzetesen írásban közölje. Némely községben, a hol a jelölt ezt megtagadta, nem akarták megengedni a programbeszéd megtartását, úgy hogy a jelölt kénytelen volt választóinak magánháza-

ban beszélni. Így történt Stepano, Csácsó, Sándorf és Kórlátkő községekben, sőt utóbbiban Bartosievitz Jenő jegyző még magánháiban sem engedte meg a programbeszéd megtartását. Ugyanez a jegyző Sándorfon írásba foglalt határozatot adott át a jelöltnek, mert az erről szóló bejelentés tót nyelven volt szerkesztve. A jegyző nem lakik Sándorfon, a bíró s a tanácsbeliek pedig nem tudnak magyarul. (Jegyzék.)

Vágvecse. E kerületben egy Kossuth-párti jelölt is volt, Török Bertalan, a ki Farkasd, Negyed és Magyar-Soók községekben legalább is 250 szavazattal rendelkezett. Ez a Török Bertalan a választás előtti éjjel váratlanul bár, de tekintve az 1896 ki választásoknál országszerte divó szokást, meglepetést sem keltve, visszalépett *s összes választóit a kormány-pártnak engedte át.* (Jegyzőkönyv.)

E jelöltség ilyformán megszűnván, gondoskodott a szabadelvű párt, szem előtt tartva a nyitrai példát, egy Ugronpárti jelöltről, felléptetvén egy, e kerületben teljesen ismeretlen, soha nem látott Prohászka József nevű zombori lakost. E jelölés a czélnak — nem annyira a választók megvesztegetésének — mint az 1874. XXXIII. tez. 78. §. 2-ik bekezdésében foglalt rendelkezés kijátszásának tökéletesen megfelelt. Hogy e fölléptetés a szabadelvű párt részéről *hivatalosan*, és kizárólag a most jelzett czélből történt, igazolják a következők:

Maga a Prohászka Józsefet ajánló Krosch Sándor vágsellyei választó, az állítólagos Ugronpárti Prohászka József bizalmi férfia Széchenyi Aladár grófra, tehát a szabadelvű jelöltre szavazott, a mint azt a hivatalos szavazási jegyzőkönyv 22-ik tételszáma — vágsellyei Széchenyipárti választók — hitelesen bizonyítja. De Krosch Sándor, mint a vallás- és tanulmányi alap vág-

selyei birtokán irnok, bizonynyal nem a saját feje után, hanem közvetlen főnökének, ugyanezen uradalom főtisztjének, a szabadelvü-párt kerületi elnökének : Batthyányi Zsigmond grófnak direkt utasítására cselekedett.

De ettől eltekintve, a hivatalos szavazati jegyzőkönyv tanúsága szerint *Prohászka Józsefre szavazat egyáltalán nem adatott be*; annál tömegesebben utasítottak el azonban a „Prohászka“ Ottokárra, a néppárt jelöltjére adott szavazatok, mert „a szavazó a jelöltet határozottan meg nem nevezte.“

És végre Novák Dezső szabadelvü rendező rendszert a szeme közé nevetett az elnöknek, midőn jeleltette, hogy „*Prohászka József-párti választó a kijelölt gyülekező helyen nem volt.*“ Nem is volt ilyen sehoh sem, hanem azért az elnök „lelkiismeretesen“ a késő éjjeli órákig is gondosan ügyelt arra, hogy e nem létező választók minden község sorrakerültével pontosan felszólíttassanak. Ugyanígy cselekedett Sándor Ferencz II. küldöttségi elnök és helyettese Zeller Elemér is. (Jegyzőkönyv, Alkotmány, 1896. okt. 30. Nyitramegyei Szemle.)

Vác (pótválasztás). Itt a zsidók vallási ügyet csináltak a választásból s külön fehér zászló alatt vonultak felszavazni a szabadelvü jelöltre. (Váci Közlöny, 1896. nov. 15.)

Verbó. Itt az elnök minden nagyobb emóció nélkül a szabadelvüpártra eskamotálta át az ellenzéki jelöltre adott szavazatokat. Holeksy József, az ellenzék bizalmi férfia rosszsullét miatt több ízben kénytelen volt elhagyni a szavazó helyiseget. Ezen idő alatt, mint a szavazók mondják, egyetlenegy ellenzéki szavazat sem utasított el. Sorban elfogadtatott mindenki, azt sem kérdezték hány éves, hogy hívják, hogy írja a nevét, van-e több hasonnevü? *De hová irták az így elfoga-*

dott szavazatokat, az csak a választás végén derült ki. A szabadelvű párton a hivatalnokokon és zsidókon kívül alig volt választó, az ellenzékiek 700-an, tehát tekintve, hogy a kerületben össze-vissza 1245 választó van, többségben jöttek. Mekkora volt tehát a meglepetés, midőn este 9 órakor az elnök, szétkergetvén katonasággal az ellenzéket, reszkető, alig hallható hangon kihirdette, hogy Szulyovszky Gusztáv szabadelvű jelölt 677 szóval az ellenzéki Ocskay Rudolf 347 szavazata ellenében képviselővé megválasztatott. A nép ennek hallatára tombolt, kiabált, sirt, szidta és átkozta a választás vezetőit . . . a zsidóság pedig illuminációt rendezett a „győztes“ szabadelvű jelöltnek . . . (Straka József jelentése.)

Zsolna-Rajecz. Itt nem érték be a néppártiak tömeges elutasításával. Új fogást eszeltek ki a szabadelvű jelölt győzelmének biztosítása czéljából. *Dihopole* község 111 választója, daczára a liberális korteskedésnek oly rendületlenül állott a néppárt zászlaja alatt, mint a szikla. Ez bántotta a liberálisokat, furfangon törték a fejüket. A furfang keresztülviteléhez egy ártatlan gyermek szolgáltatott ürügyet, a kin két heti betegeskedés után először a községbeli zsidók észleltek difteritist s azután a telefontal allarmirozott bittsei főszolgabirótól kiküldött járásorvos a hulláján konstataulta a difteritist. E való vagy nem való difteritisz eset következtében az orvos eljött napján, okt. 26-án este a következő klasszikus magyarságu tilalmat adta ki a községi birónak:

Miután itt difteritisz (roncsoló toroklob) betegség konstatáltatott, ennek folytán a közegészségi szempontból az összejövetel és gyülekezet a betegségi háznál, valamint a *községbe bejönni vagy a községből kijárni vagy elutazni szigoruan eltiltottam*, és addig, míg a főszolgabiró urtól megerősítés vagy

feloldás nem jön, úgy a községi bírót, valamint a választmányi tagok felelősségükre kötöttem. Egyszermind kell jelentenem, miszerint Micsura András választmányi tag, kit a bíró ur úgy mint én a községi szolga által meghivatunk, eljönni vonakodott, ezért felelősségre vonni méltóztatnék. *A községből való elmenési tilalmat a főtisztelendő plebánossal közöltem és felkértem a községben azt közhiré tenni.*

Dlhopolén, 1896. évi október hó 26-án.

Dr. Kohn Miksa,
járásorvos.

A múlt évben, vagy harmadéve 30—35 difteritiszeset fordult elő a faluban, azonban az orvos ur, ha meg is tette az illető házakra nézve a szükséges rendelkezéseket, de a szabad járás-kelest, a közlekedést, a faluból kimenést, a faluba bemenést sohasem tiltotta meg. Persze akkor nem volt képviselő-választás.

Okt. 27-én az ez ügyben Bittsén felvilágosításért járt községi bíró azt a szóbeli utasítást hozta a főszolgabírótól késő este, hogy szigoruan tilos minden kimenet és bemenet.

Mivel e szóbeli utasítást csak ijesztgetésnek, merő kortesfogásnak tartották a községben, azért készen állottak a választásra. Okt. 28-án reggel 5 órakor mint jól rendezett sereg megindultak Zsolna felé. De alig, hogy a falu végére értek, sziléziai katonák álltak el utjokat s azon megokolással, hogy mivel a községben ragadós betegség, vörheny dühöng, esti 6 óráig lehetetlen távoznok, mert megfertőznék egész Zsolna lakosságát. Minthogy a falu minden egyes utján s ösvényén 2—3 katona állott őrt, azért felháborodás és fájdalom érzelmeivel a templomba vonultak s katonák őrizete alatt imádkoztak. A katonaság meggyőződván, hogy a választók csendben s renűben szétoszlottak s lehetet-

menség őket ismét összegyűjteni, délelőtt 11 órakor Zsolnára hajtatott. *Október 28-án, a választás napján reggel 5-kor tehát kezdetét vette a difteritisz, vörheny s minden egyéb nyavalya s 11-kor dél előtt, a mikor már hire-hamva sem volt a választóknak, teljesen egészséges volt a község.*

Igy fosztottak meg a liberális tatárok 111 néppárti polgárt szavazási jogától. Így terjesztenek megvetést az alkotmány iránt, gyűlöletet a törvénysértő, jogtipró, igazságtaposó, érzéketlen hivatalnoksereg ellen. (Alkotmány, 1896. nov. 3.).

Ugod. Ezen kerületben a néppárti Orbán János ellenében a szabadelvű Pongrácz Anzelm báró választotta meg a szokásos szabadelvű eszközök segítségével. Kiderülvén, hogy Pongrácz bárónak ninesen sehol választó joga, mandátumát a néppárt petícióval támadta meg. Pongrácz maga a képviselőház elnökének csak kétszeri felszólítása után mutatta be a képviselőháznak mandátumát, a petíció tárgyalásával megbízott bizottság pedig 1897. február 11-ére halasztotta a tárgyalást, még pedig azért, hogy a kormánypárt időt nyerjen a petíciót aláírók megvesztegetésére. Ezt a szép dolgot megkísérlette Vaszarón Segesdi Sándor ugodai jegyző, Lamp Sándor alerdész és végre Jákói Géza erdőmester, — kinek azonban onnét menekülnie kellett. . . . Ez utóbbi aztán elment Bébre s ott a négy aláírónak 400 forintot ígért, ha aláírásaikat visszavonják. — Nem tették meg a derék emberek! . . . Mult hét végén pedig Wolráb Péter erdész, ugyancsak a bébieket menvén kísértetni, a négy petíciós embernek 800 forintot ígért, azonfelül a községnek 400-at. De még most sem engedtek. Ezenfelül Ugodon 200 embernek, ki az ellenzékre szavazott, pénzért sem adnak fát, de még fuvar sem! Fáznak a szegények és éheznek télviz idején, akkor,

mikor az iskola az uralkodó torokgyik és kanyaró miatt zárva van, s az éhség és hidegtől el kell pusztulnia a gyöngö nemzedéknek! . . . A bosszuállás és üldözés a legapróbb lényeket is fölkeresi. Török Károly ifju legényke a szolgálatból azonnal elbocsáttatott, mivel édes apja néppárti volt! Ugyancsak ezen okért vesztette el napidijas állomását Hegyi Károly is. (Nemzeti Ujság, 1897. febr. 2.).

Az első esaczai választás.

— 1896. okt. 28. —

Ez a választás a maga nemében páratlanul állt. Itt a választási elnök visszautasította az óriási többségben levő néppárti jelöltnek írásban beadott kandidaturáját. azon, a választási törvénnyel homlokegyenest ellenkező okadatolással, hogy a jelölésben nincs kitéve a jelölt foglalkozása. És miután ezt a jelölést visszautasította, egyhangulag megválasztott képviselőnek jelentette ki a szabadelvű jelöltet, a kinek alig néhány szavazata volt.

Ez a választás petícióval meg lett támadva, de a fentjelzett módon „megválasztott“ szabadelvűjelölt még a petíció tárgyalása előtt lemondott mandátumáról s így új választás iratott ki.

Az okt. 28-iki „választás“ leírását a petíció és az „Alkotmány“ 1896. okt. 31. és nov. 1-i számai írják le. E források szerint így folyt le a „választás“:

A választás előtt.

Csernoch János esztergomi kanonok, a néppárt jelöltje így írja le az „Alkotmány“ 1896. nov. 1-i számában azon állapotokat, a melyek a választás előtt uralkodtak e kerületben:

„Ki volt mondva, hogy a néppártnak sem a esaczai,

sem a kisuczaujhelyi kerületben győznie nem szabad. Ha azonban választásra kerül a sor, mind a két helyen okvetlenül győz, ha mindjárt 800 szavazatot elutasítanak is.

A nép annyira lelkesedett a néppárt iránt, hogy még két oly községben is, a melyekről magunk hittük, hogy csak egy néhány szavazót kapunk, óriási többségünk volt. Legtöbb községben a hivatalos és izraelita szavazatokon kívül a liberálisoknak egyetlen egy szavazatuk sem volt.

Mikor a liberálisok látták, hogy a népet sem itatással, sem óriási pénzüsszegekkel, sem egyéb kedvezmények ígérésevel, sem szolgálatból való elbocsátással nem lehet a néppárt zászlajától eltántorítani, még egy utolsó eszközhöz folyamodtak. *Gebauer*, az új választási elnök, mert Barényi, a kit a központi választmány első ízben küldött ki, lemondott, a választás előtti napon, egy fölhívást bocsátott ki, mely szerint *csakis az jöhet be Csuczára, a kinek választási igazolványa van.* E választói igazolványt, a községi előljáróság adja ki *elismervény mellett*, az elismervényeket pedig az elnöknél másnap reggel 8-ig, vagyis a választás megnyitásáig be kell mutatni.

A választói igazolványoknak kiadása magában véve nagyon helyes intézkedés lett volna ha azokat egynehány nappal hamarabb adták volna ki, hiszen mi is akartuk, hogy a választás napján, más, mint választó be ne bocsájtassék. De oly nagy kiterjedésű kerületben utolsó napon ily intézkedésnek a célja nem lehetett más, mint az, hogy a néppárti választók a városba be ne juthassanak.

S valóban, midőn a választók elmentek az igazolványokért, a jegyzőket legnagyobb részt otthon sem

találták, és azzal kellett távozniok, hogy másnap, a kordonnál megkapják a jegyeket.

Midőn azonban egyes községekből mindezek dacára annyi jegyet összehoztunk, hogy mégis győzhettünk volna, más eszközökhöz kellett folyamodniok, hogy a néppártot tönkre tegyé.

Az „Alkotmány“ 1896. okt. 31-iki számában ezeket írja a választásnál szerepelt egyik néppárti bizalmi férfin:

Kedden okt. 26-án reggel óta valóságos ostrom-állapot volt Csacszán s azok a felsőbb intéző körök javában azon törték a fejüket, hogy mi módon lehetne lefőzni Csernoch Jánost, a néppárt jelöltjét. Ki is eszeltek valamit, de azt Barényi választási elnök, a kit vármegyeszerte becsületes embernek ismernek, úgy látszik nem akarta végrehajtani s ez okból le is mondott. Ekkor Gebauer csacszai adótárost bizták meg a választási elnökséggel.

Gebauer azzal kezdte meg működését, hogy ostrom-állapotba helyezte a városkát, hogy így megrémítse a különben is jámbor népet. Ekkor aztán kiadott mindenféle, csak a néppártiak zaklatására való rendeletet s végül kijelentette, hogy a néppártiak vezetői részéről senkinek sem ad passepartout-t, a mely nélkül pedig a választás napján még az utcára sem lehetett kimenni a sok csendőrtől, dragonyostól s gyalog katonától. A választás előtti napon este még nem tudták a néppártiak, hol lesz a szavazás s hol kell nekik állást foglalni, de még szerdán hajnalban sem akart erről nyilatkozni a választási elnök s csak hét óra felé árulta el nagy nehezen ezt a titkát. Ekkor már megvolt a terv, a mely szerint biztosan megsemmisíthették Csernochék óriási táborát. A fogások mindenféle fajtájával számot vetett a Csernoch-párt, de hogy

tulajdonképen mire készül a hivatalos hatalom, azt sejtetni sem tudta. Nemsokára aztán nyilvánvaló lett a manőver. A választás napján reggel nyolcz óraker fából összetákolt bódék köré csoportosították a néppártiak ama részét, a melyet az országutakról beeresztettek a városba, *(mert csak a felét eresztették be a választóknak, mintegy 600 néppárti szavazót)* egészen egyszerűen minden ok nélkül kizárta a városkából a fegyveres erő. De még így is impozáns tömeget képezett a néppárt a liberálisok kis csapata mellett, a mely alig állott többől 180 embernél.

A választás.

Magát a választást így ismerteti Csernoch János kanonoknak fentidézett nyilatkozata:

A választás napján reggel 6 óraker még azt sem tudták, hol lesz a választás, sem pedig azt, hol lesz pártunknak a helye.

Az elnök, valahányszor nagynehezen hozzá tudtunk férni, mindig azt mondotta, hogy nem tud semmit, de mindig a főszolgabíróhoz utasított.

Végre sok lótás-futás után két fabódét jelöltek ki a szavazás helyiségéül s ott csinálták meg a komédiát és pedig a következőképen:

Gebauer elnök azt jelentette ki, hogy ketten ajánltattak: *Lánczy* Leó budapesti lakos, bankár és *Csernoch* János. *Mivel hogy azonban Csernoch Jánosnál a személyazonosság bebizonyítva nincs, ennélfogva őt nem jelölhetik s így Lánczy Leót egyhangulag megválasztottnak jelenti ki.* Ez a tényállás. Az ajánlási minta, mely szerint engem a néppárt ajánlott, szórol-szóra az volt, a melyet a néppárti központi iroda Budapestről küldött és *alá volt írva tiz kerületi választó névszerint.*

Minthogy pedig tudtam, micsoda emberek közé megyek, magammal vittem Esztergomból egy bizonyítványt, hogy ki vagyok és hogy Esztergomban az 1896-iki évre választói jogom van. Minthogy továbbá azt is gondoltam, hogy az elnök a bizonyítványt esetleg el nem fogadja, még Esztergomban kieszközöltem azt, hogy az *esztergomi központi választmány hivatalosan irt a trencsényi központi választmányhoz, ki vagyok és hogy szavazati jogom van.*

E bizonyítványt a trencsényi központi választmány hivatalból kiadta a csacvai elnöknek és *e bizonyítvány ott is volt az ő kezében. Ő maga mondotta meg nekünk, midőn nála voltunk.*

Midőn pedig bizalmi férfaim beleszóltak, hogy ott lesz a hivatalos bizonyítvány s midőn a másikat is, a melyet odaadtam nekik, oda tartották eléje, rájuk riadt, hogy itt senkinek nincs joga szólni, mert ő kimondja a határozatot és ki is mondta, hogy Lánczy Leo egyhangulag van megválasztva. Ezzel a választás befejeztetett. A papság s a nép sirt, az elnök pedig kiadta a rendeletet, hogy a *katonaság kísérje haza a népet és szállja meg a falvakat.*

Én választóimat nem is láthattam, nem is beszélhettem velük. Hogy ez eljárást betetőzzék, *rólam azt terjesztették el a nép között, hogy a kormány nekem a pécsi püspökséget ígérte s én ennél fogva visszaléptem; a papság pedig 30.000 forintot kapott Lánczytól s így a harcot föladta.*

Ez a száraz tényállás, a melyel ellenkező bármely állítás koholmány. Így kapta Lánczy Leó a mandátumot, de így lehetett volna az egész országban a képviselőket kinevezni.

Mikor vége volt Lánczy kinevezésének, pártunk vezérei jelentést tettek a behozott választók számáról.

és akkor kitűnt, hogy az 1618 választóból néppárti bejött 1189, Lánczyé 196. Világos, hogy ha választani engedik a népet, a kormánypárt semmikép sem győzhet.

A mi pedig a nép lelkületét, hangulatát, magánéletét illeti, az páratlanul állott a magyar választások történetében. *A nép úgy ment a választásra, mint a mikor templomba megy.* A választás előtt egy csepp italt sem ittak, sem sört, sem bort, sem pálinkát. Oly csendben és rendben vonultak föl, mint a katonák. El voltak készülve arra, hogy ha bárki is beléjük kötne, *minden sérelmet elszenvednek*, csakhogy bármiféle rendetlenség és csendzavarás elkerültessek. Készek voltak arra is, hogy ha két napig tart a szavazás, kibírják és még egy neheztelő szót sem bocsájtanak ki ajkaikon. *Sokan távol lévén otthonuktól, haza jöttek a szavazásra, egyesek Bécsből, mások Berlinből és Varsóból. Elutasítottak maguktól nagy pénzszegeket, hagyták magukat a szolgálatból elbocsátani, visszautasították a kínált fát, legelői és egyéb ígéretekét.*

Csernoch kanonok leírását mindenben megerősíti a „választás“ ellen beadott petíció, a melyet Szvitek János, Szemess István, Sztolarik István, Lemess Ignác, Gajdossik György, Opatovszky József, Jano Harudrik, Benko Péter, Szecsánszky János, Gily Ede, Fridrichovszky Jusztin, Badik József, Kompeinek Gáspár, Spaldon Ferenc kerületbeli választó polgárok irtak alá s a melynek idevágó része így hangzik:

A központi választmány által eredetileg kiküldött választási elnök, Barényi Ferenc t. megyei főjegyző és dr. Hübsch Adolf orvos, helyettes elnök, e tisztükről lemondván, a választási határnapot alig 48 órával megelőzőleg Gebauer Károly, csaczai adópénztárnok rendeltetett ki e kerületbe választási elnöknek. Ez az egyén

a választást megelőző napon, vagyis folyó évi október hó 27-én vette át a Szecsánszky János és kivüle még tíz választó által aláírt ajánlatot, melyben az aláírók Csernoch János urat ajánlják képviselőjelöltül. Ennek igazolására szolgál a választási elnök által sajátkezűleg irt és aláírt, Csacán, 1896. évi október hó 27-én kelt clismervénye.

Minthogy a választás székhelyén, Csacán, hire járt, hogy a korábbi választási elnök és helyettese azért mondottak le a tisztükről, mert nem voltak hajlandók a választókerület szavazatra jogosult polgárai óriási többségének akaratát meghamisítani és a képviselői megbízást törvénytelen eszközökkel Lányey Leó, a kormánypárt jelöltjének kezeibe játszani, kinek pártja a választókerület összes választóinak eltünőleg csekély töredékét képezte; minthogy továbbá alapos volt az az aggodalom, hogy egy alárendelt tisztviselőnek választási elnökké kirendelése abból a célból történt, hogy ő fog arra vállalkozni, a mire a korábbi választási elnök hajlandó nem volt: nehogy Csernoch János ur választói jogosultságának kétségbevonásával történjék a szavazás meghiusítása, gondoskodtunk arról, hogy a választási elnök előtt már a választást megelőző napon megtörténjék Csernoch János ur választói jogosultságának igazolása. Ezt Gebauer Károly választási elnök feleslegesnek nyilvánította, kijelentvén, hogy a *trencsénmegyei központi választmány útján megkapta és kézhez vette Esztergom szabad királyi város központi választmányának átiratát, a mely így hangzik:*

„Esztergom szabad királyi város önálló választókerület központi választmányából. Trencsénvármegye tekintetes központi választmányának.

„Van szerencsénk tekintetes Címet szives tudo-

másvétel és az illető választási elnök értesítése végett tudósítani, miszerint Trencsénvármegye Csaca választási kerület képviselőjelöltje *Csernoch János esztergomi főkáptalani apátkanonok és esztergomi lakos Esztergom szabad királyi város önálló választókerület 1896. évre érvényes képviselői választói névjegyzékébe föl van véve.*

Esztergom, 1896. évi október 23-án. Malina Lajos polgármester, központi választm. elnök, *Kollár Károly* központi választm. jegyző. “

Másnap, a választás napján, vagyis 1896. évi október hó 28-án Csacán a választási helyiség előtt megjelent a kerület 1618 választója közül mindössze 200 választó, kik Lánczy Leóra kívánták adni szavazatukat; míg czernél több választó gyülekezett össze jóval reggeli 8 óra előtt, kik Csernoch Jánosra kívánták adni szavazatukat. Ha tehát a szavazás elrendeltetik, kézzel fogható volt, hogy Csernoch János fogóriási többséggel a kerület országgyűlési képviselőjének megválasztatni.

Hogy a választás meghiusittassék, a választási elnök a szavazás meggátlása céljából a következő eljáráshoz folyamodott. A választási eljárás megnyitása után s a képviselőjelölt ajánlására törvény által megszabott félórai időtartam letelte előtt átvette a 11 választó által kiállított azt az iratot, melyben az aláírók a szavazás elrendelését kérik. Ezután bevárta, míg a képviselőjelölt ajánlására megszabott félóra letelt. Mikor ez megtörtént, elővett egy papirlapot és arról leolvasta, hogy *a neki a megelőző napon, 1896. október 27-én átadott és Csernoch János ur jelölésére vonatkozó ajánlatot nem fogadja el érvényes ajánlatnak, mert ebben az ajánlatban Csernoch János ur neve mellett a polgári állás megjelölése hiányzik s e szerint csak egy érvé-*

nyes ajánlat léteztén, az, mely a kormánypart jelöltjére, Lánczy Leóra vonatkozik, ennek alapján Trencsénmegye csaczi választókerülete részéről, mint egyedüli jelöltet, Lánczy Leót nyilvánítja megválasztott országgyűlési képviselőnek.

A választási eljárásnál a Csernoch János pártja által kijelölt bizalmi férfiak ezen törvénytelen eljárás ellen nyomban tiltakoztak; hivatkoztak arra, hogy a választási törvény csupán a jelölés tényét és a jelölt egyszerű megnevezését követeli és hogy a szavazás elrendelése kértvén, ő a szavazást a törvény parancsoló rendelkezéséhez képest a szavazást elrendelni köteles; e mellett pedig az ő törvényellenes követelésének is elég van téve, a mennyiben a választási iratok között van az az okmány, melyben Esztergom város központi választmánya Csernoch János ajánlott képviselőjelöltet, mint esztergomi lakost és ottani apátkanokot jelöli meg s választói jogosultságát igazolja. Mindez azonban nem használt s a választási elnök a Csacán az nap szüntén megjelent Lánczy Leónak kiadta a részére ekként törvénytelenül, a választás szándékos meghiusításával megszerzett mandátumot.

Az, a mi a csaczi választókerületben 1896. évi október 28-án a választási eljárás ürügye alatt történt, nem választás, hanem a választókerület igaz akaratának és a törvény által megrendelt választási eljárásnak a büntetőtörvénykönyvbe ütköző meghamisítása volt.“

Tökéletesen így nyilatkozik az „Alkotmány“ 1896. okt. 31-ki számában a választás egyik néppárti bizalmi férfia.

A második eszcai választás.

Lánczy Leó lemondván az 1896. okt. 28-án ráesett egyhangu mandátumról, 1897. január 5-re új választás tüzetett ki e kerületben. Ezen választás előzményei és lefolyása sokkal tipikusabbak az 1896-iki választásokra nézve, mintsem azok részletes előadását mellőzni lehetne.

1616-ból 885 szavazó.

Míg 1896-ban 1616 szavazója volt a kerületnek, addig 1897-ben már 885 szavazója volt. A részletes községenkénti kimutatás élénk képét nyújtja a liberális mindenhatóságnak, mely szavazatokat teremthet és semmisíthet meg a szabadság, a jog, az igazságosság gunyjául:

	Választók:	
	1896-ban,	1897-ben.
Krasznó-Zboró	111	24
Lieszkovecz	85	46
Ó-Besztercze	348	95
Új-Besztercze	167	72
Rakova	87	45
Sztaskó	52	26
Oscsadnicza	151	111
Podviszoka-Olesno	71	41
Csacza	181	161
Filiális Horelicza	37	18
Zákopese	89	52
Cserne-Szoresinovecz	113	106
Szkalite	124	88
Összesen:	1616	885

Hová tünt el az a 731 szavazó, a kik október 28-án még választók voltak, de január 5-én többé már

nem azok? E 68 napi különbözet alatt elhalt-e ez a 731 szavazó, vagy kivándorolt-e?

Az 1896. évi lisztán minden választó mellé oda volt írva *n.* (néppárti), *l.* (liberális) jegyzet és folytonos sürgetés daczára is csak azokat vették fel, a kiknek a neve mellett az *l.* (liberális) betű volt téve. S az összeírással megbizottak egész őszintén kijelentették a plebánián:

— *Uram, nekem ez így van meghagyva felebb valóimtól.*

Azután volt község, a hol éjfélkor végezték az összeírást, más községeknek pedig még csak tudomásuk sem volt az összeírásról.

Október 28-án volt tehát 1616 választó s ezek között 1189 néppárti s 187 liberális. 1897. január 7-én összesen 885 voks volt csak. (Alkotmány, 1896. decz. 24.)

Ráth Péter szabadelvű jelöltnek, a kassa-oderbergi vasut vezérigazgatójának 1896. decz. végén Szeghy és Hajdin szolgabírák vezetése alatt 200 tagu küldöttség ajánlotta fel a mandátumot. Ez körülbelül az egész kerületi szabadelvű párt is volt, mert az 1897-re összeírt 885 szavazó közül is k. b. 600 tartozott a néppárthoz. (Alkotmány, 1896. decz. 29.)

Visszaélések a választás előtt.

Egyik őszintébb liberális kortes (összesen 150-nél többen voltak), nyíltan kijelentette egy kerületbeli pap előtt:

— Mit akarnak? Október 28-án 1000 többségük volt, most csak ennyi meg ennyi van, hát hogyan akarnak nyerni most, az októberi vereség után? (Alkotmány, 1896. decz. 29.)

Már decz. 29-én Csaczan működtek a szabadelvű

jelölt érdekében a hirhedt Kloch báró és Palásthy, a kassa-oderbergi vasut tescheni üzletvezetője. Utóbbi a szegény falusi vasuti munkásokat rendre magához hívatta, ha volt voksa, meg kellett ígérnie, hogy azt a liberális pártra adja, ha nem volt, akkor azzal küldte falujába, hogy vagy 4—5 embert hozzon a liberális pártra falujából, vagy pedig beszélje le őket, ne menjenek a néppártra szavazni, hanem maradjanak odahaza.

Csend honolt mindenütt a kerületben, a nép a karácsonyi ünnepek behatása alatt tölté idejét; de azért decz. 27-én 20 csendőr egy főhadnagygyal élén és decz. 28-án még 20 csendőr érkezett Csaczára, kik menten a tiszta néppárti községekbe siettek.

Czaisz Emil csaczai pályafelvigyázó nap-nap után korteskedett Szoresinoveczen. Deczember 28-án Kula György nevű választónál személyesen két vasuti őr társaságában megjelenván, azon ígérettel csalogatta a liberálik táborba, hogy fiának a vasutnál állandó munkát biztosít.

Rakován deczember 31-én a csaczai pénzügyőr megjelent Bukovan Mihály korcsmárosnál s minden végzés előmutatása nélkül betiltotta a korcsmárosnak a kimérését. Italait bepecsételte s korcsmáját bezáratta. Ez csak azért történt, mert Bnkovan Mihály nem korteskedett a liberális részre, és mindig semlegesnek mutatkozott. (Alkotmány, 1897 jan. 3.)

1897. január 2-án Benyács István csaczai káplán, Szekács László budapesti hitoktató és Tvrdy József turzófalvi káplán délután 4 órakor Csaczáról a vonattal Szkalitère az ottani plebanoshoz látogatóba mentek. A csaczai állomáson többek között ott volt Kloch is, a zsolna-várnai skandalumok létesítője. A mint a vonat elindult, Csernén, a közbeeső állomáson csendőrök szálltak a kupéba. Szkalitén kiszállva, körül vették a papo-

kat és a csendőrőrmester tudtul adta nekik, hogy ne mozduljanak az állomásról, mert hogy le vannak tartóztatva. A papok megkérdezték, hogy mily alapon? Ekkor a csendőrőrmester egy táviratra hivatkozott, a melyért azonban előbb az irodába ment; ott azután leolvasta s a papoknak átadta. A távirat így hangzott:

Jegyzet . . . számú vonattal utazó három papot kérem ne tessék a községbe beereszteni.

Kloch.

A papok kijelentették, hogy Kloch előttük semmi, Csaczán ilyet nem ismernek s azért távoznak a községből. Aztán kérdőre vonta őket a csendőrőrmester, hogy hol fognak tartózkodni. Kérdésükre, hogy miért akarja ezt tudni, kijelentette, hogy titkos utasítása van, mire a papok azt felelték, hogy ezen kijelentését csak akkor veszik tudomásul, ha azt írásban mutatja ki.

A csőszök is korteskedtek, Ocsadniczán egy választótól egy negyven év előtti adósság megfizetését követelték a csőszök, melyet azonban hajlandók lettek volna elengedni, ha a választó megígéri, hogy a liberális jelöltre szavaz.

Egy néppárti gazdag földművest három napig elzárva tartottak.

Az utcákon nyíltan hangoztatták, hogy a néppártnak mindenáron buknia kell. Őt vármegye csendőrségét rendelték a kerületbe.

A csaczai plebános házát a csendőrök már ujév óta körülzárva tartották, be vagy ki senkit sem eresztettek.

E törvényteleniségről a belügyminister államtitkárát, Latkóczyt azonnal értesítették, de a zár megszüntetésére rendelet nem érkezett jan 4-éig.

Zichy Aladár gróf néppárti képviselő különben

személyesen volt a belügyministeriumban, a hol az államtitkár meg is ígérte, hogy táviratilag fog intézkedni ebben az ügyben. (Alkotmány 1897. jan. 5.)

A választásra az egész megye mozgósított. Január 4-én Csaczára érkezett az alispán, négy szolgabíró, jegyzők és hivatalnokok. Héda, illavai ügyvéd választási elnök a passepartout-kat megtagadta a néppárti képviselőknek, a miért azok sürgönyöztek a belügyminiszternek. A választásra nemesak Kloch bárót, hanem az összes állomási főnököket szabadságolták, akik éjjelnappal korteskedtek a községekben. Több vasuti állomáson a szabadelvű zászlók lengtek a törvény ellenére. A két legerősebb néppárti községben a liberális orvosok azt mondták, hogy a trachoma uralkodik s ezért el akarják zárni. A plebániákat a csendőrök körülzárták s a hiveket papjaikhoz nem bocsátották.

Ocsadniczán vasárnap jan. 3-án a káplán egy felszólamlására, melyben azonban csak utalt a választásra és a kifejezésében a rábeszélésnek az árnya sem volt *a szolgabíró a templomban hevesen felugrott s rákiállt a hivek megbotráncolására.*

— *Káplán ur, itt ne korteskedjék!*

A csaczai főszolgabíró magához idézte a választókat és becsukatta. A csendőrök nőket, választókat csoportostól csuktak el. (Alkotmány, 1897. jan. 5.)

Szavazási igazolványok.

A szavazási igazolványokkal több kerületben üzött manipulációk itt ismétlődtek. Héda elnök elrendelte, hogy a választók csak igazolványokkal szavazhatnak s a jegyzőket bizta meg az igazolványok kiszolgálásával. Azonban mire a néppártiak eljöttek a község házára, hogy igazolványaikat átvegyék, a jegyzőket rendszerint nem találták otthon, vagy pedig a jegyzők megtagad-

ták tőlük az igazolványok kiadását. A néppárt részéről *Szabó István*, *Zmeskál Zoltán* és *Kubina József* orsz. képviselők, valamint *Tvrdy Ignác* és *Benyács István* csaczai választók január 4-én a következő táviratot intézték a belügyminiszterhez :

Csacza, január 4.

A választási elnök csak szavazó jegyekkel akarja a választókat bebocsátani. A községekben a jegyzők csak azoknak adtak szavazó jegyeket, a kiknek akartak. Kérünk sürgős intézkedést, hogy a választók igazolvány nélkül is gyakorolhassák alkotmányos jogukat.

Szabó István, képviselő.

Zmeskál Zoltán, képviselő.

Kubina József, képviselő.

Tvrdy Ignác, választó.

Benyács István, választó.

A belügyminiszteriumban tehát tudomást szerezhettek a választás körül üzött visszaélésekről. (Alkotmány, 1897. jan. 5.) Latkóczy államtitkár intézkedett ugyan ez ellen, de a választási elnök nem törődött ezzel az intézkedéssel. (Alkotmány, 1897. jan. 6.)

A szavazás.

Elérkezett január 5-ike, a választás napja. Hogy miképen folyt le ez a választás, erről az Alkotmány 1897. jan. 6-iki számának következő táviratai adnak némi fogalmat:

Csacza, jan. 5 reggel.

Kloch a főrendező, a zsidók a segédei. A rendezőség 160 *Csendőr*-szurony-fedezete alatt működik és parancsokat csak *Kloch* osztogat. A választókat még igazolványnyal sem eresztik be a faluba. Tegnap este óta a tiz fokos hidegben kénytelenek a szabad ég alatt tanyázni.

Reggel 6 órakor *Kubina József* képviselő, *Kapalay esperes*, *Benyács lelkész* és *Rédei Ferencz*.

meghallván, hogy a választókat nem bocsájtják tovább az országot mellett álló őrháznál, kimentek a választók elé. Az őrházba lépve 13 csendőrt és néhány zsidót láttak heverni a padlón. Egyrésze a csendőrök kint állt s az említetteket áterezstették a választókhoz.

Mikor azonban vissza akartak menni, Grün Izsák állta útjukat s csak erélyes fellépésük után bocsátották őket, de egyedül csak őket vissza Csaczára. Jellemző eset az, hogy *Kappalay igazolványát Grün Izsák hordta a zsebében*. Azt is meg akarták gátolni, hogy a néppárt bizalmi férfiai a kordonnál álljanak, nehogy szemtanui lehessenek a visszaéléseknek.

Fridrichovszky plébános könyezve panaszkodott a jegyzők erőszakoskodása ellen. A jegyző erőszakkal hatolt a plébános lakására, s a nála levő néppártiakat kihurezoltatta lakásából. A volt bírót elfogták.

A csaczai választók reggel kilencz órakor vonulnak föl Csernochoz éltetve.

Csacza, jan. 5.

A kerülethez tartozó 18 községből délig csak két község szavazott le.

A szavazatok aránya ez:

Fél 12 órakor:

<i>Ráth</i>	95
<i>Csernoch</i>	30

1 órakor:

<i>Ráth</i>	108
<i>Csernoch</i>	94

Ebből kitünik, hogy hosszú *másfél óra alatt 27-en szavaztak* le és pedig 13-an Ráthra, 14-en pedig Csernochra, tehát *egy-egy szavazat leadására több mint 3 peczre volt szükség*.

Csacza, jan. 5. d. u. 5 óra.

Az igazolványokkal való visszaélések folyvást tartanak. A választók a dermesztő hidegben órákon

át kénytelenek várni. Még a papokat sem eresztették a városba. A szkalítei választók közül kilencz igazolványt sem kapott, de olyanoknak, ha nem is voltak választók, a kik megígérték, hogy liberálisra szavaznak könnyű szerrel osztogattak igazolványokat.

Csak Szabó István néppárti képviselő kemény felszólalására bocsátották őket be. Szabó a kordonnál is megjelent s csak az ő határozott föllépésére hunyászkodott meg Kloch.

A szavazó-jegyek meg voltak jelölve, hogy tudhassák, kiket lehet könnyű szerrel elutasítani.

Ha a szegény tót szavazó a keresztnévét tótul mondta ki, úgy elutasították, mert a szavazók lajstromában a neve magyarul volt írva. Ezen Zmeskál képviselő tiltakozása sem segített.

Zmeskál képviselő közölte a választási elnökkel azon *miniszteri utasítást*, hogy a szavazók igazolvány nélkül is bebocsátandók, de ezzel a választási elnök édes-keveset törődött.

Az azonosításnál a személyazonosító férfiaknak a tanuskodást egyszerűen megtiltották.

Turzófalva segédlelkészét a zsidók inzultálták s a csendőrök ennek daczára is a segédlelkészt kísérték el. Több papot ért hasonló sérelem.

A választási helyiséget kizárólagosan a zsidók veszik körül. Ezek az egyik ajtónál elveszik a választótól az igazolványt s nem választónak adják oda, a kik aztán helyettük Ráth Péterre szavaznak. Persze, a mint az igazolványától megfosztott néppárti a választó helyiség egyik ajtaján igazolvány nélkül belép, a másikon azonnal ki is küldik. *Utánna jön a hamis szavazó az igazolvánnyal.*

Csacza, január 5.

A választást huzzák, halasztják, hogy a néppártiak a dermesztő hidegben elszéledjenek. Ez nem segít, a néppárti szavazó inkább megfagy. Lehet, hogy ezzel sem törödnének.

Eddig leszavazott:

<i>Csernochra . . . . .</i>	<i>110</i>
<i>Ráth Péterre . . . . .</i>	<i>196</i>

A néppártiak pontos jegyzéket vezetnek arról, hogy hány szavazott a kormányra, hány a néppártra s hányat utasítottak vissza.

Csacza, január 5.

A liberálisok a következő ravaszságokkal duhajkodtak: Igazolványt sokan nem kaptak a néppárti szavazókat felerészben kidobták, másrészt csufnyüeknek emlegetésével hozták zavarba.

A választás előtt 40 választóra ráfogták, hogy trachomás.

Az éj beálltával a választókat már tömegesebben utasították el, *még igazolványaikat sem vették figyelembe.*

Radovsztkából szavazatra egyetlen egyet sem bocsátottak.

Mikor a liberális párt látta, hogy még így sem győzhet, akkor a választókat *a csendőrséggel kergette szét.* A választók sorra kezeiket tördelve panaszkodtak az elképzelhetlen brutálítás ellen.

Szvittek János ó-besztercei lelkész 52 szavazóval ment szavazni. Mikor igazolványaikat megvizsgálták, a lelkészt egyedül bocsátották csak be. A lelkész vissza fordulva látta, hogy hiveit durván visszalökdösik. Vissza ment, hogy választóit hívja, de ekkor több zsidó megrohanta. Mire leszavazott a választókat *már szétverték. De a zsidók ezzel sem érték be, hanem a páp után rohanva, inzultálták vadul, durván.* A lelkész a csaczai főnök védelme alatt távozhatott csak.

Haluszka Ferencz ó-besztercei kántor-tanító személyazonosító volt. Mikor utolsónak leszavazott s a szavazóhelyiségből kijött, *több zsidó orozva megrohanta, ütötte, verte a csendőrök jelenletében.* Vérlázító volt a zsidók magaviselete.

Este a szavazás minden rend nélkül folyt. A néppárti szavazatokat egyre konfiskálták. Szavazási

igazolványokkal egymásután jelentkeznek olyanok nevében, a kik Csehországban, Poroszországban vagy másutt tartózkodnak és ezek az emberek mind leszavazhatnak Ráthra, a nélkül, hogy a személyazonosságot bizonyító községi közegek tiltakoznának ez ellen. Ellenben még a papok személyazonosságát sem igazolják ezek a közegek s ezért a papok is elüttetnek szavazati joguktól.

És erről a választásról a félhivatalos „Budapesti Tudósító“ és a „Magyar Távirati Iroda“ így adtak hírt:

Csacza, jan. 5.

Ráth Péter (9 óra 20 perczkor) 350, Csernoch János 220 szavazatot kapott. A zárórát 10 órára tüzték ki.

Csacza, jan. 5.

Ráth Péter a csaczaí kerület szabadelvü pártkerület jelöltje Csernoch János néppárti jelölttel szemben 371 szavazattal 220 szavazat ellenében képviselőjévé választatott.

Csacza, jan. 5.

Este 10 órakor a választási elnök kihirdette az eredményt. Szavazott 591 választó: Ráth Péter kapott 371, Csernoch János 220 szavazatot és így Ráth Péter szabadelvüparti 151 szótöbbséggel a csaczaí kerület képviselőjévé választatott.

Heda Nándor választási elnök az eredményt kihirdetvén, küldöttség ment Báth Péter megválasztott képviselőért, ki Gajári Géza és Smialovszky Valér képviselők, valamint Popper b., Szekula Gyula és Kállay Gyula kíséretében a választási helyiségben megjelent és az elnök beszédére válaszolva, párt-híveinek éljenzése közt átvette a mandátumot.

*

E második csaczaí választás megérdemli a bővebb ismertetést. Szolgáltatja ezt az „Alkotmány“-nak Csaczára kiküldött tudósítója, a ki lapja 1897. jan. 7-iki számában ezeket írja:

A mi Csaczán történk. csak folytatása a leghir-

hedtebb választásoknak, melyek a magyar alkotmányos-
ságot oly szomorú színben tüntetik fel, mintha nem is
választásokról, hanem irtó hadjáratról volna szó, melyet
a hatalom folytat a polgárok ellen.

Hasonló eljárásoknak köszönheti a magyar kor-
mány azt, hogy a nép kivándorol. Épen a csaczai választó-
tökerületből száz család vándorolt ki.

Távirati tudósításomban már említettem, hogy a
horeviczai országoton egy őrházban 13 csendőr és
néhány rendező volt elszállásolva, a mi teljesen tör-
vényellenes, mert egy őrházat a forgalmi biztonság
miatt ilyesmire használni csak háború esetén szabad.
De kell-e nagyobb hadjárat most egy képviselőválasz-
tásnál? A néppártiak előre aggódtak, hogy választóikat
az országutakon megállítják és be nem bocsátják. Erről
akart meggyődni *Kubina* orsz. képviselő és *Kapallay*
esperes. Az éji őr, mire ezuttal egy helyettesített állí-
tottak, oda jött a szánon érkezettekhez és elmondotta,
habár a vasut tulsó részén egy csapat csendőr erősen
fülelt, hogy már vagy 15 választót visszaküldtek a
csendőrök azzal, hogy nem jó választási igazolványt
hoztak. Erre *Kubina* áthajtatott a vasuti átjárón a hore-
viczai országotra

Nem ment a szán még messze, mikor a 20 fokos
hidegben didergő emberekre akadunk. Ezek szintén
a választásra jöttek a hegyekből 3—4 óra járásnyiról.

Azokról, a kiket visszautasítottak, azt mondták,
hogy a hegyeken át valami kerülő utakon igyekeznek
bejutni a városba, pedig arra térdig érő fagyos havat
kellott gázolniok. A néppártiakon kívül találkoztunk
vagy 15 szánnal, melyek csendőrökkel voltak megrakva.
A szegény bockoros tót a nyüge lova mellett trappolt
és biztatta, hogy csak minél gyorsabban haladjanak a
liberalizmus megbeesülhetetlen portékáival. A nép-

pártiak szánja is visszafordult, miután meggyőződtek, hogy az egész országotat patrollirozzák a csendőrök.

A vasuti átjárónál azonban egy *Grün* nevű zsidó rendező megállította a szánt és igazolványokat köve-telt, de miután egyikünk sem volt választó, az espe-res kivételével, nem is volt igazolványunk. Kubina igazolta magát, mint képviselő, én is magamat, mint hír-lapíró és felhoztuk, hogy az elnök a pasepartout-t meg-tagadta. Fenyegetődzésünkre Grün a csendőrszuro-nyokat a mellünknek szegeztette és mikor látta, hogy ettől sem ijed meg egyikünk sem, kettőnket átbocsá-tott, de az esperest visszatartotta. A zsidó és az espe-res közt tovább folyt a vita, mely azzal végződött, hogy Grün a saját zsebéből kihuzott egy csomó igazolvánt és kikereste abból az esperesét, mire ő is visz-szajöhethett.

Az igazolványok.

Az igazolványok nagy része szintén a kordonnál a rendezők kezében volt.

Ha azok a jegyzők által ki nem osztattak, úgy intézkedett a rendkívül udvarias elnök, hogy ezek az igazolványok a kordonnál jelentkező szavazóknak osztassanak ki. Ez is szépítgetése volt az igazolványokkal üzött botrányos visszaéléseknek, mely már a kiosztás-nál vette kezdetét, a mit tagadnak ugyan. A jegyzők azt is megtették, hogy az igazolványok kiosztását kihir-dették, de mikor ki kellett volna osztani, nem voltak otthon. Az is megtörtént, hogy az olvasni nem tudó választóknak egészen más névre szóló igazolványt adtak, hasonló nevű embereknél pedig az igazolványt olyan-nak adták, a ki nem szavazó, hanem néhány forint napidijért leszavazott a liberális pártra.

Ez könnyen megtörténhetett, mert papokat sze-

mélyazonosítóknak nem fogadtak el; azok a szegény tót parasztok pedig, a kiket odaállítottak, nem mertek az urak ellen felszólalni.

Megható volt látni, hogy a nagy hidegben a kordonhoz érkező bocskoros tótság hogy szorongatta fagyos kezei között az igazolványát, alig merete megmutatni a rendezőknek, kik ezt a népet épen olyan bánásmódban részesítették, mint a juhász, mikor a birkáit mustrálja, ide-oda taszigálták, lökdösték az embereket. Ha valamelyik letért az utról, a csendőr azonnal puskatussal rohanta meg.

A kordonnál órákon át fagyoskodott a nép, de nemcsak férfiak voltak, hanem az asszonyok és serdülő gyermekek is eljöttek. Ott imádkoztak és kérték a Mindenhatót, mint egyetlen oltalmazójukat, hogy őket baj ne érje. A hidegben ott állottak a néppel a papok is, buzdítva, bátorítva az embereket a kitartásra és nyugodtan türték a zsidólegények otromba megjegyzéseit.

Kloch báró retirálása.

A néppárt részéről Szabó István s Kubina dr. képviselők, hol az egyik, hol a másik kordonnál követelték a nép átbocsáttatását és a mig jelen voltak, addig türethetően folyt az átbocsátás, de mihelyt távoztak, azonnal jöttek a panaszok.

Arra a hirre, hogy a szkalitéieket nem eresztik át a kordonon, Szabó képviselő nyomban száura ült és odahajtatott. Ott állottak a papok a népükkel együtt reggel 7 óra óta. Tizennyolcnek volt igazolványuk, kilencz azonban nem kapott. Nem kapott egyedül azért, mert azok az igazolványok hasonnevű embereknek adattak, a kik ezekkel az igazolványokkal a kormányírátra mentek szavazni és akkor már a liberálisok táborában is

voltak. — Hiába bizonyították a papok, hogy a velük jött embereket illeti meg a szavazás.

Szabó képviselő erre azt követelte, hogy a szavazókat bocsássák át a kordonon, mert semmiféle rendezőnek sincsen joga a választókat a kordonnál azonosítani és követelte az időközben megjelent *Kloch* báró urtól is, hogy intézkedjék az emberek átbocsáttatása iránt. *Kloch* báró a rendezővel egyetemben per csöcselék trakálták a népet és azt mondták, hogy a belévők az igazi szavazók s ezek itt *Strohmannok*. Az megfordítva van, felelte a plebánns. *Kloch* látva, hogy Szabót nem oly könnyű elutasítani, mint 800 tótot, még egy emberüket hitta segítségül. Ez a községi notárius volt.

A jegyzőt, *Pericht* Gyulát rövid szóváltás után felszólította Szabó, hogy elvállalja-e a felelősségét, hogy a kilencz szavazó, a ki bent van, az igazi szavazó. A jegyző a szigorú hangon tartott felszólítástól meghökkent és kijelentette, *hogy felelősséget nem mer elvállalni*.

— Hallotta ezt a báró ur, — szólta Szabó *Kloch* hoz, — én követelem ezeknek a embereknek a bebocsátását.

Kloch ur is nagyon kellemetlenül érezte magát és azzal a kitéréssel, hogy megy az elnöknek jelentést tenni, elsietett.

Az elnök parancsait nem teljesítik.

Szabó István képviselő azonban nem érte be *Kloch* becses ígéréssel, hanem maga sietett az elnökhöz és daczára az elnöki tilalomnak, hogy a szavazó helyiségbe senkit be ne bocsássonak, Szabónak sem a csendőr, sem más nem merte útját állani és egyenesen az elnök elé ment. Héda, ki a puchói választást is nagy

sikerrel elütötte, arról nevezetes, hogy a legelőzékenyebb elnök és minden panaszt azonnal orvosolni ígér. Ki is adta mindenkor a rendeletet, de azt soha végre nem hajtották. Mi ismerjük ezt, nem új fogás és Zmeskál Zoltán képviselő, ki a választásnál bizalmi férfi volt, számtalan felszólalása közben ki is emelte, hogy az elnök ur mindent megígér, de rendelkezéseit végre nem hajtják, mintha arra külön utasítás volna. A választóhelyiségben az udvariasság miatt nem is lehetett panasz, de a miben itt nem volt hiány, azt pótolták odakint.

A választási labirint.

A választási helyiséget is külön e célra jól kiszélték. Ez valami új a választási fogásokban. Csacsán erre a célra kiszemelt épület egy emeletes ház, mely Popper Ármin báró tulajdona s melyet rokonának, Heller Ignácznak bukkott kereskedőnek adott bérbé. A ház üres, mert Hellert előbb exekválták, butoráit eladták, melyeket elvált felesége vett meg. Ez a ház egy valószínű labirint, melynek számos ajtajában a szegény tót eltéved, mint akárki a római katakombákban.

Ez az épület különösen arra volt alkalmas, hogy az udvar felől bejövő néppártiak egy keskeny folyosón átmenve, a helyett, hogy jobbra fordulva konyhán, szobán át az elnök szobájába mentek volna, egyenesen haladva a keskeny folyosón, vagy az emeletre küldettek és ott vették el igazolványukat, vagy előbbre menve egy széles folyosón át az utczaajtóhoz értek, itt kapkodták el tőlük az igazolványt, a szerencsétlen szavazót pedig, a nélkül, hogy az elnököt látta volna, kilökték az utczára, honnan aztán a csendőrök rögtön ellöködték. Ilyen módon kilöktek 91 szavazót. A liberális szavazók sorsa könnyű volt, azok bejöttek az utczáról

balra és egy előszobán át jutottak a választási helyiségbe. Ezeket természetesen nem is taszigálták kifelé.

A választás színhelyén.

A néppártiaknak azonban sok minden komiszágot kellett eltűrniök, Az ajtókat egytől-egyig csendőrök és zsidó rendezők állották ell, a kik lehetőleg azon voltak, hogy a szavazót az utcára lökjék. Ha az utcára kijutott, az épület előtt csoportosuló zsidóság köpdöste, lökdöste és mindez megtörtént a csendőrök jelenlétében. Az elnök bizonyára azért nem adott passepartout-kat még képviselőknek sem, hogy ezt egész szabadon üzhessék. Az épület előtt, hol a szavazás folyt, egyetlen néppártinak megállnia nem volt szabad, azt a rendezők rögtön durván elkergették.

A legbotrányosabb eljárást tansították a papokkal szemben. A Csaczán lévő papoknak nem volt szabad megjeleniök, hogy a szavazásra a választási épülettől balra eső országunton álló és ott a szavazásra várakozó papokkal vagy szavazókkal szóba ereszkedjenek, a pusztá beszélgetés elég volt arra, hogy őket elutasítsák és ha ennek nem engedtek, Szeghy főbíró zsandárokkal kísértette el őket, sőt egy esetben a választásnál jelenlevő Popper báró is biztatta egy szemhunyoritással Szeghyt. Valahányszor egy ilyen eset előadta magát, a liberális tábor éljenezte a derék Szeghyt.

Szavazatirtás és szavazatszaporítás.

Eklatáns példa a szkalitei eset, hol a jegyző maga sem mert felelősséget vállalni, hogy az igazolványokat nem adta olyanoknak, a kiket nem illet meg. De aztán bekövetkezett még az igazi szavazatirtás az urna előtt, ha már minden gorombaság, szekatura mellett odáig

jutottak a néppártiak és nem hagyták kitépni kezük-
ből az igazolványt. Erre a visszautasításra még az is
elég volt, ha az illető a keresztnevét János helyett
Janónak mondotta. Vagy pedig az ajtóban álló zsidó-
legény kiabált bele:

— Kérem, ennek az emberek még csúfneve is van.

— Igaz? kérdé az elnök.

— Itt a csufnév ninesen beirva. Kendnek csúfneve
van, de ennek nincs. Kend elmehet.

Feltűnő volt, hogy azon szavazatok, melyeket
elutasítani akartak, kék és vörös irónnal előre meg
voltak jelölve és az ellen hiába való volt a néppárti
bizalmi férfiak minden felszólalása. Ilyen módon eluta-
sitottak 86 néppártit és hogy valami látszata legyen,
6 kormánypártit.

Az éj beálltával ezt még botrányszerűbb dolgok
követték. 12 osesadniczai választótól egyszerre elkap-
kodták az igazolványt és valamennyit kilökték. Ekkor
a kordont is áttették a választási helytől már jó távol
és ott fosztattak meg a szavazók az igazolványoktól.

A kormányparti szavazatokat azonban busásan
megszaporították azzal, hogy külföldön tartózkodó embere-
két és holtakat is leszavaztattak. Csakis ilyen üzelmek-
kel csinálhatott magának a kormánypárt 151 többséget.

A néppártiak többször emeltek panaszt írásban,
hogy az igazolványokat elkapkodják a szavazóktól és
az illetőket kilökkik. Zmeskál bizalmi férfi meg is kapta
a leveleket és fel is szólalt, az elnök ezen csodálkozott
és megbotránkozott, utasítást is adott, de azért csak
folytatták az igazolványok elkapdosását.

A szavazatírtás hóhérja volt *Kepp* pelyvási —
nomen omen — jegyző, a ki maga előtt tartotta azt a
jegyzéket, melyet a jegyzők külön készítettek és a mely
azongunynevekett tartalmazta, melyek a hitelesített megyei

lajstromban nem foglaltattak. Keppre, kit különben Heppnek mondanak, volt bizva a nevek kifogásolása, és a mint ő a választóval szót váltott, az elnök el is utasította. Ebben Kepp annyira ment, hogy még a szkalitói káplánnak is azt kiállította oda, mikor ez a uevét mondotta:

— Magát még Szváhónak is hijják.

Ezt azonban az elnök figyelmen kívül hagyta és elfogadta a szavazatot, mint általában a papokét. kik iránt elég udvarias volt.

Az egyik káplánt az elnök tótul szólította meg, mire a káplán felkérte, hogy vele magyarul beszéljen.

Ma reggel Csaczán szabadon bocsátottak 30 embert, kik közül 20 néppárti szavazó volt, a kik elbeszélék, hogy őket az éj folyamán többször meglátogatták, szabadon bocsáttatást és pénzt ígértek nekik, de ők az visszautasítottak.

A választás eredménye.

Ezek után a következő eredményt van szerencsénk kimutatni, miből világosan láthatja Ráth Péter, hogy őt illeti-e meg a csaczai mandátum?

Ráthra leszavazott távollevőkkel, holtakkal

és néppárti igazolványokkal együtt	371
elutasított Ráth-párti	6
Összesen:	<u>377</u>

Csernochra leszavazott	220
elutasítottak	86
kilöktek	91
választási igazolványt nem kapott	58
elzárva volt néppárti	20
trachoma miatt vissza lett tartva	31
Összesen:	<u>506</u>

Még néhány adat.

Ezeket is az „Alkotmány“ tudósítója szolgáltatja e lap 1897. január 8-iki számában. Nagyon jellemzők ezek azon bánásmódra nézve, a melyben a felvidéki tót népet a szabadelvű rendszer hívei részesítik:

Tegnap (jan. 7-én) csak röviden említettem meg, hogy a csaczai kerület községeiből közel 100 család kivándorolt. Hogy mi veszi rá ezt a munkásnépet ősi hazájának elhagyására, azt is megemlítené tartom. Ennek a felvidéki népnek az érdekeit ugyanis nem védi senki és teljesen ki van szolgáltatva lelketlen, gazdagodni vágyó uzsorásoknak. Ezek először magukhoz hízolgetik pálinkával és azzal ráveszik mindenféle kötelezettségek aláírására.

Ha a szegény tót megszorul, szintén ezekhez az uzsorásokhoz fordul és kér tőkepenzt: ezt foglaló czimén meg is kapja valami munkára, a minek rendesen per a vége, melyre aztán rámegey az alperes tehene, háza, földje, ha van, ő maga pedig megy Amerikába. Ha megkérdezik őket, miért hagyják el az ősi hazát, azt felelik: *Mivelje azt a sovány földet, a ki azt tőlünk uzsorával elvette.*

Ezen a bajon részben a fogyasztási szövetkezetek szervezésével óhajtanak segíteni, hogy a nép ne legyen kénytelen szükséges árukat a falusi boltosoknál beszerezni, hol az árak hitelezés következtében sokszor tízszeresre rugnak. Ez a viszonyt a papok és népszaralók közt még feszültebbé teszi és az elkeseredést a néppárt iránt még jobban fokozza, a mi különösen meglátszott a csaczai választáson. A bosszu, az ellenállhatatlan gyűlölet minden nemével fölléptek a katolikus papok ellen, ok nélkül inzultálták, ok nélkül kísértették el őket esendőrökkel a választás színhelyéről,

sőt még tettelegességre is ragadtatták magukat, mint ez megtörtént *Szvitek* káplánnal és *Haluszka* tanítóval.

Épen olyan megbotránkoztató volt a plébániák körülzárólása; az embereket oda be nem eresztették, a küldönczöket, ha egyik plébániától a másikhoz mentek, utközben elfogták, hogy a papok egymással ne érintkezhessenek. A csaczai választók, hogy semmi bántódásuk ne legyen, bemenekültek a plébániára.

Hogy a plébánosok levél útján egymással mégis érintkezhessenek, a küldönczöt úgy bocsátották utnak, hogy zsákot, fejszét és szekerzét vitt magával, hogy azt mondhassa, ha megállítják a csendőrök, hogy munkába megyen az erdőre.

A választók lelkesedését, kitartását és önfeláldozását mi sem jellemzi jobban, mint a következő eset:

Az esti órákban, midőn mindinkább terjedt annak a híre, hogy a jegyzők a választási igazolványokból csak keveset osztottak szét, elküldöttek két választót a távollevő községekbe, hogy onnan hirt hozzanak az ügyek állásáról. Ez a két küldöncz esti hat órától reggeli hat óráig a 20 fokos hidegben szakadatlanul uton volt. A két halálra fáradt ember, mikor megkérdezték, mit kívánnak az egész éjen át tartott gyalogolásért, azt felelte:

— *Ez a mi ügyünk, mi nem kívánunk semmit!*

A csaczai plébániára menekült 65 választó egész éjen át együtt maradt és szívfaesaró eseteket beszéltek el arról a bánásmódról, a miben ők részesülnek. Nincs is ennek a népnek egyetlen jóakarója sem, nem is bizik senkiben, mint a papjában. A plébánia az egyetlen menhely, hol a nép jóindulatot tapasztal, támogatást talál és alamizsnát kap. *Lánczy* Leó az ő csaczai mandátumához 26,800 forinttal nem tudott többet összevásárolni 1619 szavazó közül, mint 189-et. Ez volt

a mult évben. 1897-ben a választók számát apasztották 800 és néhányra és Ráth. vasutigazgató még sem tudott többet kapni 371-nél, pedig minden kigondolható egyént összeirtak, a kire számíthattak, hogy Ráthra fog szavazni és a néppárti szavazó igazolványokat lehetőleg odaadták hasonló nevű embereknek, a kiknek nem volt szavazatuk. De a 371 egymagában is a mellett bizonyít, hogy Ráth a mandátumot még így is a kisebbségtől kapta, mert az abszolút többség volna 443.

Az is jellemzi a csaczi választást, hogy ide nem hoztak katonaságot, hanem csakis csendőrséget. Ennek is meg volt a maga nagy oka! Az a 160 csendőr, kiket ott összepontosítottak, alkalmasabb volt az atrocitásokra, kémszolgálatra, és jobban engedelmeskedtek a rendezők felszólításának, mint a katonaság, mely csak akkor lép közbe, ha arra okot lát, kémszolgálatra pedig egyik vagy másik párt érdekében épen nem adja magát.

A kun-félegyházi mandátum.

A mandátum ellen benyújtott petíció és az „Alkotmány” 1896. nov. 1. számában megjelent tudósítás nyomán.

A mandátum ellen beadott petíció így írja le ezt a választást:

Kunfélegyháza város választókerületében 1896. évi október hó 28-án megejtett országgyűlési képviselőválasztás alkalmával a választási elnök Holló Lajos drt jelentette ki a kerület megválasztott országgyűlési képviselőjének. Az e választásról felvett jegyzőkönyv szerint a két jelölt közül Holló Lajos drra feljegyeztetett 517, Bakonyi Elek drra 347 szavazat. Mindössze tehát 170 szavazattal több jegyeztetett föl a megválasztottnak kijelentett országgyűlési képviselőre. A szavazatszedő küldöttségek jegyzőkönyvének tanúsága szerint

pedig 85 szavazat lett visszautasítva, mely visszautasított szavazók a visszautasítottak jegyzékébe fel is vétettek és ezek mind Bakonyi Elek drra akarták szavazatukat adni és épen ezért lettek visszautasítva és választói joguktól megfosztva, nem pedig a választási elnök által csak ürügyül felhozott állítólagos kor-különbség miatt.

Vissza lett utasítva továbbá még 37 szavazat, ezen visszautasítottakat azonban a II. szavazatszedő küldöttség az 1874:XXXIII. t.-cz. 85. szakaszának világos rendelkezése ellenére az *elutasítottak külön névjegyzékébe be nem jegyezte*. Ezek is mind szavazati joggal bíró választópolgárok voltak és ezek is úgy, mint a jegyzékbe vett visszautasítottak, azért lettek visszautasítva, mert ezek is szintén dr. Bakonyi Elekre akarták szavazatukat adni. Azok közül, a kik dr. Holló Lajosra szavaztak egyetlen egy se lett visszautasítva.

A választási jegyzőkönyvben kitüntetett 170 szavazattöbbség csak úgy volt elérhető, hogy a választott képviselőre adott és feljegyzett szavazatok között *hamis szavazatok is* fordulnak elő, míg viszont a megválasztott képviselő ellenjelöltjére Bakonyi Elek drra szavazni jelentkezett választók a törvény megsértésével és a választásnál közreműködő közegek által tömegesen meggátoltattak választási joguk gyakorlásában. Mert nem csupán a visszautasított szavazatok jegyzékébe bevett és be nem vett 122 választó, kik mind Bakonyi Elek drra akartak leszavazni, hanem több mint 3—400 szavazó lett jogtalanul, törvényellenesen megfosztva választói jogának gyakorolhatásától, a szavazhatástól, az által 1-ször, hogy 3—400 választót, kik Bakonyi Elek drra akarták szavazatukat adni, a választási elnök a *szavazóhelyiségekbe be nem eresztett*, szuronyos csend-

örökkel visszautasított, 2-szor az által, hogy a választási elnök a választási 1874: XXXIII. t.-cz. 83. §-ának világos megsértésével már akkor tüzte ki a zárórát a szavazásra, mikor még 3—400 Bakonyi Elek drra szavazni akaró szavazó várt a leszavazhatásra. Ez a 3—400 szavazó várta azt, hogy az elnök őket a szavazásra fel fogja hívni.

Ezt nemcsak, hogy nem tette a választási elnök, hanem még azt se tette meg, ha törvény ellenére kitűzött záróráról a künn várakozó 3—400 választót értesítette volna. És mindezen törvénytelenégeket azért követte el, mert jól tudta azt, hogy Holló Lajos dr. szavazói mind leszavaztak, illetve elfogytak, a Bakonyi Elek drra szavazó választók pedig, azokon kívül, a kik el lettek utasítva, még 3—400-an a leszavazásra még mindig várakoztak. S ha az elnök a Bakonyi Elek drra szavazni akaró választókat mind le engedi szavazni, akkor Holló Lajos dr. biztosan kisebbségben marad, okvetlen elbukott és Bakonyi Elek dr. lesz képviselőnek megválasztva.

Lássuk már most az általánosan előadottakat egyes részleteiben.

Elnöki intézkedések. A választási elnök a választás napján úgy intézkedett, hogy a Holló Lajos drra szavazók szabadon oly időben és oly számban mehettek szavazni, a mint csak akartak. De nem úgy azon választók, a kik Bakonyi Elek drra akarták szavazatukat adni. Ezeket, ha szavazni akartak menni, a *szuronyos csendőrök* mindannyiszor visszanyomták, visszaszorították és a *szavazóhelyiségbe be nem eresztették.* — És hogyha nagy huzavona, nagy idő elteltével vagy tiz szavazót a csendőrök nagynehezen bebozsátottak a szavazóhelyiségbe, ott aztán kezdődött még csak a hadd-el-hadd, az igazi kivallatás. Mert míg az

elnökök a Holló Lajos drra szavazó polgárokat minden kikérdezés nélkül leszavaztatták, addig a Bakonyi Elek drra szavazni akarókat, mint valami bűnügyi vizsgálóbírák valóságos kivallatásra fogták; összevissza zaklatták és zavarták, míg végre, mikor már őket a választói joguktól máskép elűtni nem tudták, rájuk fogták, hogy vagy több, vagy kevesebb évesek a névjegyzékbe beírt évszámnál és ezen elnöki önkényre alapított alapon azután tőlük a szavazati jogot megvonták, őket kintasították a szavazóhelyiségből, a nélkül, hogy szavazatukat elfogadták volna. Mikor már az elnökök maguk is megdöbbsentek a visszautasítottak nagy számától, akkor azzal a fogással éltek, hogy a *visszautasítottak nagy részét a visszautasítottak jegyzékébe be nem jegyezték és ezek közül néhányat úgy irtak be, mintha Holló Lajos drra adták volna szavazatukat.*

Mikor ez sem használt, akkor *oly egyének szavazatait fogadták el* az elnök urak Holló Lajos drra, a *kiknek nincsen szavazati joguk*, mert neveik a választási névjegyzékben elő nem fordulnak. S midőn ezzel sem értek czélt és látták azt, hogy még temérdek, vagy 3—400 választó várakozik a szavazásra, hogy Bakonyi Elek drra adhassák szavazatukat: akkor a választási elnök, a nélkül, hogy megkérdezte volna, hogy vannak-e még szavazók, a zárórát hamarosan kitűzte háromnegyed hétre, a *mit megint nem adott hírül a választóknak* és háromnegyed hétkor daczára annak, hogy az elnök ezen önkényes és törvénytelen eljárása ellen Bakonyi Elek dr. bizalmi férfiai tiltakoztak és óvást emeltek, ő a választást hamarosan bezárta és Holló Lajos drt képviselőnek egyszerűen kinevezte és a még várakozó és szavazni akaró 3—400 néppárti választót a csendőrökkel haza küldette. Itt

megjegyezzük, hogy az elnök még a törvényben előírt esküt se tette le a választás előtt. Mindezen állításainkat kir. közjegyzői okiratok bizonyítják.

A visszautasított szavazatokról vezetett külön jegyzékbe bevezetett szavazatok ezek:

I. Visszautasított választók: Hegedüs Antal, Dóczy Lajos, Csery János, Csányi Gábor, Kiss Mihály, Hatvani János, Czombos József, Czombos Ferencz, Fejes János, Eszik Jorák, Fazekas Károly, Kovács András, Eszik Mihály, ifj. Kocsis László, Gácsi Varga János, Fazekas Károly, Hevér Imre, Kovács Imre, Darányi Illés, Kovács János, Kiss József András, Gácsi Varga Mihály, Hajagos Tóth László, Görög Péter, Fekete Ferencz, Hendó András, Ficsor P. László, Hideg András János, Illés Gábor, Hanyó Ferencz, Fekete József, Herédi Sándor, Juhász Sándor, Csikós Gábor, Eszik Illés, Kiss Elek Mátyás, Dobos Menyhért. ifj. Hegedüs Mihály, Ficsor Antal, Keserü József, Fazekas Imre, Fekete Károly, Ficzko Juhász János, Hatvani Sándor, Kiss István, Kalmár János, Kalmár Sándor, Kurucz József, ifj. Molnár József, Morvai Szabó Sándor, Nemes Nagy János, Nemes Nagy Ferencz, ifj. Pajkos József, Poór Lőrincz, Rádi Sándor, Rózsa Gáspár, Rádi László, Rádi Antal, ifj. Rádi Ferencz, Sallay Antal, Szabó Pál, Szabó Gáspár, Szenté Imre, Szombathy György, Tóth László, Tóth János, Timár József, ifj. Tarjáni D. Antal, Tarjáni László, Tóth György, Tóth Sándor, Vidéki Mihály, Vizhányó Mátyás, Vekulya Gábor, Zsigó János, id. Tepody Imre, Rigó Pál, Pintér Mihály, Csipkó Mihály, Farkas János, Kiss András, Ficsor József, Rigó János, Kiss Mihály Pál.

II. Visszautasított szavazatokról vezetett külön jegyzékbe be nem jegyzett, de mégis visszautasított választók: H. Szabó Ferencz, Volanter János,

Pintér András, Czinege Gábor, Pintér F. László, Polyák Lázár, Pallagi Imre, Ladányi György, Mészáros Imre, Molnár Tóth Imre, Rigó Mihály, Nagy János, Nemesok Imre, Szekeres Gábor, Pallagi Károly, Palatthy Antal, Rád Vinceze, ifj. Szabó János, Topodi Pál, Tarján János, Varga István, Poyák Ferencz, Lőrincz István, Nemes Nagy József, Seres Mihály, ifj. Repkés Sandor, Tóth András, ifj. Tarján Florián, Bukát János, Nemes Nagy Sándor, Törtely János, Rádi Antal, Rádi Lőrincz, Rádi József, ifj. Tóth János, Seres István, Tóth Imre.

III. A zárórának törvényellenes kitüzése és a választásnak időelőtti bezárása miatt nem szavazhattak le: Ifj. Agárdi Antal, Barát Illés, Balla János, Bálint István, Bertha Gergely, Berta Mihály, Besze Ferencz, Batha Sándor, ifj. Bojáki Imre, ifj. Csáki János, Csenki József, Czakó János, Czakó József, Csáki Gergely, Csuha Mihály, Csányi Antal, ifj. Dohos Sándor, Dobák László, Dobos Mihály, ifj. Dobos Mátyás, Dinnyés Lajos, Eszik Mihály, Eszik Sándor, Farkas Sándor, Fazekas György, Fazekas János, Fekete Gábor, Fekete András, Ficsor Gergely, Görög János, Gácsi Varga Antal, Gáll Pál, Gaál Gerencz, Hegedüs Lázár, Holló Szabó István, Hajnal János, Hideg Balázs, Iványi László, Iványi Bálint, Iványi János, Juhász Ferencz, Kalmár Ferencz, Kanász István, ifj. Kiss Antal, Kiss Szabó Balázs, Kiss Szabó Lajos, Keserü Márton, Kurucz László, Kristóf László, Kányó Sándor, Masztics Mihály, Mezei Mihály, Ladányi József, Pál Gáspár, Kalmár János, Pallagi László, Pap László, Ring Pál, Rékási János, id. Selb Antal, Szabó Károly, Terjék István, Tarján Sándor, Trombitás Antal, Trombitás László, Török Ágost, Tarján László, Tóth Mihály, Tóth Károly, Veréb Imre, Berecz János, Fekete János, Tóth Mihály, Fekete Gábor, Csikós József, Veréb Mihály, Imbresz

Balázs, Imbresz Antal, Rigó Imre, Tojti György, Fekete János, Morvai Szabó Bálint, Kiss Szabó András Iványi István, Gyenes Imre, Tóth János, Görög János, Seres Imre, Agó Imre, Hegedüs Kálmán, Gall Bertalan, Sinkó Florián, ifj. Kovács István, Borbély Antal, Gáll János, Horváth Sándor, Endre László, Terjek János, Czakó Mátyás, Szombati János, Csaláz Sándor, Barthya Mátyás, Bálint László, Jakubovits Sándor, Spacs György. — Csakó László, Holló Fülöp, Dobos László, ifj. Pojnoczi János, Pál Gáspár, Kalmár M. Elek, Darányi F. László, Parjoni Pál, Hajnal István, Iván István, Varga László, ifj. Darányi Imre, Drozdik Károly, Bojáki Pál, Darányi József, Hevér Florián, Endre Antal, Endre János, Tabi László, Kanizsai Nagy Imre, Iványi János, Patályi János, Seres János, Kürtösi László, Fazekas István, Kurucz János, Kreutzer Károly, Ipacs Pál, Fekete László, Kurucz Ferencz, Kiss Szabó László, Kalmár Károly, Tóth M. József, Baksai Elek, ifj. Kovács István, Fábián László, Ipacz József, Seres László.

IV. Azon körülményt, hogy a záróra kitüzésekor még voltak szavazók, a kik mindig szavazásra jelentkeztek, de a szavazóhelyiségbe be nem bocsáttattak és csak akkor engedték be őket az elnök elé, mikor már a záróra letelt volt, hogy az elnök szavazatukat el nem fogadva, ezen szavazókat ismét csak leszavazás nélkül visszaküldhesse, igazolja még egyik bizalmi férfi, Kolozsvári Mihály lelkésznek közjegyző előtt tett nyilatkozata is, melyből kitünik az, hogy tiz bebocsátott szavazó közül az elnök csak egyet engedett leszavazni, a többit nevezetesen Drozdik Károlyt, Ágó Imrét, Kürtösy Lászlót, Iványi Lászlót, Baksay Eleket, Fekete Imrét, Kalmár Károlyt, Görög Jánost és Eszik Mihályt elutasította s leszavazni nem engedte.

V. *Hamis szavazatok* : Farkas Sándor, ifj Keszérü István, ifj. Szabó János nem szavaztak le s nevük alatt mégis lezavaztak mások jogsztalanul Holló Lajos drra, ők pedig ha szavaztak volna, csakis Bakonyi Elek drra adták volna szavazatukat.

Magyar Nagy Istvánnak, Pap Gáspárnak és Makay Sándornak nincsen szavazati joguk, daczára annak mégis leszavaztak Holló Lajos drra.

Seres László és Seres János sem szavaztak le, a nevükben mások leszavaztak Holló Lajos drra. Őket azonban nem engedték leszavazni, ők is vára-koztak késő estig, hogy szavazatukat Bakonyi Elek drra leadhassák. De erre nem került reá a sor, mert a szavazást és a választást időelőtt beszüntették.

Mak József, Rádi Sándor, Lőrincz István szava-zópolgárok szintén ellettek utasítva a szavazástól, az ő nevük se lett a visszautasítottak külön jegyzékébe beje-gyezve s daczára annak, hogy nem szavazhattak és nem is szavaztak, nevükre jogsztalanul mások szavaztak le, még pedig Holló Lajos drra. Holott ők, ha szavaz-hattak volna, csakis Bakonyi Elek drra adták volna le szavazatukat.

Azon ténykörülményt, hogy a fent elősorolt választópolgárok nyilatkozataikban az ügyállást és a választásnál megtörtént tényeknek az igazságnak megfelelően és hiven adták elő, azon körülményt, hogy ők mind-annyian a választási helyiségnél egész napon késő estig jelenvoltak, igazolják közjegyzői okmányban Szabó Lajos, Hatvani Alajos, Berta János, Veréb Adolf, Molnár B. Ferencz, Bajaki Pál, Ficsor Ferencz, Lőrincz Imre, Varga P. István, Kalmár János, Szabó Pál félegyházi választópolgárok.

Nem a kerület választóinak többsége, hanem annak törpe kisebbsége ült e választásban a törvény megsér-

tése, kijátszása és a választók többségén elkövetett felháborító erőszak segélyével diadalt, mert e nélkül nem Holló Lajos dr., hanem óriási többséggel Bakonyi Elek dr. nyerte volna el a mandátumot. Annál is bizonyosabban, mert Holló Lajos drra összes pártja egy szálíg leszavazott és hogy feltünőbb legyen a többsége, 11 hamis szavazattal is szaporították Holló dr. szavazatainak a számát, míg ellenben Bakonyi Elek drra nemcsak az elősorolt, valamennyien kunfélegyházi lakosok, nem szavazhattak, de nem mertek szavazni elmenni azon szavazópolgárok sem, a kik Bakonyi Elek dr. urra akartak szavazni, mikor meghallották a fent elősorolt és visszasítozott választóktól azt, hogy mily durva, zaklató, faggató, nyers elbánásban részesíti a választási elnök, ki egy személyben véletlenül a város polgármestere, a Bakonyi Elek drra szavazni akaró váiasztókat.

Igy történt meg az, hogy 1900 jogos szavazóból csak 864-en szavaztak le. *Hát ezer szavazó hová lett?*

A petíziót a következő kunfélegyházi választópolgárok írták alá Kis-Kun-Félegyházán 1896. november 24-én: Bánhidy István, Hoffer Imre, Horváth József, Szabó János, Droppa Károly, Kolozsváry Mihály, Lengyel Gábor, Bartha János, Bajáki László, Tarjányi Mihály, Drahos Ferencz, Ring György, Vakulya M. József, Kiss Szabó János, ifj. Kányo Ferencz, Hoffer József dr., Lörincz Imre, Görög Gábor, Veréb Adolf, Turesányi Ferencz.

*

Zámbó Géza választási elnök eljárását még szemléltetőbbé teszi az „*Alkotmány*“ 1896. nov. 1-i számában megjelent tudósításnak itt közölt része:

Mily méltánytalanság volt már az is, hogy míg az elnök a Holló-pártiak közül minden zsidó gyereknek adott igazolványt, melylyel a legkihívóbban jártak-keltek,

addig Bakonyi emberei közül csupán csak hétnek adott, valamint a bizalmi férfiaknak sem, kik mint ilyenek a szavazó helyiségből ki sem mozdulhattak, de sőt a hét igazolványos közül is mihamar kettőt elzárattott, mert más névre állítván ki az igazolványt, velök, mint hamis igazolványokkal járókkal bánt el.

Kilencz óra körül elkezdődött a szavazás. Holló embereit 20-ával engedték a helyiségbe. Ott a bizalmi férfiakon kívül mindig tartózkodott két-három szájas kortes, a kik puhították, félemlítették a Bakonyipártiakat.

Micsoda szavazás volt ez! Holló embereinél ment a szavazás, mint a karikacsapás. De a néppártiak oly feleletet adtak, melyeket az elnök urak el nem fogadhattak. Hisz még jelöltjük nevét sem tudták kimondani sokan, mert hiszen *Bakonyi* és nem *Bakónyi* volt a jelölt. Tíz szavazóból sokszor csak egy-kettőt lehetett elfogadni.

Mint Nyitrán, ugy itt is az évszám volt az Achilles-sarok.

— Hogy hívják? — kérdi az elnök-polgármester, vagy anyakönyvvezető ur.

— N. N.

— Hol lakik?

— Hány éves?

Ha azt az évet mondta a szerencsétlen választó, mely a lajstromban van, ránézett az elnök, fixirozta és kérdezte:

— Csakugyan annyi éves maga?! No ne mondja?!

— Persze, hogy annyi.

— Dehogyan, hisz az arcza sokkal öregebb, vagy fiatalabb.

— Hát minek irtak annyinak, — vág vissza a szavazó.

De a Jupiter tonans ráförmed:

— Nem arról van itt szó, mi van írva, maga öregebb vagy fiatalabb! (A jegyzőhöz fordulva): Tessék írni: „Arca öregebb vagy fiatalabb, elmehet nem szavaz.“

S ha már semmiben sem bírták megfogni a szavazót, akkor a személyazonosság bizonyításának hiánya miatt, mint ismeretlenül küldték el. Hasztalan volt a néppárti bizalmi férfinak kijelentése, hogy ismeri, a bizottság nem ismerte (pedig talán egyik-másiknak gyerekkori pajtása volt), s így nem szavazott.

Jómodu földes gazdák, kik 100—120 frt, sőt ezen felül fizetnek csupán földadót, kiket mint a városi virilistákat az egész bizottság ismert s kiknek, ha talán az évszámban egy-két évet hibáztak is, kétséget kizárólag megállapítható volt személyazonossága, elbocsátatták, le nem szavazhattak. *Éltes, tisztos polgárok sirva jöttek ki a bizottságtól, mert ily eljárást még nem tapasztaltak.* De hasztalan lett volna minden szavazatírás, mert már délután mindjárt kifogyott a Hollóra szavazók serege, míg Bakonyi emberei sűrű tömegben állottak a városi rendőrök és csendőrök szuronyai által elzárt bejárat előtt, mely ha megnyílt, 10 ember bement rajta. De a kordon legalább $\frac{3}{4}$ óráig nem nyílt fel, mert eddig tartott 10 ember fagatása.

Itt tenni kell valamit, gondolta utóbb az elnök. a szavazatírás nem használ, mert este 5 óra után Hollónak 500, Bakonyinak 306 szavazata volt s kün vagy 500 embere.

Ekkor gondol egyet a polgármester-elnök, s hogy a többség meglegyen, — *benn a szavazó helyiségben a nélkül, hogy künn kihirdzttek volna, $\frac{3}{4}$ 6-kor kimondta $\frac{3}{4}$ 7-re a zárórát. Pedig még vagy 400*

szavazó künn várakozott, de a csendőrök nem engedték szavazni menni.

Csiga lassúsággal folyt ez a „szavazás“, de a nép türelmesen várakozott s el volt határozva ha kell egész éjjel künn tölteni az időt, (pedig már a benn kitűzött határidő, $\frac{3}{4}$ rohamosan közeledett.)

Fél hét felé a czirkáló csendőrörs ugyan mondotta, hogy ne szorongjanak, hisz ugyis vége lesz $\frac{3}{4}$ -re, de ezt senki sem hihette! A bizalmi férfiak pedig nem érintkezhetek a néppel. $\frac{3}{4}$ -kor csakugyan, — de *ujból csak a csendőrök és egy zsidó fiatal menleveles, jelenté, hogy Holló lett a győztes, elmehetnek, a szavazás lezáratott.*

A lippai választás.

— Irtta és a *Budapesti Hirlap* 1896. nov. 3-iki számában közölte
Zselénky Róbert gróf. —

A választás előtt.

Bevezetésül megemlítem, hogy a nyáron nálam voltak ebéden *Török Béla* tiszteletbeli főszolgabíró ur, *Bene Gábor* járásbíró ur több lippai ur társágában. Kérdeztem tőlök, vajjon föllépésem esetében számíthatok-e arra, hogy törvénytelen eszközökhöz nyulni nem fognak, mert ez esetben föl sem lépnek a lippai kerületben, meddőnek és immorálisnak tartván a küzdelmet a hivatalos erőszak és csalás ellen. Mindnyájan megígérték, hogy küzdelem esetében a hatóság magaviselete olyan lesz, hogy nem fog adni semmi okot a panaszra.

Puhatolódzás után azt tapasztaltam, hogy a 690 (német községbeli) választónak többségét bírom a székhelyen, *Lippán*, hol 365 választó van, a sok hivatalos

szavazat miatt kisebbségben vagyok, a 809 oláh szavazatból azonban biztos 80%-ra számíthatok.

Ilyen körülmények között elfogadtam a jelöltséget.

Nem fektetek tulságos súlyt arra, hogy egy pártom által lefoglalt korcsmárostól, a hidegkuti Hamesztől elszedték a licenziát, hogy tovább egy kereskedőnél arnikát találtak, egy bábánál karbolt, mely kihágások következtében a büntetésektől csak akkép menekedtek meg, hogy átpártoltak a kormánypárthoz, (a bába t. i. férjestől.) *ellenzéki szavazók* egyszerre tömegesen követtek el szilvapálinka főzési adó elleni kihágásokat, hogy 40 frt büntetést rovott ki a főszolgabíró számtalan ellenzéki oláh gazdára, kiknek udvarain trágyát talált, megigérve, hogy *elengedi a büntetést, ha átpártolnak a kormánypárthoz*, hogy egy egész *ellenzéki* német községnek, Szépfalunak, kilátásba helyeztetett, hogy 1200 kat. hold kincstári erdőbirtokot fog kapni, holdankint 200 frtért, ha a kormányra szavaznak, — ezeken és ilyen természetű törvénytelenégeken most nem akadok meg.

Azt sem írom a kormánypárt terhére, hogy egy oláh községben, Keszinczen, hol most folyik a tagosítás és ennek következtében azt hitték a kormánypártiak, hogy egy szavazatom sem lesz, a tanító, *Joszif György az egész községet az ellenzékhez való csatlakozásra bírta és az állapot így maradt, míg a tanító le nem lövetett.*

A választás szerdára volt kitűzve. Vasárnap kimentek kortescím az oláh falvakba, hogy választóimat szedjék össze. *Minden falut esendőrök, pénzügyőrök és a hol kincstári birtokok vannak, erdőőrök* őrizete alatt találtak, a kik meggátolták korteseimet abban, hogy választóimmal érintkezzenek, a falvakba belépjenek. Arra kiadatott a jelszó, hogy oláh választóim szökjenek

ki éjjel gyalog a falvakból és gyülekezzenek Ujfalu-
 Ily módon összegyűlt 139 választó. A többi azonban
 nem kerülhetvén ki az örök éberségét, vagy nem akar-
 ván a nagy utat gyalog megtenni, kedden reggel ugyan
ama csendőrök, pénzügyőrök és kinstári erdőőrök
felügyelete alatt, kik addig a falukat őrizték,
bekisértettek Lippára, a kormánypárti táborba,
hol fogva tartották a szavazás órájáig.

Hétfőn elterjedt Lippán a hír, hogy ujfalusi
 kastélyomban összegyűlt 600 oláh választó, mire oda
 rendeltek egy szakasz huszárt egy hadnagy vezénylete
 alatt, és kedden távollétemben, mi alatt én öt mértföld
 lovaglást tettem, sógorom *Piret* Lajos báróval, hogy
 meggyőződjem, igaz-e az, hogy választóimat a hatalom
 eszközeivel viszik be a kormánypárti táborba Lippára,
Bene Gábor járásbíró ur házmotozást tartott nálam,
csendőrök és egy szakasz huszár fedezete alatt.

Nem találván a várt 600 szavazót, azonkívül egy
 emberre sem akadván, ki ne mondta volna, hogy szabad
 akaratóból van Ujfalu, a jegyzőkönyv fölvétele után,
 eltávozott a járásbíró ur, *de a huszárság és csendőr-*
ség ott maradt és egész délután és éjjel szemmel
 tartották a kastélyt és környékét.

Voltak még ellenzéki választók, kik kisebb-nagyobb
 csapatokban jöttek be Lippára kocsin a keddi nap folya-
 mán. Ezeket, a sistarovecziek kivételével, kik 120-an
 voltak, *többé kevésbé elfogták a csendőrök és*
szintén bekisérték a kormánypárti táborba. Ezek-
 ből egy csapatot kieresztett ugyan Nagy György
 választási elnök ur, de a többinek esetleges kiszaba-
 dítását rábizta *Török* tiszteletbeli főszolgabíró urra,
 ki jobbnak találta azokat megtartani, megtagadva párt-
 elnököm ama kérelmét is: engedtessek meg neki a

hatóság jelenlétében, hogy kérdést intézzen a bezárt választókhöz vajjon kire öhajtanak szavazni.

Oly nagy fokra hágott erre a kormánypártiak merészsége, hogy ezentul már mindent megengedtek maguknak, és *az éjjelen keresztül majdnem háborítlanul folyt, csendőri fedezet alatt, az ellenzéki szavazók fogdosása, elzárása.*

A választás lefolyása.

A választás napján a kormánypárti tábor jól őrizve, az ellenzéki tábor minden kormánypártinak nyitva állott. Szavazás alatt fölkérte egy csendőr, hogy távolítsa el a kormánypárti korteseket, kik iparkodtak az ellenzéki választókat elszedni, mire ez azt felelte, *az a parancsa, hogy kormánypárti mehet, a hova akar, tehát nem tehet semmit.* Erre a választók megkísérelték eltávolítani a kormánypárti korteseket, mire a *huszárság közbe lépett és két rohammal széjjel szórta az ellenzéki tábort.*

Ezeket tapasztalva, kihajtott hozzám Ujfalura *Fortsek* Károly igazgató és fölkért, lépnék vissza, mert ilyen körülmények között lehetetlen a küzdelem. Ezt megtettem és így győzött Lippán a kormánypárt, a higgadt gondolkozású férfiak nagy megbotránkozására.

Hallom, hogy *Baróthi* főszolgabírónak egy jobb állás, *Török* tiszteletbeli főszolgabírónak pedig egy főszolgabírói állás lett megígérve, ha keresztül viszik a kormánypárti jelöltet.

Miután az utolsó években kétségtelenül igen javult az adminisztráció Temesben, ilyen brutális törvényellenes kortes szolgálatok jutalmazása pedig az adminisztráció javára nem igen szolgál, kíváncsi

vagyok, hogy *Molnár* Viktor temesi főispán ur szankcionálni fog-e előléptetéssel olyan visszaéléseket, mint a milyeneket Lippán elkövettek?

Az első várnai választás.

Egyike a legrövidebb, de egyszersmind a legbotrányosabb befolyásuaknak. A szabadelvű párt szokásos eszközeinek alkalmazása dacára is óriási tulsulyban lévén a választás napján, okt. 28-án a néppárt, az elnökség azon új eszközhöz folyamodott, hogy szavazás közben lemondván, lehetetlenné tette a további szavazást. A második várnai választás ellen beadott petíciónak bevezető része így írja le ezt a választást :

„E napon, okt. 28-án, reggeli 8 órakor Zelenay Sándor választási elnök megnyitotta a választási eljárást. De annak dacára, hogy átvette a képviselőjelöltek ajánló iratokat, melyek közül az egyik *Haydin* Imre kormánypárti, a másik *Markovics* János néppárti jelöltet nevezte meg és dacára annak, hogy törvényes formában a megjelent választók a szavazás elrendelését kívánták, *a szavazás elrendelése és a választóknak szavazásra bocsátása iránt egyáltalában semmi intézkedést sem tett.*

Elmult a szavazás megkezdésére a törvény által kitűzött 9 óra, elmult 10 óra s tizenegy óra felé járt az idő, midőn azon kérdés intéztetett a választási elnökhöz, miért nem rendeli el végre-valahára a szavazás megkezdését? Erre a választási elnök ugyan ezen tanusítvány bizonyysága szerint azt felelte, hogy *Trencsénből vár egy levelet s míg azt meg nem kapja, nem rendeli el a szavazást.* Megjegyezzük, hogy mint egy tanusítvány is igazolja, a választás színhe-

Újén ezernél több Markovics-párti választó volt jelen, míg Haydín Imre választói alig voltak kétszázan.

A kormánypárt választóinak ily eltűnő kisebbsége mellett kétségtelen volt a kormánypárti jelölt bukása, de éppen ezért kétségtelen volt az is, hogy a választási elnök azért nem rendeli el a szavazást, nehogy e bukás tényleg bekövetkezzék. A Markovics-párti választók türelmesen és a legnagyobb csendben várták a szavazásnak órákon át tartó törvényellenes elhalasztását, a mire a választási elnök az egész küldöttség előtt azt jegyezte meg: konstatálnom kell, hogy e pártban a legnagyobb rend és fegyelem tapasztalható.

Déli féltizenkettő volt, mikor a választási elnök kijött a szavazatszedő helyiségből s kijelentette, hogy miután elnöktársai leköszöntek, ő kénytelen a választási eljárást beszüntetni. A Markovics-párti választók, kiknek egy része a messze távolból jött be a választás színhelyére s órákon át hasztalan várta, hogy legszentebb polgári jogát gyakorolja, a választás törvényellenes elhalasztásának dacára békésen oszlott szét.

Ezt a leírást kiegészíti az Alkotmány 1896. nov. 4. számának tudósítása, a mely ezeket mondja erről a választásról:

A közönség előtt részben már ismeretes a híres kisucanjhely-várnai választás. Ott volt 1200 választója a néppártnak, kik korán reggel bevonultak a választás helyére, a liberálist párt alig 150 emberével szemben. Mi volt egyéb hátra, fortélyhoz kell folyamodni, új választási furfangot kell kigondolni. *Táviratoztak Szalavszky főispánnak, majd ő segít a dolgon. S jött is a válasz: ha Tarnóczy-módon nem lehet győzni, legalább is meg kell zaklatni a néppár-*

tot — a választás elnapolandó, Deák (néppárti bizalmi férfit Nyitráról) a városba be nem bocsátandó.

Ez első eset hires alkotmányos országunkban. Ez kijátszása a törvénynek. *Déli fél tizenkettőkor lemondanak az elnökök.* Nincs, ki vezesse a választást: „A választást beszüntetem“ — voltak az elnök utolsó szavai. — Miért? — Van oka? — Nincsen, hiszen Czvincsek bizalmi férfit sürgetésére maga az elnök, Zelenay Sándor tanuk előtt többször kénytelen volt bevallani, hogy a néppárt táborában mindvégig a legnagyobb csend, rend és fegyelem uralkodott és semmiféle összetűzés, semmi rendzavarás nem volt. Képzeltető, hogy hogyan hatott a választást beszüntető hír minden becsületes emberre. Mind a mellett a népcsendes, nyugodt volt és nem zavartatta magát, pedig még vizet inni sem engedtek meg neki, ott a szabad ég alatt állt, míg a liberális töredék jól mulatott bent a városban.

Deák Jánost, Markovics egyik bizalmi-férfit többszöri sürgetés dacára még a városba sem eresztették be. A választási elnök okt. 23-áról keltezett hirdetménye készakarva csak okt. 26-án esti 6 órakor lett kifüggesztve, tessék már most ily későn *igazolási jegyeket szerezni, melyeket különben ki sem akartak adni.* A kisuca-ujhelyi jegyző, Hlucsil Kajetán egyenesen félrevezette a néppárt embereit, mert *készakarva le nem bélyegezte az igazolási jegyeket,* hogy az illetők azután Várnán a szavazáshoz ne bocsátassanak.

A második várnai választás.

Mindazon visszaélések, erőszakosságok, törvényszegések, a melyeket az 1896-ki általános választások folyamán egyes kerületekben egyenkint, elszórtan követtek el szabadelvű részről, az 1896. nov. 12-én megejtett második várnai választáson együtt, összesítve gyakoroltattak, úgy, hogy ez a választás méltán megérdemli a „*leg-hirhedtebb*“ jelzöt. Hirhedtebb a két nyitrainál, a stomfainál, az alsó-kubininál, a két csaczainál, a nagyszombatinál. A sajtó heteken át egész hasábokat töltött meg a választás részleteinek leírásával, Kloch elnök választási elnöki működésének ismertetésével és egész sor nyilatkozat jelent meg e választás ügyében pro és kontra. A néppárt petícióval megtámadta az ily módon létrejött mandátumot s jellemzi a választást az a körülmény, hogy a képviselőháznak a szabadelvű választások dolgában nem nagyon kényes többsége kebeléből alkotott II. bíráló bizottság, 1897. január 13-án tartott ülésén tárgyalván a petíciót, vizsgálatot rendelt el a mandátum ellen, de még ennél is jellemzőbb, hogy a vizsgálattal megbizott Ruffy Pál orsz. képviselő még márczius második felében egy lépést sem tett a vizsgálat ügyében és még jellemzőbb, hogy június elején is ott állott a vizsgálat, a hol márcziusban.

Magát a választást oly módon ismertetjük, hogy ideigtatjuk azon lapok tudósításait, a melyek eredeti és önálló leírásokat közöltek róla, hangsúlyozván, hogy az „*Alkotmány*“-on kívül a többi idézett lapok mind elvből ellenségei a néppártnak, hogy tehát e lapokat nem vezette holmi jóindulat a néppárt iránt, hanem a puszta tények szemlélete, az igazság, a valóság.

Esti Ujság.

— 1896. nov. 12. szám. —

Ma folyik a kisuczaujhelyi kerületben Sipeky Sándor kormánypárti és Markovics néppárti közt a választás, mely a *kormánypárt manipulációinak eddig páratlan példáját adja*. A kerület *tisztára ostromállapotban van*. Vannak községek, mint például Kisuczua-Ujhely, a hol *napok óta nem volt szabad négy embernek összeállani az utcán*, mert a csendőrség tüstént szétozlatta őket.

Többeket letartóztattak s néhány napig fogva tartottak, azután ismét szabadon eresztették őket *a nélkül, hogy kihallgatták volna*. A népet általában jámbornak mondják, de a sok katonaság valósággal rémületbe ejtette. Krakkóból másfél század dragonyos táboroz köztük öt tiszttel, *725 gyalogos katona és 114 rendőr ügyel* még a rendre, a kiket Pozsonyból, Esztergomból és Komáromból rendelték Várnára.

A papság annyira terrorizálta a népet, hogy a rendet ilyen módon kell biztosítani — ezt mondják a kormánypártiak. Várna szinte áthatatlan kordonnal van körülráva. Künn a mezőn a lovasság táboroz. Az egyes csapatok között őrzáratok czirkálnak. Az utakat csendőrség állja el, karszallagos rendezők utasításaira hallgatva. A város piacán levő koresma szolgál választási helyiségül.

A piacot szuronyos katonaság állja körül, úgy hogy választó alig látszik, csak egy-egy kormánypárti kortes szalad ide-oda. A kisuczua-ujhelyi völgyből jövő néppárti választók, összesen 30 községből, mintegy hatszáz emberrel, Gbellánban, a Majláth-kastély előtt gyülekeztek zászlók alatt, zöld és fehér tollal a kalapjuk mellett. Körülbelül egy negyedmértföldnyire a

vároستól csendőr-kordon fogadta őket és az egyenes utról kénytelenek voltak letérni.

A népek azután a csürök alatt, a várost megkerülve, kellett a szavazó helyiség felé vonulnia. De a mint a várnai völgyben tovább vonult, a város felső végén újabb csendőr-kordon állta útját, karszalagos rendezőkkel. Ezek a rendezők csak azokat bocsájtják a kordonon keresztül, a kiknek igazolványuk van. *A választói igazolványokkal nagy manipuláció történik.*

A községi jegyzők, kiknek az elnök elküldte az igazolványokat, *nem osztották ki a nép közt, csak egy kis részüket.* A néppártiak azután szóbeli előterjesztést tettek, mire *190 választónak adtak igazolványt, de 500-nak már nem jutott.*

Az elnök a választási eljárást reggel 8 órakor nyitotta meg. Előbb benn a korcsmában hirdette ki, azután künn *az ürességtől tátongó téren is,* a hol ugyszólván csak katonaság látható.

Komikus volt látni, mint kiált az elnök az üres levegőbe. *Ez a nyitrai rendszer, igazolványok manipulációjával kombinálva.* A néppárt egyik bizalmi férfia, *Rakovszky István,* az éjjel nagyszámu néppárti választóval érkezett Várnára, de *nem eresztették be a városba.* Már este 8 óra után senkit sem bocsátottak be Várnára. Rakovszky az egész éjszakát a várnai állomáson töltötte s hajnalban, úgy látszik, elutazott. Az első szavazatszedő bizottság elnöke *Kloch* báró, a másodiknál *Czigler* trencsényi főszámvevő. Mielőtt a szavazást megkezdték volna, *Zmeskal* Zoltán néppárti bizalmi férfit tiltakozott a falusi jegyzők eljárása ellen, hogy az igazolványokat részint ki nem adták, részint pedig hamisakat és érvényteleneket osztogattak. Kérte az elnököt, hogy a törvény értel-

mében igazolványok nélkül is szavazhassanak a választók. Az elnök erre így felelt:

— Ugy vagyok értesülve, hogy a jegyzők valamennyi igazolványt kiosztották. Különbén majd meglátjuk. De egyelőre csak azokat bocsátom a kordonon át, kiknek igazolványuk van. A többi oszoljon szét, különben szétkergettetem őket.

Deák János néppárti bizalmi férfi erre azt kérdezte, *hová széledjen a nép, künn a szabad mezőn a városon kívül.*

Az elnök erre nem felelt semmit, hanem Smialovszky képviselővel tanácskozott, azután kijelentette, hogy kezdődik a szavazás.

Kilencz órakor kezdtek szavazni. Mindjárt kezdetben *több néppárti szavazatot utasítottak vissza*, mert a jelölt nevét nem egészen tisztán mondták. A kisuczai völgyből külön vonaton jöttek a kormánypárti választók. A várnai völgyből szekeren jöttek s mindnyájan a városban vannak. Lehetnek állítólag ötszázan.

Egy idegen katonatiszt így nyilatkozott:

— *Most már tudom, hogy mit tartok a magyar szabadságtól.*

A néppárt óriási többségben van, de a kormánypártiak már előre mindenfelé táviratozzák, hogy a győzelmük bizonyos.

A stomfai mintát is megpróbálták. Nyolczszáz választó áll a városon kívül. A közeli korcsmába sem eresztik őket, mert nem kaptak igazolványt, vagy hamis igazolványt kaptak.

Délben megeredt a csipős, velőig ható fagyos eső. A katonaságot fclváltják, a lovakat eresz alá állítják, a néppárti tömeg pedig a szabad ég alatt áll étlen-

szomjan hajnal óta. Papjai vele vannak és a nép türelmes.

A választási helyiségbe egyenkint eresztik be az embereket, hogy annál később közetkezzék a záróra, a mikor talán a künn ázó, éhező, fázó népet is beeresztik szavazni.

Egy óraker az első küldöttségénél szavazott Sipekyre 71, Markovicsra 90. Visszautasítottak 94 szavazatot. A második küldöttségénél Sipeky 103, Markovics 10 szavazatot kapott.

A kormánypártiak vidáman esznek isznak a korcsmában.

Budapesti Hirlap.

— 1896. nov. 12. —

Ez az előkelő napilap, a mely még sohasem mutatta, hogy rokonszenvezne a néppárttal, kiküldötte Kisuceza-Ujhelyre egyik munkatársát, a ki a következőkben számol be mindarról, a mit látott és tapasztalt:

A kisuceza-ujhelyi kerület az, mely a választási manipuláczióknak eddig páratlan példáját adta, hogy tudniillik a választás napján, a választási aktus formális megkezdése után az összes elnökök lemondottak tisztükről s ennél fogva nem lévén, a ki a választást intézze, haza kellett küldeni a választókat és új választást elrendelni. Történt pedig ez az Orsz. Értesítő szerint azért, mert az elnökök a néppárt terrorizmusa folytán nem mertek működni. Most itt azt hallom, hogy ebből a terrorizusból egy betű sem igaz, a nép teljesen békésen, csendesen viselte magát s az elnökök nem is tudták semmi okát adni lemondásuknak. Az ellenzék akkor rögtön táviratilag fordult a főispánhoz, hogy a lemondott elnökök helyettesítéséről gondoskod-

jék, a főispán intézkedett is, de távirati intézkedése csak este 6 órakor érkezett Várnára, a mikor a választók természetesen már mind odahaza voltak, a kerüethez tartozó 44 községben. Mikor aztán Markovics János nyitrai szemináriumi rektor, a néppárt jelöltje, a ki az egész vidéken partkülömbőség nélkül köztiszteletben álló férfiú, meglátogatta a főispánt, Szalavszky így szólt hozzá:

— Önnek pechje van. De biztosítom hogy november 12-én tiszta választása lesz.

A néppárt most ebbe a kijelentésbe veti minden reményét.

Az új választás elnökéül Kloch Károly bárót, a zsolnai állomás főnökét, a volt zsolnai választás elnökét szemelték ki. Ő volt az, a ki a zsolnai választáson két ellenzéki községet körülzáratott azzal az ürüggyel, hogy difteriás betegek vannak ott, de azért a jegyző és a zsidóság kijöhetett szavazni a kormánypárti jelöltre. Helyettes elnök vagy Czigler Gyula trencsényi főszámvevő lesz, vagy Gyuriss József zsolnai körjegyző. A kit a központi választmány szavazatszedő bizottsági elnökül kijelölt: Dualszky Béla volt dzsidás kapitány, nyugalmazott telekkönyvvezető. állítólag megbetegedett s lemondott hivataláról.

A kerületbe érkezett 113 csendőr egy főhadnagy és egy hadnagy vezetése alatt, egy svadron morva dragonyos, egy század gyalogság. Erre a roppant haderőre azért van szükség, mert a nép fanatizálva van — mondják a kormánypárton. Ez a jámbor nép! Ha fanatizálva van, akkor sem kihágásra, vagy rendbontásra van fanatizálva, hanem még nagyobb türelemre, mint a mennyivel különben is föl van ruházva: arra, hogy eltűrjenek mindent és szó nélkül elszenvedjék a vérük ontását. Csak egy helyen ragadtatta magát erőszakos-

ságra a nép: Divinán, a hol a jegyzőt a vízbe akarta fojtani. Mert vesztegetett — mondják a néppárton.

A kormánypárti jelölt érdekében itt „működnek“: Baross Jusztin alispán, Sipeky Sándor sógora, Kosztka tanfelügyelő, Rada Ignác zsolnai szolgabíró, Mednyánszky László központi trencsényi szolgabíró, Csóry István IV. megyei aljegyző, Cselkó Jenő trencsényi közigazg. gyakornok, mint kisucza-ujhelyi helyettes főbíró. A központi tisztviselők a kisucza-ujhelyi főszolgabírót, Haydin Imrét helyettesítik, a ki az első választáson a kormány jelöltje volt. Most visszavonult főbírói tisztétől is, mert nem őt, hanem Sipekyt kandidálták, a ki föllépett, noha már bucsuzott is hiveitől nyomtatott levélben, melyet most is mutogatnak. A kormánypárttal vannak a Harcourt- és Csáky-uradalmak, továbbá a zsidóság s a népnek elenyésző csekély része.

A néppárti jelöltet a kerület papsága, a Majláth-Pongrácz-, Zmeskál-uradalmak támogatják. A párt zöme: a nép, melyet a néppárti jelölt azzal hódított meg, hogy elment minden községbe, némelyikbe lóháton is, és beszélt nekik, a mit eddig egyetlen-egy jelölt sem tett. Markovics azt mondja, hogy sehol nem is mert egyházpolitikáról beszélni, nehogy a jelenvolt csendőrök azt mondhassák, hogy izgat, s ezen a réven beléköthessenek a népbe. Leginkább arról beszélt, mily szegény ez a trencsényi nép s hogy enyhíteni kell ezt a mérhetlen szegénységét. Ezért hálás a nép, megszerette és ragaszkodik hozzá. A többi papság megerősítette a népét ragaszkodásában. Hogy mennyire annak bizonyosága az, hogy *többen elhozták a plébániára azt a pénzt, a melyet a kormánypárti kertesektől kaptak.*

A választás szintere a várnai piacon lévő koresmahelyiség lesz. Az első szavazatszedő küldöttségénél, melyhez harmincz község van utasítva, Kloch báró fog elnö-

kölni, a második küldöttségnél a várnai völgy 14 községe fog szavazni a helyettes elnök előtt.

A néppárti bizalmi férfiai: *Zmeskál* Zoltán megválasztott képviselő, *Deák* János Nyitráról (a ki Tar-nóczyt az utcán inzultálta), *Czvincsek* János kisuceza ujhelyi káplán és *Rakovszky* István országgyűlési képviselő. *Rakovszky* azonban még nem jött meg.

A jelölés már tegnap megtörtént. Az elnök elfogadta és előzékenyen tökéletes *passee partout* adott az ellenzék bizalmi férfainak, *kijelentvén egyben, hogy törvénytelen ség ki van zárva a választási aktusnál.*

Hallom, hogy a *jegyzők nem akarják kiadni a szavazati igazolványt, mely nélkül a választókat nem eresztik be a választás köré vont kordonba.* A néppárt panaszt tett az elnöknel, a ki azt felelte, hogy már 8-án elküldötte az igazolványokat az egyes községekbe, rögtön intézkedett s táviratilag elrendelte a bárczák kiosztását. Kisuceza-Ujhelyen napok óta három csendőr őriz egy kocsmát, rendőri és közegészségi szempontból. Ezt természetesen néppárti kocsmá, az egyetlen az egész kerületben.

1896. nov. 14-ki számában így folytatja a „*Buda-pesti Hirlap*“ e választás leírását:

A választás berekesztése után a néppárti sokadalom tehetetlenül ott maradt abban az utcában, a hová a csendőrség szorította. Leszállt az éjszaka s a gyér lámpások alig sugároztak egy kis világosságot, de azért a várnávölgyi országútra vezető utcában végig lehetett látni a nyüzsgő fekete tömeget. A szegénz tót parasz-tok tördelték a kezüket, nem birták fölérni észszel, hogy mi történt voltaképen. Ők egész nap áznak-fáznak a szabad ég alatt, hogy végre leszavazhassanak — a hitükre, mint az egyik, ki szerencsés volt jó igazolványt kapni, a szavazó helyiségben mondotta — s most elkül-

dik őket, a nélkül, hogy csak be is eresztették volna a bizottság elé: hogy is bírnák ők ezt becsületes, együgyű értelemmel felfogni? Vártak, hogy hátha még történik valami s nem mennek haza, mint most két hete is (október 28-án) dolguk — végezetlen. Egyik-másik káromkodott is, hogy kutyák e ők, hogy kutyába sem veszik eljövételüket? Az egész tömeget két soros csendőrkordon választotta el a piactól. Oldalt készenlétben állt egy szakasz csendőr.

Ekkor Csathó csendőrfőhadnagy berohant a választóhelyiségbe és így szolt az elnökhöz:

— Jelentem alásan elnök ur, a néppártiak nem akarnak szétoszlani, úgy látszik valamire készülnek. Jó volna, ha a néppárt bizalmi férfiai rábírnák a népet, hogy oszoljon szét, mert különben közibe lövetek.

Mindenfelől rémült arcok fogadták ezt a kijelentést. Az elnök ugyanazt a kérelmet intézte a bizalmi férfiakhoz, különösen Czvincsek kisutca-ujhelyi káplánhoz, a ki a néppártot szervezte, hogy bírják távozásra a népet, Czvincsek erre így felelt:

— Én nem merek kimenni a nép közé. Én hoztam ide ezeket az embereket, de miután nem engedték őket szavazni, azt fogják hinni, hogy árulást követtem el és megköveznek.

Zmeskál Zoltán könyörgésére mégis csak kiment a főhadnaggyal. Zmeskál maga is kiment nemsokára utánuk, de már nem látta sem a papot, sem a főhadnaggyot. Ők úgy látszik megkerülték azt az utcát, melyben a tömeg állt, hogy aztán a tulsó végén, a város határán kezdjék a nép szétoszlatását.

Zmeskál összetett kézzel beszélt a tótokhoz, hogy csak menjenek haza, nehogy baj érje őket, majd csak eligazítja ő jóra, a mi történt. Közibe keveredett a nép-

nek s néhány percz múlva a tömeg ritkulni kezdett s lassankint kisebb huzódott.

Az utcza végén álló Brüll-féle koresma előtt találkozott Zmeskál a gyalogsági tisztekkel, a kiket a zborói választásról ismert. Elmondotta nekik a történeteket, hogy a csendőrfőhadnagy bele akart lövetni a nép közé.

A százados (nevét nem sikerült megtudnom, a 72-es ezredből való) összezsapta a kezét.

Ebben a pillanatban egy csapat csendőr rohamlépésben közeledett a tömeghez.

A százados odaugrott és elkiáltotta:

— Halt Gendarmerie!

A csendőrök rögtön haptákba vágták magukat.

— Hol van a tisztjük? — kérdezte a százados.

A csapatból előállt egy őrmester és bemutatván magát, jelentette, hogy a tiszteknek máshol van dolguk, ő a csapat parancsnoka.

— Én pedig az itt parancsnokló százados vagyok, mondotta a közös tiszt s ezennel meghagyom maguknak, hogy az én parancsomat kövessék, nem pedig azt a parancsot, melyet a tisztjeik adtak. Az én parancsom pedig az: Halt und keinen Schritt weiter! (Állj s egy tapodtat se tovább.)

A csendőrök álltak, mint a cövek. A százados pedig elküldötte a vele volt többi tisztet, hogy fuvasák össze a már haza küldött bakákat s állítsák föl kordonul a csendőrség és a nép közé.

S nem sokára rohanva jött a katonaság s megformálta a kordont.

A nép azután lassan, csöndesen széteszlott.

A választásra kiküldött katonaságnak illetően önálló föllépését láttuk már Szentesen is s már akkor tettem lapunkban azt a megjegyzést, hogy a katonaság külön, titkos utasítást kapott a választásokra.

Nunc venio ad fortissimum virum. Kloch Károly báró a zsolnai állomás főnöke, választási elnök, mintaképe a választási elnököknek. Az elnökök elnöke. Középmagas, vörhenyes képü, drót bajuszu férfi. A szeme fátyolozott, sohasem lehet tudni, hogy mit gondol. Végtelen simán intéz el mindent, még a várnai választást is egész simán csinálta meg. Egy kissé szórakozottnak, nehéz fölfogásúnak, sőt kissé konfuzusnak is látszik. Nem ért meg mindjárt mindent, háromszor is kérdez egyet s a mit mond, hamar elfelejti.

— Hogyan? Nem akarják átbocsájtani a választókat a kordonon? Igazán? . . . Hogy lehetséges ez? . . . Ejnye, ejnye! . . . Nem akarják átbocsájtani a választókat? . . . Hát ki van ott a kordonnál? . . . Menjenek hát oda rendező urak! . . . Én nem mehetek el innen . . . Ejnye, ejnye! . . . Hát nem akarják őket áteresztetni? . . . Ez mégis csak borzasztó . . .

Aztán szép simán áttér másra. Folytatja a szavazást s visszavet nyugodtan, semmi tiltakozásra nem hallgatva, egy csomó szavazatot, mert a választó röstellli kimondani a csúfnevét, vagy mert tótosan ejti ki a nevét. A néppárti bizalmi férfi ismét felszólal:

— Kérem, elnök ur, nem eresztik be a választókat a kordonon.

— Hogyan, kérdezi jámbor képpel az elnök, nem eresztik be? Miért nem eresztik be?

-- Mert nincs igazolványuk.

— Hiszen megmondtam, hogy a zárórára beeresszék.

— De nem eresztik.

— Nem eresztik? . . . Igazán? . . . Ejnye, ejnye! . . . Nem értem, ki van annál a kordonnál . . .

Azután nagyszigoruan meghagyja a rendezőknek, hogy hívják be a népet, ő nem tűr rendetlenséget, parancsait teljesítsék.

A rendező elmegy és visszajön a jelölttel, jelentvén, hogy a kordonnál irott rendelet kell. Az elnök kiadja az írásbeli rendeletet, de ekkor a záróra már kitelt.

Mindent úgy tesz, mintha nem is tudná, miről van szó, mintha neki nem is volna része mindenben, mintha nem ő látta volna el utasítással a karszalagos rendezőket, mintha nem az ő patentuma volna az igazolvány-machináció, mintha nem ő állította volna föl a kettős kordont, mintha minden egyes fogás, minuciózusan kidolgozva, teljesen nélküle, sőt ellenére történék, többször hivatkozik hangosan a törvényre, hogy ő nála törvénytelenségnek nem szabad előfordulnia. Ime, még a piacon is kihirdette a választás kezdetét, sorban szólítottatta az egyes községeket, szavaztatta is az egyiket a másik után: hogy a néppártiak nem jöttek, ki tehet arról? a zárórát is kitűzte szabályszerűen; miért nem szavazott le akkor 4—500 néppárti?

Szóval simábban alig lehet választást intézni, mint a hogy Kloch báró csinálta s biztosra vehető, hogy a mi a híres professzor a súlyos betegekre, ő az lesz a Várnáéhoz hasonló kerületekre. Csak az a kár, hogy kicsiségre is adja magát: mindig körülzárát egy-egy községet ragadós betegség miatt. Zsolnán körülzáratta Dehopolét, a várnai választáson Lueskát, — egy gyermek halála folytán. Ez modorosság s árthat a nagyságának.

Egyetértés.

— 1896. nov. 13. —

A liberális Kossuth-párt közlönye, az Egyetértés ezeket írja:

A kisuceza-ujhelyi kerületben esett meg az általános választáskor az a furcsa eset, hogy a választási

elnökök látván, hogy a kormánypárti jelöltnek óriás kisebbsége van s a kirendelt katonaság nem elégséges arra, hogy szétverje a néppárti szavazókat, egyszerűen kijelentették, hogy ők nem hajlandók a választásnál funkcionálni és így egyszerűen elhalasztják a választást.

Ez az önkényes eljárás ekkor nagy elkeseredettséget szült s ez az elkeseredés a mai új választás alatt fokozódott. Mára ugyanis már elég zsandárt rendelték ki s sikeresen visszatartották a néppárti szavazókat az urnától. Mi sem természetesebb, minthogy ily körülmények közt az izgalom perczről-perczre növekedett, a mi jó alkalom volt arra, hogy délig mintegy száz néppárti választót letartóztassanak.

A letartóztatottak közt van Gasparetz Ignác plebános és egy káplán is. A plebános elfogatását Bende Imre püspökkel táviratilag tudatták.

A választásra 123 esendőr, egy főhadnagy és egy hadnagy vezetése alatt, egy svadron morva dragonyos és egy század gyalogság érkezett. A kormánypárti jelölt érdekében korteskedtek: Baros Jusztin alispán, a jelöltnek: Sipeky Sándornak sógora, Kosztka tanfelügyelő, Rada Ignác zsolnai szolgabíró, Mednyánszky László központi trencsényi szolgabíró, Csóry István IV. megyei aljegyző, Cselkó Jenő trencsényi közigazg. gyakornok.

A szavazási aktus leirhatlan lassúsággal folyt elejétől fogva. A választók közt nagy az elkeseredés a miatt is, mert az urnához csak igazoló-jegygyel bocsájtják a választókat, a néppártiak pedig azt mondják, hogy választóik jó részének nem adták ki az igazoló-jegyet.

Magyarország.

— 1896. nov. 14. —

A függetlenségi párti „*Magyarország*“ egy várnai távirata így szól:

Várna, november 12. Feladva 1 óra 40 perczkor. A város valósággal ostromállapotban van. Eddigelé minden ok nélkül 94 ellenzéki választót csuktak el. A néppárti szavazók csakis 40 százalékának adtak igazoló-jegyet, mely nélkül pedig az urnához teljesen a törvény ellenére senkit sem bocsátanak.

Délig 100 szavazót fogadtak el és 80-at utasítottak vissza. Érdekes, hogy a visszautasítás kizárólag az első bizottságnál történt, annak oka az, hogy Cziegler, a II. bizottság elnöke, egyszerűen nem ereszti be a szavazóhelyiségbe a néppárti választókat. Fél 12-ig leszavazott:

Sipekyre	79
Markovicsra	25

Most kezd esni az eső. A választásnak vége csak holnap délelőtt lesz. A kormánypart győzelme attól függ, hogy vissza mernek-e utasítani 1000 szavazatot.

Alkotmány.

— 1896. nov. 14. —

Ezen lapnak a helyszínére kiküldött tudósítója a következőképen írja le a választást:

A választási elnök, *Kloch* Károly báró zsolnai vasuti állomási főnök érdeme az, hogy Zsolnán is, Várnán is „diadalra“ jutott a liberalizmus zászlaja, daczára annak, hogy a néppárt mindkét választókerületben óriási többségben volt. Igaza van annak a jegyzőnek,

a ki Várnán azt mondotta egy, a kegyetlenségek felett megbotránkozó katonatisztnak:

„Kérem, ezeknek (a népnek) úgy kell, nyársra kellene huzni valamennyit, papjaikkal együtt.“

A katonatisztek megbotránkoztak. El is viszik a várnai választásnak hírét állomásaikra, Morvaországba, Galicziába, elbeszélik majd ott, hogy mi is hát tulajdonképen az a magyarországi szabadság és hogyan kezelik azt. Az egyik hadnagy a következő megjegyzést tette a hallatlan brutalitások láttára:

Wie gut muss es doch so ein Sklave in Afrika haben,

Igaza van a hadnagy urnak és igaza van annak a főhadnagynak is, a ki azt mondotta, hogy: skandalum miképen használják fel a hadsereget pribékszolgálatokra.

Lássuk tehát most már milyenek voltak azok az eszközök, a melyekkel Kloch, az ezermester ezzel a Bosco-féle mutatványnyal bámulatra ragadta a nézőket.

Katonaság és csendőrség.

A várnai választókerület egyes helységei tizennégy nap óta valóságos ostromállapotban voltak. Daczára annak, hogy a nép jámbor és senkit sem bánt, sőt birkatürelemmel viselte el a legbrutálisabb kinzásokat, mégis a „veszélyeztetett közbiztonság“ megkivánta, hogy csendőrökkel és katonákkal teletömjék az egyes ellenzéki falukat. A dragonyos szépen bekötötte a lovát a paraszt kis istállójába, a tehenet pedig az udvaron vagy a kertben kellett lepányvázni. És olyankor, a mikor azután annak a szegény embernek a szive fáj, ha a fagyoskodó Riska bőgését hallja, olyankor kopogtat be hozzá a kormánypárti kortes:

— No Janó, nem szavazol a mi pártunkra? elvisz-

szük a dragonyost és még azon kívül kapsz négy pengőt!

Hát egy pár szavazatot így is fogtak, sokat azonban nem.

Erre kellett a lovasság. A csendőrség sokkal jobb szolgálatot teljesített, a mennyiben naponként egy csomó jámbor néppártit *összefogott* és a „közveszélyes izgatókat“ Zsolnára szállította be, ügyüket, természetesen csak a választás után fogják megvizsgálni, mert hogy is kívánhatná valaki, hogy a szolgabíró urak korteskedésük közepette ráérjenek a misera plebszszel foglalkozni.

Pénz, pénz, pénz.

Hogy pénzbőség uralkodott a kormánypárti táborban, az magától értetődik. Egy-egy voksz ára rendes körülmények között 20—40 frt volt, kínálgatták mindenütt, de így is csak valami 80 parasztszavazatra birtak szert tenni. A választók közül *egynehányan elfogadták a vesztegetésükre szánt pénzeket, de rögtön letétbe helyezték a plebánián.* A várnai plebániára szerdán este e sorok írójának jelenlétében hoztak be 55 forintot, a belláni tisztartónál pedig 40 forintot deponáltak a választók.

Azokat a választókat, a kik szavazatukat mámoros fővel eladták, még szerdán este szállították be a csendőrök a várnai zsidókoresháza, a hol cigányzene, sör, bor és pálinka mellett mulattak reggelig, a mikorra természetesen tökrészek voltak. Világos, hogy a koreshából, a hol csendőrök őrizték az atyafiakat, csakis szavazáshoz bocsájtották ki őket.

Érdekes látványt nyújtott, a mikor egy-egy karzallagos rendező egy ilyen tökrészeg választót a szavazó helyiségbe szállított. Volt olyan is, a ki már any-

nyira teleszitta magát lelkesedéssel, hogy továbbbitatásához 2—3 rendező is kellett. Egyik másik atyafi, a mikor szerencsésen betolták a szavazóhelyiségbe, az elnök kérdésére felelni sem birt — a mi természetesen szintén a tulságos és feltünő szeszillatot terjesztő lelkesedés következménye volt.

De hát jó emberek voltak azok a küldöttségi elnökök, elintézték az ügyet a következő párbeszéddel:

— Na koho votujete? (Kire szavaz?)

— Na Si . . . . Svi . . . . Csi . . . . !—!

— Na Sipeky, pravda? (Ugy-e Sipekyre?)

— An . . . an . . . anno! (Igen.)

Be is iktatták hűségesen azt a szavazatot, azután pedig ugyancsak rendezői asszisztenciával szállították vissza a liberális elvek jóvoltától áthatott atyafit a korcsmába, ahol azután tovább lelkesedett csakis azzal a kis megszorítással, hogy a szavazás után korlátolt lelkesítőben részesítették, mert a szerccsen megtette már kötelességét.

Azok az igazolványok.

Kloch báró bizonyos irányban uttörő, az „igazolványok“ eszméjével tultett dicsőséges elődjain, Tarnóczyn, Bartalon, Siebenlisten stb. A báró ur ugyanis minden választónak egy zöldszinü, nyomtatott igazolványt szánt, a mely az illetőt, mint választási joggal bíró egyént igazolja, úgy, hogy az majdan a választás napján akadálytalanul mehessen a kordonon keresztül, a szavazatszedő küldöttséghez. Az igazolványokat azután elküldötték az egyes körjegyzőségeknek szétosztás végett. Csakhogy azok a körjegyzők az igazolványoknak csakis egy részét osztották szét.

Magától értetődik, hogy minden „a liberális elve-

kért rajongó“ választó kapott igazolványt, de a néppárti választóknak nem jutott, csak nagyon kevés. Elkallódtak-e vagy hová lettek azok az igazolványok, ki annak a megmondhatója? Igaz ugyan, hogy a választási elnök ur a választás előestéjén minden körjegyzőségből távirati értesítést kapott, a melyben pontosan el volt mondva, hogy hány igazolvány lett kiosztva és az is igaz, hogy a várnai zsidóság ezekből a táviratokból merítette győzelmi reményének egy részét, a másik részt pedig Kloch báró ur egyéb tehetségeiből. És az eredmény meg is mutatta, hogy a báró ur tehetségeibe helyezett remény nagyon is alapos volt.

Az egyes jegyzők természetesen azzal iparkodtak érdemeket szerezni, hogy minél kevesebb igazolványt oszszanak ki a néppártiak között. Kollegái közül azonban a legfényesebb szolgálatokat Teplicska, Nedecz, Gbelán, Krásznján, Alsó-Tizsina, Sztrázsa, Nezbudlucska és Moys községek érdemes körjegyzője teljesítette, a ki a 20 kormánypárti szavazónak zöld igazolványt adott ki, a 300-at meghaladó néppárti választóknak ellenben a többtől teljesen elütő fehér igazolványokkal kedveskedett, a melyek a község pecsétjével ellátva, a tulajdonost mint szavazati joggal bíró választó polgárt igazolják.

Arra a körjegyző ur bizonyára nem gondolt, hogy ezeket az igazolványokat nem fogadják majd el és tulajdonosaikat a kordonokon át nem bocsátják. Pedig úgy történt. A körjegyzőjük által igazolt egyéneket egyszerűen elütötték a választói joggal. De a zöldszínű igazolvány sem volt feltétlenül biztos, mert megtörtént igen sokszor az eset, hogy a választótól, a ki ezt az igazolványt minden egyes kordonnál előmutatta, az egyik vagy a másik kordonnál a drága cédulát egy-

szerűen elkapta egy rendezőnek csufolt zsidósiheder, széttépte, azt mondván:

— Hiszen ez nem is érvényes!

Ha az illető választó ez ellen tiltakozott, rögtön segítettek a baján — becsukták.

Ideigatjuk az „Alkotmány“ 1896. december 2. számából a következőket is:

Pósta János kisuca-ujhelyi plebánosnak, kinek Sipeky öt év előtti megválasztását köszönheti, csupán hálából a kieszközölt „passe-partout“-t, mely szóról-szóra így hangzik: „Pósta János ur jogosítva van a Cordonon belül és kívül — kivéve a választási helyiséget — szabadon járni-kelni. Várna, 1896. november hó 12. Kloch Károly báró s. k.“, a választás napján nem adták át, hanem csak *12 nappal* a választás után levélben küldte át Sipeky ur a következő szavak kíséretében:

Főtisztelendő uram!

Igen tisztelt barátom!

Bizonyításaként annak, hogy számodra „passe-partout“ ki lett állítva, csatolom azt s megjegyzem, hogy a néppárt listájában, melyen azok nevei voltak felsorolva, a kik számára jegyeket kértek, a te neved elő nem fordult és hogy Csáka igazgató figyelemzetetésére én magam kértem egyet számodra s azt netáni jelentkezésedre magamnál tartottam. Minthogy nem jelentkezted, nem is adhattam át s távol tartván magamat egy a szavazó-helyiségtől, mint az ellenpárt táborától, nem találkezhattunk. Hidd el, mélyen tisztelt barátom, hogy nagy öröömre szolgált volna, ha fedél alatt s meleg szobában levőnek tudtalak volna.

Hogy nem így esett meg a dolog, arról én legkevésbé sem tehetek.

Kitűnő tisztelettel, változatlanul igaz hived.
Miksófalván, 1896. nov. 23-án

Sipeky Sándor.

A börtön.

A nagyon is ifju récipiált honpolgár, kinek karját a nemzeti színü rendezői jelvény díszítette, odaszólt a csendőröknek :

— Fogják meg ezt a gazembert!

A magas parancsnak rögtön eleget tettek és megindult a menet a börtön felé. Elöl hetykén rakogatta lábait Izrael fia, utána a választó következett, a kit a menetet bezáró két csendőr puskatussal utközben jól megdolgozott.

A piac közepén van egy régi korcsmaépület, a melynek egyik helyisége egy szűk, ablak nélküli kamara. Ezt szemelték ki a „renitensek“ megpuhítására. Voltak ott olyan emberek, a kik szerda reggel óta „lakták“ ezt a helyiséget, a melyhez képest a katonaságnál divó „Dunkelarreszt“ valóságos szalon. Arra járva, beszédbe elegyedtem az egyik katonatiszttel (az őrszoba ugyanabban az épületben volt), a ki ugyancsak magyarul, habár német nyelven elmondta a véleményét a várnai gatzetről.

— Uram — ugymond — katona vagyok, Boszniában is voltam, de ezt, a mi itt történik, még nem láttam teljes életemben. Nincs lágy szivem, de ezeket a dolgokat már nézni sem tudom!

Ugyanakkor egy újabb foglyot tuszkoltak oda a csendőrök.

A kamrát kinyitották, benézhettem a kis ajtón, a mely oly alacsony, hogy a bentlevőknek fejait nem lehetett látni.

Irtózatos egy látvány volt.

Odabenn ember-ember hátán szorongott, fojtott, dohos levegő ütötte meg az arcomat, de csak egy

pillanatig, a másik pillanatban az utolsó jövevényt már megmarkolták a csendőrök és betuszkolták volna. Igen ám, csakogy az ember nagy és erős volt, az ajtónyílás a válláig sem ért.

— Hajtsd le a bugris fejedet! — kiáltja az akkorára már nyolcz emberre felszaporodott csendőrség.

De a szegény ember bizony nem tette ezt. A mi most következett, az ugyszólván leírhatlan jelenet.

A csendőrök torkon ragadták az illetőt, agyba-főbe verték, ugy, hogy arczáról patakzott a vér, de azért csak nem sikerült őt beszállítani. Megérkezett a csendőrfőhadnagy és a hadnagy is. Rárivallnak:

— Takarodsz be, te kutya?

— Miért, hisz nem vétettem senkinek.

Ekkor újra reávetik magukat a csendőrök és most sikerül is, őt betuszkolni. Már rá akarják csukni az ajtót, ekor azonban a lábát az ajtó közé téve, a csendőrök erőlködésének daczára ismét kifeszíti.

— Vasra vele! — mond a főhadnagy.

Kihúzzák, a földre teperik és vadállatias kegyetlenséggel megvasalják, azután belökik, az ajtó bezárul és ismét csendes minden.

A csendőrök elvonultak és mi ketten ott maradtunk az illető katonatiszttel — szótlantul. Végre megszólalt ő:

— Látta ezt? Hát ehhez mit szól?

Nem válaszoltam, folytatta azonban ő:

— Ez már csak nem mehet így tovább.

Véletlenül akkorra odavetődött Rada szolgabíró, a ki, midőn a katonatiszt elmondta neki is, hogy ilyen emberkinzás páratlan a maga nemében, jól színlelt csodálkozással hallgatta, hogy abban a szűk lyukban hogyan vannak elhelyezve a foglyok.

— Lehetetlen — ugy mond — én azt gondoltam

hogy legfeljebb 6 ember van ide bezárva. No hát kérem ez mégis hallatlan, de azonnal intézkedem, elszállítatom a foglyokat Zsolnára.

A szolgabíró ur nagyon el lehetett foglalva és bizonyosan meg is feledkezhetett a dolgról, mert csak két órával később váltotta be az ígérését, t. i. akkor, a mikor a csendőrök egy foglyot semmiképen sem bírtak beszorítani, mert nem volt már hely.

Ekkor azután kieresztette az embereket; hogyan néztek ki, azt felesleges leírnom, elképzélheti mindenki, a ki e sorokat elvassa.

A furfangos és a feledékeny báró ur.

Furcsa, sőt nagyon is furcsa ember ez a Kloch báró.

Természetesen eszemben sincs, hogy fiziológiai tanulmányokon alapuló arczképét e tudósítás keretében megfessek, annyit akarok csupán csak megjegyezni, hogy csütörtökön, folyó hó 12-én, a várnai választásnak örökemlékü napján nagyon sok oldalról mutatta be magát a méltóságos elnök ur. Az egyik pillanatban bámulhattuk kitűnő emlékező tehetségét, a másikban már a megtestesült feledékenység volt, de egyik percben maga a szivélyesség, a másikban visszautasító, hatalmának érzetében kevés, dölyfös volt az uri ember. Ha p. o. valamelyik liberális szavazónak hamarjában nem jutott eszébe a Sípeky-név, türelmesen várakozott míg besugják neki, vagy ő maga is segített a szegény ember baján. Nem is vonta kétségbe a szavazó életkorát és a mikor egy körülbelül 25--26 évesnek látszó fiatal ember a választási lajstrom szerint 63 évesnek volt feltüntetve, Zmeskál Zoltán néppárti bizalmi férfi pedig arra kérte Kloch bárót, hogy korára nézve intézzen kérdést a szavazóhoz, ez úgy válaszolt:

— Ugyan minck, hisz tudom, hogy ez az a bizonyos.

— Azt is tudja elnök ur, hogy ő 63 éves.

— Elhiszem neki, kérem.

— Ez már más.

A néppárti szavazónál azonban egy évi korkülömbőség elegendő volt a visszautasításra.

Az elnök különben gondoskodott arról, hogy egy külön szavazólajstromban minden egyes néppárti választónak az ottani vidéken divó csufneve is befoglaltassék. A szavazó persze restelte a csufnevét megmondani és daczára annak, hogy a választó-lajstromban p. o. egy Kovács János nevű választó van bevezetve, és ugyancsak ez a Kovács János a bizottságnál szavazásra jelentkezett, azonosságát még a szintén Kovács János névre kiállított adókönyvvel bizonyítván, szavazata el lett utasítva, mert jegyzője mint Kovács „Fajka“ Jánost ismeri, vagyis esütörtökön csakis így akarta ismerni.

Az első szavazatszedő-bizottságnál, a melynek elnöke Kloch báró volt, a 106 kormánypárti szavazattal szemben a néppárt mégis 121 szavazatot kapott, a tömeges visszautasítások daczára; a második bizottságnál azonban, a hol Czigler megyei főszámvevő elnökölt, a 109 kormánypárti szavazattal szemben csak 15 néppárti szavazat állott. Hogy történhetett ez? Egészen egyszerűen úgy, hogy a mikor az egyes községek néppárti szavazóira került a sor, kiment egy bizottsági tag a szavazó-helyiség elé és felszólította az illető község néppárti szavazóit, hogy jelentkezzenek. Igen ám, csak hogy a néppártiak vagy három kilométernyire állottak, odáig pedig könnyen megérthető indokoknál fogva az illető uri ember szava el nem hallatszott.

Öt óra felé járt az idő, a mikor az elnök kitüzte a zárórát. Ekkor intézkedett, hogy az összes, a zuhogó,

fagyos esőben odakün a város előtt tanyázó néppárti választókat, akár van igazolványuk, akár nincs, beereszszék szavazni. Tette pedig azt azért, mert Zmeskál Zoltán képviselő arra figyelmeztette, hogy szerdán becsületszóval kötelezte magát arra, miszerint az igazolvánnyal esetleg el nem látott választókat is beengedi a szavazáshoz. Az elnök tehát kiadta az utasítást az egyik rendezőnek:

— Az összes néppárti szavazókat be kell becsájtani.

Eléggé érthető ez, ugyebár? De hát a „véletlen“ úgy hozta magával, hogy az illető rendező nagyon rövidszű ur, mert mire kiért a harmadik kordonon túl „tanyázó“ néppártiakhoz, „elfelejtette“ az elnöki utasítást és így még egyszer vissza kellett fordulnia. Ujból megmondta neki az elnök, hogy mit akar és most már be is jöttek a néppártiak, tizenöt percel a záróra letelte előtt. Le is szavazott az 500 ember közül 23, akkor aztán bezárták a szavazást és „a mandátum meg volt csinálva“, a mint mondták.

Az eredményt kihirdették és a néppártot puska-tussal kergették szét, daczára annak, hogy teljesen csendesen viselte magát. A puskák ugyan nem ropogtak, de kicsiben mult, hogy így nem lett és csakis a papság tapintatának köszönhető, hogy a vérig lázitott nép csendesen, szomoruan ballagott hazafelé.

Bent a városban pedig összeültek a liberális urak és pezsgő mellett ünnepezték Sipeky képviselőt.

Nagyjából mondtuk el a várnai választás egyes eseményeit és a visszaélések és törvénytelenségek tömkelegéből csakis egynéhányat halásztunk ki. Könyvet kellene teleirnunk, ha mindenről be akarnánk számolni. Rakovszky képviselő ügyét nem tárgyaljuk bővebben, páratlan eset ugyan a választások történetében, hogy

valamelyik párt bizalmi férfit nem bocsátják be a választás színhelyére; de utóvégre a várnai basák megmutatták, hogy ők a törvényt teljesen fumigálják és így ilyesmire is el lehattunk készülvé.

Még csak azt akarjuk megjegyezni, hogy a nyitrai, stomfai, girálti, csaczai stb. választások hősei máris eléggé diskreditáltak magyar hazánkat a külföld előtt. Azt akarja a kormány, hogy a magyar nemzetet joggal nevezhessék barbárnak, hogy az itteni gyalázatos állapotokat Európaszerte tárgyalják és ujjal mutogassanak reánk?

De van a dolognak még egy másik vége is. A felvidéken gyűlöletté teszik a magyar elemet és a páuszlávizmust szitják egyrészt, míg másrészt a közhivatalnokok tekintélyét maga a kormány teljesen aláássa. Vajjon tisztelheti-e az a szegény tót paraszt a jegyzőjét, ha az hetekig kufárkodik a kerületben, a helyett, hogy teendőit végezné és vajjon tisztelheti-e a nép azokat a törvényeket, a melyekről látja, hogy lábbal tiporják éppen azok, a kik arra vannak hivatva, hogy a törvények tiszteletben tartása felett őrkdjenek?

És mindezt összegezve, mihez vezet majd egykoron ez a gyalázatos rendszer?

Egyszerűen az anarchiához!

Hová lett 1000 szavazat?

A várnai kerületben a választók száma 1616. Szavazott összesen 430, és pedig Sipeky kormánypártira 269, Markovics néppártira 161. Minthogy a néppárt több mint 1200 szavazóval vonult a választáshoz, kérdezzük, hogy miért szavazott le ezekből csupán 161 és hova lett a többi, hová lett legalább 1000 néppárti szavazat? Felelet: hétszáznak nem adtak igazol-

ványt, háromszázat pedig visszautasítottak a választási elnökök, a kik esküt tettek, hogy pártatlanul fogják vezetni a választást.

Hamis szavazatok.

Az „*Alkotmány*“ 1896. nov. 25-ki számában közölte a következő *jegyzőkönyv*:

Felvétetett Alsó-Vadicson, 1896. évi november hó 22-én. Jelenlevők: Vrabel Mihály, Vrabel Fülöp és Bárdy Kotesován János alsó-vadicsói és Bérhelyi Antal felső-vadicsói lakosok.

T á r g y.

Vnuk András alsó-vadicsói lakos, András és Kovács fia, a ki saját vallomása szerint 1851-ben született, beismeri, hogy a várnai országgyűlési képviselő választáson, az alsó-vadicsói képviselő választók névjegyzékében 15. szám alatt lévő és hetvennégy évesnek felüntetett Vnuk András ifj. helyett szavazott — természetesen Sypeky Sándorra.

Bérhelyi Antal s. k. jegyzőkönyvvezető, Vrabel Mihály s. k. mint tanu. Vrabel Fülöp s. k. mint tanu. Bárdy Kotesován János s. k. mint tanu.

Az anyakönyvi kivonat és még több tanu, közöttük liberális községi bíró, Bugány János hiteles nyilatkozata szerint, Vnuk András ifjabbnak nevezett egyén 1896. évi szeptember 17-én elhalálozott.

Félhivatalos tudósítások,

A szabadelvű kormány félhivatalos lapjai egyhangzóan így adtak hirt erről a választásról:

Várna. november 12. A pártok felvonultak. Agyőzelem, ha nem is nagy szótöbbséggel, ugylátszik a kormánypárt részén lesz. A néppártiak zavart okoznak

ugy, hogy számos fanatizált emberüket le kellett tartóztatni. Visszautasítás kevés van és a néppárt bizalmi férfiai sem találtak eddig okot panaszra. Dél felé a szavazó helyiségben Deák, néppárti bizalmi férfi, kikelt a körjegyzői kar ellen, Rakovszky körjegyző magáévá tette ez ügyet, melynek folytatása lesz.

Mikor az eredményt kihirdették, a fanatizált néptömeg nem akart széteszlani úgy, hogy a csendőrségnek kellett akcióba lépni, a csendőrök szuronyt szegezze megtámadták és szétverték a tüntetőket; sebesülés nem történt. Várnán több helyen ismeretlen egyének kiáltványokat és plakátokat ragasztottak a házak falaira; ezekben fölhívás foglaltatik a néphez, hogy verje agyon Kloch báró választási elnököt, kinek hite, becsülete nincs stb.

Deutsches Volksblatt.

Ez az előkelő bécsi napilap is foglalkozik e választással, még pedig ilyen formán:

A tudósítás Zsolnán kelt november 14-én s írója kijelenti a bevezetésben, hogy hiven írja le tapasztalatait, nem ad hozzájuk semmit és nem is vesz el belőlük semmit, mert tudja meg végre-valahára Ausztria is, mit tartsanak egy olyan párt megnyilatkozásairól, a mely hogy uralmon maradjon, nem riad vissza a legaljasabb gáztettektől sem s a mely körmönfont gazembereket biz meg azzal, hogy egy mandátumot raboljanak, mert a várnai mandátum a szó legigazibb értelmében rablás.

Ezek után előadván a tudósító a már előbb közölteket, még a következő részletekről is tud referálni:

„Széles, jókedvű mosolylyal előadta a báró ur (Kloch báró a várnai koresma egyik helyiségében a választás

előestéjén. Szerk.) hogy a néppárt választóinak csak huszonöt perczentje kapott olyan igazolványt, a mely-lyel szavazás végett a kordonon át be lehet menni a szavazás helyiségébe; a fősztolgabiró azzal dicsekedett, hogy ő már száz ilyen „*ellenzéki gazembert*“ izgatás miatt letartóztatott és Zsolnára vitetett; aztán ismét a báró ur szólalt fel és közölte a társasággal, hogy Lueska község, a hol a kerületi orvos ur szives volt egy difteritisz esetet konstatálni, meg van szállva katonasággal, a mely ki nem ereszti a választókat.“

„Általános „bravó“ kiáltások hangzottak fel s a Sobri-alakok nagyot ittak a zsidó körorvos egészségére, a ki önzetlen köszönetet mondott a megtiszteltetésért. A csendőr főhadnagy felsorolta a holnapi napra kijelölt kóter „előnyeit“ . . . szóval a választás már ekkor el volt döntve.“

A választás napján magukkal hozták a választók adókönyvecskéiket, hogy esetleg ezekkel is legitimálják magukat. Mikor az elnök ezt megtudta, egyszerűen kijelentette:

— Füttyölök az adókönyvecskékre!

A két szavazatszedő küldöttség d. e. 9 órakor kezdte meg munkáját s d. u. 5 órakor már ki volt tűzve a záróra. Tizenhat községet nem engedtek le-szavazni.

Egy választó, mikor betuszkolták a kóterbe, a következő megindító szavakra fakadt:

— Te jóságos atyja nemzetednek! Tudod-e ezt?

A peticzió.

A várnai mandátum ellen beadott peticziónak az első várnai választásra vonatkozó részét a megfelelő helyen közöltük. A peticzió java része természetesen a

valósághoz ragaszkodván, mindenben megerősíti a választásról közölt lap tudósításokat. A petíciót 1897. január 13-án tárgyalta a képviselőház II. bíráló bizottsága. A tárgyalás eredménye a szótöbbséggel hozott következő ítélet:

„Miután az előterjesztett adatokat a bizottság a tényállás döntő körülményeinek felderítésére elégségeseknek nem találja, a tárgyalás elnapolása mellett a vizsgálatot a kérvényben, valamint a védők által előterjesztett körülményekre nézve, különösen pedig a következő kérdésekre *rendeli el*:

1. A választási elnök által 1896. november 8-án a választási rendre és igazolványokra vonatkozólag minden községben oly módon és oly időben tétetett-e közzé hirdetmény, hogy annak tartalmáról minden választó tudomást szerezhetett és hogy az igazolványi jegyet még idejében kivehette-e?

2. Mi módon kerültek a választók között az elnök által kibocsájtottakon kívül, még másféle igazolványi jegyek is forgalomba?

3. Előfordult-e, hogy az igazolványi jegyek kiszolgáltatására feljogosított községi vagy körjegyző az igazolványi jegy átvétele végett nála jelentkezett választóknak az igazolási jegyek kiadatását megtagadta, vagy ezek kiszolgáltatását távolléte alatt meghiusította?

4. Való-e, hogy az igazolási jegyek érvényét a katonai kordonokhoz kiküldött rendezők bírálták el és tőlük függött, hogy kit bocsássanak keresztül a kordonon?

5. Történtek-e oly intézkedések, melyek következtében szavazati joggal bíró egyének, akár birtak azok igazolványnyal, akár nem, a szavazatszedő küldöttségek előtt meg nem jelenhettek?

6. Való-e, hogy a választási elnök a választás folyamán azon intézkedését, hogy a kordonon csak igazolványnyal bíró egyének bocsájtatnak át, visszavonta, s ha igen, mely időben és mi módon lett ezen intézkedés a választók tudomására juttatva? Végre a

választási elnök ezen utóbbi rendelete végre lett-e hajtva és mi módon?

Végül a bizottság még elhatározta, hogy a vizsgálat megejtésére az állandó igazoló bizottság egyik tagját kéri fel, mintán tagjai közül senki sem beszéli a tót nyelvet. A vizsgálat megejtésével *Ruffy Pál* orsz. képviselő bizatott meg, a ki mindeddig, 1897. június végéig nem tett jóformán semmi érdemlegeset a választás megvizsgálása körül.

Nyilatkozatok.

A második várnai választás oly nagy, mondhatni eddig nem tapasztalt mértékben foglalkoztatván a közvéleményt, a sajtót és a képviselőházat, éppen nem feltűnő, hogy pro és kontra a nyilatkozatok egész özöneté tett közzé a választásban nagyobb szerepet játszottak részéről. E nyilatkozatok újabb világosságot vetnek a választás körül történt visszaélésekre s ezért szükségesnek láttuk velök külön foglalkozni.

A szabadelvű párt részéről ketten nyilatkoztak a kormány félhivatalos lapjának, a *Nemzet* hasábjain:

Smialovszky Valér és Kloch báró.

Smialovszky Valér, a zsolnai kerület szabadelvű orsz. képviselője a nevezett lap 1896. nov. 19-iki számában közzétett nyilatkozatában beszél a kath. alapság „lelketlen agitációjáról“, azt mondja, hogy „e választókerület választói a szabadelvűpárti jelöltre akartak szavazni,“ hogy „a választók igen nagy része — bár kivonult a néppárttal — szavazásra ellenünk (t. i. a liberálisokra) nem volt rábirható.“ Szerinte „össze-vissza 14 részeg paraszt, ezek között több szabadelvű párti volt

csak elzárva.“ „Felmasiroztattak 750 gyalogost, pedig volt csak kétszer 75, azaz 150 fő.“ Az ellenzéki tábornok kiteszik 20 percre a választási helyiségtől, pedig alig volt 5 percnnyire attól.“

Végül még ezeket is mondja Smialovszky Valér:

„Én nem hiszem, hogy ezen választás ellen egyáltalában petíció beadható legyen, mert ha beadatnék is, a vizsgálat csak azt derítheti ki, hogy ezen választókerületben az 1611 választó közül — legalább egyharmada egyáltalán távol van; továbbá, hogy 2-ik harmada — bár a néppárttal részben a helyszínére kikényszerítve — aktiv a választáson résztvenni nem akart, hogy ekként se egyházi, se világi fenhatóságával ellenkezésbe ne jusson.

Vagy elfelejtettétek, uraim, hogy — az egyes esetektől eltekintve — megjelent az elnök sürgetésére a szavazatszedő küldöttség előtt egy községi bíró s kijelentette, *hogy községbeli szavazói ezen szavazói jogukkal ez esetben élni nem akarnak?*“

Kloch Károly báró választási elnöknek a „Nemzet“ 1896. nov. 20-iki számában közzétett nyilatkozata a „Budapesti Hírlap“ és az „Alkotmány“-nak a választásról szóló tudósításaival foglalkozik. Előbb leírja azon másfél év óta tartó „izgatást és lázítást“, melyet ugy a zsolnai, mint a várnai kerületben véghez vitt a néppárt, orvtámadásokkal és gyilkossági kísérletekkel vádolva a néppárt híveit. Szerinte ugy Zsolnán, mint Várnán „proklamáció“ útján egyenes felhívás intéztetett a néphez, hogy a választási elnököt agyon kell löni. Hogy a választás napján Várnán zavargások ne legyenek, elrendelte az u. n. választási igazolványok kiadását azon céllal, hogy csak választók jöhessenek be Várnára.

„A hozzám érkezett jelentések értelmében —

ugymond Kloch báró — a *körjegyzők az igazolványokat teljes számban ki is osztották*. De hogy még ama lehetőségnek is eleje vétessék, hogy valamely választó igazolvány hiánya miatt alkotmányos jogát ne gyakorolhassa, még a szavazás megkezdése előtt kijelentem, hogy az egyes községek vegyes szavazása, valamint az ezt követő zárórába minden választó, akár bir igazolvánnyal, akár nem, a kordonon átbocsátandó, hogy választási jogát gyakorolhassa.

S tényleg úgy az első, mint a második szavazatszedő bizottságnál nagyon is sokan leszavaztak igazolvány nélkül, vagy pedig még az első választás alkalmával kiosztott és ez alkalommal nem is érvényes igazolási jegyekkel.

E helyütt megjegyzendőnek tartom, a mi mindenestre jellemző is, hogy sok oly választó, a ki a néppárti táborban tartózkodott és ezzel együtt jelent meg a szavazó urnánál, szavazatát nem a néppárti, hanem a liberális jelöltre adta és hogy sok szavazó, a ki plebánosának vezetése alatt a választási helyiségben megjelent, onnan, ha papjuk szavazatát leadta, elosontak, csakhogy ne legyenek kénytelenek a néppárttal szavazni.

Kijelentem, hogy én, mint választási elnök, egyetlen egy katona vagy csendőr kirendelését sem kértem. A közbiztonság előzetes biztosítása tekintetében maga a vármegye intézkedett, a menyiben a kisuca-ujhelyvárnai választókerület 44 községébe 140 gyalogkatonát, tehát nem 700; 105 lovast és 87 csendőrt rendelt ki.

Ép oly tendenciózus és légből kapott koholmány, hogy én a választók egy részét (120 embert) a választás napján, vagy azelőtt is elzárattam volna. Tény azonban az, a miről az eljáró szolgabíró utján utólag értesültem, hogy részint csendháborítás, részint izgatás

folytán, részben a szolgabíró, részben pedig a rendőrség által összesen 12 egyén tartóztatott le és pedig egy része már szavazásuk után.

Nem való, hogy a néppárti választók éhen-szomjan a mezőn kénytelenek lettek volna tanyázni, mert intézkedéseim folytán részükre a legalább ezer ember befogadására alkalmas, a választási helyiségtől alig 5 pernyi távolságban levő Brüll-féle vendéglő lett kijelölve, merő rágalom, hogy ide senkit be nem eresztettek; igazság az, hogy legkisebb akadály nélkül minden néppárti szavazó ismételten oda betért s hogy a helyiséget az utolsó zugáig betöltötték, sokan lerészegedtek.“

E két nyilatkozat adataival homlokegyenest ellenkezőket, az idézett laptudósításokkal teljesen összevágókat és -- a mi a legfontosabb -- meg nem czáfoltakat találunk *hat* más nyilatkozatban.

Zmeskál Zoltán orsz. képviselő

azt mondja az „*Alkotmány*“ 1896. nov. 21-ik számában vonatkozással Smialovszky Valér idézett nyilatkozatára: „Ezt a nyilatkozatot Smialovszky urnak szuggerálták. Hogy a választókerület választói a szabadelvű jelöltre akartak volna szavazni és a néppártiak „halhatlan terrorizmusa“ akadályozta meg őket a nyílt színvallásban, ez jó humorra valló állítása olyan egyénnek, a ki tudja azt, hogy a várnai választókerület összes községei október közepe óta valóságos ostromállapotban voltak. Hiszen még a csendes embereket is összefogdosták a zsandárok, hát még azokat, a kik lármázni vagy pláne „terrorizálni“ merészkedtek volna“

„Ilyen körülmények között szintén az adomatárba való Smialovszky képviselő amaz állítása, hogy a választókat nem lehetett reá birni a szabadelvű jelölt elleni

szavazásra. Ennek talán és nemcsak talán, hanem határozottan ellenkezője áll, hisz tanuskodnak erről azok a bankók, a melyeket a néppárti szavazók plebánosaiknál letétbe helyeztek és a melyek Sipéky hadi pénztárából származnak.“

„Az ellenzéki választók számára Smialovszky ur nyilatkozata értelmében egy korcsma tágas helyiségeit, annak kertjét és udvarát bocsájtotta rendelkezésre az „emberbarát“ választási elnök. Igen ám, csak hogy a korcsmától vagy száz lépésnyire kordont vonattak és ezen keresztül nem mehettek a választók.

Azt mondja továbbá a képviselő ur, hogy az elnök azokat a szavazókat, a kik nem voltak igazolvánnyal ellátva, bevezettette a szavazáshoz. Megfeledezett azonban a nyilatkozó arról, hogy a záróra letelte előtt egy negyed órával vezették be ezeket a szavazókat — vagy nyolczszázat — a kik közül azután mindössze harmincznégy szavazhatott le.

A mi végül Kloch bárónak a „Nemzet“ tegnapi esti lapjában megjelent nyilatkozatát illeti, azt a meny nyiben az a várnai választásra vonatkozik, szóról-szóra valótlannak jelentem ki.“

Béla Henrik,

a „*Budapesti Hirlap*“ tudósítója szinte megsemmisítő kritikát gyakorol a Smialovszky és Kloch-féle nyilatkozatokon, többek között a következőket irván a nevezett lap 1896. nov. 21-iki számában:

Én hiven beszámoltam tudósításomban arról, hogy a kormánypárt részéről beszéltek nekem a nép fanatizálásáról, de őszintén hozzátettem azt, a mit láttam: hogy a várnai választásra megjelent néppárti tömeg csak a végtelen béketűrésben látszott fanatikusnak.

A papság úgy látszik arra fanatizálta, hogy bármi történik is velek, mindvégig rendithetetlenül kitartson. A néppárti választók nagy részét, mintegy 500 embert nem eresztették át a kordonon (a közeli koersmába sem, hiába tagadja ezt Smialovszky;) mert vagy egyáltalán nem volt igazolványuk, vagy pedig olyan igazolványuk volt, melylyel a községi jegyző igazolta, hogy ez és ez be van írva a választók névjegyzékébe.

Hogy Smialovszky tagadja, hogy a néppártiak, kiknek nem volt igazolványuk, a szabad ég alatt álltak reggeltől estig, hogy tagadja a csuf, mondhatni stomfái esőt, hogy továbbá 5 percnyire teszi a néppárti táborát a választási helyiségtől, a mi futva is több, nem szólva a lucskos időről s a kettős kordonról: ezt én mélyen röstelltem. Várnán beszélgettem a tisztelt képviselő urral a választásról, elmondván neki mindazt, a mit észleltem s a mit aztán, tudósításomban megírtam. A képviselő ur egy darabig szépitgetni iparkodott azt az embertelenséget, a mely engem fölháborított, de azután előadta igazi meggyőződését, a mely rést talál a Nemzetben megjelent nyilatkozatában is. „Ilyen a háboru,“ mondotta, továbbá: „Észre kell téríteni ezt a félrevezetett népet s úgy kell küzdeni a néppárt ellen, a hogy lehet. „Fogat fogért.“

A mi Kloch báró elnöknek összes állításait és tagadásait illeti, erre helyes és karakterisztikus világot fog vetni a következő epizódja a várnai napoknak. A választást megelőző napon, november 11-én délután Kloch báró adott egy paszpartut a kordonon kívül és belüli a választás helyiség kizárásával és közben odavetőleg igen szórakozottan megjegyezte az elnök ur:

— Nem hallott azokról a plakátokról, melyeket az éjjel ragasztottak a *templomra*?

— Micsoda plakátok?

— Az állt rajtuk, hogy üssétek agyon Klobh bárót, a hól rátaláltok.

— Hol vannak azok a plakátok?

— Hogy hol vannak? . . . Deponáltak egy példányt . . . felelte, de nem mutatta meg.

Kiváncsi voltam a dologra és egy teljesen ép szemü férfitársaságban odamentem a templomhoz. Mondhatom, detektív szemekkel vizsgáltuk köröskörül az ódon templom falát és plakátnak nyomát sem találtuk. Sem egy csirizfoltot, sem egy papirmaradékot; az egyik kiszögellésén volt két plakát nyoma: az egyik Smialovszkyt a másik Kubiczát éllette. Egyéb semmi sehol. Most a czáfolatban örvendetesen viszontlátom ezeket a veszedelmes plakátokat, a melyeket nyilván az az elnöki érzés szült, hogy valami tényleges dologgal, például plakáttal el kell takarni a rend érdekében tett intézkedéseket.

Fentartom és szórvul szóra igaznak vallom s mit a várnai választásról irtam.

Kubicza János,

a zsolnai kerületben a néppárt volt képviselőjelöltje így válaszol Smialovszky Valérnak az „Alkotmány“ 1896. nov. 24-ki számában:

„Én is voltam f. hó 12-én Várnán megnézni a képviselőválasztást. Én is voltam fül- és szemtanuja azon erőszakoskodásoknak, melyek a liberális Sipeky Sándor megválasztását eredményezték.

Határozottan nem áll *Smialovszky* Valér dr. ur azon állítása, hogy a néppárti táborban sokan voltak, kik aktív a választáson résztvenni nem akartak, ennek elleukezőjéről ottani tartózkodásom alatt nemesak én győződtem meg, de igazolja ezt azon körülmény is,

hogy a választás berekesztése után még vagy 500 választó, kik azt elhinni nem tudták, hogy őket választói joguktól megfosztani lehet — hangosan követelték, hogy engedjék őket leszavazni, mely követelésük folyamánya volt az ismeretes csendőrroham, melyet azonban a közös katonaság megakadályozott.

A néppárti táborból a választóknak a szavazási helyiségig 4 kordonon keresztül kellett menniök, saját szememmel láttam, hogy az első 3 kordonnál levő rendezők egyes választók jegyeit elszedték és ezek a negyedik kordonnál levő csendőrök által szuronynyal visszakergettettek.

Ezek által is beigazolva lévén a várnai választás teljes törvényessége, tisztasága s kifogástalansága, gratulálok Smialovszky Valér dr. ur pártatlan cikkéhez és megjegyzem, hogy neki teljes igazságot szolgáltatott a várnai liberális párt bizalmi férfia, Stern Rezső dr. zsolnai ügyvéd is, a ki a várnai választás után — felháborodva a történtenken — oda nyilatkozott, hogy soha többé bizalmi férfiú állást elfogadni nem fog.

De a tisztelt kinevezett képviselő ur cikkét már előzőleg is helyeselték a Várnáról Zsolnára visszatért katonatisztek, kik nyilvánosan kifejezést adtak megbotránkozásunak és a kik megígérték, hogy majd Ausztriában elmesélik, hogy milyen is az a magyar szabadság.

A többi nyilatkozatok

az „Alkotmány“ 1896. nov. 26, 29, és decz. 19-ki számaiban jelentek meg és szóról-szóra ellenkezőjét bizonyítják annak, a mit Smialovszky és Kloch báró állítottak.

IV. RÉSZ.

Szabadelvű jelöltek.

Alsó-Kubinban a választás napján Kubinyi Géza szabadelvű jelölt az egyik szavazó helyiségben tartózkodott s mikor kortesei künn zajongtak. Zmeskál György küldöttségi elnök és egy főszolgabíró után ő is kirohant és izgatottan rákiáltott az ott levő néppárti jelöltre:

— Félbe akarja-e szakítani a választást?

Eután szó nélkül nézte, mint inzultálják Krupeczet. (Krupecz jelölt levele.)

Breznóbánya. A szabadelvű jelölt, Crausz István alispán a választás előtti napon reggel Nyitráról egy körjegyzői gyakornokkal a következő tartalmu levelet küldötte a kerület községséihez:

Tudomásomra jutott, hogy . . . -ben legrosszabbul áll a kormánypárt. Ezennel felszólítom a *jegyző urat, hogy saját érdekében mindent elkövessen, hogy a kormánypártiak száma emelkedjék.*

(Alkotmány. 1896. nov. 15.)

Crausz alispán.

Csáktornyán *Wlassics* Gyula kultuszminiszter, a kormánypárt jelöltje Draskovecz községhez két sajátkezüleg írt levelet intézett, a melyekben vásárt ígér a községnek, ha őt támogatja. (Alkotmány, 1896. nov. 1.)

Egerben Lukács László pénzügyminiszter, a kormánypárt jelöltje, azzal, korteskedett a választás küszöbén, hogy Kelemen János néma fiát az aradi állami

siketnéma intézetben ingyenesen helyeztette el. A kormánypárti „Egri Ujság“ külön kiadásban közli a miniszternek ezt bizonyító táviratát. (Peticzió.)

Érsekujvárott szavazás közben *Crausz* kormánypárti jelölt majdnem mindig a szavazó-helyiségben tartózkodott s az elnökkel konferált. (Jegyzőkönyv.)

Jákóhalma. Márkus József mint függetlenségi kezdte, mint nemzetipárti folytatta s az 1896-ki választások előtt felesapott kormánypártinak.

Illava. A választás előtt *Kubinyi* György liberális jelölt a papok javainak elkobzásával és a nép közti felosztásával és a kath. iskolák államosításával korteskedett a főszolgabíró jelenlétében és asszisztálása mellett. A választás napján maga *Kubinyi* vezette a más helyen névszerint is megnevezett szabadelvű korteseket a néppárt elleni inzultusok elkövetésében, sőt egyszer így „bátorította“ őket:

— *Man muss erschlagen die Hunde, die Pfaffen! Erschlagen sie einen jeden Pfaffen, der hier kommt! . . .* (Jegyzőkönyv. Alkotmány, 1896. nov. 5.)

A választás alatt *Kubinyi* eszevetten ide-oda szadgált, inzultálta a papokat, köpdösött rájuk. Mikor az illavaí néppárt jött szavazni, ezekkel a szavakkal terrorizálta őket:

— Megjegyzem magamnak jól, kik azok a *bitan-gok*, kik *mernek* ellenem szavazni! (Nyitramegyei Szemle, 1896. nov. 8.)

Kőszeg. Ebben a kerületben Szájbeiy Gyula kormánypárti jelölt hivatalosan tudtára adta Bozsók községnek, hogy megfizeti a nyáron épült új iskola költségeit, ha a község rászavaz. A község 64 szavazója utálattal visszadobta a Júdáspénzt. (Alkotmány, 1896. nov. 7.)

Kisvárdá. A katolikus Farkas Balázs szabadelvű jelölt reformátusnak adta ki magát, hogy a reformátusok rászavazzanak. Megtagadta hitét a mandátumért. (Alapi Salamon Tódor előadása.)

Lublón Arányi Miksa programbeszédet sehol sem tartott, mindenütt csak azt kérdezte: *Mennyi pénz kell?* (Alapi Salamon Tódor előadása.)

Marosvásárhely II. kerület Itt a kormánypárti Bernády György gyógyszerész választatott meg Kossuth Ferencz ellenében. Érdekes itt az, hogy Kossuth voltaképp hozzájárulása nélkül, de a saját pártja ellen küzdött, mert Bernády egészen a választásig a kerületi radikális Kossuthpárt elnöke volt. (Budapesti Hírlap, 1896. okt. 31.)

Mező-Kövesd. A választás napján délután 4 órakor az ellenzék többsége oly szemmel létható volt, hogy saját vezéremberei tanácsolták Timon Ákos szabadelvű jelöltnek, hogy lépjen vissza. Azonban Timon e helyett zavart akart előidézni, hogy oka legyen a petícióra (amely utóbb be is nyújtatott és 1897 június 20-ig még nem volt elintézve.) A választás színhelyén ezt a katonai kordon miatt nem tehetette. Beküldött tehát embereket Mezőkövesdre, hogy ott zavargásokra szolgáltassanak alkalmat. Minthogy Szafka választási elnök csak a szavazókat türte meg a kordonon kívül, azért a kövesdi nép este felé az utcákon csoportosulva várta a szavazás eredményét. A lelkesedést kormánypárti agent provocateur-ök izgatottságnak nevezték el s állítólag az egyik csizmáján egy sárfoltot mutatott, a melyet a község végén két gyermek dobott a kocsijára. Az ott levő *Timon nógatására* rögtön írásban keresték meg az elnököt, hogy míg a szomszédos városban az izgatottság le nem csillapszik, függeszse fel a választási eljárást. Az elnök akkor beküldötte

Mezőkövesdre a huszárokat, hogy „ha szükséges,” a rendet fegyveres erővel is állítsák helyre. A csapat vezetője, Kirchmayr kapitány rövid idő múlva visszatért és jelentette az elnöknek, hogy nemcsak zavargás nincs, de semmiféle rendetlenség sem fordult elő. Erről utóbb az elnök személyesen is meggyőződött. (Alkotmány, 1896. okt. 30.)

Peér. Lévay Lajos a választás előtt, hogy megnyerje a főszolgabíró támogatását, ígéretet tett, miszerint Vikár ellenzéki jelöltet a kerületben örökre lehetlenné fogja tenni s a választás napjára el fogja tüntetni. És mikor látta, hogy a kerület többsége meg nem vesztegethető, egyenesen Vikárhoz fordult és megvette tőle a kerületet. Lévay érezte tettének súlyát, ezért a választás utáni éjjel egy hadnagy parancsnoksága alatt 24 huszárral és 7 csendőrrel őriztette magát.. (Dunántuli Hirlap 1896. nov. 1.)

Rózsahegy. Az 1892—96-ki országgyűlés még nem volt berekesztve, és a szabadelvűpárt jelöltje, Mattyasovszky Gyula már megkezdte kortesútját — *főszolgabírói minőségében*. Így okt. 3-án Nagy-Selmeczre jött, hogy véglegesen megválasztassa ez ideiglenes jegyzőt. Ez alkalommal 9 község képviselői jelentek meg előtte, a kiknek a jegyzőválasztás megejtése után kezet kellett adniok főszolgabírájuknak, hogy a a legközelebbi képviselő-választáskor rá szavaznak. (A választás leírása.)

Vág-Vecse. Széchenyi Aladár gróf, a szabadelvű jelölt annyira ment, hogy Csanaky József úrményi lakos kalapjáról sajátkezüleg levette a néppárt jelvényét, a fehér tollat és szabadelvű, piros tollat tűzött helyére. (Jegyzőköny, Alkotmány, 1896. okt. 30.)

ZÁRSZÓ.

Ime, bemutattuk a millenniumi tatárjárást Magyarországon. Részleteztük az októberi választásokat, a legkirivóbbakat pedig külön mutattuk be. Vezérelvünk az igazság szeretete volt, a mely nélkül nincs igazi, nincs komoly hazaszeretet és mi úgy értelmezzük a komoly hazaszeretetet, hogy nem szabad takargatni az elkövetett bűnöket, hanem fel kell ezeket tárni, be kell őket mutatni a nemzetnek, hadd lássa minő hatalmak, minő eszközökkel hátráltatják őt fejlődésében, alkotmánybiztosította jogai élvezetében. Mi szeretjük a magyar hazát és a haza népét és ezért akarjuk: lássa, és ne felejtse el soha, hogy a modern szabadelyűség csak vesztére tör a hazának, a nemzetnek, a trónnak, a vallásnak. Az igazság szeretete és a magyar nemzet szeretete vezérelt é könyv megírásánál és távol állott tőlünk egyes személyek szántsándékos megsértése, meghurcolása. Hiteles források szolgáltatták adatainkat és ha az októberi választások vezetésében szerepelt férfiak nagy részéről nem mondhattunk jót, az nem a mi hibánk. Az ő hibájuk, mert ők eszközeiül adták oda magukat annak a rendszernek, a mely már is a politikai, az erkölcsi, a gazdasági tönk szélére állította a magyar hazát.

Lássa mindenki, milyen az igazság a liberális Magyarországon. Lássa mindenki, miképpen öli meg a liberális rendszer azt az egyetlen jogot, a melyet az alkotmány biztosít a magyar polgárnak: a választás

jogát. Ébredjen minden polgár annak a tudatára, hogy ezen jog szabad vagy nem szabad gyakorlása kútforrása Magyarország szabadságának vagy szolgaságának, a nemzet boldogulásának vagy boldogtalanságának. A párttekintetek fölé emelkedünk, midőn ezt a szót intézzük a nemzethez :

Ne töltsenek el az októberi választások és különösen az e könyvben foglalt választások leírásai sem keserőséggel, sem kétségbeeséssel, hanem töltsenek el a hazafiaság nemes haragjával és ellenállhatatlan erejével, és öntsenek beléd éleslátást és annyi erkölcsi kitartást, hogy midőn majd új képviselő-választások elé leszel állítva, meg tudjad különböztetni hazád ellenségeit, a te ellenségeidet azoktól, a kik igaz fiai hazájuknak és nemzetüknek, és hogy szavazataid tömegével elsöpörjed e haza földjéről az álszabadelvűséget, a mely megrontotta előbb a nemzet közérkölcseit, megbénította előb a nemzet erejét, hogy aztán olyan parlamentet alkosson, a mely örökös lelki és anyagi jobbagyságba verje a népet. Nem áll egészen az a sokat hangoztatott szó, hogy minden ország, minden nép megérdemli azt a parlamentet, a melyet maga választott. *Ezt* a parlamentet, az októberi választások szörny-szülöttjét nem érdemli meg Magyarország, sem a a magyar nemzet. Pusztulnia kell *ennek* a parlamentnek, a melynek óriási többsége csak a törvények, az alkotmány, a tisztesség, a humanitás lábbal tiprásának, a mely csak a brutális erőszaknak, csak a népakarat hallatlan cinizmussal történt meghamisításának köszöni létét, és pusztulnia kell annak a rendszernek, a melynek nevében a Bánffyak agyonkormányozzák ezt a sokat szenvedett országot. Sok pusztító vihart látott már a magyar nemzet, és nem pusztult el, nem csüggedett. Az októberi választások sem törhették és nem is tör-

ték meg a nép őseréjét. Ám legyen a jelen az övék. Nem irigyeljük tőlük ezt a hatalmat, a mely a legirtózatossabb bűnök egyikében, a népámitás, az elnyomás, a jogfosztás bűnében fogamzott meg és egyre újabb bűnöket szül. Ez a mai hatalom fertelmes hazugsággá aljasította le a népszabadság szent fogalmát. A nép millióin a választópolgárokön áll lemosni a népszabadság zászlajáról a szennyet. Mi ismerjük a magyar népet és ezért bizunk benne, hogy eljön az idő, a midőn ez a nép a hazafias lelkesedés lángostorával ki fogja kergetni az ország házából a szabadelvű kufárokat és hogy lesz még olyan parlamentünk és olyan kormányzatunk, a mely mint a népakarat igaz, hamisítatlan képviselője erős kézzel és hazafias érzülettel fel fogja virágoztatni a hazát és a népet, és megtartani az ország és Isten törvényeit, hangoztatván a magyar ősi jelszavát: Isten, király, haza!

Tartalom jegyzék.

	Lap.
<i>Bevezetés</i>	3
I. Rész. A szavazati jog szerzésének és gyakorlásának (a képviselő-választás) rövid ismertetése a fennálló törvények szerint	11
II. Rész. A választási visszaélések	23
I. Fejezet. A választók összeírása	23
II. „ Állami és közigazgatási tisztviselők és egyéb szabadelvű kortesek a választások előtt	25
III. „ Választási elnökök	58
IV. „ A választók elhelyezése a választás napján és színhelyén	70
V. „ A választási lajstromok hamisak, rosszak	75
VI. „ Szavazási igazolványok, rendezői passe-partout-k	77
VII. „ Az elnökök közegei, szabadelvű kortesek, tisztviselők a választás folyama alatt	86
VIII. „ A katonaság és csendőrség szereplése	101
IX. „ A szavazás	108
a) A szavazók faggatása	108
b) A személyazonosság bizonyítása	140
c) Szavazók tömeges visszautasítása	143
X. „ Hamis szavazatok	151
XI. „ Huza-vona szavazás közben	158
XII. „ Választási eredmények	162
XIII. „ Az ellenzék kitartása	173
XIV. „ Vérengzések	177
XV. „ Az ellenzékiek inzultatása	179
XVI. „ Ellenzékiek internálása, bebörtönzése	183
III. Rész. Választási specialitások	187
Az első csaczi választás	198
A második csaczi választás	270

A kunfélegyházi mandátum	227
A lippai választás	238
Az első várnai választás	242
A második várnai választás	245
IV. Rész. Liberális jelöltek	283
Zárszó	287

A szembeötlőbb sajtóhibák kiigazítása.

- Az 5. oldalon a 4. sorban alulról *tavaly* helyett olv. *tavalyi*.
- A 12. oldalon az 5. sorban alulról *10 nap lehet* helyett olv. *10 nap alatt lehet*.
- A 20. oldalon a 3. sorban felülről *büntetés* helyett olv. *fogház-büntetés*.
- A 27. oldalon a 3. sorban alulról *Breznóbányán* helyet olv. *Breznóbánya*.
- A 43. oldalon a 10. sorban felülről *1886* helyett olv. *1896*.
- Az 58. oldalon a „*Választási elnökök*“ czimnél kimaradt ez a jegyzet: *Lásd e könyv 15—20. lapjait*.
- A 64. oldalon a 4. sorban alulról *1886* helyett. olv. *1896*,
- A 72. oldalon a 18. sorban felülről *és 273* fölösleges.
- A 76. oldalon az V. fejezet cziménél kimaradt ez a jegyzet: *Lásd e könyv 13. és 14. lapjait*.
- A 76. oldalon a 7. sorban felülről *törvénytelen* helyett olv. *törvénytelenység*.
- A 76. oldalon a 15. sorban felülről *Petivója* helyett olv. *Petivóziója*.
- A 76. oldalon a 17. sorban felülről *törvénytelen volt* helyett olv. *törvénytelen sok*.
- A 77. oldalon a VI. fejezet cziménél kimaradt ez a jegyzet: *Lásd e könyv 20. lapját*.
- A 86. oldalon a VII. fejezet cziménél kimaradt ez a jegyzet: *Lásd e könyv 20. és 21. lapjait*.
- A 92. oldalon a 14. sorban felülről *mer* helyett olv. *merv*.
- A 93. oldalon a 11. sorban felülről *álasz* helyett olv. *válasz*.
- A 94. oldalon a 3. sorban felülről *Tiebig* helyett olv. *Fiebig*.
- A 97. oldalon a 3. sorban felülről *Csemiczky* helyett olv. *Csemiczky*.

- A 110. oldalon a 13. sorban felülről *elnökszereplő* helyett olv. *elnök*.
- A 127. oldalon a 9. sorban alulról *Mikulásovisc* helyett olv. *Mikulásovics*.
- A 131. oldalon a 3. sorban alulról *Zmertyech* helyett olv. *Zmertych*.
- A 133. oldalon a 12. sorban felülről az egyik *egyén* szó fölösleges.
- A 135. oldalon a 2. sorban alulról *Stoger* helyett olv. *Stoger*.
- A 170. oldalon *összezen* helyett olv. *összesen*.
- A 202. oldalon a 6. alulról *melyel* helyett olv. *melylyel*.
- A 207. oldalon a 6. sorban alulról *Zákopese* helyett olv. *Zákopese*.
- A 226. oldalon az 1. sorban alulról *1619*. helyett olv. *1616*.

FÜGGELÉK.

Az összes választási elnökök közül csak kettő után nyújtotta ki kezét a büntető igazságszolgáltatás. *Gebauer* Károly csaczai adópénztáros ellen, a ki „megcsinálta“ az első csaczai választ, maga *Perczel* Dezső belügyminiszter rendelte el a bűnvádi eljárást. A második várnai választás elnöke, *Kloch* Károly báró zsolnai állomásfőnök ellen e választó kerületnek ellenzéki polgárai még 1897. december havában kérték a bűnvádi eljárás megindítását, de a nyitrai törvényszék 1897. január 26-án elutasította őket. Azonban a pozsonyi királyi tábla megsemmisítette a törvényszék határozatát s vád alá helyeztette *Kloch* bárót. Ez 1897. április havában történt, és nehogy azt higgye valaki, mintha a Bánffy-kormány komolyan akarná *Gebauer* és *Kloch* exempláris megbüntetését, konstatálják, hogy 1897. június végéig, tehát a hetedik hónapban a választások után, sem *Gebauer*, sem *Kloch* ügyében nem történt semmi az illetékes törvényszék részéről. És hogy még szembetűnőbbé tegyük igazságszolgáltatásunk ezen tulságosan lassu menetét, konstatáljuk, hogy az osztrák reichsrathi választások f. évi márczius havában folytak le s már 5—6 héttel utóbb letárgyalták az itt-ott választási visszaélések miatt megindított pöröket.
